תלמוד בבלי · ראשונים · ריי״ף · מפרשים · ר״ן

ר"ן על שבת

רבנו נסים [הר"ן] גירונדי

ספריית אור ברסלב · or-breslev.co.il

ר"ן על שבת

רבנו נסים [הר"ן] גירונדי

מקור הטקסט: ספריא · רישיון: לפי המהדורה: נחלת הכלל או Creative Commons

התכנים שלפניכם נאספו, מוינו, סוננו ונערכו בעמל רב ובמסירות על ידי צוות פרויקט 'אוצריא' (otzaria.org).

לקריאה באתר, עם המפרשים והמקורות ליד כל שורה: https://or-breslev.co.il/library/רן-על-שבת/
הקובץ נוצר ב־17 בנובמבר 2026 מגרסה v38-202611162349 של הספרייה.

תוכן העניינים

דף א. 6
דף א: 9
דף ב. 11
דף ב: 13
דף ג. 15
דף ג: 17
דף ד. 20
דף ד: 22
דף ה. 24
דף ה: 27
דף ו. 29
דף ו: 31
דף ז. 34
דף ז: 36
דף ח. 38
דף ח: 40
דף ט. 42
דף ט: 44
דף י. 46
דף י: 50
דף יא. 52
דף יא: 53
דף יב. 55
דף יב: 57
דף יג. 58
דף יג: 59
דף יד. 61
דף יד: 63
דף טו. 65
דף טו: 68
דף טז. 71
דף טז: 72
דף יז. 74
דף יז: 76
דף יח. 79
דף יח: 81
דף יט. 83
דף יט: 87
דף כ. 89
דף כ: 92
דף כא. 93
דף כא: 97
דף כב. 99
דף כב: 102
דף כג. 105
דף כג: 107
דף כד. 110
דף כד: 112
דף כה. 113
דף כה: 115
דף כו. 117
דף כו: 120
דף כז. 122
דף כז: 124
דף כח. 126
דף כח: 128
דף כט. 130
דף כט: 132
דף ל. 136
דף ל: 140
דף לא. 141
דף לא: 143

דף לב. 146
דף לב: 149
דף לג. 151
דף לג: 153
דף לד. 157
דף לד: 159
דף לה. 160
דף לה: 161
דף לו. 163
דף לו: 165
דף לז. 166
דף לז: 169
דף לח. 171
דף לח: 173
דף לט. 175
דף לט: 177
דף מ. 179
דף מ: 182
דף מא. 184
דף מא: 187
דף מב. 189
דף מב: 190
דף מג. 194
דף מג: 195
דף מד. 198
דף מד: 199
דף מה. 201
דף מה: 203
דף מו. 205
דף מו: 208
דף מז. 210
דף מז: 212
דף מח. 214
דף מח: 216
דף מט. 217
דף מט: 220
דף נ. 221
דף נ: 223
דף נא. 225
דף נא: 227
דף נב. 229
דף נב: 231
דף נג. 232
דף נג: 235
דף נד. 237
דף נד: 239
דף נה. 240
דף נה: 242
דף נו. 245
דף נו: 246
דף נז. 249
דף נז: 252
דף נח. 254
דף נח: 256
דף נט. 258
דף נט: 261
דף ס. 263
דף ס: 264
דף סא. 265
דף סא: 266
דף סב. 268
דף סב: 270
דף סג. 272
דף סג: 274

דף סד. 276
דף סד: 278
דף סה. 280
דף סה: 283
דף סו. 284
דף סו: 287
דף סז. 289
דף סז: 292
דף סח. 294

דף א.

יציאות השבת. הוצאות שמרשות לרשות האמורות בשבת ובגמרא מפרש דהכנסות נמי קרי יציאות הואיל ומוציא מרשות לרשות:

שתים שהן ארבע בפנים. לאותן העומדים בפנים. שתים מן התורה הוצאה והכנסה דבעל הבית ובפ' הזורק (דף צו:) נפקא לן מויצו משה ויעבירו קול וגו' לא תפיקו מרשות היחיד להביא נדבה למחנה לויה ויום שבת היה כדיליף התם ואמרינן התם אשכחן הוצאה הכנסה מנא לן סברא היא מכדי מרשות לרשות הוא מה לי אפוקי מה לי עיולי ועל שתים אלו חייב חטאת על שגגתן ועל זדונן כרת ועל התראתן מיתה ככל מלאכות שבת:

שהן ארבע. ומדבריהם הוסיפו שתים לאסור לכתחלה ואם עשה פטור ולקמן מפרש לה ואזיל:

ושתים שהן ד' בחוץ. לאותו העומד בחוץ:

שתים מן התורה. הוצאה והכנסה דעני וב' מדבריהם כשהמלאכה נעשית על ידי שנים זה עוקר וזה מניח לכתחלה אסור ואם עשה פטור אבל אסור כדיליף בגמ' (דף צב:) שנים שעשאוה פטורין:

פשט העני את ידו וחפץ בתוכה והשתא מפרש שתים דבחוץ ופתח לפרושי מהיכא דסליק מינה וליכא קפידא במילתא כדאמרינן בריש נדרים [דף ג.] דזמנין מפרש תנא ברישא מאי דפתח ביה וזימנין מאי דסליק מיניה:

ונתן לתוך ידו וכו'. דעביד עקירה מרשות הרבים והנחה ברשות היחיד:

או שנטל מתוכה והוציא. והניח ברשות הרבים דעבד ליה עקירה והנחה:

העני חייב. שעשה מלאכה שלימה והרי שתים מן התורה לעומד בחוץ:

ובעל הבית פטור. פטור לגמרי דאף לכתחלה מותר דהא לאו מידי עביד והכי מפרש בגמרא:

ומקשו הכא היאך מותר לכתחלה והא איכא משום לפני עור לא תתן מכשול וכי תימא כיון דבלאו בעה"ב יכול הוא ליטול ולהניח בקרקע לית ביה משום לפני עור כדמוכח בפ"ק דע"ז [דף ו:] דאוקימנא ההיא דלא יושיט כוס יין לנזיר דמתסר משום לפני עור כגון דקאי בתרי עברי נהרא שאי אפשר לו לנזיר לשתות יין אלא על ידו משמע הא לאו הכי שרי ליתא [דאין] ודאי דבלאו הכי ליכא איסורא דאורייתא אבל מ"מ מדרבנן מיהא אסור שהרי מחויב הוא להפרישו מאיסור ואיך יסייענו בידים ואפילו תימא דכי קתני פטור דהיינו פטור ומותר כדכתבינן כגון דהעני הוי נכרי דלא שייך ביה לפני עור לא תתן מכשול והא דקתני העני חייב סימנא בעלמא אם היה ישראל חייב אפ"ה איסורא

דרבנן איכא דהא תניא בסוף פרקין [דף יט.] דנותנין מזונות לפני הנכרי בחצר ואם נטלן ויצא אין נזקקין לו משמע דדוקא כשהנכרי בחצר אבל אם עומד בחוץ ופשט ידו בפנים משמע דאסור דנראה כנותן לו ע"מ להוציא וי"ל לעולם בנכרי ומיירי כגון שהחפץ של נכרי שאפי' מכניס ומוציא כל היום כולו אין כאן איסור כלל כיון שאין החפץ של ישראל כל זה פלפלו בתוס' וכתבתיו להתלמד בו ומיהו עיקר קושיא ליתא דאפי' בתרוייהו [ישראלים] מתוקמא מתני' דכי אמרי' בגמ' דהאי פטור פטור ומותר הוא מצד איסור שבת קאמרינן ולא דייקי' באיסור דלפני עור ובלתא דידיה מיירי:

פשט בעה"ב את ידו וכו' בעה"ב חייב. הרי שתים מן התורה בפנים:

והעני פטור. פטור ומותר כמו שפירשתי למעלה:

פשט העני וכו'. דעביד ליה עקירה:

ונטל בעה"ב מתוכה. והניחה בפנים דעביד ליה בעה"ב הנחה :

או שנתן לתוכה. דעביד ליה עקירה:

והוציא. העני והניח בחוץ:

שניהם פטורין. שלא עשה האחד מלאכה שלימה אבל אסורין לעשות כן לכתחלה שמא יבואו לעשות כל אחד מלאכה שלימה הרי שתים מדבריהם אחד לעני בחוץ ואחד לבעל הבית בפנים וכי תימא שתים הם לכל אחד ואחד עקירה לעני ועקירה לבעל הבית הנחה לעני והנחה לבעל הבית בגמרא פריך לה ומשני [דף ג.] פטורי דאתי בהו לידי חיוב חטאת קא חשיב פטורי דלא אתי לידי חיוב חטאת לא חשיב ונחלקו בפירושה שרש"י ז"ל פירש דפטורין דאתי בהו לידי חיוב חטאת היינו עקירות שהן תחלת המלאכות דאיכא למיגזר שמא יגמרנה אבל הנחות לא קא חשיב ואחרים פירשו אדרבה הנחות קא חשיב דהנחה היא דמייתי בעלמא לידי חיוב חטאת והיינו חידושיה דתנא דאשמועינן שהוא פטור אע"פ שעל ידו נגמרה המלאכה אבל עקירות לא קא חשיב דפשיטא דפטור דלאו מידי קא עביד וזה נראה עיקר בגמרא:

ומקשו הכא למה התחיל תנא ביציאות הא מתניתין דאבות מלאכות ארבעים חסר אחת דתנן בפרק כלל גדול (דף עג.) הוה ליה למתני ברישא ואילו התם קתני הוצאה לבסוף והיכי אקדמה הכא י"ל דתנא בעי למנקט סדורא בדברים האסורים בערב שבת ובתר הכי בשבת עצמה כדקתני [דף יא.] לא יצא החייט במחטו סמוך לחשיכה ובתר הכי תנא במה מדליקין שהוא יותר סמוך לכשתחשך והדר [תני] במה טומנין לפי שאפילו ספק חשיכה ספק אינו חשיכה שאין מדליקין את הנרות טומנין את החמין והדר תנא כללא דיומא גופיה וכיון שהיה צריך להתחיל ולשנות לא יצא חייט במחטו הוצרך לשנות

בתחלה שההוצאה אסורה בשבת דמשום לתא דידה הוא דגזרינן ערב שבת עם חשיכה ואע"פ ששנה [שם] ולא יקרא לאור הנר [דף יז:] ואין שורין דיו ולא הקדים לשנות אבות מלאכות שלהן הנהו אגב גררא דלא יצא החייט במחטו נקטינהו לומר שכשם שגזרו שלא יצא החייט כך גזרו בהם והיינו נמי שהתחיל לשנות [דף ט:] לא ישב אדם לפני הספר סמוך למנחה אע"פ שאינו מאיסורי שבת כלל לפי שהוא יותר מבעוד יום וסמך לו ענין לא יצא החייט במחטו:

גמ' הטעינו חבירו. שהיה גופו ברה"י והטעינו חבירו דאיהו לא עקר מידי:

אוכלין ומשקין. אורחא דמלתא נקט דבר הצריך לשבת דדרך בני אדם להתעסק בהם בשבת:

עקירת גופו. שעקר רגליו מן הבית לאחר שנטען:

ואינו דומה לידו. כדתנן פשט העני את ידו לפנים ונתן בעל הבית לתוכה דפטר ביה תנא דמתני' אף לעני שהוציאה:

ידו לא נח. על גבי קרקע הילכך כי הוציאה לא עקר מידי:

גופו נח. על גבי קרקע והויא עקירה:

ומקשו הכא אי משום ידו לא נח פטרת ליה לעני כי נתן לתוך ידו של בעל הבית או נטל מתוכה נמי ליפטר דליכא עקירה והנחה יש לומר דלא אמרינן ידו לא נח אלא כשגופו ברשות אחד וידו ברשות אחר אבל כשגופו וידו עומדים ברשות אחד כיון דגופו נח ידו נמי כמאן דניחא דמי :

והא בעינן עקירה והנחה מעל גבי מקום ארבעה וליכא גמרא גמירי לה הכי דכל דלית ביה ארבעה על ארבעה לא מקרי עקירה והנחה מיהו דוקא ברשות הרבים א"נ ברשות היחיד לענין אדם שעומד שם שאינו רשות היחיד עצמה אבל ברשות היחיד עצמה כקנה נעוץ ברשות היחיד לא בעינן מקום ארבעה אלא אפילו מעל גבי משהו וכדאמר רב הונא לקמן [דף ז:] נעץ קנה ברשות היחיד וכו' וכמו שאכתוב עליו בס"ד:

ידו של אדם חשובה לו כארבעה על ארבעה. ואם תאמר למה לן האי טעמא תיפוק ליה דמחשבתו משויא ליה מקום כדאמרינן בפרק בתרא דעירובין (דף צט.) אמר רב יוסף השתין ורק חייב חטאת ופרכינן והא בעינן מקום ד' וליכא ומשני מחשבתו משויא ליה מקום דאי לא תימא הכי הא דאמר רבא זרק בפי הכלב או בפי הכבשן וכו' תירץ רבינו תם ז"ל דכי אמרינן מחשבתו משויא ליה מקום היינו היכא דלא ניחא ליה בענין אחר אלא בענין זה כמו השתין ורק שאינו יכול להשתין ולרוק בענין אחר וכן זרק בפי הכלב

או בפי הכבשן שרוצה שיאכלנו הכלב או שישרף העץ בכבשן אבל הכא דאינו חושש אם יקבלנו בידו או בכנף בגדו ליכא למימר מחשבתו משויא ליה מקום:

דף א:

ומקשו הכא דבעינן ברשות הרבים הנחה על מקום ארבעה היכי דמי אי למטה מג' לא צריך דכל פחות משלשה כקרקע דמי וכדאמרינן בגמרא [דף ה.] בשלשל ידו למטה מג' וקבלה ואי למעלה מג' ולמטה מעשרה כרמלית הוי ופטור ואי למעלה מעשרה רשות היחיד הוא ותירץ הראב"ד ז"ל משכחת לה בבעלי חיים גבוהים מג' שעומדים ברה"ר שאין חולקין רשות לעצמן אי נמי בעמוד תשעה ורבים מכתפין עליו דהוי כרה"ר כדאמר לקמן [דף ח.] ואי דאית ליה ארבעה מיהת מיחייב ואי לא פטור וזה שלא כדעת רש"י ז"ל והרמב"ם ז"ל שכתבו דעמוד תשעה ורבים מכתפים עליו אפילו בשאינו רחב ד' מיירי כדבעינן למכתב קמן בס"ד:

תניא היתה ידו מלאה פירות וכו' אסור להחזירה לחצר אחרת. כדמשני ואזיל אפי' אותה חצר אחרת היא שלו אי נמי של אדם אחר ועירבו:

התם לא אתעבידא מחשבתו. שנתכוין לפנותם מחצרו ולא נתקיימה הילכך לא גזור אבל חצר אחרת נתקיימה מחשבתו וגזרינן דילמא מפיק לה זימנא אחריתי ושדי להו להנך פירי ברה"ר ובגמ' מוכח דדוקא בשוגג הוא דשרי לאותה חצר אבל במזיד אפי' לאותה חצר אסור ולפי שיטת רש"י ז"ל בגמרא בין שהוציא ידו מבעוד יום בין שהוציאה משחשכה כל שהוציאה במזיד אפי' לאותה חצר אסור להחזירה וכן פסק הרמב"ם ז"ל בפרק י"ג מהלכות שבת דאף על גב דאמרינן בסמוך דהדביק פת בתנור במזיד התירו לו לרדותה קודם שיבא לידי איסור סקילה והכא נמי הוה לן למשרי להחזירה לאותה חצר אפי' הוציאה במזיד כדי שלא יפלו הפירות מידו ויבא לידי איסור סקילה ליתא דלא דמי דאילו בההיא דהדביק פת בתנור אי לא שרינן ליה לרדותה על כרחין אתי לידי חיוב סקילה שעל כרחו תגמר אפיית הפת אבל הכא אי בעי נקיט להו לפירי בידיה ולא רמי להו לרה"ר הילכך לא דמיין אבל בתוספות סוברין דמזיד דהכא כמזיד דהתם דה"נ מילתא דלא שכיחא היא דכולי יומא לינקוט פירות בידיה הילכך במזיד דהכא ודהתם כל שלא נתקיימה מחשבתו דהיינו אותה חצר דהכא ורדייה דהתם שהוא מוציא הפת מן התנור קודם שתאפה ולא נתקיימה מחשבתו שרי ומאי דמשמע הכא דבמזיד אפילו לאותה חצר אסור כגון שהוציא ידו מבעוד יום שאי אפשר לו לבא לידי חיוב סקילה:

אמר רב ביבי בר אביי הדביק פת בתנור וכו' התירו לו לרדותה. אע"ג דרדיית הפת אסורה היא מדבריהם התירו לו שירדנה קודם שתאפה כדי שלא יתחייב סקילה משום אופה שהוא אב מלאכה וכתב הגאון ז"ל הא מילתא מקשו בה רבנן וכו' כדכתיב בהלכות וכתב עליו הרז"ה ז"ל אין לקושיא זאת לא טעם ולא ריח שאילו היתה מלאכה היאך היינו דוחים מלאכה מפני מלאכה אלא ודאי מפני שאינה מלאכה אלא חכמה הוצרכו להתירה ולא היה דבר זה כדאי לכתבו אלו דבריו ז"ל והרמב"ן ז"ל למד עליו זכות בספר מלחמותיו ולפי שאיני מסכים בכל מה שכתב הוא ז"ל איני כותב דבריו שלא להאריך ואכתוב דעתי שהוא מקצתו כדבריו הנך רבנן הכי פרכי ודאי רדיית הפת ותקיעת שופר לאו שבות נינהו ותנא דבי (שמואל) דאמר כל מלאכת עבודה לא תעשו יצתה תקיעת שופר ורדיית הפת שהיא חכמה ואינה מלאכה לאו לאפוקינהו ממלאכה דאורייתא קאמר דהא לא אצטריכא ליה דכולהו מלאכות ממשכן ילפינן להו ורדיית הפת לא הוית במשכן וכדאמרינן בפרק כלל גדול (דף עד:) שבק תנא דידן בשול סמנים דהואי במשכן ונקיט אופה בתמיה אלמא דאפיית הפת לא הוית במשכן ותקיעת שופר נמי לא אשכחן לה במשכן ולמפטר מאי דלא הוי במשכן לא צריך מיעוטא אדרבה לחיובי צריכינן דתיהוי במשכן אלא ודאי תנא דבי (שמואל) הכי קאמר כיון שהכתוב אמר כל מלאכת עבודה דמשמע מלאכה גמורה אף חכמים בשבותין שלהם לא אסרו מה שהוא חכמה ואינה מלאכה דאי לא תימא הכי מאי קא מקשינן לקמן בפרק כל כתבי [דף קיז:] אברייתא דקתני דשכח פת בתנור מציל מזון שלש סעודות וכשהוא רודה לא ירדה במרדה אלא בסכין דפרכינן עלה מדתני דבי (שמואל) נימא נהי דאיסורא דאורייתא ליכא שבות דרבנן מיהא איכא והתם נמי לא משנינן הכי אלא דאמרינן כל מה דאפשר לשנויי משנינן ובודאי שזה הלשון מוכיח מתוכו דרדיית הפת לאו שבות גמור הוא ועוד דמשמע מיניה נמי דאם אפשר לשנויי בסכין משנינן ואי לא עבדינן במרדה דכי האי לישנא גופיה אמרינן בפ' מפנין (דף קכח:) רב אשי אמר אפי' תימא יש סחיטה בשער מביאה לה בכלי דרך שערה כמה דאפשר לשנויי משנינן התם ודאי אי לא אפשר בשערה מביאה בידה וה"נ דכוותה וכיון שכן מאי קאמרינן הכא קודם שיבא לידי איסור סקילה דהא רדייה לאו שבות היא אלא עובדין דחול היא א"א לשנויי משנינן ואי לא אפשר עביד ליה כדבעי' זו היא קושי' הראשונים ז"ל ופריק לה הריא"ף ז"ל דנהי דודאי הכי הוא דרדיי' הפת ותקיעת שופר לאו שבות נינהו מיהו לעובדין דחול (לא) דמו ולא שרינן אלא לכבוד שבת כי התם א"נ כדי שלא יבא לידי איסור סקילה כי הכא (והתם) א"א לשנויי משנינן ואי לא אפשר רודה במרדה וכי אמרי' נמי דכי אפשר לשנויי משנינן

ה"מ היכא שנאפה הפת באיסור דהתם בשכח הפת בתנור עסקינן שהשהו שם באיסור מפני שלא עמד שם כ"כ מבעוד יום שיקרמו פניה הא אילו עמד שם כל כך [נראה] דשרי כדתנן לקמן בפירקין [דף יט:] אין נותנין את הפת לתנור עם חשיכה וכו' אלא כדי שיקרמו פניה דמשמע הא כדי שיקרמו פניה נותנין בכי האי גוונא כיון דלא עבד איסורא וצורך שבת הוא רודה כדרכו דלא אשכחן דנבעי שנוי אלא בשכח פת בתנור דעבד איסורא וכן נראה לי מדברי הר"ם במז"ל בפ"ג מהלכות שבת וטעמא דמילתא משום דרדיית הפת ותקיעת שופר לאו שבות נינהו אלא עובדין דחול בעלמא וכל היכא דלא עבד איסורא ואיכא צורך היום שרו כי אורחייהו. והיינו נמי דאמרינן בפרק בתרא דראש השנה [דף לב:] גבי תקיעת שופר דמתעסקין עם התינוקות כדי שילמדו ואפילו בשבת ואי הוו שבות גמור לא שרינן ליה במקום מצוה דבשופר גופיה אמרינן [שם] אין חותכין אותו לא בדבר שהוא משום שבות ולא בדבר שהוא משום לא תעשה אלא ודאי מפני שאינו שבות גמור כל שהוא צורך היום מותר כדרכו וכל שאין בו צורך היום אסור אפילו בשינוי וכל שיש בו צורך היום ונעשה באיסור כי ההיא דשכח פת בתנור דבפרק כל כתבי וכן נמי ליכא צורך היום אלא דאיכא למיחש שלא יבא לידי איסור סקילה אם אפשר לשנויי משנינן ואי לא אפשר עביד כי אורחיה זהו הדרך הנכון בעיני בדברים הללו ואין זה דרך הרמב"ן ז"ל שהוא אוסר לרדות במרדה אפי' הדביק פת בתנור מבעוד יום בהיתר שיש שהות ביום כדי שיקרמו פניה:

דף ב.

תנו רבנן המוציא מחנות וכו'. חנות רשות היחיד:

פלטיא. רחבה והיא רה"ר:

דרך סטיו. מקום אצטבאות שיושבין שם סוחרים ותורת כרמלית עליו דלאו להלוכא היא כרה"ר:

חייב. הואיל ולא עמד בסטיו לפוש אין כאן הנחה אלא בפלטיא:

ובן עזאי פוטר. כדמפרש דקסבר בן עזאי מהלך כעומד דמי ונמצא נעקר מרשות היחיד ומונח בכרמלית ונעקר מכרמלית ומונח ברה"ר ואם תאמר וכיון דס"ל הכי מעביר ד' אמות ברה"ר לבן עזאי היכי משכחת לה דחייב לימא כל היכא דאזיל כעומד דמי והרי היא כמי שהונחה על כל אמה ואמה בירושלמי [דפרקין הל"א] מקשו לה הכי ומשני דמשכחת לה בקופץ כדאמרינן בגמ' דילן א"ר יוחנן מודה בן עזאי בזורק כלומר דמודה בזורק מחנות לפלטיא דרך סטיו דחייב דהא לא נח בכרמלית מידי. ונראה מדברי רב

אלפסי ז"ל שהביאה להא דרבי יוחנן דסבירא ליה דהלכתא כבן עזאי [כיון דרבי יוחנן מפרש מאי דמודה ביה בן עזאי] וליתא דרבי יוחנן פרושי הוא דמפרש ליה אבל לדידיה כרבנן סבירא ליה ותדע לך דהא ר' יוחנן גופיה הוא דאמר [דף ה:] המפנה חפציו מזוית לזוית ונמלך עליהן להוציאן פטור שלא היתה עקירה משעה ראשונה לכך ואילו לבן עזאי כי האי גונא חיובי מיחייב דכיון דסבירא ליה מהלך כעומד דמי כשנמלך עליהן להוציאן מיחייב כאילו עמד והכי אמרינן בהדיא בפרק אלו נערות (דף לא.) דאמרינן התם הכא במאי עסקינן כגון שנטלו על מנת להצניעו ונמלך עליו להוציאו ומקשינן וכי האי גוונא מי מחייב והא אמר רב ספרא. אמר רבי יוחנן המפנה חפצים וכו' ומסקינן אלא הא מני בן עזאי היא אלמא רבי יוחנן לא סבירא ליה כבן עזאי והכא פרושי בעלמא הוא דמפרש הילכך כרבנן קיימא לן דהמוציא מחנות לפלטיא דרך סטיו חייב וכן פסק הר"ם במז"ל בפ' ארבעה עשר מהלכות שבת:

תנו רבנן ארבע רשויות לשבת. כולהו מפרש להו:

גדר. כותל שהוא גבוה עשרה ורחב ארבעה הוי ראשו רשות היחיד:

סרטיא. מסילה שהולכין בה מעיר לעיר:

פלטיא. רחבה של עיר שמתקבצין בה לסחורה:

ומבואות המפולשין. מבואות של עיר שהן רחבים שש עשרה אמה שהן מפולשין משני ראשיהן לפלטיא:

ענוש כרת. בלא התראה:

ונסקל. בהתראה:

בקעה. שדות הרבה:

אצטוונית. שלפני החנויות שיושבין שם סוחרים:

והכרמלית. לקמיה פריך אטו כל הני ים ובקעה לאו היינו כרמלית דקאמר תנא לעיל. ולשון כרמלית מלשון ארמלתא שאינה לא בתולה ולא אשת איש אף כאן אינה לגמרי כרה"י ולא כרה"ר אינו לא כרשות היחיד משום דדמיין לרה"ר שאין להם מחיצות ולא כרה"ר שאין דומין לדגלי מדבר דלאו להלוכא דרבים עבידי:

ואין נושאין ונותנין לתוכן. כלומר אין מטלטלין בהן אלא בד' אמות משום דדמיין לרה"ר וגזור רבנן בה אטו רה"ר וזהו כרמלית האמורה למעלה:

חצרות של רבים. שפתוחין לחצר בתים הרבה וחצר פתוחה לרה"ר ובני בתים יוצאין דרך החצר לרה"ר:

ומבואות שאינן מפולשין. שראשו אחד סתום וחצרות הרבה פתוחות לו ובני החצרות יוצאין דרך המבוי לרה"ר:

עירבו מותרין. עירבו כל הבתים בפת וכן לענין מבוי אם עירבו החצרות הפתוחות לו ביחד מותר להכניס ולהוציא מן הבתים לחצר וכן מן החצרות למבוי:

לא עירבו אסורין. להוציא מן הבתים לחצר וכן מן החצרות למבוי (לא עירבו אסורין) מפני שהבית מיוחדת לבעליה והחצר רשות כולם ונמצא מוציא מרשותו לרשות חבירו וגזרו רבנן מרשות לרשות אע"פ ששתיהן רה"י דעשו סייג לתורה להרחיק האדם מן העבירה שלא יוציא מרה"י לרה"ר והא מילתא לאו מחילוק ארבע רשויות היא דבין עירבו בו בין לא עירבו בו רשות היחיד הוא והמוציא מתוכו לרה"ר חייב:

אדם עומד על האסקופה נוטל מן העני העומד בחוץ ונותן לו וכו'. וזה מקום פטור המוזכר למעלה שאינו חשוב רשות לעצמו לפי שאינו רחבה ד' כדמפרש לקמן ובטל אצל רשות הרבים ואצל רשות היחיד:

ובלבד שלא יטול וכו'. דמזלזל באיסורי שבת לכתחלה לגרום הוצאה מרה"י לרשות הרבים וגזרה זו דלמא אתי לאקולי ולאפוקי להביא מרה"ר לרה"י:

אבל ים ובקעה וכו'. כענין אמר מר הוא:

אטו כולהו. הנך ים ובקעה ואצטווני' לא זו היא כרמלית הנזכרת במנין ארבע רשויות והא קתני אינן לא כרה"י ולא כרה"ר ואין מוציאין וכו' ש"מ זהו רשות שלישית:

דף ב:

לא נצרכה והכרמלית דקתני אלא לאוסופי כרמלית אחריתי כגון קרן זוית שכנס בית שלו בתוך שלו והניח מקרקעו [סמוך] לרה"ר ולא ניחא תשמישתיה. שאין יכולין ליכנס לה דרך הלוכן:

גרסי' בגמ' [דף ז.] כי אתא רב דימי א"ר יוחנן בין העמודים נדון ככרמלית מ"ט כיון דלא מסתגיא להו בהדיא ככרמלית דמיא אמר ר' זירא אמר רב יהודה איצטבא שלפני העמודים נדון ככרמלית מאן דאמר בין העמודים כ"ש איצטבא מ"ד איצטבא אבל בין העמודים זמנין דדרסי ליה רבים ופסק הרמב"ם ז"ל כרב יהודה דבין העמודים כרה"ר דמיא בפ' ארבעה עשר מהלכות שבת וכתבו בתוספות שאע"פ שאין בין עמוד לעמוד שש עשרה אמה דינו כרה"ר כיון דבני רה"ר בוקעין שם וחוץ לבין העמודים רחב ששה עשר אמה ואחרים פוסקי' כר' יוחנן:

כי אתא רב דימי אמר אין כרמלית פחותה מארבעה. כלומר רחב ארבעה ואי לא מקום פטור הוא ומותר להוציא ממנו לרה"י ולרה"ר:

אמר רב ששת ותופסת עד עשרה. בגובה כדמפרש ואזיל דעד עשרה הוי כרמלית אויר של בקעה או של ים תופס את שמו עד עשרה אבל למעלה מעשרה אין שם כרמלית על אוירו בדבר שאינו מסוים כגון שזרק דבילה שמינה ונחה בפני הכותל של כרמלית למעלה מעשרה א"נ קולט מן האויר של כרמלית למעלה מעשרה מותר להוציא לכתחלה משם לרה"י ולרה"ר דאין שם כרמלית עליו דכי היכי דאויר למעלה מעשרה ברה"ר לאו רה"ר הוא כדתנן [לקמן דף ק.] למעלה מי' כזורק באויר גבי כרמלית נמי לאו כרמלית הוא ובדבר המסוים כגון ראש עמוד וגב לבינה ליכא לאוקומא דאי אית בה ארבעה היכי אמרי' למעלה מעשרה לא הוי כרמלית אלא מקום פטור והא אפי' עמוד ברה"ר גבוה עשרה ורחב ד' רה"י הוא ואי דלית בה ד' למטה מי' מי הוי כרמלית הא אין כרמלית פחותה מארבעה ואי בדקאי בכרמלית וכיון דלית ביה ד' הוי שם אויר הכרמלית עליו א"כ מצינו חומר בכרמלית מרה"ר דאילו ברה"ר כי האי גוונא מקום פטור ומותר לרה"י ולרה"ר ואנן אמרינן בשמעתין דהאי תופסת עד י' מקולי רה"ר הוא הילכך לא מתוקמא אלא באוירא אלו דברי רש"י ז"ל ואחרים כתבו דאפילו בדבר המסוים איכא לאוקמא וכגון שאינו רחב ד' וקאי בכרמלית דהוי כרמלית דנהי דאי קאי כי האי גוונא ברשות הרבי' מקום פטור הוא בכרמלית מצא מין את מינו וניעור כדאמרי' בפרקא קמא דעירובין (דף ט.):

אמר רב גידל וכו'. בית שאין בו עשרה חלל וקירויו משלימו לעשרה על גגו מותר לטלטל בכולו. דהוה ליה רשות היחיד:

בתוכו אין מטלטלין בו. אלא בארבע אמות דכיון דלא חזי לדירה הוה ליה כרמלית:

ואם חקק בו ארבעה על ארבעה. שחקק באמצעית קרקע הבית ארבעה באורך וברוחב והשלימו במקום חקק לחלל עשרה עד הקרוי:

מותר לטלטל בכולו. בכל הבית אפילו שלא במקום חקק:

מאי טעמא הוי חורי רשות היחיד. כל הבית שלא במקום חקק הוי חורי רה"י כמו כותלי רשות היחיד ובהם חורים כלפי רשות היחיד שהן כרה"י והני נמי כיון דכנגד החקק רשות היחיד גמור אינך הוו פאות של תשמישי רשות היחיד:

והקשה ריב"א ז"ל אמאי לא בעי מחיצות תוך שפת החקק בפחות משלשה כדאמר בפרק קמא דסוכה (דף ד.) לענין סוכה שאינה גבוהה וחקק בה כדי להשלים שאם יש משפת חקק ולכותל שלשה טפחים פסולה ותירץ דשאני סוכה דבעינן שיהו מחיצות [שלימות]

סמוכות לסכך דדפנות ילפינן התם [דף ו:] מבסכת בסכת בסכות הילכך בעינן פחות משלשה כדי שיהו סמוכות לסכך שכנגד החקק אבל לענין שבת לא בעינן מחיצות אלא כדי שלא יהו רבים בוקעים שם וכיון שחקק זה מחיצות עשרה מקיפות אותה מבחוץ לא חיישינן אם הם סמוכות לחקק או מרוחקות ממנו וקי"ל הכי אע"ג דהך מחיצה עשרה היא בין חקק ומחיצה קי"ל דמצטרפין דרב חסדא דאמר בריש פ' המביא תניין (דף טו:) גדוד חמשה ומחיצה חמשה אין מצטרפין אידחיא ליה התם ואפסיק התם הלכתא בהדיא דמצטרפין והיינו נמי דאמר רבי יוחנן בפרק הזורק (דף צט.) בור וחולייתה מצטרפין לעשרה ותניא כוותיה:

חורי רשות הרבים. חורים שבכתלים כלפי רשות הרבים לאו כרשות הרבים דמו אלא רשות הן לעצמן וכשהן למעלה משלשה מיירי והלכתא כרבא וכיון דלאו כרשות הרבים דמו וכו' כדכתיב בהלכות:

אמר רב חסדא נעץ קנה ברה"י וכו' אפילו גבוה מאה אמה חייב. מהא שמעינן דברה"י לא בעינן מקום ארבעה וכן כתב רבינו חננאל ז"ל ואם תאמר והא בסוגיין דלעיל [דף ד.] פרכינן והא בעינן עקירה והנחה מעל גבי מקום ארבעה ומוכחא ההיא סוגיא דאפילו ברשות היחיד בעינן הכי מדאמרינן [דף ה.] תינח ברה"י מקורה וכו' י"ל דכי אמרינן הכא דלא בעינן הנחה על גבי מקום ארבעה דוקא כגון דנעץ קנה שהוא ברשות היחיד עצמה אבל באדם שהוא ברשות היחיד שאינו רשות היחיד עצמה בעינן הנחה על גבי מקום ד' וכמו שכתבתי למעלה:

אמר אביי זרק כוורת וכו'. כוורת עגולה היא. ופירש הרב אלפסי ז"ל דרחבה ו' עם הדפנות קאמר ור"ל חומש לדופן זה וחומש לדופן זה פש ליה חמשה טפחים וג' חומשים בחללה כדי לרבע בו ד' על ד' ואע"ג דגבוה י' דקאמרינן בהדי שוליה הוא התם היינו טעמא משום דגדוד ה' ומחיצה ה' מצטרפים אבל עובי הדפנות אינו מצטרף לרוחב:

דף ג.

אי אפשר לקרומיות של קנה. קרומיות השתי הגבוהין מחבריהם של ערב ועולין למעלה מי' שהוא אויר מקום פטור וכיון דלא נייחא כולה ברה"ר לא הויא הנחה לאחיוביה:

כפאה על פיה וזרקה. פי רש"י ז"ל דאשאינה רחבה ו' קאי:

ז' ומשהו חייב. אם גבוהה ז' ומשהו עדיין הוא חייב וכ"ש פחותה מכאן אלא אפי' גבוה ז' ומשהו דאיכא למימר בה לבוד הואיל ומחיצותיה למטה אפ"ה חייב דכי מטיא לפחות מג' סמוך לקרקע ואמרינן לבוד אכתי כולה באויר רה"ר הוא וחייב ודוקא כשאינה רחבה

ו' דאילו רחבה ששה כי מטיא פחות משלשה סמוך לקרקע שהיא כמונחת הויא לה רשות היחיד ופטור:

ז' **ומחצה פטור**. והוא הדין לשני משהויין דפטור דכי מטיא לפחות משלשה סמוך לקרקע אמרינן לבוד במחיצותיה והרי היא כמונחת ונמצאו שוליה למעלה מעשרה ואינה נוחה כולה ברשות הרבים ובשלא כפאה ליכא למימר דפטור דלא אמרינן לבוד אלא במחיצות והא מילתא בין לאביי בין לרבא דאביי נמי מודה דבעינן הנחה כולה ברשות הרבים אלא דאביי לא חשיב קרומיות אבל בהא מודה דבלאו קרומיות ישנה למעלה מעשרה:

לתוכן עשויות. להניח בהם דבש ולא לכופן כלפי מטה הילכך אין כאן תורת לבוד כך פירש רש"י ז"ל. אבל בתוספות אמרו דכיון דלא אמרינן לבוד אלא בכפאה על פיה לפי שאין אומרים לבוד אלא במחיצות ודאי לא מקריין מחיצות אלא כשהן מחיצות [למקום] חשוב דהיינו ד' על ד' אבל כשאין ברוחב ד' על ד' אין שם מחיצות עליהן דנימא בהו לבוד הילכך מדפטרינן בז' ומחצה מדין לבוד על כרחך ארחבה ששה קיימינן וכי תימא אם כן ז' ומשהו נמי ליפטר שע"י לבוד נעשית רשות לאו קושיא היא שכיון שאין לבוד אלא במחיצות בעינן שיהא בהן עם הלבוד עשרה [מלבד השולים] וזו שאינה גבוהה אלא שבעה ומשהו עם השולים אפילו כי אמרת בה לבוד אין במחיצות עשרה הלכך לא אמרי' בה לבוד אבל שבעה ומחצה פטור שהרי כי אמרי' בה לבוד יש במחיצות עם הלבוד י' מלבד השולים הלכך אמרי' בה לבוד ונעשית רשות היחיד ולפי פירוש זה מחצה דוקא מפני השולים ולא סגי לן בשני משהויין:

אמר עולא עמוד תשעה ברה"ר. דוקא נקט תשעה דחזי לכתופי ואינו לא גבוה ולא נמוך כדמפרש ואזיל ופירש"י ז"ל אף בשאינו רחב ארבעה וכן דעת הר"ם במז"ל והיינו טעמא דלא בעינן בכי הא ארבעה על ארבעה דדרך בני אדם לכתף בו אף בשאינו רחב כל כך והרי הוא כידו של אדם דאמרינן לעיל [דף ה.] שהיא חשובה כד' על ד' אבל הראב"ד ז"ל פי' דוקא ברוחב ד' ודוקא כשמכתפין עליו אבל אין מכתפין עליו לא אע"פ שראוי לכתף עליו כדמוכח בעירובין (דף לג.) גבי אילן העומד חוץ לד' אמות ונתכוין לשבות בעיקרו דמייתי עלה הא דעולא:

גומא מאי. גומא עמוקה תשעה מי אמרינן מנחי בה בני רה"ר חפצים שבידם עד דהדרי ואתו דרך שם ושקלי להו וכיון שעשויה לתשמישן של רבים מי הויא כרה"ר או לא:

רבא אמר גומא לא מ"ט תשמיש ע"י הדחק לא שמיה תשמיש. הילכך לאו צורך רבים הוא:

א"ר יהודה האי זירזא דקני וכו'. וכמו שפי' הרב אלפסי ז"ל בהלכות וכתבו בתוס' דדוקא רמא וזקפה דכשהניח ראש הא' חוץ לארבע אמות עדיין ראש השני תוך ארבע אמות ואע"פ שחזר ומשליך ראש השני חוץ לד' אמות מ"מ לא עשה מלאכתו בבת אחת אבל אי מיגרר זירזא דקני בבת אחת עד חוץ לד' אמות או מרה"י לרה"ר חייב כדאמרינן בפרק אלו נערות (דף לד:) גבי היה גונב כיס בשבת שאם היה מגרר ויוצא איסור שבת וגנבה באין כאחד וכך הם דברי הרמב"ם ז"ל בפ' י"ג מהלכות שבת ואומר ריב"א ז"ל שאם מגלגל חבית ד' אמות ברה"ר או מרה"י לרה"ר חייב דהוי כמו מגרר דאינו נח כלל אבל המגלגל תיבה שהיא מרובעת פטור שאי אפשר שלא תהא נחה קצת בנתים:

אדם עומד על האסקופה וכו' מקום שאין בו ארבע על ארבע. מקום [פטור] מסויים שיש לו רוחב קצת וגבוה הוא ג' ועומד סמוך לרה"ר וסמוך לרה"י והכי מוקים לה בעירובין בגבוה ג':

ובלבד שלא יחליפו. והכי נמי קתני לעיל [דף ו.] ובלבד שלא יטול מן העני ויתן לבעל הבית. אחרים אומרים אסקופה משמשת שתי רשויות וכו' אמר רב יהודה אמר רב הכא באסקופת מבוי עסקי' חציו מקורה. כלומר לאו במבוי שהכשירו בלחי שהלחי אינו מתיר אלא מחודו הפנימי ולפנים הלכך אפילו פתח פתוח הוי כלחוץ אלא במבוי שהכשירו בקורה עסקינן וקורת המבוי שיעור רחבה טפח כדאיתא בפרק קמא דעירובין [דף יג:] והאסקופה ועובי הפתח רחבים הם יותר מטפח נמצא חציו של עובי הפתח מקורה וחציו שאינו מקורה וכגון שהניח הקורה כלפי פנים לצד המבוי הלכך פתח פתוח כלפנים מחודה החיצון של קורה ולפנים וסבר לה כמ"ד מותר להשתמש תחת הקורה אי משום דהיכרא מלבר כדמפרש בעירובין אי משום דקורה משום מחיצה ואמרינן חודה החיצון יורד וסותם:

דף ג:

פתח נעול. והדלת שוקף בפני האסקופה הפנימית וכל האסקופה חוץ לדלת כלחוץ ואפי' תחת הקורה דכיון דנסתם המבוי בטלה לה קורה וליכא למימר יורד וסותם דכל מחיצה שאין בחללה ארבע אינה מחיצה ולא שייכא בה תורת גוד אחית ולהכי לא אוקמה באסקופת בית דסתם בית פתח שלו יש לו משקוף מלמעלה ונמצא עובי הפתח כולו מקורה ואפי' פתח נעול אמרינן בה יורד וסותם שהרי יש בחלל עוביו ארבע דסתם עובי החומה אין פחות מד' כך פרש"י ז"ל ואם תאמר ולרבא דאמר בפ"ק דעירובין [דף ט.]דכי אמרי' דלחי אינו מתי' אלא מחודו הפנימי ולפנים היינו דוקא בדפתוח לכרמלית

משום דמצא מין את מינו ונעור אבל פתוח לרה"ר בין הלחיים מותר לוקמא להא דהכא כרבא בפתוח לרה"ר ובמבוי שהכשירו בלחי ובגמ' מוכח דלא הוה מצי לאוקמא אלא במבוי שהכשירו בקורה י"ל דלא הוי מצי לשנויי הכי דאי פתוח לרה"ר ואליבא דרבא אפי' פתח נעול כלפנים דרבא סתמא קאמר:

ומכל מקום נמצינו למדין דכל שיש בתקרת האסקופה ד' אפי' פתח נעול מותר להשתמש באסקופה דאמרינן פי תקרה יורד וסותם אבל כשאין קורה שעליה רחבה ד' וכשהפתח פתוח מותר להשתמש בחודה החיצון של קורה ולפנים אבל מה שנשאר מן האסקופה מגולה אסור להשתמש ובזמן שהפתח נעול אסור להשתמש אפי' תחת הקורה זה הוא דעת רש"י ז"ל אבל הר"ז הלוי ז"ל כתב דכיון שהקורה היא על מקצת האסקופה היא מושכת מה שבחוץ לפנים כל זמן שהפתח פתוח והיינו דאמרי' חציו מקורה וחציו אינו מקורה וקרויו כלפי פנים ולאו דוקא חציו אלא שאין הקורה מגעת לשפת החיצונה של האסקופה ואעפ"כ כיון שהכשר המבוי בקורה ומקצת האסקופה תחת הקורה יש כח בקורה המתרת למשוך אף מה שבחוץ לפנים כל זמן שהפתח פתוח אבל בזמן שהפתח נעול נחלקה האסקופה ונעשה מה שבפנים כלפנים ומה שבחוץ כלחוץ ואין הטעם הזה עולה באסקופת הבית לפי שהבית המחיצות הן שמתירין אותו ולא הקירוי לפיכך אין כח בקירוי הבית למשוך מה שבחוצה לו להיות כלפנים ממנו שאין הקירוי בבית מועיל כלום להתיר ובירושלמי גרסינן מה אתון קיימין אי במקורה אפילו נעול כולה כלפנים אלא הכא אנן קיימינן בחציה מקורה וחציה אינו מקורה עכ"ל הר"ז הלוי ז"ל ואיכא אוקימתא אחריתי בגמ' דמוקמי לה באסקופת בית:

גרסי' בגמ' [דף ו.] **ואם היתה אסקופת** (**מבוי**) [**בית**] **גבוהה י' ורחב ד' הרי זו רשות לעצמה**. וסיפא דמילתא דברייתא היא:

הרי זו רשות לעצמה. ואין מטלטלין בה אפילו מן הבית ואע"ג דשניהם רשות היחיד ואמרי' עלה בגמ' מסייע ליה לרב יצחק בר אבדימי דאמר ר"י בר אבדימי אומר היה ר"מ כלומר דהוא אחרים כדאמרי' בהוריות (דף יג:) כ"מ שאתה מוצא שתי רשויות והן רשות אחת כיון עמוד ברשות היחיד גבוה י' ורחב ארבעה אסור לכתף עליו גזירה משום תל ברה"ר והכי פירושו כל מקום שאתה מוצא שתי רשויות והן רשות אחת דשניהן רה"י אלא שזה גבוה וזה נמוך כגון עמוד ברה"י וכו' אסור לכתף עליו מן החצרות גזרה משום תל ברה"ר גבוה י' ורחב ד' דהוי רה"י ואיכא חיובא דאורייתא לכתף מרה"ר עליו ולא נחלקו על זו בגמרא כלל ואומר ר"י ז"ל דאפ"ה לא נקטינן כותיה דאף ע"ג דקי"ל כרבי מאיר בגזרותיו אפילו לגבי רבים כדמוכח בריש אע"פ [דף נז.] גבי הא דאמר ר' מאיר

אסור לשהות עם אשתו אפילו שעה אחת בלא כתובה הכא אין הלכה כר' מאיר דבפרק כל גגות [דף צא.] מסקינן בהדיא הלכה כר"ש דאמר אחד גגות וא' חצרות רשות אחת הן אלמא שרי לטלטל מגג לחצר אע"פ שהגג גבוה י' מן החצר ועמוד נמי לא שנא וזהו טעמו של הרב אלפסי ז"ל שהשמיטה מן ההלכות:

מתני' לא ישב אדם לפני הספר. להסתפר:

סמוך למנחה. קודם שיתפלל. שמא ישכח ולא יתפלל ובגמ' מפרש האי סמוך למנחה או מנחה גדולה או מנחה קטנה והא בכולהו יומי אסור והא דתניא הכא משום דדמיא להא דתנא גבה [דף יא.] לא יצא החייט במחטו ערב שבת סמוך לחשיכה שמא ישכח ויצא משתחשך:

ולא יכנס אדם סמוך למנחה לא למרחץ וכו'. טעמא דכולהו שמא ימשך עד שיעבור זמן תפלה:

ואם התחילו. א' מכל אלו אין מפסיקין אלא יגמרו ויתפללו ומיהו דוקא בדאיכא שהות ביום להתפלל לאחר מכאן וראיה לדבר מדאמרי' בגמ' [דף י.] במנחה לא שכיח שכרות אלמא דאי שכיח מפסיקין ובפרק לולב הגזול (דף לח.) נמי מוקמינן הא דתנן הכא אין מפסיקין בדאיכא שהות ביום:

ומפסיקין לק"ש. דאיתא מדאורייתא:

ואין מפסיקין לתפלה. ובגמרא פריך הא תנא ליה רישא ואוקמא דאתאן לדברי תורה שאם היו עוסקין בתורה אין מפסיקין לתפלה בהנהו גווני דנפרש בגמ' בס"ד:

והא דתנן הכא ואם התחילו אין מפסיקין אפילו התחילו משהגיע זמן המנחה קאמר דאין מפסיקין דאי דוקא התחילו קודם שהגיע זמן קאמר כי פרכינן בפ' לולב הגזול (דף לח.) גבי הא דתנן התם מי שבא בדרך ולא היה לולב בידו לכשיכנס לביתו נוטלו על שולחנו ואמרינן עלה למימרא דמפסיקין ורמינהו אם התחילו אין מפסיקין ואם איתא דכי תנן הכא אין מפסיקין דוקא בשהתחילו קודם שהגיע זמן המנחה לישני ליה התם היינו טעמא דמפסיקין לפי שהתחילו לאכול משהגיע זמן נטילת לולב דמצפרא זמניה הוא אלא ודאי כי תנן הכא אם התחילו אין מפסיקין אפילו התחילו משהגיע זמן קאמר ומשום הכי פריך שפיר ולקמן נמי בגמרא מוכח הכי עלה דהא דאמרי' למ"ד תפלת ערבית רשות וכמו שנכתוב עליה בס"ד:

דף ד.

הלכך נקטינן דבמידי דלא מיחייב ביה אלא מדרבנן כתפלה אפילו התחיל לבתר דמטא זמן חיובא כיון דאיכא שהות בתר הכי אינו מפסיק ובמידי דמיחייב ביה מדאורייתא כק"ש כל שהתחיל לאכול בתר דמטא זמן חיובא מפסיק אע"ג דאיכא שהות בתר הכי והיינו דתנן ומפסיקין לק"ש וסוגיין נמי בפ' לולב הגזול [דף לח.] מוכחא דכל בדאורייתא אע"ג דאיכא שהות מפסיק:

ומיהו ה"מ בדאתחיל בתר דמטא זמן חיובא או סמוך לה אבל אתחיל מקמי הכי אפי' בדאורייתא כיון דאיכא שהות לא מפסיק דהא קדוש היום דאורייתא הוא ואפילו הכי תנן בפ' ערבי פסחים (דף ק.) במי שהתחיל לאכול מבעוד יום מפסיקין לשבתות דברי רבי יהודה רבי יוסי אומר אין מפסיקין. כלומר אלא גומר סעודתו ואח"כ מקדש והא ר"י לא פליג אמתני' דמפסיקין לק"ש ולא אמתני' דתנן בפ' לולב הגזול (שם) יטול על שולחנו והתם אמר דאין מפסיקין משום דאתחיל מקמי דמטיא זמן חיובא ואע"ג דאסיקנא התם אמר רב יהודה אמר שמואל אין הלכה לא כר' יהודה ולא כר' יוסי אלא פורס מפה ומקדש התם היינו טעמא משום דקדוש במקום סעודה ומקמי סעודה אתקין אבל בשאר מילי דאורייתא כי אתחיל מקמי זמן חיובא טובא אין מפסיקין:

גמ' האי סמוך למנחה אסיקנא דסמוך למנחה גדולה הוא. משש שעות ומחצה ולמעלה שהוא התחלת זמן תמיד של בין הערבים משום דחצי שש וחצי שבע אינה ניכרת נטייתה של חמה ומחצי שבע ולמטה נוטה ברקיע למערב וסמוך לה חצי שעה דהיינו מתחלת שבע:

ואפילו בתספורת דידן. שאין שוהין בו כל כך וכ"ש בתספורת בן אלעשה שהיה מסתפר בענין שהיה ראשו של שער זה בצד עיקרו של זה והיה צריך שהות גדול:

שמא ישבר הזוג. של מספרים ויהא צריך לחזר אחר זוג אחר:

שמא יתעלפה. שכן חלושי הלב מתעלפין במרחץ:

דילמא חזי פסידא בזביניה. שמא נתקלקלו העורות:

ומטריד. ויהא טרוד בצערו ולא יתפלל:

דילמא אתי לאמשוכי. ימשך אחר סעודתו וישתכר ויעבור זמן תפלה:

וסתר דינא שיסתרו מה שפסקו ויחזרו בהן אחור וחוזר להיות תחלת דין:

והוי יודע שזה הלשון שכתב הרב אלפסי ז"ל היינו לישנא בתרא בגמ' וא"ל רב אחא בר יעקב ומקמי הכי איכא לישנא אחרינ' דאתמר סתמא בגמ' דאמרי' דהאי תספורת דמתני' דוקא בתספורת בן אלעשה ומרחץ לכולה מילתא דמרחץ ובורסקי לבורסקי

גדולה ולאכול סעודה גדולה ולדון בתחלת דין אבל תספורת דידן ומרחץ להזיע בעלמא ובורסקי לעיוני בעלמא ולאכול סעודה קטנה ולדון בגמר דין כל הני דוקא סמוך למנחה קטנה הוא דאסור אבל (לאכול סעודה) סמוך למנחה גדולה שריין והרב אלפסי ז"ל פוסק לחומרא כלישנא בתרא הילכך אפי' סעודה קטנה סמוך למנחה גדולה אסירא:

אבל בתוס' מקילין בדבר ואומרים דכיון דלישנא קמא לישנא דגמ' ולישנא בתרא לישנא דרב אחא בר יעקב כלישנא דגמרא קי"ל הילכך סעודה גדולה סמוך למנחה גדולה אסירא ואם התחילו אין מפסיקין סעודה קטנה עד סמוך למנחה קטנה שריא מכאן ואילך אסירא וכל שהתחילו לאחר מכאן כיון שהתחילו באיסור מפסיקין דבגמ' מתמהינא אי סמוך למנחה קטנה קאמר היכי תני ואם התחילו אין מפסיקין לימא תיהוי תיובתיה דריב"ל דאמר ר' יהושע בן לוי כיון שהגיע זמן המנחה אסור לאדם שיטעום כלום קודם שיתפלל תפלת המנחה אלמא ס"ל דכיון שהתחילו לאחר מנחה קטנה מפסיקין ואע"ג דלא מתמה תלמודא בהכי אלא מדריב"ל והא דריב"ל אדחיא ליה בדוכתיה בפרק תפלת השחר [דף כח:] אפילו הכי כיון דמסיק סתמא דתלמודא הכי משמע דדוקא באיסור טעימה הוא דלא קי"ל כותיה אבל קבע סעודה אסור ואפסוקי נמי מפסיקין זהו דעתם בתוס':

והר"ז הלוי ז"ל מיקל יותר ואומר דכיון דאי לאו מדריב"ל הוה מוקמינן מתני' בסמוך למנחה קטנה ודריב"ל אידחיא ליה בדוכתה נקטינן מתני' כפשטה סמוך למנחה קטנה דאין מתחילין אפילו סעודה קטנה ואם התחילו אין מפסיקין הא במנחה גדולה אפילו סעודה גדולה שריא:

וסעודה גדולה וקטנה דקאמרינן יש מי שפירש דבשל כל אדם שמין בין סעודה גדולה דידיה וקטנה דידיה אבל בתוס' פירשו דסעודה גדולה היינו סעודת אירוסין ונשואין וסעודה קטנה סעודת כל אדם וכן נראה עיקר:

מאימתי התחלת תספורת. דנימא שוב אין מפסיקין כדתנן אם התחילו וכו':

מעפורת. סודר ונותנו על ברכיו שלא יפול השער על בגדיו:

משיעביר מעפרתו ממנו. והוא ראשון להפשטת בגדים:

משיקשור בין כתפיו. את בתי זרועותיו:

הא לן והא להו. בני בבל היו חוגרים עצמן בחוזק וכשאוכלין צריכין להתירה ובני ארץ ישראל לא היו נוהגין כן והתרת חגורה קודם נטילת ידים:

למאן דאמר תפלת ערבית רשות. בפרק תפלת השחר (דף כו:) מפני שהוא כנגד הקטרת חלבים ואיברים שאין מעכבין כפרה ומיהו אף על גב דרשות היא בכדי לא מבטלין לה

דמצוה מיהא איכא דומיא דהקטרת חלבים ואיברים דנהי דלא מעכבא מיהו מצוה איכא ומשום הכי אמר דכיון דלאו חובה הוא היכא דשרא המייניה לא מטרחינן ליה להפסיק אלא יגמור ואח"כ יתפלל:

ולמאן דאמר חובה מטרחינן ליה. בתמיה והא תפלת המנחה חובה היא ותנן אם התחילו אין מפסיקין:

מהא נמי משמע דכי תנן אין מפסיקין אפילו התחיל משהגיע זמן תפלה קאמר דאי לא מאי פריך:

לא שכיחא שכרות. אין דרך להשתכר מבעוד יום לפיכך יגמור ויתפלל אבל בלילה עשויין להשתכר בסעודתן וכתב הרב אלפסי ז"ל והאידנא נהוג כולי עלמא מנהג חובה ואע"ג דשרא המייניה מטרחי' ליה וכתב הרשב"א ז"ל דדוקא שרא המייניה אבל התחילו לאכול ממש אינו מפסיק אע"ג דשויוה חובה מיהו לק"ש שהיא מדאורייתא מפסיקין כדכתבי' במתני' וכתב הוא ז"ל בשם רבו הר"ר יונה ז"ל דעביד הכי קורא אותה בלא ברכותיה ואחר כך גומר סעודתו וקורא אותה בברכותיה ומתפלל:

בגמ' [דף י.] פרכינן טריחותא למיסר המייניה (וצלויי) ועוד ליקום הכי וליצלי ומשנינן משום שנאמר הכון לקראת אלהיך ישראל כלומר התנאה לפניו:

ומהא שמעינן דאפילו מי שלובש מכנסים שאין לבו רואה את הערוה אסור להתפלל בלא חגורה משום הכון מיהו דוקא לענין תפלה דהיינו שמנה עשרה אבל שאר ברכות שריין בלא חגורה דהא חברין בבלאי הוו שרו המייניהו ומברכין המוציא וברכת המזון:

רבה בר רב הונא רמי פוזמקי ומצלי. נותן אנפילאות חשובין ברגליו:

שדי גלימיה. משליך אדרתו מעליו שלא יראה כחשוב:

ופכר ידיה. חובק ידיו באצבעותיו כאדם המצטער מאימת רבו:

חיי עולם. תורה:

דף ד:

חיי שעה. תפלה צורך מזונותיו ורפואה ושלום:

מסרהב. ממהר לעמוד:

משנתעטפו הדיינין. דיינים מתעטפין בטליתן כשפותחין בדין מאימת שכינה ושלא יפנו ראשן לכאן ולכאן ותהא דעתן מיושבת עליהם:

הא דעסיקי ואתו בדינא. בדין אחר שכבר הם מעוטפים וכשנגמר אותו הדין בא לפניהם דין אחר סמוך למנחה הוי התחלתן משיפתחו בעלי הדין בטענותיהן דהכא ליכא למימר משנתעטפו:

ביני עמודי. שעליית בית המדרש נכונה עליהם:
חליש לבייהו. מצטערים שלא עסקו אותו היום בתורה:
תנא להו חייא בר רב. שאין צריכין לישבו לדון כל היום אלא מקצת היום ומה שנאמר במשה מן הבקר עד הערב מדרש הוא שחשוב הדבר כמעשה בראשית שנאמר בו ערב ובקר:
מקום שבני אדם עומדין לבושי'. מרחצאות שלהם שלשה חדרים היו לו פנימי להזיע ולהשתטף אמצעי שיוצא לתוכו מן המרחץ ולובש חלוקו ויוצא לחיצון וגומר לבישתו ונח שם שעה אחת מיגיעת המרחץ:
שאלת שלום. מפרש לקמן משום דקודשא בריך הוא איקרי שלום:
מקום שעומדין ערומין אין כאן שאלת שלום וכו'. ואפי' הרהור אסור בו אבל בבית האמצעי הרהור מותר וכן אם נשאל על דבר הלכה אומר אסור או מותר אבל אסור לומר עיקר הטעם והכי מוכח בפרק כל הצלמים [דף מד:] בעובדא דמרחץ של אפרודיטי וכתבתי שם בס"ד:
ויקרא לו ה' שלום. ויקרא לו גדעון להקב"ה ה' שלום:
הימנותא. להזכיר אמונה בבית הכסא:
אבל במתנה דלא עבידא לאגלויי צריך להודיעו. מתנה פלונית אתן לך מיהו ה"מ מתנה לעשיר אבל לעני אדרבה מתן בסתר יכפה אף:
משקל שני סלעים מילת. היינו כתונת הפסים וב' סלעים לאו דוקא ל"א כתונת הפסים סביב פס ידו נתן מילת ולא כל הכתונת:
קושקשי ואברורי. בירניות ומגדלים שעושין לחוזק:
עיגלא תליתאה. שלישי לבטן:
לוזיף מר וליפרע מי לא סבר לה וכו'. יש שלמדו מכאן שאפי' קבל עליו תענית ואמר יום זה לווה ופורע דאי לא תימא הכי היכי א"ל בהדיא לוזיף ומנא ליה דלא אמר יום זה והכי נמי משמע מדאמרינן בפ"ק דערכין (דף ו.) דאפי' באומר סלע זו לצדקה כל שלא באתה ליד גבאי לווה ופורע וכן דעת הראב"ד ז"ל והרשב"א ז"ל אבל יש מי שאומר דביום זה אינו לווה וכי אמרינן לווה אדם תעניתו ופורע דוקא כשקבל עליו סכום תעניות ולא פי' ימים ידועים ואחר כך פי' להתענות יום ידוע בעד אחד מאותן הימים דכיון שאותו יום אינו מעיקר הנדר וכשהוא לווהו עדיין נשאר עיקר נדרו קיים בכה"ג לווה ופורע אבל אמר בתחלת נדרו יום זה אינו לווה והכא דרך מוסר היה מחזר שיאכל אצלו ואמר לו שמא לא יום זה אמרת ותלוה ותפרע והכי מוכח בירוש' בפ' קונם [הל"א] דדוקא ביום

סתם הוא דלווה אבל ביום זה לא דגרסי' התם נדר להתענות ושכח ואכל איבד תעניתו רב אמר בשם רבנן והוא דאמר יום סתם אבל אמר יום זה מתענה ומשלים ע"כ והביאו הרב [אלפסי] ז"ל בהלכותיו בפ"ק דתעניות ומשמע דהיינו טעמא דביום סתם איבד תעניתו מפני שיוכל להתענות יום אחר תחתיו דלווה ופורע אבל ביום זה דלא שייך למימר לווה ופורע משלים והתם נמי מייתי לעיל מינה ההיא דלווה אדם תעניתו ופורע:

דף ה.

קודם חצות לא ישלימו. מתני' היא בפ' סדר תעניות [דף יט.] גבי היו מתענים וירדו גשמים קודם חצות לא ישלימו תעניתם:

ואין מפסיקין לתפלה. אוקימנא בד"ת שאם היו עוסקין בתורה אין מפסיקין לתפלה כתוב בספר המאור דאף על גב דאין מפסיקין דרישא בדאיכא שהות הוא כדכתבי' לעיל האי אין מפסיקין דאתאן לד"ת אפילו בדליכא שהות קאמר דלד"ת אין מפסיקין כלל ועוקרין את התפלה לגמרי כשם שהיו עוקרין בעיבור השנה שהיו עוקרין בה את הכל מפני חשוב העיבור ודוקא בחברים כגון ר"ש בן יוחאי והיינו דקאמר ר' יוחנן לא שנו אלא כגון רבי שמעון בן יוחאי וחביריו שתורתם אומנותם אבל כגון אנו מפסיקין בין לק"ש בין לתפלה ואי בדאיכא שהות כגון אנו למה מפסיקין וכי אסור לעסוק בתורה קודם שיתפלל אלא ודאי כדכתיבנא:

מתני' לא יצא החייט במחטו סמוך לחשיכה שמא ישכח ויצא. משתחשך:

ולא יפלה את כליו. מבער כנים מבגדיו כדמתרגמי' בערתי פליתי:

ולא יקרא לאור הנר. בספר ולאור הנר דקתני אתרוייהו קאי אלא יפלה ואלא יקרא דתרוייהו לאור הנר אסור שמא יטה הנר להביא השמן אל הפתילה שידלוק יפה ונמצא מבעיר בשבת:

החזן ר ואה. מלמד תינוקות דתינוקות מותרין לקרות לאור הנר דאימת רבן עליהם ולא אתו לאטויי:

וכיוצא בו. לעשות הרחקה לעבירה אמרו לא יאכל הזב עם הזבה מפני הרגל עבירה מתוך שמתיחדים בא לבעול זבה שהיא בכרת:

גרסי' בגמרא בפ' בתרא דעירובין (דף צט. ובמכילתין יא.) לא יעמוד אדם ברה"י וישתה ברה"ר ברה"ר וישתה ברה"י אא"כ הכניס ראשו ורובו למקום שהוא שותה כלומר דלא יעמוד אדם ברה"ר ויושיט פיו וראשו לרה"י לאחוז כלי לשתות גזירה שמא יוציא הכלי אליו ונמצא מתחייב חטאת:

וגרסינן תו בגמרא [דף יא: ובעירובין שם] אבעיא להו כרמלית מאי אמר אביי היא היא רבא אמר היא גופה גזירה ואנן ניקום ונגזור גזירה לגזירה והכי פירושא בכרמלית כגון בקעה דמדרבנן הוא אסור להכניס ולהוציא לה מהו לעמוד ברה"ר או ברה"י ויושיט ראשו לכרמלית וישתה ואמר אביי היא היא כלומר כשם שאסרנו זו במשנתנו כך זו אסור' ורבא אמר היא גופא גזרה כלומר אפי' יוציא את הכלי מתוכה לרה"י או מתוכה לרה"ר גזרה דרבנן בעלמא היא ואנן ניקום ונגזור הושטת ראשו אטו הושטת כלי:

ולענין הלכה קי"ל כרבא הלכך עומד אדם בכרמלית ומטלטל ברשות היחיד או ברשות הרבים וכן נמי עומד ברשות היחיד או ברה"ר ומטלטל בכרמלית וכן נמי הא דתנן לא יעמוד אדם ברשות היחיד וישתה ברשות הרבים ברה"ר וישתה ברה"י אמרינן עלה בפרק בתרא דעירובין (שם) אמר רב יוסף בחפצים הצריכין לו ודברי הכל כלומר דאפילו רבנן דפליגי עליה דר"מ התם ואמרי עומד אדם ברשות היחיד ומטלטל ברה"ר ברה"ר ומטלטל ברה"י בחפצים הצריכין לו מודו דאסור שמתוך שהן צריכין לו יבא למשכן אצלו וקיימא לן כרבנן מדאמרינן התם אמר ליה שבקת רבנן ועבדת כר' מאיר:

ונמצא פסקן של דברים. עומד אדם ברשות היחיד ושותה ברה"ר אי נמי איפכא כל ששותה בחפצים שאינן צריכין לו אבל שותה בחפצים שהן צריכין לו אסור אלא אם כן הכניס ראשו ורובו וה"מ מרה"ר לרה"י או איפכא אבל מאחד מן הרשויות לכרמלית א"נ מכרמלית לאחד מהם שותה אע"פ שלא הכניס ראשו ורובו וכן פסק הרמב"ם ז"ל בפרק ט"ו מהלכות שבת:

אבל בתוספות מפרשים דכי אמרינן התם בחפצים הצריכין לו ודברי הכל טעמא קא יהיב דחפצים הצריכין כולי עלמא מודו דלא יעמוד אדם ברשות היחיד ומטלטל ברשות הרבים אי נמי איפכא והכא [המשקים] חפצים הצריכין לו נינהו כיון שהוא צריך לשתות ולפי זה לא יעמוד אדם בר"ה וישתה ברה"י אי נמי איפכא אפילו שותה בכלים שאינן צריכין לו:

תני דבי שמואל יוצא אדם בתפליו ערב שבת עם חשיכה. ולא חיישינן דילמא נפיק בהו משתחשך:

והיה על מצחו תמיד. קרא יתירא הוא לכך דרשינן דהא כבר נקבע לו מקום דכתיב והיה על מצח אהרן:

למשמש בבגדו. שלא יהא כרוך בו שום דבר פן יוציאנו:

הלכתא רבתי. דבר גדול יש כאן להפרישו מאיסור שבת:

תנו רבנן אין פולין ברה"ר וכו'. אפיקטויזין קיא ויש אומרים ג' מלות הן אפיק טפי זון (איוב כ"א:י') שורו עבר ולא יגעיל מתרגמינן יפק טפי זון:
ברה"ר בחול. מפני הכבוד של עוברים שלא ימאסו:
מולל וזורק. בשבת מולל להתיש כחן שלא יחזרו אליו:
ובלבד שלא ימלול. דסבירא ליה כר' אליעזר דאמר הורג כנה כהורג גמל וחייב חטאת הילכך גזרינן מלילה כדי שלא יהרוג:
אמר רב הונא הלכה מולל וזורק וזהו כבודו אפי' בחול. פי' לאו למימרא דרב הונא סבר דאסור להרוג המאכולת בשבת אלא ה"ק אמר רב הונא בהני תרי תנאי דפליגי קיימא לן כמאן דמיקל וטפי נמי הוה יכלינן למשרי דהיינו הריגה אלא דזהו כבודו אפילו בחול הילכך אע"ג דהריגה שריא משום כבודו אית ליה לאימנועי והני תרי תנאי דח"א מולל וזורק וח"א נוטל וזורק כר"א ס"ל אלא דמר גזר מלילה אטו הריגה ומר לא גזר ור' אליעזר כב"ש סבירא ליה דאמרי אין הורגין דרבי אליעזר שמותי הוא ופירושו מתלמידי ב"ש כדמוכח בהדי' בירושלמי בפ"ק דביצה [ה"ד] דאף על גב דרבי אליעזר תלמידו של רבי יוחנן בן זכאי היה ורבן יוחנן תלמידו של הלל וכדאיתא בפרק יש נוחלין [דף קלד.] שמא חזר ושמש את שמאי או אחד מתלמידיו או שחזר ונמנה עמהן הלכך לא קיימא לן לא כרבי אליעזר ולא כהני תרי תנאי אלא כב"ה דשרו וכדאיתא בסמוך והיינו דרבה ורב ששת מקטעי להו ורב נחמן נמי מפקיד ליה לבנתיה דליקטלינהו כדאיתא בגמרא וכל הני עובדי בשבת הוו והכי מוכח בירושלמי והך מאכולת דשרינן כנה היא דבכנה פליגי בה רבנן עליה דר' אליעזר משום דילפינן מאילים [דף קז:] מה אילים דפרים ורבים אף כל דפרה ורבה וכנה אינה פרה ורבה אבל פרעוש אפי' רבנן מודו דאסור להרוג משום דפרו ורבו וכדאיתא בפרק שמונה שרצים [שם] ומהו פרעוש ומהו כנה יש מי שאומר דכנה היינו שחורה הקופצת כדכתיב והך את העפר והיה לכנים ודרך שחורה הקופצת לצאת מן העפר והך היא דשריא ליהרג אבל פרעוש היינו כנה הרוחשת אסורה ליהרג אפילו לרבנן ואינו נראה לר"ת ז"ל מדאמרינן במדרש אף כי אנוש רמה אלו כנים שבראש ובפ' שני דנדה (דף כ:) נמי אמרינן שלחה ליה מסרוקיתא מקטלא כלמי וכלמי תרגום של כנים אלמא כנים לאו היינו שחורה הקופצת דההיא אין דרכה להיות בראש אלא ודאי כנה דשרי היינו הרוחשת ופרעוש דאסירא היינו הקופצת וכ"ת אותה הקופצת למה היא אסורה והרי מן העפר היא נעשית ואינה פרה ורבה יש לומר דכי בעינן פרה ורבה ה"מ למעוטי רמשים שהוייתן מן העפושים ככנה וכיוצא בה אבל כל המתהווה מן העפר חיות יש בו כאילו פרה ורבה מזכר ונקבה וההורגו חייב וכן כתב הר"ם במז"ל

בפרק י"א מהלכות שבת ולפי זה הא דאמרי' בפרק שמונה שרצים (דף קז:) והרי פרעוש דפרה ורבה הכי קאמר שדינו כפרה ורבה אבל הרמב"ן ז"ל כתב דפרעוש שאסור בגמרא מין אחר הוא והוא פרה ורבה אבל שחורה זו הקופצת הנקרא בערבי אלברגו"ת כיון שאינה פרה ורבה לכתחלה מותר בין לצוד בין להרוג דבכלל מאכולת הוא ולזה הסכים הרשב"א ז"ל ולפי דעתי שזו קולא יתירה:

דף ה:

תניא ר"ש בן אלעזר אומר אין הורגין את המאכולת בשבת. כינה:

וב"ה מתירין. כדמפר' טעמא בשמונה שרצים מאילים מאדמים דמשכן מה אילים שפרים ורבים אף כל שפרה ורבה וכנה אינה פרה ורבה אלא מבשר אדם הוא שורצת וכן היה ר"ש בן אלעזר אומר דבהני מילי פליגי ב"ש וב"ה:

אין משדכין. מלשון שקט ומנוחה שהאשה מוצאת בבית בעלה כדכתיב (רות א':ט') ומצאן מנוחה אשה בית אישה ומתרגמינן (שופטים ה) ותשקוט הארץ ושדוכת ארעא ואסור משום ממצוא חפצך:

וב"ה מתירין. דקסברי חפצך ולא חפצי שמים:

ואין מנחמין. משום דמצטער עם המצטערים:

אומר שבת היא מלזעוק. פירוש אינו יכול לבקש רחמים עכשיו שעל ידי כן יעורר בכי ויצטער אלא אומר להם דברי תנחומין שלא יצטערו:

יכולה היא שתרחם. אם תכבדנה מלהצטער בה:

בתוך חולי ישראל. שמתוך שכוללו עם הרבים תפלתו נשמעת בזכותן של רבים:

שבנא איש ירושלים. אדם גדול היה בירושלים ושמו שבנא:

ורחמיו. של הקב"ה:

שבתו בשלום. נוחו בשבתכם בשלום:

בקושי התירו. מפני שמצטער:

בתפיחה. חולה:

זמנין א"ל בלשון הקדש וזמנין א"ל בלשון ארמי. והא לאו לענין שבת נקטה:

דשכינה עמו. ואין המתפלל צריך שיזדקקו לו מלאכי השרת להכניס תפלתו לפנים מן הפרגוד:

סועד. סומך בתשות כחו:

אלא מתעטף. מאימת שכינה כאדם היושב ואין פונה לצדדין:

וכתבו בתוספות דכי אמרינן לא ישב על גבי מטה דוקא כשהחולה יושב נמוך וכדי שלא ישב גבוה מראשותיו של חולה:

ואמר רבה ואפילו גבוה וכו'. דליכא למיחש להטייה דכיון דגזור רבנן לא פלוג במלתייהו:

הא ב' קורין. שאם יבא להטות יזכרנו חבירו:

בשני ענינים. בשתי פרשיות הואיל וכל אחד מעיין לעצמו אין מכיר במעשה חבירו:

במדורה. מדורת אש גדולה אסור דהואיל ויושבין רחוק זה מזה ועוד שזנבות האודים סמוכין להם אין זה מכיר בבוא חבירו להבעיר ולהטות:

אדם חשוב הוא. שאינו רגיל להטות נר בחול מפני חשיבותו:

כאן בשמש קבוע. שרי מפני שאינו צריך עיון הרבה ואע"פ שאפילו להבחין בין בגדו לבגדי אשתו שאינו צריך גם בם עיון מרובה אסרו מפניהנקיות הקלו כאן:

כאן בשמש שאינו קבוע. אסור מפני שצריך עיון מרובה:

הא בדנפטא. שהוא מסריח מותר לבדוק לאורו דלא אתי לאטויי ורש"י ז"ל גורס גירסא אחרת אבל גירסא זו הסכים הרמב"ם ז"ל בפ"ה מהלכות שבת אלא שאסר לשמש שאינו קבוע אפי' בשל נפט. ולא נתבררו לי דבריו:

מסדר הוא ראשי פרשיות. מריצן בפיו שמתוך שראש הפרשה שגורה בפיו הוא נזכר בכולה:

דאימת רבן עליהן. ואין פושטין יד לשום דבר אפי' בחול אלא על פי רבן:

איבעיא להו נדה מהו שתישן עם בעלה היא בבגדה והוא בבגדו. מי חיישינן להרגל עבירה או דלמא כיון דאיכא היכרא מדכר דכירי:

מה אשת רעהו הוא בבגדו והיא בבגדה אסור. לגבי אשת רעהו ודאי ליכא לספוקי דאסור. אף אשתו נדה וכי תימא כיון דמקשינן אשתו נדה לאשת רעהו נימא דכי היכי דאשת רעהו מיתסר ביחוד אף אשתו נדה נמי. איכא למימר דמדרשא דסוגה בשושנים נפקא לן דיחוד שרי כדאיתא בסנהדרין (דף לז.) ועוד דכל זמן שלא בעל דיצרו תקפו דומיא דאשת רעהו אפילו באשתו נדה אסור כדאיתא בפ"ק דכתובות (דף ד.):

וכתב בספר בעלי הנפש אמרו רבוואתא נדה כל ימי טומאתה אסור' למיכל על פתורא דגברא דתנן לא יאכל הזב עם הזבה ואע"פ שאין הטעם מפורש בכאן לאסור אותה מן השולחן כי יש לומר עם הזבה דקאמר בקערה אחת אבל על שולחן אחד מותרת. יש לסמוך דבריהם ממה שאמרו בברייתא בגמרא כיוצא בו לא יאכל זב פרוש עם זב עם הארץ שמא יאכילנו דברים טמאים בימי טהרתו והתם ודאי על שולחן אחד נמי אסור

דומיא דעוף וגבינה דאיכא למיגזר ביה עלייה אטו אכילה וקאמר כיוצא בו אלמא אכילת זב וזבה נמי אסור על שולחן אחד כי הך. מיהא אתחזי לן שאם הפריש מפה אחרת לעצמו אף על פי שהיא אוכלת על השולחן מותר דהא איכא היכרא להרחקה והכי נהוג עלמא נמי בבשר וגבינה ע"כ:

דף ו.

תנא דבי אליהו וכו' ושמש ת"ח. להסבירו סתומות המשניות וטעמיהן והוא הנקרא תלמוד:

בימי ליבוניך. כשסופרת שבעה נקיים:

מטה חדא הואי. רחבה דליכא קירוב בשר:

סינר. שהיא חוגרת בו ומגיע ממתנים ולמטה וא"ת האי תלמיד ששמש תלמידי חכמים הרבה היאך היה מיקל יותר בימי ליבון מבימי נדות והא אמרינן [לקמן דף סד:] בנדותה תהא עד שתבא במים יש לומר בימי ליבון דאמרינן הכא היינו משכלו שבעת ימים מתחלת ראיית נדתה דמדאורייתא טובלת מיד וטהורה דלנדה לא בעינן נקיים ובנות ישראל הוא שהחמירו על עצמן לישב על כל ראיה שבעת ימים נקיים והאי תלמיד היה מטביל אשתו לסוף ימי נדות של תורה ולאחר טבילה זו היא מותרת לגמרי מן התורה ומדרבנן הוא דאסורה עד שנשלמו לה שבעת ימים נקיים וגדרן של חכמים בלבד הוא שפרץ בהן לקירוב בשר ולפיכך נשכו נחש:

מתני' ואלו מן ההלכות שאמרו וכו'. מפרש בגמרא דאין פולין ואין קורין לאור הנר קאי שמתחלה היו חולקין בדבר ב"ש וב"ה והוו שרו ב"ה ואח"כ כשהיו בעליית חנניה נמנו ורבו כלומר שבאו למנין ונמצאו של ב"ש מרובין:

שמונה עשר דבר גזרו בו ביום. כולהו מפרש להו בגמר':

ב"ש אומרים אין שורין דיו סמנין וכרשינין. סמנין לצבע כרשינין למאכלבהמה:

וב"ה מתירין. משנתן את המים מבעוד יום:

אונין. אגודות של פשתן ונותנין אותן בקדרה ומתלבנין:

שיהבילו. שיתחממו:

העין. הצבע שיקלוט אותו מבעוד יום:

וב"ה מתירין. לתתה מבעוד יום ויהא קולטת הצבע כל הלילה ומפרש בגמרא [דף יח.] דטעמא דב"ש דאסירי משום דס"ל דאדם מצווה על שביתת כליו שלא יעשו מלאכה בשבת וב"ה לית להו שביתת כלים אלא שביתת בהמה בלבד. והך פלוגתא בתרייתא לב"ש לא איצטריכא דמקמייתא שמעינן לה אלא משום ב"ה נקטה דס"ד אמינא נהי

דלית להו שביתת כלים בהא מודו שמא יחתה בגחלים קמ"ל דלא משום דכיון דאונין של פשתן קשה להו זיקא לא מגלי להו כדאמר בגמרא [דף יח.] ובכל הנך בבי דאיפליגו בית שמאי ובית הלל איכא צריכותא כמו שאפרש בכל אחד ואחד בס"ד ובגמרא מקשינן אם כן לבית שמאי נר שדולק בשבת וקדרה שהתבשיל מתבשל בה ליתסר ופריק דמפקר להו אפקורי ואז אינו מצווה על שביתתן ואף על גב דקיימא לן דבעי הפקר בפני שלשה כדאיתא בנדרים בסוף פרק אין בין המודר (דף מה.) הכא לא בעינן דכיון דלאפרושי מאיסורא הוא מסתמא מפקיר להו בגמר דעתו וכתבו בתוספות [כאן דף יח:] שאין לסמוך על זה להשאיל לנכרי בהמתו ולהפקירה דהכא שאני מפני שאי אפשר בענין אחר והרשב"א ז"ל כתב דהא דהכא משום הפקר ב"ד נגעו בה דלב ב"ד מתנה עליהם להפריש העם מאיסורא ובנר וקדירה התנו מפני צורך שבת אבל בבהמה לדידן לא שייך האי טעמא:

ואמרי' תו בגמרא [דף יח.] מאן תנא נתינת מים לדיו זו היא שרייתו ואמר רב יוסף ר' היא דתניא אחד נותן את הקמח ואחד נותן לתוכו מים האחרון חייב דברי רבי ר' יוסי בר' יהודה אומר אינו חייב עד שיגבל א"ל אביי דלמא לא היא עד כאן לא קאמר ר' יוסי בר' יהודה התם אלא קמח דבר גבול הוא אבל דיו דלאו בר גבול הוא מנתינת מים הוא דליחייב לא ס"ד דתניא אחד נותן את האפר ואחד נותן לתוכו מים האחרון חייב ד"ר ר' יוסי בר' יהודה אומר אינו חייב עד שיגבל ומהך סוגיא שמעינן בהדיא דטפי איכא לחיובי בנתינת מים במידי דלאו בר גבול הוא מהיכא דהוי בר גבול דבמאי דלאו בר גבול הוא בעינן למימר דבנתינת מים ליחייב:

ומכאן תשובה על מה שפרש"י ז"ל ביו"ט בפרק המביא (דף לב:) בהא דאמרינן וקטמא שרי דשרי לתת לתוכה מים ולשרוק בה פי התנור משום דלאו בר גבול הוא וליתא דסוגיין מוכחא דאדרבה כל שכן דמיחייב לפיכך פי' ר"ת ז"ל דהכי קאמר וקטמא בלא מים לשרוק פי התנור שרי וקמ"ל דלא גזרי' דילמא אתי לגבל:

גמ' ת"ר פותקין מים לגנה. פותקין פותחין עושין נגר קטן משפת המעין לגנה:

מוגמר. לבונה ומיני בשמים נותנין על האש ומעשנין את הבגדים שיהא ריחן נודף:

גפרית. תחת כלי כסף שמציירין בהם פרחים וצורות בחרט ומעשנם בגפרית והן משחירות וניכרות ובלע"ז ניאי"ל:

קילור. תחבושת לעין ואספלנית רטיה לשאר הגוף ואוקימנא לב"ש דאית להו שביתת כלים אפי' בכלי דלא עביד מעשה כיורה דמתני' וכ"ש בריחים דקא עבדי מעשה אבל ב"ה לית להו שביתת כלים אפי' היכא דעבדי מעשה הילכך לב"ה אפי' ליתן חטים לתוך

הריחים מבעוד יום והם טוחנין והולכין בשבת שרי ובגמרא פרכינן אם כן דהא מתני' ב"ש קתני לה מ"ט שרי במוגמר וגפרית והא לב"ש אית להו שביתת כלים אע"ג דלא קא עביד מעשה ומפרקינן כגון דמנחי אארעא שאינן מונחין הגחלים בכלים אלא על גבי קרקע:

הלכך לפי שטה זו מותר לתת את החטים לתוך הריחים מע"ש והן טוחנין והולכין כל השבת כולה ולא חיישינן אע"פ שמשמעת את הקול והך היא אוקימתיה דרב יוסף בגמרא וזו היא דעת ר"ת ז"ל אבל במקצת נוסחי ההלכות כתוב וי"א מפני שמשמעת את הקול והך היא אוקימתיה דרבה בגמרא דאמר דמאי דקתני [ואין] נותנין חטים לתוך הריחים אפי' ב"ה מודו בה לפי שמשמעת את הקול ואוושא מילתא ורבינו חננאל ז"ל פוסק כן כרבה:

והאי קילור דאמרי' הכא דמניחין אותו על גבי העין מע"ש מכלל דבשבת אסור היינו דוקא בקילור שהוא עב דומיא דאספלנית הלכך להניחו בשבת איכא למיחש שמא ימרח אי נמי משום שחיקת סמנין אבל קילור רך וצלול אפילו בשבת מותר להניחו על גבי העין כדאמרינן לקמן פרק שמנה שרצים [דף קח:] שורין קילורין מערב שבת ומניחין על גבי העין בשבת דכיון שהוא צלול אינו אלא כרוחץ עיניו במים וליכא למגזר משום שחיקת סמנים:

דף ו:

ת"ר לא תמלא אשה קדרה עסיות ותורמוסין מיני קטניות הן וצריכין בישול יותר:

בכדי שיעשו. כדי שלא יהנה ממלאכת שבת :

יחתה בגחלים. למהר בישולם:

סליק בהו קוטרא. של עצים ומחממין את הבגדים שעשן העצים קשה להם:

לא מגלי להו. משטח פי התנור:

ביורה עקורה וטוחה. מכוסה בכיסוי שלה וטוח' בטיט סביב דכולי האי מדכר ולא אתי למיגס בה דבגמ' פרכינן הכי ודילמא מגיס ופרש"י ז"ל וחייב משום מבשל וה"נ אמרינן בפ' המביא (ד' לד.)אחד נותן את האור וא' נותן את העצים ואחד נותן את הקדרה וא' מגיס כולן חייבים כלומר דמגיס חייב משום מבשל. ומשנינן ביורה עקורה וטוחה:

ומדאמר ביורה עקורה וטוחה ש"מ דאפי' בעקורה איכא משום מגיס ואיכא משום מבשל אבל כל שנתבשל כמאכל בן דרוסאי תו ליכא למיחש להכי ומיהו ה"מ בקדרה אבל

בצמר ליורה לעולם אסור להגיס בו שאע"פ שקלטו העין דרך הצבעים להגיס בהם תמיד כדי שלא יחרכו והכי מוכח בירושלמי:

והשתא דאמר מר גזירה שמא יחתה בגחלים האי קדרה חייתא שפיר דמי להשהות בתנור לכתחלה מבעוד יום דכיון דחייתא לאו אדעתא למיכלה באורתא אנחה התם ומשום למחר לא אתי לחתויי שהרי יש לו שהות גדול ולא דמי לעסיות ותורמוסין שאין כל הלילה וכל היום די להם:

ובשיל שפיר דמי. מבושל כל צרכה שפיר דמי להניחה דלא בעי חתויי:

שדא ביה גרמא חייא. דלאו אדעתיה למיכלה לאורתא:

והאי בשיל ולא בשיל דאמרינן הכא דאסור פירשו בתוספות דהיינו שהתחיל להתבשל ולא הגיע עדיין למאכל בן דרוסאי אבל כל שהגיע למאכל בן דרוסאי בשיל מקרי ותו לא חיישינן ביה שמא יחתה בגחלים וכדאמרינן לקמן [דף לו:] תניא חנניא אומר כל שהוא כמאכל בן דרוסאי מותר לשהותו על גבי כירה אע"פ שאינה גרופה ואינה קטומה. וכך פירש רב האי גאון ז"ל בפרק כירה אבל לפי דעת הרב אלפס ז"ל בשיל ולא בשיל היינו משהתחיל להתבשל ועד שנתבשל כל צרכו ואפילו שנתבשל כל צרכו נמי כל שמצטמק ויפה לו אסור דהא דאמרינן לקמן גבי אין צולין בשר בצל וביצה [דף כ.] וכו' וכמה אמר ר' אלעזר אמר רב כדי שיצולו כמאכל בן דרוסאי התם בשהן עצמן מונחין על האש דכיון שהגיע למאכל בן דרוסאי אם יחתה בגחלים יחרוך אותן וזהו שכתב הרב אלפסי ז"ל להיא דרב אף על פי שפסק בפרק כירה שאסור לשהות ע"ג כירה שאינה גרופה ואינה קטומה כל שמצטמק ויפה לו ודלא כחנניא וכן פסק הרמב"ם ז"ל בפרק ג' מהלכות שבת וכן דעת הרמב"ן ז"ל ויש לר"ז הלוי ז"ל בדברים הללו דעת שלישי. ויתבאר הכל בפרק כירה בס"ד:

והשתא דאמר מר כל מידי דקשי ליה זיקא לא מגלי ליה דמשום הכי לא גזרינן לעיל באונין של פשתן האי בשרא דגדיא דקשי ליה זיקא וכו' ולא אתי לגלויי פי התנור ליטול לכיסויו ולחתות:

דגדיא[ולא]שריק דברחא ושריק בתרוייהו איכא חדא לאיסורא וחדא להיתרא. וכתב הרי"ף ז"ל דרבוותא ז"ל פסקו כי האי לישנא בתרא דרב אשי כלומר דאפילו בברחא ולא שריק שרי ולא גזרינן ביה שמא יחתה בגחלים ומקשינן בגמרא ולרב אשי דשרי והא תנן [דף יט:] אין צולין בשר בצל וביצה אלא כדי שיצולו מבעוד יום ומפרקינן בבשרא אגומרי. כלומר [שאינו] בתנור דאפילו כסוי ליכא ומוכן להפוך בו ולחתות וא"ת ולרב אשי דלא אסר אלא בבשרא אגומרי תקשי ליה מתני' דאין נותנין את הפת לתנור וכו' ותו

דתנן [שם] משלשלין את הפסח וכו' ואמרינן טעמא בגמרא משום דבני חבורה זריזין הם משמע הא לאו הכי אסור י"ל דמיירי כגון שהתנור פתוח דהוי כבשרא אגומרי:

נמצא לפי דעת זה דכל שהוא בתנור והתנור מכוסה אף על גב דלא שריק אפילו בבשרא דברחא דלא קשי ליה זיקא שרי אבל הרי"ף ז"ל הכריע כדברי מי שפסק כרב ירמיה מדפתי הילכך כל מידי דקשי ליה זיקא בין שריק בין לא שריק שפיר דמי לא קשי ליה זיקא שריק שרי לא שריק אסור והכי מוכיח סוגיין בגמ' דאמר גבי הא דתנן משלשלין את הפסח וכו' [דף כ.] מ"ט משום דבני חבורה זריזין הן אלמא טעמא דבני חבורה זריזין הן הא לאו הכי לא והא אמר מר גדיא בין שריק בין לא שריק שפיר דמי ומפרקינן התם מנתח הכא לא מנתח כלומר וכיון דלא מנתח לא קשי ליה זיקא ומשום הכי דוקא משום דבני חבורה זריזין הן ולרב אשי כי לא מנתח מאי הוי אע"ג דלא קשי ליה זיקא שרי אלא ודאי סוגיין כרב ירמיה מדפתי וכן דעת הרמב"ם ז"ל בפרק ג' מהלכות שבת ולפי שטה זו ברחא ולא שריק אפילו חי אסור ולא דמי לקדרה חייתא דאמרינן לעיל דשריא משום דבצלי עסקינן וכיון שהוא מתבשל מהרה אפילו חי לא מסח דעתיה מיניה ואתי לחתויי והיינו דמייתי עלה ההיא דאין צולין בשר בצל וביצה דמיירי בצלי וכ"כ ה"ר בעל הלכות ז"ל אבל הרז"ה ז"ל פוסק כרב אשי משום דבתרא הוא מיהו ס"ל ז"ל דבמידי דלא קשי ליה זיקא כלל כגון עוף או גדי שלם מודה רב אשי דאסור מסוגיא דלקמן דאמרינן התם לא מנתח:

מתני' ב"ש אומרים אין פורשין מצודות חיה ועופות אלא כדי שיצודו מבעוד יום. הך פלוגתא נמי לב"ה איצטריך דסד"א כי לית להו לב"ה שביתת כלים ה"מ היכא דלא עביד מעשה כי האי דלעיל אבל היכא דקא עביד מעשה כגון אוזלי ואוהרי שהפח נקשר ואוחז העוף סד"א דבכה"ג מודו בה קמ"ל דלא שאני להו לבית הלל בין היכא דקא עביד מעשה להיכא דלא עביד מעשה:

בית שמאי אומרים אין מוכרין לנכרי ולא טוענין עמו [ואין מגביהין עליו משוי על כתיפו. דנראה (כהולך) בשבת אלא כדי שיגיע למקום קרוב כלומר שיהא המקום קרוב שיוליכנו שם מבעוד יום] על החמור והך פלוגתא לא שייכא בהני דלעיל דליכא הכא משום שביתת כלים ובין לב"ש ובין לבית הילל איצטריך דב"ש אסרי משום דמאן דחזי סבר דשלוחו הוא ושליחותיה קא עביד וב"ה לא חיישי להכי ושרו:

דף ז.

בית שמאי אומרים אין טוחנין עורות לעבדן וכו'. הך פלוגתא בין לב"ש ובין לב"ה איצטריך לב"ש לומר דבכדי שיעשו מבעוד יום מיהא שרי בין קצץ בין לא קצץ שאע"פ שלא נעשו מבעוד יום כיון דאיכא שהות אינו נראה כשלוחו וקמ"ל נמי דכי אית להו לב"ש שביתת כלים ה"מ שלא יעשה הכלי מלאכה אבל בכלים המקבלים מלאכה כגון עורות הנעבדין וכלים המתכבסים לית להו שביתת כלים ולב"ה נמי איצטריך דאע"ג דבכלים של ישראל קא טרח נכרי בשבת שרי:

ובכולן ב"ה מתירין עם השמש. פי' בתוס' ודוקא בשקצץ וכדאמרינן בגמרא [דף יט.] גבי אגרות וב"ש אסרי אע"פ שקצץ וכי פרכי' בגמרא והלא קצץ לב"ה פרכינן וכמו שפרש"י ז"ל והא דשרי קבלנות בשקצץ דוקא קבלנות דכלים שהנכרי עושה מלאכתן בביתו ולא מינכר שהם של ישראל אבל קבלנות דבנין שהמלאכה נעשית בקרקע של ישראל שהוא תוך התחום אסור וכדאמרינן בפרק מי שהפך [דף יב.] מקבלי קבולת בתוך התחום אסור חוץ לתחום מותר וכן דעת הרמב"ם ז"ל בפרק ו' מהלכות שבת וכתבתי בפ"ק דע"ז בס"ד ולא כדברי ר"ת ז"ל שהיה סובר להתיר אפילו קבלנות של בנין ממתני' דהכא אפילו (חוץ) [תוך] לתחום והיה אומר דההיא דפרק מי שהפך באבל דוקא היא ואין הדברים מכוונים ואף הוא ז"ל סמך עליהן ומסתברא לי דכל שקצץ אף ע"פ שעשה הנכרי מלאכה בשבת מותר לישראל ללבוש הכלים בשבת עצמה ולא דמי לההיא דאמרינן בפרק כל כתבי [דף קכב:] נכרי שהדליק את הנר שאם בשביל ישראל אסור להשתמש לאורו דהתם משום דנכרי אדעתא דישראל קא עביד אבל כל שקצץ אדעתא דנפשיה קא עביד ושרי ישראל להשתמש אפילו בשבת:

גמ' תנו רבנן בית שמאי אומרים לא ימכור אדם חפצו לנכרי כו'. שאלה שייך בדבר החוזר בעין הלואה בדבר הניתן להוצאה:

אלא כדי שיגיע הנכרי לביתו מבעוד יום. ואף על גב דבדידיה קא טרח מחמירין בית שמאי משום דמיחלף בשלוחו ומיירי בכלים דלאו בני מלאכה נינהו כגון חלוק אבל במידי דבר מלאכה הוא לבית שמאי אסור משום שביתת כלים:

לבית הסמוך לחומה. של עיר האחרת שהנכרי דר בה שהרי יכול להניחה שם:

מפתח ביתו. של ישראל:

הן הן דברי כו'. לא בא רבי עקיבא לחלוק על דברי בית הלל אלא לחלוק על תנא ששנה כן מחלוקתן שאמר אליבא דבית הלל לבית הסמוך לחומה ובא ר"ע לומר לא אמרו ב"ה אלא כן:

תניא בש"א לא ימכור אדם חמצו לנכרי וכו'. אע"ג דלא שייכא במילי דשבתא משום גרירא דהנך נקטה:

תנו רבנן נותנין מזונות לפני הכלב בחצר וכו'. כיוצא בו נותנין מזונות לפני העובד כוכבים בחצר פירש אפילו לב"ש אבל שאר חפצים אסירי אפילו לב"ה דלא שרו ב"ה במתני' דלעיל אלא בע"ש אבל בשבת לא ופרכינן בגמ' [עובד כוכבים] הא תו למה לי היינו הך מהו דתימא האי רמי עליה והאי לא רמי עליה קמ"ל כלומר דקמ"ל דאע"ג דעובד כוכבים לא רמי עליה שרי וא"ת וכיון דעובד כוכבים אין מזונותיו עליך כדאמר הכא ובפ' י"ט שחל (דף כא:) נמי דאמר התם מוציא אני את העובד כוכבים שאין מזונותיו עליך אפי' לתת לו מזונות ליתסר כדאמר בפ' בתרא [דף קנה:] דאין נותנין מזונות לפני חזיר משום דאין מזונותיו עליך אלמא אין טורחין אלא לדבר שמזונותיו עליך תירצו בתוס' דכיון (גיטין סא.) דמפרנסין עניי נכרים עם עניי ישראל מפני דרכי שלום חשיב קצת מזונותיו עליך לענין איסור טורח שבות דרבנן אבל לענין עשיית מלאכה ביו"ט דהוי איסורא [דאורייתא] לא חשיב מזונותיו עליך והיינו ההיא דפ' י"ט שחל והראב"ד ז"ל מחמיר בדבר לאסור כל היכא דמצי לאשתמוטי משום דלא טרחינן אלא לדברים שמזונותיו עליך והא דקי"ל (ביצה כא:) מזמנין את הנכרי בשבת לאו דספינן ליה אנן אלא דמחוינן ליה ושקיל איהו לנפשיה אי נמי דספינן לדידן ואכיל איהו בהדן:

גרסינן בגמ' [דף יט.] ת"ר לא ישכיר אדם כליו לנכרי בע"ש וברביעי ובחמישי מותר כיוצא בו אין משלחין אגרת ביד נכרי מע"ש וברביעי ובחמישי מותר אמרו עליו על ר' יוסי הכהן ואמרי לה יוסף החסיד שלא נמצא כתב ידו ביד נכרי מעולם והשמיטה הרב אלפס ז"ל נראה שהוא סובר דכב"ש דאית להו שביתת כלים אתיא ולא קי"ל כותייהו ולא מחוור דא"כ אפילו בד' ובה' ליתסר וכבר השיגו הר"ז הלוי ז"ל אלא ודאי כנ"ע אתי ובכלים שאין עושין בהן מלאכה כגון מטה וחלוק וטעמא דמילתא משום דנראה כעומד ונוטל שכר שבת אבל בד' ובה' מותר ודוקא בהבלעה כגון שמשכיר לו לשנה או לחדש הא שכירות יום אסור וכדתניא בפרק הזהב (דף נח.) השוכר את הפועל לשמור את הפרה לשמור את הזרעים אינו נוטל שכר שבת היה שכיר חדש שכיר שנה נוטל ממנו שכר שבת ואפי' הכא בע"ש אסור דכיון שלמחר הוא משכים בו למלאכתו ובאין ממנו לבית החשבון מיתחזי כשכר שבת וכיוצא בו דקתני מיירי בשלא קצץ וכגון ששכרו לימים דבר קצוב בכל יום ויום בהליכתו ובחזרתו אלא שאינו מקפיד עמו מתי ילך

ובכה"ג בע"ש אסור דכיון שהוא שוכר ולימים והוא שוכרו בע"ש כשיוצא בשבת נראה כאילו התנה עמו כך אבל בד' ובה' מותר הואיל ואינו מקפיד עמו מתי ילך:

ת"ר אין משלחין אגרת ביד נכרי בע"ש אא"כ קצץ לו דמים. דכיון דקצץ לו דמים בשכרו בדידיה קא טרח וב"ש לא מודו בקצץ דהא לא עדיף ממוכר ומשאיל ונותן מתנה אלא אשמועינן מילתא דבית הלל דבלא קצץ לא פליגי דאסור:

כדי שיגיע לביתו. של מי שנשתלחו לו:

לבית הסמוך לחומה. לחומת העיר שנשתלח שם:

והלא קצץ. ואמאי אסרי ב"ה הא אמרינן לעיל דשרי:

והא אמרת רישא אין משלחין. אלא אם כן קצץ:

ת"ר אין מפליגין בספינה פחות משלשה ימים קודם לשבת. האריך בה הרב אלפסי ז"ל בהלכות ובתוספות פירשוה לפי שאסור לעבור במים במעבורת אפילו בתוך התחום משום דהוה ליה כשט ואסור לשוט גזירה שמא יעשה חבית של שייטין והיינו דגרסינן בפרק תולין [דף קלט:] חזי מר האי צורבא מרבנן דאזיל ונאים במעברא ועבר להך גיסא ואמר למינם קא מכוונא ואזיל וסייר פירי אמר ליה הערמה מדרבנן היא וצורבא מרבנן לא אתי למעבד לכתחלה אלמא דלכתחלה שלא בהערמה אסור ובהערמה נמי דוקא לצורבא מרבנן הא לכולי עלמא אסור. לפי פירוש זה ולפי דברי הרב אלפסי ז"ל ג"כ יש לתמוה על מה נהגו העם עכשיו להפליג בספינה פחות משלשה ימים קודם השבת אבל הר"ז הלוי ז"ל כתב טעם אחר בין בזו בין במה שאמרו אין צרין על עיירות של נכרים דכולהו מקום סכנה הוא וכל שלשה ימים קודם השבת קמי שבתא מיקרי ונראה כמתנה לדחות את השבת מפני שאין דבר שעומד בפני פקוח נפש וה"ה להפריש במדברות ולכל מקום סכנה שאדם עתיד לחלל בו את השבת ועל דרך זה התיר הרמב"ן ז"ל מפרשי ימים שיכנסו בים בשבת ולפרוש מן הנמל ואין חוששין משום דכשאסרו להפליג בספינה תוך שלשה ימים לא אמרו אלא בישראל שוכר כל הספינה שכל המלאכה הנעשית בה אינ' נעשית אלא בשבילו אבל בספינה שרובה נכרים וישראלים מועטים נכנסים בה כיון דרובה נכרים על שם הנכרי היא נעשית וכדאמרינן בפ' כל כתבי (ד' קכב.) במסבה שרובה נכרים והדליק נכרי את הנר שמותר לישראלים שבה להשתמש לאורה:

דף ז:

ולפיכך נוהגין עכשיו שמתכנסין לתוך הספינה מע"ש ומסדרים שם שולחן ומדליקין את הנרות לקנות שם שביתה ואחר כך חוזרין ונכנסין לה בשבת ועושין כך מפני שהספינה

עתידה לצאת בשבת חוץ לתחום ויהא אסור לזוז בתוכה מד' אמות שלו לפי שלא שבת באויר מחיצות מבעוד יום ואע"ג דקי"ל דהלכה כר"ג [דמהלך את כולה] אפי' בדיר וסהר אע"ג דלא שבת באויר מחיצות ה"מ בנתנוהו נכרים בדיר וסהר דאניס הא לדעת לא עשאום כארבע אמות אבל כיון שנכנס לה מע"ש נעשה כמערב ברגליו ואומר כאן תהיה שביתתי וכיון דקונה שם שביתה שובת באויר מחיצות מבעו"י הוא ומהלך את כולה דכד' אמות היא אצלו:

גרסינן בפרק לולב וערבה (דף מד:) **וכו' לא אמרן אלא לביתיה**. דכיון שאינו בבית מכינין מעט לצורך השבת ולא הוה ליה מידי למיכל בשבת:

אבל לאושפיזיה אמאי דנקיט סמיך. כלומר אמאי דנקט אושפיזיה כלומר דכיון דבעל הבית שם שאין דרך ליכנס לאושפיזא אם אין שם בעל הבית הילכך מכינין הרבה:

לא נצרכה אלא אפילו לביתו. כלומר לא מבעיא לבי אושפיזא שלא היו מצפין שיבא שיכינו בשבילו אלא אפי' לביתיה דאיכא למימר הכינו בשבילו שמא יבא אפ"ה לא דזימנין לא חיישי כולי האי וכעובדא דרב כהנא:

גרסי' בעירובין (ד' מה.) **אמר רב יהודה אמר רב וכו' לספר**. מקום המבדיל בין גבול ישראל לגבול ארץ העמים:

יוצאין עליהן. שמא ילכדוה ומשם תהא נוחה ליכבש לפניהם:

מתני אמר רשב"ג וכו'. כלי לבן שהם קשין ליכבס וצריך שלשה ימים ומחמירין היו על עצמן כב"ש. והאי דלא קתני הא מילתא גבי שלשה דברים שהיה רשב"ג מחמיר כדברי ב"ש בפרק ב' דיום טוב (דף כא:) משום דהתם לא איירי אלא במילי דיו"ט אבל במילי דחול לא איירי:

ושוין אלו ואלו שטוענין קורות בית הבד וכו'. אפילו ב"ש דאית להו [דף יז: במשנה] שביתת כלים מודים שטוענין את הזיתים בקורות בית הבד ואת הענבים בעגולי הגת מבעוד יום והמשקה זב והולך מאיליו כל השבת ומשום הכי מודו ב"ש בהא מילתא משום דאי נמי עביד לה בשבת ליכא חיוב חטאת דכי אמרינן (לקמן דף קמה.) דסחיטת זיתים וענבים אב מלאכה היא ה"מ בזיתים וענבים שלא ריסקן מבעוד יום דהוה ליה מפרק היין מקליפתו שהוא תולדה דדש אבל הני מכיון שנתן קורה על גבי זיתים ועל גבי ענבים מבעוד יום הרי הן מרוסקין ומכאן ואילך בלא קורה נמי משקה נפיק ממילא אלא דלא נפיק שפיר כי השתא ומשום הכי שרו ב"ש דהא ליכא בה מלאכה גמורה דתיתסר משום שביתת כלים:

גמ' מאן תנא דכל מידי דאתו ממילא שפיר דמי. כלומר מאן תנא דכיון שריסקן ליכא תו חיוב חטאת אפילו אי סחיט בידים ומש"ה אפילו לבית שמאי שפיר דמי לטעון מבעוד יום ויהא המשקה זב והולך כל השבת:

דף ח.

בוסר. ענבים בתחלתן כשהן דקים מוציאין מהם משקה לטבל בו בשר לפי שהוא חזק וקרוב לחומץ:

מלילות. שבלים שלא בשלו מרסקן וטוענן באבנים ומשקה זב מהן וטובל בו:

שריסקן. האי שריסקן כולל רסוק ודיכה דשלש מלאכות יש בדברים הנידוכין להוציא מהן משקה רסוק ודיכה ושחיקה ובמתניתין איירי בשלא עשה בהן מבעוד יום אלא ריסוק שהקורה והעגולין מבעוד יום אינן אלא מרסקות אבל הכא מיירי שריסקן בידים שפיר עד שהן מרוסקין ונידוכין ואין מחוסרין אלא שחיקה וקתני ר' ישמעאל אומר יגמור משתחשך כלומר יגמור אפי' בידים ומינה ילפינן דלר' ישמעאל במחוסרין דיכה נמי אי סחיט להו לא מחייב בהו חטאת דאם איתא דמחייב בהו חטאת לא הוה לר' ישמעאל למשרי בשאין מחוסרין אלא שחיקה והוה ליה למגזר אטו מחוסרין דיכה ומדלא גזר ש"מ דס"ל דמחוסרין דיכה נמי דומיא דמתני' אי סחיט להו בידים ליכא חיוב חטאת ומש"ה קתני מתני' דאפילו לב"ש טוענין בקורות בית הבד ובעגולי הגת דליכא משום שביתת כלים דהא אפי' עביד בידים לא מיחייב חטאת:

ר' עקיבא אומר לא יגמור. דס"ל דבמחוסרין דיכה מיחייב חטאת ודלא כמתני' ומש"ה אפילו בשאין מחוסרין אלא שחיקה גזר אטו מחוסרין דיכה:

במחוסרין דיכה כ"ע לא פליגי. דלא יגמור בידים:

והני נמי כמחוסרין דיכה דמו. הני דמתני' שאין הקורה עושה בהן מבעוד יום אלא רסוק:

הורה ר' יוסי ב"ר חנינא כר' ישמעאל. דכשאין מחוסרין דיכה יגמור בידים והר"ז הלוי ז"ל הקשה על הרב אלפס ז"ל שהביא לה אדרבה בר בר חנה א"ר יוחנן דבגמרא משמע דפליגא אדרבי יוסי בר' חנינא ובמה שפירשנו נתקיימו דברי הרב אלפסי ז"ל יותר מבמה שנכתב בזה בספר המלחמות:

שמן של בדדין וכו'.:

רב אסר. דאית ליה מוקצה וכר' יהודה ושמואל שרי דלית ליה מוקצה וכר"ש:

עז לחלבה. עז העומדת לחלבה וכן רחל העומדת לגדל גיזים ותורי דרדייא העומדים לחרישה:

ותמרי דעסקא. העומדים להוליכם לסחורה במקום אחר:

מתני' אין צולין בשר בצל וביצה וכו'.:

חררה. עוגת רצפים (מ"א יט):

כדי שיקרמו פניה. לאו פנים המדובקין בתנור אלא העליונים שהם נמהרים לקרום מפני האור העומד כנגדו ור' אליעזר בן יעקב פליג עליה דבעינן שיקרמו אף פניה התחתונים כך פרש"י ז"ל דר' אליעזר לחומרא קאמר ובירושלמי [מכילתין סוף הל"י] משמע דלקולא קאמר דגרסינן התם מודה ר' אליעזר בלחם הפנים שאינו קרוי לחם עד שיקרמו פניה בתנור משמע דהכא סגי בקרימה כל דהו אבל בלחם הפנים בעיא קרימה מעליא וקי"ל כר' אליעזר בן יעקב כדאמרינן (גיטין דף סז. יבמות מט: וכ"מ) משנת ר' אליעזר בן יעקב קב ונקי:

גמ' כמאכל בן דרוסאי. לסטים היה ומבשל בשולו שליש איתמר נמי. דמאכל בן דרוסאי חשוב בשול:

כל שהוא מבושל ביד ישראל כמאכל בן דרוסאי שוב אין בגמרו משום בשולי נכרים אפילו נטלו הנכרי מעל האור ואחר כך החזיר אותו שרי:

וכבר כתבתי למעלה [בדף ו' ד"ה והאי] שלדברי הרב אלפסי ז"ל לא שרינן לשהות כשנתבשל כמאכל בן דרוסאי אלא בצלי שהוא מונח על האש אבל בקדרה לא:

מתני' משלשלין את הפסח וכו'. והוא נצלה והולך משתחשך ואף על גב דבעלמא אין צולין כדאמרן הכא שרי משום דבני חבורה זריזין הן ומדכרי אהדדי ולא אתי לחתויי בגחלים:

ומאחיזין את האור. מעט בעצים:

של מדורת בית המוקד. שהיתה בעזרה והיא מתבערת והולכת משתחשך ולא חיישינן שמא יהיו הכהנים צריכים להבעירה משתחשך כדמפרש בגמרא:

בית המוקד. לשכה היה שהכהנים מתחממין שם במדורת אש הנסקת בה תמיד מפני שמהלכים יחפין על גבי רצפת שיש בעזרה וכדתניא בזבחים [דף כד:] הואיל ורצפה מקודשת דכתיב קדש המלך את תוך החצר וכלי שרת מקודשין מה כלי שרת לא יהא דבר חוצץ בינו לבין כלי שרת אף רצפה לא יהא דבר חוצץ בינו לבין הרצפה. בגבולין. צריך אדם לבער מדורתו מבעוד יום כדי שתאחוז האור ברובו:

ר' יהודה אומר כו'. אם היתה מדורת פחמים אינו צריך לאחוז בהן את האור אלא כל שהוא והיא דולקת והולכת דאין דרכה להיות כבה והולכת ואין צריך לחתות בה:

דף ח:

גמ' מאי רובו אמר רב רוב כל אחד ואחד. רוב כל עץ ועץ ולא תימא כיון שאחז ברוב העצים מותר:

ושמואל אמר כדי שלא יהא צ"ל הבא עצים דקים ונניח תחתיהן. להעביר את אלו:

עץ יחידי. שהוא עבה:

רוב עוביו. שיכנס האור ברוב עביו מתוכו רוב היקפו. מבחוץ קנים צריכין רוב. מדורה של קנים צריכה רוב משום דמיבדרן:

אין צריכין רוב. דכיון דניצתה אור במקצתן הולך ואוחז בכולן וכן גרעינין:

חותלות. כלים שעושין מלולבי תמרים:

אדרבה איפכא מיסתברא. דבלא אגדן אין צריכין רוב לפי שאין כבין אלא דולקים והולכין אבל אגדן צריכין רוב לפי שיש לחוש שמא יכבו לפי שאין השלהבת יכולה ליכנס בהן וכן נמי גרעינין שנתנן בחותלות לפי שצבורים יחד ובגמרא נמי אמרינן דהמדליק את הפתילה נמי צריך שידליק ברוב היוצא:

ארבע מדורות אין צריכין רוב. דמיד שהתחילו לידלק נדלקין כולן והולכין:

גפת. פסולת של זיתים ושל שומשמין:

רבב. שומן:

קירה. שעוה:

גבבא. מה שמגבבין מן השדה:

סליקו להו יציאות השב ת

במה מדליקין ובמה אין מדליקין. לעשות פתילה כלהני דמתני' מפרש בגמרא:

לא בזפת ולא בשעוה. לאו לענין פתילה קאמר אלא לתתן במקום שמן וכל הני דמזפת ואילך פסול שמנים הם:

וחכמים אומרים אחד מבושל ואחד שאינו מבושל. בגמרא פריך היינו ת"ק ומשני איכא בינייהו דרב ברונא אמר רב דשרי בגמרא חלב מהותך ע"י תערובת שמן כל שהוא ולא מסיימי כלומר שאינו ניכר מי האוסר ומי המתיר:

גמ' עץ בעלמא הוא. ופשיטא דלא חזי לפתילה אלא למדורה:

עמרניתא. כמין צמר יש בין קליפתו לעץ:

כיתנא דדייק ולא נפיץ. דכיון דלא נפיץ אין השמן נמשך אחריו:

נפיץ. באותן מסרקאות של ברזל:

גושקרא. על שם שהוא פסולת של משי העשוי ככובעים והוא בית התולעת דפסולת מקרי גושקרא וגם פת סובין נקראת כן במסכת גיטין [דף נו.]:
אחוונה. ערבה ויש כמין צמר בין קליפה לעץ:
שברא. מין עשב ארוך:
אוכמתא דארבי. ספינה המתעכבת במקום א' במים גדל ירקרוקות סביב שוליה מבחוץ:
תנא עד כאן פסול פתילות. עד בירוקה שעל פני המים פסול פתילות מכאן ואילך פסול שמנים שלא יתן חתיכות זפת או שעוה בנר במקום שמן:
שעוה איצטריך ליה. לפי שרגילין לעשותה כמין פתילה ארוכה והפתילה בתוכה כמו שאנו עושין מהו דתימא בפתילה נמי [קא סבר] דאפילו כעין נרות שעוה שלנו יהא אסור להדליקן:
קמ"ל. מכאן ואילך פסול שמנים שאינו אסור אלא בשנתן השעוה והזפת בנר כמין שמן אבל בשחברן יחד ועשה מהן פתילה מותר דנמשך הוא יפה אחר הנר ומכאן יש להתיר נרות שעוה בשבת וכן התירו בתוספות וכן דעת ה"ר יונה ז"ל אבל חכמי נרבונה היו אוסרין והיו מפרשים כן מהו דתימא לפתילה נמי לא שאפילו שם נר שעוה בנר של שמן יהא אסור קמ"ל מכאן ואילך פסול שמנים דכיון שיש בו שמן מותר אבל נר של שעוה בלא שמן אסור להדליק ולא מיחוור שאם אסור להדליק בלא שמן אפילו הניחו בשמן נמי אסור כדאמרי' לקמן [דף כא. ע"ש] דעירב דבר שמדליקין בו עם דבר שאין מדליקין בו אין מדליקין אלא ודאי כי לא הניחו בשמן נמי שרי כך העלו התוספות אבל נמצא בתשובות רבינו שרירא גאון ורב אלפסי ז"ל דנר של שעוה אסור להדליק בו וכן דעת הרמב"ן ז"ל בספר המלחמות:
כל אלו שאמרו אין מדליקין בהן בשבת אבל עושין מהן מדורה. היסק גדול שהאחד מבעיר את חבירו:
לא אסרו אלא לעשותה פתילה לנר בלבד. כדמפרש טעמא בסמוך:
עוף אחד יש. ומחלבו נותנין בנר ודולק:
משחא דקזא. שמן העשוי מגרעיני צמר גפן שקורין קוטון:
לפי שהאור מסכסך בהן. אינה נכנסת תוך הפתילה אלא סביב מבחוץ כמו סכסכה אבניו (ב"ק ד"ו.):
אין נמשכין. ואתי להטות:
שמן כל שהוא. הניתן בתוכו ממשיכו אחר הפתילה:
לפי שאין מדליקין. בעיניה גזרו הא אטו הא ל"א שאין דולקין היטב:

דף ט.

אבל להקפות מותר. פירש הרב אלפסי ז"ל להעבות ראש הפתילה כדי להרבות אורה ורש"י ז"ל פי' להקפות שאינו מדליק הפתילה פסולה אלא סומך עליה הפתילה כשרה להציפה שלא תטבע בשמן ויצף הברזל [מ"ב ו] מתרגמינן וקפא פרזלא וכתב הרשב"א ז"ל שתימה הוא על מה סמכו בדורות הללו לכרוך צמר גפן על גבי גמי ולהדליק בעששיות של זכוכית אלא שאפשר לומר שלא אסרו אלא אותן שראויין להדליקן בפני עצמן ולפיכך גזרו על ידי תערובות אטו בעיניהו אבל דבר שאין ראוי להדליק בו בפני עצמו כורכין עליו דבר שמדליקין בו דליכא למיגזר אטו בעיניה דלא חזו לאדלוקי:

אמר רב ברונא אמר רב חלב מהותך. פרש"י ז"ל דהיינו חלב מבושל ולא מסתברא דבמתניתין אסרו חלב מבושל דומיא דשארא כלומר אפילו על ידי תערובת ועוד נימא חלב מבושל כלישנא דמתני' אלא חלב מהותך הינו מחוי שלא נקרש עדיין ומשום הכי שרי בתערובות של שמן כל שהוא טפי משאר שמנים שאסרו חכמים משום דחלב מהותך וקרבי דגים שנימוחו אפילו בעינייהו נמי ממשכי אלא דרבנן גזרו בהו אטו חלב שאינו מהותך ואטו קרבי דגים שלא נימוחו ואי אסרי להו נמי אפילו על ידי תערובת הויא לה גזירה לגזירה:

הלכות חנוכה שמע מינה אסור להשתמש לאורה. פירוש כל תשמישין ואפילו תשמיש מצוה דכיון שעל ידי נס שנעשה במנורה תקנוה עשאוה כמנורה שאין משתמשין בה כלל ואם איתא דשרי לאישתמושי תשמיש מצוה בנר חנוכה האיך מדליקין נר חנוכה בשבת בכל השמנים והרי כשישתמש בה בסעודת שבת אתי לאטויי אלא ודאי כדאמרן והא דאמר רב לקמן [דף כב.] אסור להרצות מעות כנגד נר חנוכה לאו למימרא דדוקא תשמיש דרשות אסור אבל תשמיש דמצוה שרי אלא לומר דאפילו ריצוי מעות שהוא תשמיש קל אסור והכי מוכח בירושלמי וכן נראים דברי הרמב"ם ז"ל בפ' ד' מהלכות מגלה וחנוכה וזה שלא כדברי הר"ז הלוי ז"ל וא"ת והא אמרי' [דף כב.] דאבוהון דכולהו דם כלומר דמדכתיב ושפך וכסה ודרשינן במה ששפך יכסה שלא יכסנו ברגל כדי שלא יהו מצות בזויות עליו ילפינן שאסור להסתפק מנויי סוכה ושאסור להשתמש כנגד נר חנוכה משום בזוי מצוה ואי אפילו תשמישי מצוה קאמרינן מאי בזויי מצוה איכא דהא אמרינן בגמ' (שם) דלרב דאמר אין מדליקין מנר לנר אי טעמיה משום בזויי מצוה כל היכא דקאמר מדליק משרגא לשרגא ממש שלא ע"י קנסא שרי דכיון דמצוה ממצוה קא מדליק ליכא משום בזויי מצוה וה"נ מאי שנא י"ל דעד כאן לא שרינן אלא להדליק מנר

לנר משום דתרוייהו חדא מצוה כלומר מצות נר חנוכה ומין במיט איט בטל אבל שאר מצות נראה כמבטלות זו את זו:

שמע מינה כבתה אין זקוק לה. לחזור להדליק ונשאל הרשב"א ז"ל אם לאחר שהדליק בה לתקנה וכבה אותה בשוגג אם חייב לחזור ולהדליק ואם מברך פעם שנית והשיב ז"ל מסתברא שאינו חייב להדליקה דהוה ליה ככבתה שאין זקוק לה דהדלקה עושה מצוה וכבר הדליקה ואם בא להדליקה אינו מברך עליה דמצות הדלקה כבר עברה:

מצותה משתשקע החמה. לאו למימרא שלא יהא רשאי להדליק קודם זמן זה דשבת יוכיח שצריך להדליק קודם שקיעת החמה לרבה דאמר בשלהי פרקין (דף לד:) דמשתשקע החמה הוי בין השמשות אלא עיקר מצותה קאמר ואם רצה להקדים מקדים אבל מדברי בעל הלכות ז"ל נראה דדוקא נקט משתשקע החמה ובערב שבת נמי מדליק אחר שקיעה וכרב יוסף דאמר דמשתשקע החמה עד שהכסיף העליון והשוה לתחתון יום:

דאי לא אדליק מדליק. כלומר אבל לאחר שיעור זה אינו מדליק וכתבו בתוס' דדוקא בדורות שלהן שהיו מדליקין מבחוץ אבל עכשיו שמדליקין בבית מבפנים בכל שעתא ושעתא זמניה הוא דהא איכא פרסומי ניסא לאותן העומדים בבית ומיהו לכתחלה מצוה להדליק משתשקע החמה משום דזריזין מקדימין למצות:

אי נמי לשיעורא. פירש הרב אלפסי ז"ל שאם היתה דולקת והולכת עד כשיעור הזה ורצה לכבותה או להשתמש לאורה הרשות בידו ונראה מדבריו שאם כבתה שמותר להסתפק מן השמן וכל שכן הוא וטעמא דמילתא לפי שלא הקצה אותה אלא למצותה דהיינו כל זמן שדולקת והולכת בתוך זמן מצותה הא כבתה מותר דומיא דעצי סוכה ונוייה שמותרין לאחר החג אבל מקצת מן הגאונים ז"ל אמרו דאם כבתה ונשאר שמן בנר ביום ראשון מוסיף עליו ומדליק ביום שני וכן בשאר הימים ואם נשאר בה ביום אחרון עושה לו מדורה ושורפו במקומו שהרי הוקצה למצותו ולפי דבריהם יש לחלק בין זה לעצי סוכה ונוייה דהתם לא מקצה להו אלא לימי החג לפי שעשויין להשאר אחר החג ולא מקצה להו למצותן לגמרי אבל שמן ופתילה שעשויים להתבער לגמרי כי יהיב להו בנר לגמרי מקצה אותן למצותן דאין אדם מצפה אימתי תכבה נרו ואם נשתיירו הרי הן אסורין שהרי הקצה אותן לגמרי למצותן ודומה לעצי סוכה ונוייה שנפלו בחג שאסורין כדמוכח במסכת ביצה פרק המביא (דף ל:) ולא דמי לנר של שבת שעשוי להיות כולה למצותה ואפילו הכי נהנין אחר השבת מן השמן ומן הפתילה משום דהתם אף בעודו

דולק למצותו נהנין ממנו מה שאין כן בנר חנוכה ורש"י ז"ל פירש לשיעורא שצריך שיתן בה שמן כשיעור הזה:

דף ט:

תנו רבנן מצות חנוכה נר איש וביתו. נר אחד בכל לילה [לאיש ובני ביתו והמהדרין את המצוה עושין נר אחד בכל לילה] לכל אחד מבני הבית:

כנגד ימים הנכנסין. העתידין לבוא:

כנגד פרי החג. דקרבנות בפרשת פנחס שבכל יום היו מתמעטין והולכין שביום ראשון היו מקריבין י"ג פרים ובשני י"ב וכן בכל יום ויום היה ממעט אחד:

ימים היוצאין שיצאו כבר וזה שעומד בו נמנה עם היוצאין:

מעלין בקדש ולא מורידין. מקראי ילפינן במנחות פרק שתי הלחם (דף צט.) וכתב הרמב"ם ז"ל בפרק ד' מהלכות מגלה וחנוכה דמהדרין מן המהדרין עבדי נמי הדור הראשון דהיינו נר לכל אחד ואחד אם היו אנשי הבית עשרה בליל ראשון מדליק עשרה נרות ובליל שני עשרים ובליל שלישי שלשים ובתוס' אמרו דלא משמע הכי דאם כן ליכא היכרא לימים היוצאין שהרואה יחשוב שכמנין זה יש בני אדם בבית:

תנו רבנן נר חנוכה מצוה להניחה וכו'. מבחוץ משום פרסומי ניסא ולא ברה"ר אלא בחצירו שבתיהם היו פתוחים לחצר:

ואם היה דר בעליה. שאין לו מקום בחצר להניחה שם מניחה מבפנים כנגד חלון הסמוכה לרה"ר ובשעת הסכנה שגזרו על המצות מניחה על שולחנו [ואף על פי] דמאן דחזי סבר האי נר לאו דמצוה הוא אלא נרו הוא:

אמר רבא וצריך נר אחרת להשתמש לאורה. נראה לי דנהי דרבא מודה דאסור להשתמש לאורה וכיון שכן פשיטא דצריך נר אחרת הכא ה"ק דאף על גב דבשעת הסכנה כיון (שכן) דמניחו על שולחנו עלכרחו משתמש לאורה אפילו הכי צריך נר אחרת לעשות היכרא בדבר:

ואי איכא. מדורת אש לא צריך נר אחרת לפי שמשתמש באור המדורה ויש היכר שהנר של מצוה היא:

אם אדם חשוב הוא. שאינו רגיל באור המדורה:

צריך נר אחרת להשתמש. דאי לא ליכא היכרא:

מאי חנוכה. כלומר על איזה דבר קבעוה:

ולא מצאו אלא פך אחד וכו'. ונטמא כל שמן שבמקדש חוץ מזה שלא נטמא שהרי חתום היה וכלי חרס אינו מטמא מגבו ולהיסט לא חיישינן אע"ג דנכרים מטמאים בהיסט כזב

לפי שאם הסיטוהו היו שוברים אותו לראות אם יש בו זהב או מרגליות כיון שראוהו חתום בחותם של כהן גדול אלא ודאי לא מצאוהו כלל ולא ראוהו:

עשאום ימים טובים בהלל ובהודאה. ולא שאסורים במלאכה שלא נקבעו אלא לקריאת הלל ולומר על הנסים בהודאה ויש מי שכתב שלפיכך קראום חנוכה כלומר חנו בכ"ה ומש"ה היו שמנה ימים מפני שהיה להם שמן טהור רחוק ד' ימים והוצרכו שמנה ימים בין הליכה וחזרה:

גרסי' בגמרא [דף כא:] **תנן התם גץ היוצא מתחת הפטיש ויצא והזיק חייב**. גמל טעון פשתן ועובר ברה"ר ונכנס פשתנו לתוך החנות ודלקה בנרו של חנוני והדליק את הבירה בעל הגמל חייב הניח חנוני את נרו מבחוץ חנוני חייב רבי יהודה אומר בנר חנוכה פטור אמר רבינא משמיה דרבא זאת אומרת נר חנוכה מצוה להניחה למטה מעשרה דאי ס"ד למעלה מעשרה נימא ליה היה לך להניחה למעלה מגמל ורוכבו דלמא אי מטרחינן ליה טובא אתי לאימנועי ממצוה. וכתב ר"ח ז"ל דקיי"ל כרבינא דלא שבקינן מאי דאפשיטא להו לרבא ורבינא ונקטינן מאי דאדחי בגמ' בדרך דלמא בעלמא וכן פסק הר"ר יונה ז"ל ולזה הסכים הרשב"א ז"ל אבל הר"ם במז"ל לא כתבה:

אמד רב כהנא דרש רב נתן בר מניומי משמיה דרבי [תנחום] נר חנוכה שהניחה למעלה מכ' אמה פסולה דלא שלטא ביה עינא למעלה מכ' אמה וליכא פרסומי ניסא:

כסוכה וכמבוי דתנן בהו בהדיא בעירובין ובמס' סוכה דפסילי:

בטפח הסמוך לפתח. שאם ירחיקנו להלן מן הפתח אינו ניכר שבעל הבית הניחו שם:

מימין. בכניסתו לביתו מימינו:

מזוזה קיימא לן (מנחות דף לד:) בימין דכתיב ביתך דרך ביאתך וכי עקר איניש כרעיה (כרעא) דימינא עקר ברישא ויש מי שכתב דאי ליכא מזוזה מניח נר חנוכה בימין כדרך כל מצות:

אסור להרצות מעות כנגד נר חנוכה. למנות וכבר כתבתי למעלה דרבותא אשמעינן דאפילו רצוי מעות שהוא תשמיש קל אסור אבל ה"ה דאפילו תשמיש דמצוה נמי אסור:

כל מילי דמר. רבה בר נחמני שהיה רבו:

מדליקין מנר לנר. מנר חנוכה לנר חנוכה ואפילו על ידי קינסא שרי דהא אסיקנא בגמרא דטעמיה דרב דאמר אין מדליקין משום ביזוי מצוה ודוקא על ידי קינסא הוא דאסר דאילו מנר חנוכה לנר חנוכה בלא קינסא ליכא ביזוי מצוה ומינה דשמואל אפילו על ידי קינסא שרי וזו היא השטה המחוורת בגמרא ולא כן דעת הרמב"ן ז"ל שכתב דלמסקנא ע"י קינסא אסור והרמב"ם ז"ל כתב בפרק ד' מהלכות מגלה וחנוכה ומדליקין מנר חנוכה

לנר חנוכה וכתב עליו הראב"ד ז"ל ועל ידי קינסא ומחלוקתם תלויה בדקדוקי סוגיות הגמרא וכמו שכתבתי בחידושי ואין כאן מקום להאריך:

ומתירין מבגד לבגד. מתירין ציצית מטלית ישן לטלית חדש ובמנחות [דף מא:] מפרש טעמא דמאן דאסר:

והלכה כר' שמעון בגרירה. דאמר דבר שאין מתכוין מותר:

ובלבד שלא יתכוין לעשות חריץ. והוי תולדה דחורש או דבונה:

אמר רבא היה תפוס נר חנוכה ועומד. משהדליקה עד שכבתה ועומד לאו דוקא אלא כן לשון התלמוד:

לצרכו. להשתמש וליכא היכר מצוה וניסא:

דף י.

בפנים. בבית והוציאה לחוץ כדאמרי' לעיל דצריך להניחה על פתח ביתו מבחוץ:

האי נר חנוכה דאדלקה חרש שוטה וקטן לא עשה ולא כלום מ"ט דהדלקה עושה מצוה והיינו דמברכין להדליק בלבד הלכך הדליקה חרש שוטה וקטן אף על פי שהניחה גדול לא עשה ולא כלום מיהו כתב בעל העיטור ז"ל דאם הגיע לחינוך מותר והכל תלוי במנהג כדאמר בירושלמי דמגלה מכאן ואילך התקינו שיהו קטנים קורין לרבים:

שאף הן היו באותו הנס. שגזרו יונים על כל הבתולות הנישאות שיבעלו להגמון תחילה וע"י אשה נעשה נס דאמרינן במדרש דבתו של יוחנן האכילה לראש האויבים גבינה לשכרותו וחתכה את ראשו וברחו כולם ועל זה נהגו לאכול גבינה בחנוכה:

אמר יוחנן א"ר יהושע ב"ל עששית שהיתה דולקת כל היום כולו למוצאי שבת מכבה ומדליקה. אלמא הדלקה עושה מצוה ופרש"י ז"ל אע"פ שהדליקה למצות חנוכה בע"ש למוצאי שבת צריך לכבותה ולהדליקה למצות הלילה וכן מצינו בנר מערבי [לעיל דף כב:] אע"פ שהיתה דולקת מכבה ומטיבה ומדליקה בתחילה:

אמר רב ששת אכסניא. אורח אע"פ שאין לו בית דלא תימא דין נר חנוכה כדין מזוזה דכל מי שאין לו בית פטור מן המזוזה:

כי הואי בי רב. שהייתי אכסנאי ללמוד תורה:

בתר דאנסיבנא. ופעמים שהייתי אכסנאי:

עלי. בשבילי:

גו ביתאי. בביתי:

אמר רב חייא בר אשי וכו'. הרואה נר חנוכה צריך לברך העובר בשוק ורואה באחת החצרות נר דולק. ומסתברא דלא הוזקקה ברכה זו אלא למי שלא הדליק ולא הדליקו

עליו בתוך ביתו ואינו עתיד להדליק הלילה הא לאו הכי לא שלא מצינו יוצא במצוה שיתחייב לחזור ולברך על הראיה:

מכאן ואילך המדליק מברך שתים ורואה מברך אחת. לפי שאין לברך זמן אלא ביום ראשון דמשהגיענו לתחלת הזמן הגיענו:

ובגמרא אמרי' היכן צונו רב אויא אמר מלא תסור רב נחמן אמר שאל אביך ויגדך ומקשינן מתיב רב עמרם הדמאי מערבין בו ומשתתפים בו ומברכין עליו ומזמנין עליו ומפרישין אותו ערום ובין השמשו'. כלומר שאין צריך לברך על הפרשתו ולפיכך יכול להפריש אותו אע"פ שהוא ערום ואי אמרת כל בדרבנן בעי ברכה כי קאי ערום היכי מברך והא בעינן והיה מחנך קדוש וליכא ומתרצים אמר אביי ודאי דדבריהם בעי ברכה ספק דדבריהם לא בעי ברכה כלומר דאפילו מעשר ודאי ברכתו אינו אלא מדבריהם הלכך בדמאי הוה ליה ספק דדבריהם ורבא אמר רוב עמי הארץ מעשרין הן ומשמע לכאורה דרבא ה"ק היינו טעמא דלא מברכין בהפרשת דמאי משום דדמאי אפילו ספק נמי לא הוי אלא חומרא בעלמא דרוב עמי הארץ מעשרין הן ומדפריק רבא הכי משמע דסבירא ליה דספק דדבריהם בעי ברוכי:

ומכאן למדו קצת מן המפרשים ז"ל דנהי דבהדיא אמרינן בפרק מי שמתו [דף כא.] דספק של דבריהם לא בעי מהדר וברוכי ה"מ היכא שהברכה עצמה היא המצוה כספק קרא ק"ש וספק אמר אמת ויציב דשקלי' וטרי' בהו התם אבל בברכת המצות שעיקר המצוה דאורייתא כגון הפרשת מעשרות כיון שהמצוה דאורייתא והוא צריך לחזור ולעשות המצוה מספק אף הברכה אע"פ שהיא של דבריהם צריך לעשותה עמה ולפי זה ספק נטל לולב ספק לא נטל ביום ראשון שהוא מהתורה כיון שהוא צריך לחזור וליטול צריך גם כן לברך אבל הרב אלפסי ז"ל כתב בפרק רבי אליעזר דמילה גבי נולד כשהוא מהול דאיכא ספק ערלה כבושה וצריך להטיף ממנו דם ברית שאינו מברך עליו וכן כתב משמיה דרבינו האי גאון ז"ל אף על פי שעיקר מילה דאורייתא אלמא ס"ל ז"ל דכל ספק של דבריהם אפילו במצוה דאורייתא אינו מברך ולפי זה ספק נטל לולב אפילו ביום ראשון חוזר ונוטל ואינו מברך ולפי דבריהם תירץ הרמב"ן ז"ל דהאי דאיצטריך ליה לרבא למימר רוב עמי הארץ מעשרין הן היינו משום דאי לאו מהאי טעמא כיון דרבנן תקון דמאי הוה ליה ודאי דדבריהם ולא ספק. ומאי דמברכין בנר חנוכה להדליק בלמ"ד ולא על הדלקת הנר כדעבדינן בנטילת לולב אפרש במסכת פסחים [בפ"ק סי' ת"ש ע"ש בר"ן] בס"ד:

אמר רב הונא חצר שיש לה שני פתחים. שיש לבית שני פתחים פתוחים לחצר צריכה שתי נרות נר לכל פתח משתי רוחות ומפרשינן בגמרא דהיינו טעמא משום חשדא דבני מתא דזמנין דחלפי בהא ולא חלפי בהא ואמרי כי היכי דבהא לא אדליק באידך נמי לא אדליק ומסתברא דכיון שאינו מדליק אלא משום חשדא לא מברך אלא אחד פתחא:

נר שיש לה שתי פיות עולה לשני בני אדם. שאם היו שני בני אדם דרים בחצר אחת ומדליקין בחצר מבחוץ עולה לשניהם אי נמי למהדרין שעושין נר לכל אחד ואחד:

עשאה כמדורה. שהאש מתחברת באמצעיתה ואינו דומה לנר וכתב הרב בעל העיטור ז"ל מסתברא דהני מילי בשלא הרחיקם זה מזה אבל הרחיקם זה מזה כאצבע אינו נעשה כמדורה ויצא:

אמר רבא פשיטא לי נר חנוכה ונר ביתו. נר ביתו בשבת והוא עני שאין לו כדי לקנות שמן לשתי נרות שלום ביתו עדיף דהכי אמרינן לקמן [ד' כה:] ותזנח משלום נפשי זו הדלקת נר בשבת שבני ביתו מצטערין לישב בחשך:

בתר דבעיא הדר פשטא נר חנוכה עדיף משום פרסומי ניסא וא"ת והיכי דחינן קדוש היום דאורייתא משום נר ביתו ונר חנוכה יש לומר דלא דחי' ליה דהא אפשר לקדושי אריפתא (פסחים דף קו:) אלא דאי לא משום שלום ביתו ופרסומי ניסא מצוה מן המובחר [עדיף] טפי בחמרא כדאמרינן [שם.] זכרהו על היין בכניסתו:

ודאמרי' דנר חנוכה ונר ביתו נר ביתו עדיף משום שלום ביתו. כתב הרמב"ן ז"ל משמע לי דאף להקדים מקדימין נר ביתו לשל חנוכה שכל התדיר והמשובח מחבירו קודם לחבירו (זבחים דף פ"ט.) אבל ראיתי לבעל הלכות ז"ל שאומר והיכא דקא בעי אדלוקי נר חנוכה ונר שבת ברישא מדליק דחנוכה והדר מדליק של שבת דאי אדליק דשבת ברישא איתסר ליה לאדלוקי דחנוכה משום דקבלה לשבת עליה וכמה הוא דחוק זה הטעם אם אמרו ביום הכפורים כן (בעירובין דף מ:) כשאמר זמן משום דמוסיפין מחול על הקדש ואוכלין ופוסקין מבעוד יום ויכול הוא להפסיק ולקבל עליו שלא יאכל מבעוד יום וכיון שאמר זמן הרי קבלו מעתה אבל הדלקת נר בשבת אם הדליקו מה קיבול שבת יש בכך הרי כדי שלא יהא טרוד בערב הוא עושה אם כן הדליק נר זה [בערב] שבת לא ידליק נר אחרת ואדרבה לא מפני שהוא שבת מדליק אלא מפני שעדיין אינה שבת וכי גמר הדלקה קונה שביתה ועוד הרי אמרו בשלהי פרקין [דף לה:] שלישית להדליק את הנרות הדליק המדליק ושוהה כדי לצלות דג קטן או כדי להדביק פת בתנור אלמא בתר הדלקת הנר מותר לצלות דגים ולהדביק פת בתנור דכולהו ודאי מדליקין וזמן דכולהו אינשי היא להדלקה ובתר הכי מאן דאדליק גופיה מדביק פת בתנור וצולה

דג קטן מדלא הויא תקיעה בתרייתא דהדלקה וש"מ דכל כי האי גוונא לאו קבלה היא ושרי אלו דבריו ז"ל ואינן נראין לי דמאי דקאמר דביום הכפורים היינו משום דמוסיפין מחול על הקדש ויכול הוא להפסיק ולקבל עליו שלא יאכל מבעוד יום הא ודאי כשם שרשאי לעשות כן ביוה"כ כך הוא רשאי להפסיק ולקבל עליו בערב שבת שלא יעשה מלאכה מבעוד יום דכשם שיש תוספת ליוה"כ כך יש תוספת לשבת כדאמרי' בפרק בתרא דיומא (דף כא:) כל מקום שנאמר שבות מוסיפין מחול על הקדש ומאי דקאמר שלא מפני שבת הוא מדליק אלא מפני שעדיין אינה שבת הוא מדליק אין ודאי הכי הוא אלא מיהו חזינא בכולהו תנאין שמנהג חכמים היה שהמלאכה האחרונה שהיו עושין בע"ש היתה הדלקת הנר שאפילו תפילין שהנחתן מצוה היו חולצין קודם שידליקו את הנר וכדתניא בברייתא בסוף פרקין [דף לה:] ו' תקיעות תוקעין ערב שבת וכו' שלישית להדלקת הנר דברי רבי נתן רבי יהודה הנשיא אומר שלישית לחלוץ תפילין ופרש"י ז"ל ורביעית להדליק את הנר וכן משמע דלא פליג אתרתי קמייתא דהתם ועוד מדאמרינן התם בסמוך שניה להדליק את הנר כמאן דלא כר' נתן ודלא כר' יהודה הנשיא אלמא בתחלה היו חולצין תפיליהן ואחר כך מדליקין את הנר וכבר הקשו בתוספות מדאמרינן בסוף פרק ארבע מיתות (דף סח.) דרבי אליעזר חלה ונכנס הורקנוס בנו אחריו לחלוץ תפיליו גער בו אביו ויצא בנזיפה ואמר לו היאך מניחין איסור סקילה כלומר הדלקת הנר ועוסקין באיסור שבות אלמא הדלקת הנר קודם לחליצת תפילין ותירצו דשאני התם דמשום חליו אחרו מלהדליק את הנר לפי שהיו טרודין בו עד סמוך לחשיכה ולכך היה לו לעסוק באיסור סקילה קודם ואדרבה משם יש ראיה דחליצת תפילין קודמת מדרצה הורקנוס לחלוץ תפיליו קודם הדלקה אלמא יודע היה שכך היו רגילין. ובברייתא נמי בסוף פרקין מוכחא שהמלאכה האחרונה שהיו עושים בערב שבת היתה הדלקת הנר דקתני התחיל לתקוע תקיעה שלישית סלק המסלק והטמין המטמין והדליק המדליק ודאי שאדם יכול להטמין יותר סמוך לשבת מלהדליק את הנרות דהא תנן בפרקין [דף לד.] ספק חשיכה ספק אינה חשיכה אין מדליקין את הנרות אבל מערבין וטומנין את החמין וכיון שכן איפכא הוה ליה למתני הדליק המדליק וסילק המסלק והטמין המטמין אלא ודאי היינו טעמא משום דרבנן הכי תקון שתהא הדלקה מלאכה אחרונה ושלא יעשה אחריה מלאכה כלל והיינו טעמא לפי שהדלקה מלאכת מצוה היא לצורך שבת וכדאמרינן לקמן [דף כה:] הדלקת נר בשבת חובה ונמצא שהיא כתחלת שביתה וכקבלתה ובהא נמי מתרצא הא דאמרינן בסמוך [דף כג:] דביתהו דרב יוסף הוה מאחרה ומדלקה אמר לה רב יוסף תנינא וכו' וקשה לי דודאי דביתהו דרב יוסף לא הוה מדלקה

בין השמשות דהא תנן ספק חשיכה ספק אינה חשיכה אין מדליקין ובודאי מוסיפה היתה מחול על הקדש שהרי שבתות וימים טובים מחוייבים הם בכך וכיון שכן מאי קאמר לה רב יוסף תנינא לא ימיש הרי כבר היתה מוסיפה מחול על הקדש אבל נ"ל דודאי קודם לבין השמשות היתה מדלקת שלא היתה מכנסת עצמה לספק איסור סקילה אלא מיהו הוה סבירא לה שאין צריך להדלקת הנר תוספת לפי שלא נתנה תורה תוספת אלא למלאכות של חול אבל הדלקת הנר מלאכה של קדש היא לצורך שבת ותחלת שביתה היא שלפיכך תקנו חכמים שתהא מלאכה אחרונה הלכך הוה סבירא לה דלא יצטרך בה תוספת דאדרבה כמה דמאחר ליה טפי עדיף ואמר לה רב יוסף דאפילו הכי צריכה היא תוספת והיא סברה לאקדומי כלומר לעשות לה תוספת גדול כשאר המלאכות כולן אמר לה ההוא סבא תנינא ובלבד שלא יקדים:

דף י:

וכיון דכל הני שמעתתא מוכחי שחכמים חקנו שתהא הדלקת הנר מלאכה אחרונה מי שמדליק את הנר כבר הוא גומר בדעתו שלאחר מלאכה זו לא יעשה שום מלאכה אחרת ואין לך קבול שבת גדול מזה ומאי דקא מייתי ראיה מדתניא בשלהי פרקין [דף לה:] שלישית הדליק המדליק ושוהה כדי לצלות דג קטן וכו' לאו ראיה היא כלל דהאי ושוהה לאו אמדליק קאי אלא אתוקע קאי דהכי קתני התחיל לתקוע תקיעה שלישית סלק המסלק והטמין המטמין והדליק המדליק ושוהה כדי לצלות דג קטן כלומר כמה יהא תוקע זה שוהה בין תקיעה שלישית לתקיעה אחרונה שאי אפשר לומר שלא ישהה אלא כדי סילוק והטמנה והדלקה שאין הכל מטמינים ומדליקין כאחד ועוד שיש מי שאינו מטמין אלא קדירה אחת ויש שמטמין הרבה וכן בהדלקה ומש"ה קאמר שהתוקע שוהה בין תקיעה שלישית לרביעית כשיעור שיהא נצלה ביניהן דג קטן או להדביק פת בתנור ויקרמו פניה ונתנו שיעור בין תקיעה שלישית לד' אף על פי שלא נתנו שיעור בין ראשונה לשניה ובין שניה לשלישית לפי שבתקיעות ראשונות עוד היום גדול ואין קפידא בשיעוריהן אבל תקיעה שלישית צריכה שתהא סמוך לחשכה מפני הדלקת הנר שאסור להקדימו ואדרבה ההיא מוכחא דלבתר הדלקה לא עביד מלאכה כלל מדקתני הדלקה בתר הטמנה וכמו שכתבתי למעלה וכיון דרבנן תקון שתהא הדלקה מלאכה אחרונה ודאי מי שמדליק בע"ש כבר הוא גומר בדעתו שלא יעשה מלאכה לאחר מכאן ונמצא מקבל שבת לאחר הדלקתו כדברי בעל הלכות ז"ל:

אמר רבא הרגיל בנר חנוכה הויין לו בנים תלמידי חכמים. דכתיב (משלי ו׳:כ״ג) כי נר מצוה ותורה אור על ידי נר מצוה בא אור תורה:

אבין נגרא. חרש עצים:

חזא דהוו רגילי בשרגי. שרגא דשבת ושרגא דחנוכה ומשום הכי אמר דתרי גברי רברבי נפקי מהתם ולקמן גרסינן דהוו רגילי בשרגא כלומר דשבת בלחוד ומשום הכי אמר גברא רבה נפיק מהכא ובתוס' כתבו דהכא גרסינן דהוו רגילי בשרגא פירוש הבעל והאשה לכך אמר תרי גברי רברבי נפקי מהכא ולקמן חזא דהות רגילא בשרגא פי' האשה לבדה משום הכי קאמר דחד גברא רבה נפיק מהכא:

דביתהו דרב יוסף מאחרה ומדלקה. נר של שבת סמוך לחשיכה:

לא ימיש. קרא יתירא ולהך דרשא אתיא דהא כתיב וה' הולך לפניהם יומם בעמוד ענן:

משלים לעמוד האש. שהיה עמוד האש בא קודם ששקע עמוד הענן:

לאקדומי. בעוד היום גדול:

תנינא. אני שונה שלא יקדים דלא מינכרא שהוא לשבת:

דרחים. אוהב:

הויין ליה בנין רבנן. ואהבתו עליהן כאב עלהבן:

ואי לאו בר הכי הוא. שאינו רגיל לעסוק בתורה:

לפי שאין שורפין קדשים ביום טוב. משום שאסור ליהנות מהן והויא לה הבערה שלא לצורך כלל ושמן של תרומה נמי אע"ג דבשעת הדלקתו מותר ליהנות ממנו כדאיתא בגמרא אפ"ה גזרינן תרומה אטו קדשים כך פי' רבינו יצחק ז"ל ועיקר:

הלכך ביום טוב שחל להיות בערב שבת אין מדליקין בשמן שריפה (ביום טוב) לפי שהוא צריך להדליק בערב שבת שהוא ביום טוב ואי שרית ליה אתי למשרף קדשים ביום טוב:

מהו להזכיר של חנוכה בברכת המזון. בתפלה פשיטא ליה דמזכיר דכיון דבצבור היא איכא פרסומי ניסא אבל ברכת המזון שהוא ביחיד מיבעיא ליה:

אינו מזכיר. כלומר לא חייבוהו חכמים להזכיר:

איבעיא להו מהו להזכיר של ראש חדש בברכת המזון וכו'. או דלמא כיון דלא אסור בעשיית מלאכה לא מדכרינן וא"ת והא אמרינן בפרק ג' דמגלה (דף כב:) כל שאין בו ביטול מלאכה לעם כגון ר"ח ומועד קורין ארבעה אלמא אין עושין מלאכה בר"ח יש לומר דלאו משום איסורא קאמר אלא משום מנהגא בעלמא שלא נהגו לעשות בו מלאכה:

דף יא.

ערבית שחרית ומנחה וכו'. ואומר מעין המאורע בעבודה דהיינו יעלה ויבא:
ואם לא אמר מחזירין אותו. וכי אמרינן דמחזירין אותו בר"ח הני מילי שחרית ומוסף ומנחה אבל ערבית אין מחזירין אותו דהכי אמרינן במסכת ברכות (דף ל:)אמר רב ענן אמר רב טעה ולא הזכיר של ר"ח בערבית אין מחזירין אותו שאין מקדשין החדש אלא ביום:
שני וחמישי מאי עבידתייהו. הוה משמע ליה של כל שבתות השנה ומאי עבידתייהו להזכירם ולחלקם משאר ימות השנה:
של תעניות. שהיו גוזרין על הגשמים שני וחמישי כדאיתא במסכת תעניות (דף י.):
ושל מעמדות. כלומר בימים של מעמדות שהיו מתענין ארבע תעניות בשבת שני ושלישי ורביעי וחמישי:
ואומר מעין המאורע. בשומע תפלה דהיינו עננו:
ערבית. ליל כניסתו אע"פ שאוכל ושותה כל הלילה מתפלל תפלת תענית מאחר שנכנס היום וה"נ אמר רב הונא במס' תעניות [דף יא:] יחיד שקבל עליו תעני' אע"פ שאוכל כל הלילה למחר מתפלל תפלת תענית וכתב רש"י ז"ל דאנו אין רגילין להתפלל תפלת תענית אפילו בשחרית שמא יארע לו אונס או חולי או בולמוס ויטעום כלום ונמצא שקרן בתפלתו אבל בתוספות אמרו דליכא למיחש להכי דאפילו יארע לו כן אינו שקרן כיון שבשעה שהתפלל בתענית היה וראיה לדבר מדקיימא לן (תענית דף יב:) לווה אדם תעניתו ופורע ולעיל בפ"ק [דף יא.] נמי אמרינן לוזיף מר וליפרע אף על פי שכבר התפלל תפלת תענית אלמא כל כי האי גוונא לאו שקר מיקרי:
ואם לא אמר אין מחזירין אותו. דלאו דאורייתא נינהו:
ואין בהם הזכרה בברכת המזון. של ערבית כניסתו וכל שכן יציאתו שכבר עבר היום:
איבעיא להו מהו להזכיר של חנוכה במוספין. בתפלת המוספין דשבת וראש חדש שבתוך ימי חנוכה מהו להזכיר על הנסי' בהודאה:
בד' תפלות. ערבית ושחרית ומוסף ומנחה וכיון שתפלת מוסף חובת היום היא אינה פחותה משאר תפלות היום:
והא דאמר רב גידל אמר רב ר"ח שחל להיות בשבת וכו' לית הלכתא כוותיה מדר' יהושע בן לוי. זה הוא דעת הרב אלפסי ז"ל והוא סובר כן מדאמרינן בגמרא [דף כד:] ולית הלכתא ככל הני שמעתתא וסובר הרב ז"ל דאהא דרב גידל אמר רב נמי קאי וכן דעת רש"י ז"ל וכן דעת הרמב"ם ז"ל בפי"ב מהלכות תפלה אבל רבינו יצחק ז"ל כתב

דהא דרב גידל לא מידחיא דאפילו ר"י בן לוי מודה בה דאינו צריך להזכיר שלר"ח בנביא כיון דנביא בר"ח ליכא כלל משא"כ בדריב"ל [דתפלה כל יומי איתא] דמתוך שמזכיר שבת בד' תפלות צריך להזכיר גם כן בנעילה ובכי האי גוונא נמי דחינא לה בגמרא [דף כד.] וכן דעת הרב בעל המאור ז"ל וכן נהגו וכתב הרב רבינו יונה ז"ל לדברי הרב אלפסי ז"ל דנהי דאדחיא דרב גידל ומזכיר אפילו הכי אינו חותם בראש חדש כלל אלא אומר בה מעין המאורע וחותם בשל שבת דלא יפה כח ראש חדש דליתא אלא בשביל שבת יותר משלש תפלות הקבועות בראש חדש אבל המפטיר בנביא במנחה ביום הכפורים שחל בשבת חותם אף בשל שבת כדרך שחותם בהפטרת שחרית:

דף יא:

שליח צבור היורד לפני התיבה ערבית. המתפלל ברכה אחת מעין שבע קונה שמים וארץ מגן אבות בדברו:

משום סכנה סכנת מזיקין שלא היו בתי כנסיות שלהם ביישוב וכל שאר לילי החול היו עוסקין איש איש במלאכתו וכשגמר מלאכתו מתפלל תפלת ערבית בביתו ולא היובאין לביתהכנסת אבל בלילי שבת היו באין לבית הכנסת וחשו שיש שאין ממהר לבוא ושוהה עד אחר תפלה לכך האריכו תפלת הצבור:

והני תמניא יומי דחנוכה וכו'. וא"ש בן יהוצדק וכו' ואלו הן שמונת ימי החג ושמונת ימי חנוכה ויום טוב הראשון של פסח ושל עצרת אמרינן בערכין (דף י.)מאי שנא בחג דאמרי' כל יומא ומאי שנא בפסח דלא אמרינן כל יומא ומהדרינן חג חלוק בקרבנות פסח אינו חלוק בקרבנות שבת דחלוק בקרבנות לימא לא אקרי מועד ר"ח דאיקרי מועד לימא לא אקדיש בעשיית מלאכה וכתיב (ישעיהו ל:כ"ט) השיר יהיה לכם כליל התקדש חג לילה המקודש לחג טעון שירה לילה שאין מקודש לחג אין טעון שירה ור"ה ויוה"כ לימרו משום דר' אבהו דא"ר אבהו אמרו מלאכי השרת לפני הקב"ה וכו':

ובשאר יומי בר מהני דהיינו ששה של פסח בגולה וראש חדש אין היחיד גומר בהן את ההלל ועלייהו אמרינן בפ' היה קורא (דף יד.) ימים שאין היחיד גומר בהן את ההלל אפילו באמצע הפרק פוסק וכתב הרב בעל הלכות ז"ל דכי אמרינן ימים שאין היחיד גומר היחיד דקאמר לאו דוקא דאפי' רבים נמי לא גמרי ליה אלא כל שאין ישראל מקובצים יחד קרי יחיד ומש"ה קרי להו יחיד דכי מכנפי כולהו ישראל בעינן למימר הלילא על כל צרה וצרה שנגאלין ממנה וראיה לדבר דהא רב (תענית דף כח:) כי אקלע לבבל וחזא דהוו קרו הלילא כדאמרי' לקמן סבר לאפסוקינהו ואע"ג דבציבור הוה ותו שמעינן מינה

דלאו דוקא אינו גומר ולומר דבדלוג מיהא קורא דהא רב סבר לאפסוקינהו ואם איתא דבדלוג חייבין לקרות אמאי בעי לאפסוקינהו עד דישמע אי מדלגי' ביה או לא אלא ודאי כי אמרי' ימים שאין היחיד גומר היינומשום דבבבל ממנהגא קורין אותו בדלוג אבל אין הכי נמי דמדינא אינו חייב לומר אותו כלל אבל הרמב"ן ז"ל כ' בספר הלקוטות דששה ימים של פסח ור"ח לאו חד דינא אית להו משום דששה ימים של פסח כיון דאיקרו מועד מחייבין למקרי הלילא בדלוג ועלייהו אמרינן בפ' היה קורא [דף יד.] ימים שאין היחיד גומר את ההלל (בין פרק לפרק) פוסק כלומר כקריאת שמע ודוקא מפני הכבוד הא לאו הכי לא וכדאמרינן התם ברב בר שבא דאזיל לקמיה דרבינא בימים שאין היחיד גומר בהן את ההלל ולא פסיק ליה לשאל בשלומיה ואמרינן משום דלא חשיב עליה דרבינא כלומר דלא חשיב מפני הכבוד דלאו רביה ולא גדול בחכמה הוא אבל הלל דראש חדש אינו בכלל זה אלא בין צבור בין יחיד אינן גומרין ולא קורין מתקנת חכמים משום דלא אקדיש בעשיית מלאכה וכתיב השיר יהיה לכם כליל התקדש חג לילה המקודש לחג טעון שירה שאין מקודש לחג אין טעון שירה כדאיתא בערכין (דף י:) הילכך בששה ימים של פסח קורין בדלוג ומברכין והיינו דרב בר שבא לא פסק ליה רבינא ואם איתא דלא מברכין אמאי לא פסק ליה אבל בראש חדש קורין ממנהגא ואין מברכין שאין מברכין על המנהג וכן כתבו בשם רש"י ז"ל דכיון דבמנהגא בלחוד תליא מילתא אין מברכין עליו כדאמרינן (סוכה דף מד:) בערבה חביט ולא בריך אלמא קסבר מנהג נביאים הוא אבל אחרים אומרים דדוקא על חביטת ערבה דאינה אלא חבטה בעלמא הוא שאין מברכין אבל בהלל דראש חדש מברכין ובכיוצא בזה כלל גדול אמרו בירושלמי אם הלכה רופפת בידך ראה היאך צבור נוהגין ונהוג כן ומנהג הוא שמברכין על ההלל:

תנא יחיד לא יתחיל ואם התחיל גומר. כלומר ה"מ [דתלי במנהגא] בצבור אבל כל יחיד ויחיד לא ומ"ה אמר[יחיד] דאפילו בבבל לא יתחיל כלל ואם התחיל גומר אבל צבור אפילו לכתחלה מתחילין ואחרים אומרים אפילו לבני א"י קאמרינן דכיון שלא נהגו לא יתחיל בין יחיד בין רבים וכדפרישנא לעיל ומיהו אם התחיל גומר:

ומדברי הרב אלפסי ז"ל נראה דלבני בבל קאמרינן וכללא דכל ה"מ דאזלינן בהו בתר מנהגא:

מתני' אין מדליקין בשמן שריפה ביום טוב. היינו שמן של תרומה שנטמא ופרכינן בגמראהא תנא ליה רישא אין מדליקין בשמן שריפה ואוקמינן ביום טוב שחל להיות

ערב שבת ומשני מה טעם קאמר מפני מה אין מדליקין בשמן שריפה ביום טוב לפי שאין שורפין קדשים ביו"ט:

בעיטרן. פסולתא דזיפתא שבתחלה זב הזפת עב ואחר כך זב הצלול ונקרא עיטרן וכיון שהוא צלול נמשך אחר הפתילה אלא שמפני כבוד השבת הוא שאין מדליקין בו דמתוך שריחו רע שמא יניחנו ויצא:

פקועות. דלעת מדברית:

נפט. שמן שריחו רע וכדאמרינן בסוף פרק אמר להם הממונה (דף לט.) בא למדוד נפט אומרים לו מדוד לעצמך שאין אדם רוצה לסייעו:

גמ' שאני אומר הדלקת נר בשבת חובה. שאין סעודה חשובה אלא במקום אור. ואיכא מאן דדייק מדקרי ליה חובה שמע מינה אינה טעונה ברכה כדאמרינן התם (חולין דף קה.) מים ראשונים מצוה אחרונים חובה ואינן טעונין ברכה והכא נמי דכוותיה וכתב רבינו תם ז"ל דשבוש הוא דלא דמי למים אחרונים דלא הוו אלא להצלה בעלמא אבל הדלקת נר חובה של מצות עונג שבת היא הילכך טעון ברכה ומה שאמרו עוד טעם אחר שאין צריך לברך לפי שאם היתה מודלקת ועומדת אין צריך להדליק לא מחוור דהא כסוי הדם נמי [שם דף פז.] אם כסהו הרוח פטור מלכסות ואפ"ה מברך. וכן נולד כשהוא מהול איכא מאן דאמר (שבת קלה:) דאין צריך להטיף ממנו דם ברית ואפי' הכי אמרינן בשלהי פרק ר"א דמילה (דף קלז:) דהמל מברך וכן כתב רב עמרם ז"ל בסדורו ועוד אומר רבינו תם ז"ל שאפילו היה הנר מודלק ועומד צריך לכבות ולחזור ולהדליק כדאמר להההוא סבא ובלבד שלא יקדים ובלבד שלא יאחר. רחיצת ידים ורגלים ערבית. בערב שבת:

בסדינין המצוייצין. סדינין של פשתן ובהן ציצית של תכלת והן של כלאים אלא שמותר מן התורה דדרשינן סמוכין (יבמות דף ד.) לא תלבש שעטנז גדילים תעשה לך:

דף יב.

מחבין כנפי כסותן. לפי שלא היה תכלת בסדינין שלהם:

בית שמאי פוטרין. מן התכלת דלא דרשי סמוכין ובדין הוא דליתני אוסרין אלא האי דקתני פוטרין משום דסבירא להו דכלי קופסא חייבין בציצית והכא פטירי ולא שייך למיתני בהו אוסרין:

ובית הלל מחייבין. דדרשינן סמוכין:

ואינהו סבור תלמידיו שהיו אוסרין סבור נהי דהלכה כבית הלל דחייבין מדאורייתא מיהו מדרבנן גזור בהו משום כסות לילה שמא יש לו כסות המיוחד ללילות ויטיל בו ציצית ונמצא לובש כלאים שלא במקום מצוה דכסות לילה לא מיחייב בציצית דכתיב וראיתם אותו וביבמות (דף כט:) פרכינן וכי בית דין מתנין לעקור דבר מן התורה לפטור את החייב ומשנינן שב ואל תעשה שאני זו היא שטת רש"י ז"ל:

ונמצא פסקן של דברים לפי שטה זו שטלית של פשתן אין מטילין בו תכלת משום גזרה אבל במינו דהיינו לבן חייב ולפי זה הא דאמרינן בפרק התכלת [דף מא.] דאמר ליה מלאכא לרב קטינא סדינא בקיטא סרבלא בסיתוא ציצית מה תהא עליה לאו למימר דבסדינא לא היה מטיל לבן אלא הכי קאמר ציצית מן המובחר דהיינו בתכלת מה תהא עליה והני תלמידי נמי לבן היה בכנפי כסותן אלא שמפני שהיו גוזרים על התכלת משום כסות לילה היו מחבין אותן מרבן שהיה מטיל בהן אף תכלת ולא היה חושש לגזירה זו וכן דעת הרב אלפסי ז"ל בהלכות ציצית והרמב"ם ז"ל בפרק שלישי מהלכות ציצית שהסדין חייב בלבן אבל בתוספות אמרו דודאי בית שמאי אף מן הלבן היו פוטרין אותו וטעמייהו דגזרינן משום כסות לילה וכיון שהיה נפטר בכך מן התכלת אף מן הלבן היו פוטרין אותו שאם הייתי מחייבו בלבן יבא להטיל בו תכלת והיינו דקתני לישנא דפוטרין משום לבן דליכא למימר דנקט פוטרין משום כלי קופסא וכדפירש רבינו שלמה ז"ל דהא קי"ל (מנחות דף מא.) דטלית חובת גברא הוא וכלי קופסא פטורין מן הציצית ובית שמאי משום גזרה הוא דפטרי ולאו משום דלא דרשינן סמוכין דהא אמרינן בפרק קמא דיבמות (דף ד.) דאפילו מאן דלא דריש סמוכין בכל התורה כולה במשנה תורה דריש אלא ודאי טעמייהו דב"ש משום גזרה היא ואינהו סבור בהא כבית שמאי דמסתברא להו טעמייהו משום כסות לילה ונמצא לפי שיטה זו שאין מטילין בסדין ציצית כלל וכן דעת רבינו תם ז"ל והר"ז הלוי ז"ל:

ומדנקט תלמודא הכא האי טעמא דהיינו משום כסות לילה ולא נקט טעמא אחרינא דשמא יקרע סדינו וכו'. וכדאתמר התם בפרק התכלת [דף מ:] משמע דקי"ל כר' שמעון דפוטר כסות לילה מן הציצית והכי נמי משמע בפרק היה קורא (דף יד:) דאמרינן התם דבמערבא לא היו אומרין פרשת ציצית בלילה אלא מתחילין דבר אל בני ישראל ואמר אביי התם דכיון דאינהו הוו מתחילין אנן נמי מתחילינן וכיון דמתחילינן מסיימינן אלמא כולהו מודו דאין מצות ציצית בלילה הילכך הויא לה מצות עשה שהזמן גרמא ונשים פטורות והיינו דאמרינן בפרק קמא דקידושין (דף לג:) מצות עשה שהזמן גרמא שופר ולולב וסוכה וציצית והא דאמרינן בפרק קמא דסוכה (דף יא.) דרב יהודה ורב עמרם

הוי רמי תכלתא אפרזומא דאינשי ביתייהו היינו טעמייהו משום דסבירא להו דלילה זמן ציצית והוי לה מצות עשה שלא הזמן גרמא ולא קיימא לן כוותייהו:

תניא רבי שמעון בן אלעזר אומר וכו' שמא יסתפק ממנו. ויקח ממנו לסוך בו ידיו וחייב משום מכבה:

שהוא עף. ונדבק בכותל הבית ומדליק הבית:

אין מדליקין בטבל טמא. וכ"ש בטהור:

מה תרומה טהורה. שהיא לאכילה:

אין לך בה אלא משעת הרמה ואילך. ומקמי הכי אסור שהרי טבל במיתה לאוכל:

אף תרומה טמאה. אע"פ שאין אתה אוכלה אלא מסיקה אסור להסיקו בטבלו:

מתני' כל היוצא מן העץ אין מדליקין בו אלא פשתן. פרש"י ז"ל כגון קנבוס וצמר גפן אבל ר"ת ז"ל הקשה עליו דקנבוס וצמר גפן לא יוצאין מן העץ הן אלא מיני זרעים הם כדאמרינן במנחות בפרק הקומץ זוטא (דף טו:) לא אסרה תורה אלא קנבוס ולוף אבל שאר זרעים מדרבנן הוא דאסירי וה"נ מוכח בפרק כיצד מברכין (דף מ.) דאמרינן כל היכא דאי שקלת ליה לפירא הדר אילנא ומפיק גוזא בורא פרי העץ ואין צמח קנבוס וצמר גפן עושין כן ועוד שהדבר ידוע שאין שום פתילה מושכת בשמנים כצמר גפן אלא ודאי אין קנבוס וצמר גפן בכלל כל היוצא מן העץ:

וכל היוצא מן העץ אינו מטמא טומאת אהלין. שאם עשה מהן אהל והמת תחתיו הוי כשאר בית ואינו צריך להטביל האהל עצמו דאין מקבל טומאה אלא כלים שתחתיו:

דף יב:

אלא פשתן. שהאהל עצמו טמא כדכתיב והזה על האהל ובגמרא יליף דבפשתן קא משתעי קרא ומיהו כי קאמרינן דבשאר דברים אין האהל עצמו טמא דוקא כשהוא מחובר לקרקע דהוה ליה כבית הא במטלטל כלי' המטלטלין המאהילין טמאין והכי מוכח בכמה דוכתי:

פתילת הבגד שקפלה. כדרך שגודלין פתילות:

הבהבה על השלהבת כדי שתהא מוחרכת ותדליק יפה. ר' אליעזר אומר טמאה היא שאם יש בה שלש על שלש מקבלת טומאה דקפולה אין מבטלה מתורת בגד:

ואין מדליקין בה. כדמפרש טעמא בגמרא דקסבר ר"א שאין מדליקין לא בפתילה שאינה מוחרכת ולא בסמרטוטין שאינם מוחרכין לפי שאין דולקין יפה ואתי לאטויי:

ר"ע אומר טהורה היא דס"ל לר"ע דקפולה מבטלה מתורת בגד:

ומדליקין בה. אע"פ שאינה מוחרכת ולא חיישינן דלמא אתי לאטויי:

גמ' בשלמא לענין טומאה בהא פליגי וכו'. האריך בה הרב אלפסי ז"ל הרבה בהלכותיו ולפי שאין בדבריועניין למעשה כלל לא ראיתי להאריך:

דף יג.

מתני' לא יקוב אדם שפופרת של ביצה וכו' בשביל שתהא מנטפת. ויתקיים הנר שהשמן מטפטף כל שעה לאור הנר וטעמא משום גזרה שמא יסתפק ממנה וכיון שהקצהו לנר חייב משום מכבה:

ואפילו אותה שפופרת. היא של חרס דמאיסא ליה גזרינן:

ואם חברה היוצר מתחלה מותר. דתו ליכא למיחש דמשום איסורא דשבת בדיל מיניה אבל כי לא חברה ואינו כלי אחד לא מתחזי ליה דאיכא משום מכבה:

ויתן ראש הפתילה. השני שהוא יוצא דרך הנקב שבנר לשאוב השמן ונמשך דרך הפתילה לראש הדולק:

ור' יהודה מתיר. דלא גזר ולא קיימא לן כר' יהודה:

גמ' תנא אם חברה. בעל הבית בסיד או בחרסית מותר:

כעין יוצר. שחברה שפיר:

מתני' המכבה את הנר וכו'. מפני נכרים פירוש מפני פרסיים שהיה להם יום איד שאין מניחין להדליק נר אלא בבית ע"ז:

ומפני לסטים. שלא יראו שיש שם שום אדם ויבואו עליו:

מפני רוח רעה. הבאה לפניו וכשאינו רואה נוח לו:

פטור. כדמפרש בגמ':

גמ' סוגיא דשמעתא וכו'. ואם חולה שאין בו סכנה הוא לר' שמעון. דסבירא ליה מלאכה שאינה צריכה לגופה פטור עליה לא יכבה ואם כבה פטור אבל אסור דהאי כבוי נמי אינו צריך לגופו:

ולר' יהודה דס"ל דמלאכה שאינה צריכה לגופה חייב. חייב עליה חטאת:

מתני' כחס על הנר וכו'. כשהוא חס על הנר ומשום הכי כבה אותו. אי נמי כשהוא חס על השמן או על הפתילה חייב. דסבירא ליה לת"ק דאע"ג דהאי כבוי אינו צריך לגופו חייב עליו וכר' יהודה:

ור' יוסי פוטר בכולן. דקסבר ר' יוסי מלאכה שאינה צריכה לגופה פטור עליה:

חוץ מן הפתילה. ומוקי לה בגמרא (דף לא:) בפתילה שצריך להבהבה שלא הבהבה מבעוד יום דכבוי זה צריך לגופו שיהא הלהב נוח לאחוז בו כשיבא להדליקה והיינו

דקתני מפני שהוא עושה פחם שהוא מתכוין ממש לעשותה עכשיו פחם אלמא בכבוי הצריך לגופו מיירי:
מתני' על שלש עבירות וכו' בשעת לידתן. בגמ' מפרש טעמא מאי שנא בשעת לידתן:
גמ' בחדרי בטנה. מקום הדם:
רביעית דם. חיי אדם תלוי' בו:
ראשית קראתי אתכם. כדכתיב ראשית תבואתה (ירמיה ב):
על עסקי ראשית הזהרתי אתכם. חלה כדכתיב ראשית עריסותיכם (במדבר טו):
הריני נוטל נשמתכם. ותאבד רביעית דמכם ויכבה נרכם ויבטל שם ראשיתכם ונשים נצטוו על כך כדאמרינן בב"ר היא אבדה חלתו של אדם שעל ידה נטרד אדם הראשון שנתרם כחלה וכבתה נרו של עולם ושפכה דמו ועוד שצרכי הבית תלויין בה:
נפל תורא לארץ. העומד לשחיטה הכל אומרים חדדו הסכין עד שלא יקום ויהא טורח להשליכו כך זו הואיל ואיתרע מזלה מזומן פורענותה:
מנכין. פוחתין:
קטונתי מכל החסדים. הוקטנו ונתמעטו זכיותי בשביל החסדים אשר עשית עמדי:
אדם יוצא לשוק. שפגעין מצויין שם ומריבות:
דומה כמי שנמסר לסרדיוט וגריע מעולה לגרדום לידון להוליכו לפני שופט:

דף יג:

חש בראשו חששא בעלמא מיחוש קל:
ונתנוהו לקולר. הוי טפי מנמסר לסרדיוט וגריע מעולה לגרדום לידון שאין דנין שם אלא להריגה על סרחון חמור וצריך פרקליטין גדולים:
עלה למטה שחלה הרבה עד שצריך לעלות וליפול למשכב ואלו הן פרקליטין של העולה למטה בבית דין של מעלה תשובה ומעשים טובים:
אם אין לך לשלם. עולות והקדשות שתדור:
משכבך. אשתך:
אל תתן את פיך. בנדר:
לחטיא את בשרך. לחייב את בניך:
לפני המלאך. גזבר של הקדש:
כי שגגה היא. בשוגג קפצתי לנדור ולא אשלם:
על קולך. בשביל קול נדריך:

בעון ביטול תורה. ויש אומרים בעון ביטול מזוזה וי"א בעון ביטול ציצית לכולהו יהיב טעמא בגמ':

בכנף איש יהודי. בשכר הכנף יחזיקו י' אנשים מכל לשון הרי שבע מאות לשבעים לשון וארבע כנפות יש לו הרי אלפים ושמנה מאות:

שנאת חנם. שלא ראה בו דבר ערוה שיהא מותר לשונאו והוא שונאו:

מריבה רבה. מדה כנגד מדה:

ובניו ובנותיו מתים כשהן קטנים. ואהבתם ניטלת ממנו והיינו נמי מדה כנגד מדה:

במכונס. באוצרות יין ושמן ומתוך כך מארה בשערים שמוכרין ביוקר:

בחלה. בעון חלה:

והפקדתי. כמו לא נפקד ממנו איש כלומר אמעט את שעריכם שכנסתם כבר:

השמים נעצרים. ומתוך שאין גשמים יורדין היוקר הווה:

והשכר אבד :

עינוי הדין. שמאחרים הדיינין מלדונו ולא לשם שמים אלא מאחר שהוברר להם משהין אותו:

עוות הדין. שמעוותים אותו מדינו:

קלקול הדין. שלא היו מתונים בדין לעיין כל צרכו ונתקלקל מאליו:

חרב ובזה רבה וכו'. דכתיב נקם ברית ואין ברית אלא תורה כדכתי' אם לא בריתי יומם ולילה וכתיב והגית בו יומם ולילה וכתיב חרב דע"י חרב דהיינו משלחת גירוי המלחמה הביזה באה וכתיב ושלחתי דבר הרי דבר וכתיב בשברי לכם מטה לחם משען לחם הרי הבצורת וכתיב בסוף הקללות יען וביען במשפטי מאסו הרי ענוי ועוות וקלקול בכלל:

שבועת שוא. ל' הבל המשנה את הידוע כגון על האיש שהוא אשה :

והדרכים משתוממים. מאין עובר:

אלא באלה. ויש במשמע בין שוא בין שקר וכתיב בשבועת שקר וחללת ובשבת ובחלול השם נמי כתיב בהו חלול וגמרינן משבועה:

חלול השם. אדם גדול שבני אדם לומדין ממנו ואינו נזהר במעשיו ונמצאו הקטנים מחללין את התורה על ידו ואומרין זה מבין שאין ממש במצות ונמצא השם מתחלל :

אין אני שוכן. חורבן הבית במשמע שאין משכני בתוכם:

כי את כל התועבות וגו'. בפרשת עריות כתיב:

ונתתי את פגריכם על פגרי גלוליכם. דהיינו ע"ז וכתיב בתריה ואתכם אזרה בגוים וכתיב ושממו עליה אויביכם היושבים בה הרי שהן גולין ואויביהם יושבין במקומם:

בשבתותיה. שמיטין ויובלות ואתם בארץ אויביכם ולעיל מיניה כתיב ושממו עליה אויביכם היושבים בה:

לא ישמח. הרי צרות וגזרות ואת יתומיו ואת אלמנותיו לא ירחם הרי צועקים ולא נענין:

בעון נבלות הפה. כי כלו חנף ומרע וכל פה דובר נבלה ועוד לשון ועד כל שנותיו של אדם ע' שנה יד הדין נטויה עליו לבטל זכיותיו בעון זה:

הכל יודעין כו'. ולא הוצרך אדם לפרש למה נכנסה כלה לחופה והמנבל את פיו בכך אפי' וכו':

שוחה עמוקה. מוכנת לפי זרות:

זעום ה' יפול שם. בזעמו של הקב"ה הוא שוכן שם אצל פי זרות היושב אצלו ושומעו קרוי זעומו של הקב"ה:

הממרק עצמו. מפנה לבו לכך ממרק עצמו משאר עסקיו להתעסק בעבירה:

סימן לעבירה הדרוקן. בשרו מתקשה ועב ונפוח:

משך ידו. הקב"ה מהיות את לוצצים:

לא יגורך רע לא יגור עמך רע וגבי מספר לשה"ר כתיב דכתיב בההיא פרשתא כי אין בפיהו נכונה וגו':

וגרסינן במס' ערכין נורא בבי פלניא. דמשמע עשיר הוא וכל שעה אור מצויה בביתו לבשל תבשילין:

דף יד.

דמתאמרא קמי מרה. שהמרגל אומרה בפני האומר:

חזרתי לאחורי. לראות מי עומד אחרי שאף בפני הבעלים אני אומרה אלמא לאו לישנא בישא חשיב:

ל"א שאם באו בעלים ואמרו לי למה אמרת כן לא חזרתי בי לומר לא אמרתי אלא בפניהם הודיתי:

דמתאמרא באפי תלתא. שהבעלים אמרוה באפי תלתא:

לית בה משום לישנא בישא. המגלה אותה אינה לשון הרע שגלה דעתו זה תחלה שאם תגלה אינו חושש דמידע ידע דסופה ליגלות:

דחברך חברא אית ליה. וזה מגלה לחבירו וזה לחבירו עד שיודע:

קללה תחשב לו. אותה ברכה קללה היא לחבירו:

ושמעי אינשי ואכסני ליה. שמתאכסנים אורחים אצלו עד שמכלין את ממונו:

שמתוך טובתו בא לידי רעתו. שהאחרים שומעין שזה משבחו ואומר הלא מדת כך וכך יש בו:
צרות עין. שצרה עינו באחרים ואינו מהנה שכניו מכליו כלל אף על ידי שאלה:
אותו אצמית. ואוקימנא לעיל דהיינו נגעים:
אל יכרת מבית יואב. מפני שהרג את אבנר:
הואל. השבע ששלחך אלישע וקח ככרים:
ובחזקתו. בעוזיה משתעי:
מי שייחד ביתו לו כלומר אינו מכניס לביתו וכו'.:
למה נסמכה וכו'. בפרשת ואתה תצוה נסמכה פרשת המלואים לבגדי כהונה:
ואין אפוד ותרפים. בזמן שאין אפוד הוי עון ותרפים:
דבר שבקול. פעמוני המטיל הם נשמעין:
על מעשה קול. לשון הרע:
אהנו מעשיו. שנתקוטטו על ידו ואי קשיא אמאי לא מותיב לה משפיכות דמים וגלוי עריות דקאמר לעיל נגעים באים עליהם והכא תני דבגדי כהונה מכפרים יש לומר הא דתני בגדי כהונה מכפרים לאו עליה דידיה אלא על אחרים דעל ידי שפיכות דמים נענשין העולם דכתיב כי הדם הוא יחניף ובגלוי עריות כתיב ותטמא הארץ ואפקוד עונה עליה אבל לשון הרע לא אשכחן דמיענשי ביה אחריני:
שבחשאי. קטורת נעשית בהיכל בחשאי כדתניא במסכת יומא (דף מד.) היו פורשין מבין האולם ולמזבח בשעת הקטרה:
ויכפר על מעשה חשאי. לשון הרע בחשאי הוא:
קשיא שפיכות דמים כו'. דקאמר לעיל בגדי כהונה מכפרים על אחרים וקא חזינא דעגלה ערופה מכפרת על האחרים דעל ההורג אינה מכפרת דקי"ל בסוטה (דף מז:) שאם נתערפה העגלה ואח"כ נמצא ההורג מנין שהוא נהרג ת"ל ולארץ לא יכופר וגו':
קשיא לשון הרע. דלעיל קתני דבגדי כהונה מכפרין:
דלא ידיע מאן קטליה. מכפרת:
בר קטלא הוא. כל כמה דלא מיקטיל לא מכפרי אחריני דכתיב ולארץ לא יכופר וגו':
הא בצנעא. דמעשה חשאי הוא דקטרת מכפרת:
בפרהסיא. דמעשה קול הוא מעיל מכפר:
הוא הבדיל. שעל לשון הרע באו עליו נגעים:
פטיט. לשון קול יוצא בחשאי יבא קרבן פטיט שהצפרים צועקים כל שעה:

מתני' שלשה דברים צריך אדם לומר בתוך ביתו ערב שבת עם חשיכה. שאם ימהר להזכיר יפשעו ויאמרו עדיין יש שהות:
עשרתם. פירות האילן לסעודת שבת שאף אכילת עראי של שבת קובעת למעשר:
ערבתם. עירובי תחומים וחצירות והני תרי שייכי למימרינהו בלשון שאלה דשמא כבר עשו אבל בנר לא שייך למימר הדלקתם דדבר הנראה לעין הוא והא קא חזי אי אדליק אי לא אדליק:
גמ' וידעת כי שלום אהלך. זו נר של שבת כדאמרינן לעיל [דף כה:] ותזנח משלום נפשי זו הדלקת נר דשבת:
ופקדת נוך. זה עירוב שהוא דבר הצריך לנוה לטלטל מבית לבית:
ולא תחטא. זה מעשר כלומר שלא לאכול דבר שאינו מעושר כדכתיב ולא תשאו עליו חטא:

דף יד:

סוף בא לידי שלש עבירות גלוי עריות. כשהגיע זמן טבילה [בעת] צנה היא יראה לומר לא טבלתי ומשמשתו נדה:
שפיכות דמים. כפילגש בגבעה או פעמים שבורחת מפניו ונופלת ומתה:
וחלול שבת. פעמים שמדלקת נר בשבת ומבשלת משחשיכה מפני אימתו והוא אינו יודע:
מתני' ספק חשיכה. כגון בין השמשות:
אין מעשרין את הודאי. דתיקון מעליא הוא ואף על גב דתקון שבות בעלמא הוא קסבר גזרו על השבות אף בין השמשות:
ואין מטבילין את הכלים. דהוי נמי שבות כדאמרינן במסכת ביצה [דף יח.] שנראה כמתקן כלי. ואין מדליקין את הנרות. כל שכן דספיקא דאורייתא היא וזו ואין צריך לומר זו קתני:
אבל מעשרין את הדמאי. דלא דמי למתקן דרוב עמי הארץ מעשרים הן:
ומערבין. עירובי חצירות:
וטומנין החמין. נותנין בקופה של מוכין להיות חומן משתמר בתוכן אבל משחשיכה ודאי אין טומנין כדמפרש בגמרא:
גמ' אוקימנא. דמערבין עירובי חצירות משום דחומרא בעלמא הוא:
אבל לא עירובי תחומין. דהוי תקון מעליא דאסמכוה רבנן אקראי ואפילו למאן דאמר תחומין דרבנן כדאמרינן בעירובין מקום ממקום ומקום מניסה וכו' והיינו דתנן לעיל

דצריך לומר ערב שבת עם חשיכה ערבתם דמשמע עם חשיכה אין בין השמשות לא ומשום עירובי תחומין תנא הכי:

אמר רבא אמרו לו שנים צא וערב עלינו וכו'. מה נפשך אי בין השמשות יממא הוא בתרא ליקני שהרי קנה לו עירוב כשקדש היום קמא לא ליקני שהרי נאכל עירובו קודם שקדש היום:

ואי בין השמשות לילה הוא קמא ליקני. שהרי בשעה שנאכל כבר קדש היום:

בתרא לא ליקני. זה שהונח עליו בהש"מ:

בהש"מ ספיקא דרבנן הוא וספיקא דרבנן לקולא. ולגבי קמא אמרי' דבין השמשות ליליא הוא ולגבי בתרא אמרינן דיממא הוא:

והאי צא וערב עלינו פרש"י ז"ל עירובי תחומין ולא מיחוור דהא תנן ספק חשיכה ספק אינה חשיכה אין מערבין וכי תימא ה"מ לכתחלה אבל דיעבד עירובו עירוב ליתא דהא תנן בפ' בכל מערבין [דף לה.] נתגלגל חוץ לתחום ונפל עליו גל או נשרף תרומה ונטמאת מבע"י אינו עירוב משחשכה ה"ז עירוב מספק ר' יהודה ור"מ אומרים הרי זה חמר גמל ר' יוסי ור' שמעון אומרים ספק עירוב כשר ועד כאן לא מכשרי ר' יוסי ור"ש אלא כגון תרומה ונטמאת דאמרי' העמד תרומה בחזקתה והשתא הוא דנטמאת וכדאי' בגמ' התם (ד' לו.) ספק בתרומה טהורה עירב ספק בתרומה טמאה עירב אין זה ספק עירוב כשר אלמא כל היכא דליכא חזקה לא מכשרינן ספק עירוב ובין השמשות ספיקא הוא וליכא חזקה ולפיכך עיקרן של דברים כדברי ר"ח ז"ל שפי' הא דאמרינן הכא שניהם קנו עירוב בעירובי חצירות קיימי' אבל בעירובי תחומין לא:

אמר רבא מפני מה אמרו אין טומנין בדבר המוסיף הבל מבעוד יום גזירה שמא ירתיח. כלומר אם נתיר לטמון בדבר המוסיף הבל מבעוד יום שמא תרתיח הקדירה בשבת ויצטרך לגלותה עד שתנוח הרתיחה ויחזור ויכסה בשבת ונמצא טומן בדבר המוסיף בשבת שהוא אסור ואקשינן אי הכי בין השמשות ליגזור שלא יטמין בדבר המוסיף לצורך מחר ופרקינן סתם קדרות בין השמשות רותחות הן כלומר כבר רתחו ונחו מבעבוען וכיון שנחו שוב אינן רותחין כך כתב הרמב"ם ז"ל בפרק רביעי מהלכות שבת. ואם תאמר ואפילו יבא לידי כך שיגלה ויחזור ויטמין בשבת מה בכך דהא משמע לקמן דהיכא שטמן מערב שבת מגלה ונוטל וחוזר ומטמין בשבת לאו קושיא היא דהתם בדבר שאינו מוסיף וכיון שאינו מתחדש חום בשבת אינו כתחלת הטמנה אבל בדבר המוסיף שכל שעה ושעה מתחדש חומו והולך כתחלת הטמנה היא וכן מוכיח בירושלמי. אבל הראב"ד ז"ל השיג עליו ואמר היאך אפשר שבדבר המוסיף יהא אסור מבעוד יום ובין

השמשות יהא מותר לפיכך יהא אפשר לפרש לפי גירסא זו דכי פרכינן אי הכי בין השמשות נמי ליגזר לא קאי אדבר המוסיף אלא אמאי דשרינן במתניתין בבין השמשות דהיינו בדבר שאינו מוסיף והכי פרכינן בין השמשות בדבר שאינו מוסיף נמי ליחוש שמא ירתיח שמתוך שהוא מסלק קדרה מעל גבי כירה עם חשיכה והיא רותחת ומטמין שמא תרתיח ויצטרך לגלותה וחוזר ומטמין בשבת לכתחלה דהא לא הות טמונה בשבת כלל ופריק התם קדירות בין השמשות כבר הן מרותחות ויצאה זוהמתן מבעוד יום ואין חוששין שמא בזמן מועט ירתיח ויצטרך ליטלן שהרי דבר שאינו מוסיף אינו מרתיח :

אמר רבה מפני מה אמרו אין טומנין בדבר שאינו מוסיף משחשיכה גזירה שמא יטמין ברמץ. פירוש דרמץ דבר שאינו מוסיף הוא וזהו שקשה בגירסא זו דודאי רמץ דבר המוסיף הוא לפיכך נראית יותר גירסת רש"י ז"ל שהוא גורס מפני מה אמרו אין טומנין בדבר שאינו מוסיף משחשיכה גזירה שמא ירתיח כלומר שמא ימצא קדרתו שנצטננה כשירצה להטמינה וירתיחנה באור ואמר רבה מפני מה אמרו אין טומנין בדבר המוסיף הבל מבעוד יום גזירה שמא יטמין ברמץ דרמץ דבר המוסיף הוא:

ת"ר בין השמשות מן היום ומן הלילה ספק כולו מן היום ספק כולו מן הלילה מטילין אותו לחומרא לשני ימים. כלומר שלש ספקות יש בו דשמא יש בו משניהם ומפרש בגמרא דנפקא מינה לענין טומאת זב דקיימא לן בעל ראיה אחת טמא טומאת ערב בעל שתי ראיות טמא טומאת שבעה ופטור מן הקרבן בעל שלש ראיות טמא טומאת שבעה וחייב קרבן ותניא בתוספתא [ספ"ק דזבין] שאם ראה אחת בין השמשות עולה לשתי ראיות לפי שהוא כשני ימים והיינו דאמרינן הכא מטילין אותו לחומרא בשני ימים דאמרינן שמא מקצתו מן היום ומקצתו מן הלילה ועולה לו לשתי ראיות. ספק כולו מן היום נפקא מינה למ"ש. ספק כולו מן הלילה נפקא מינה לערב שבת:

וכל זמן שפני מזרח מאדימין. מפרשינן בגמרא פנים המאדימין את המזרח דהיינו מערב וסימניך כוותא כלומר כחלון זה שחמה נכנסת בו ומאדמת הכותל שהיא כנגדה:

הכסיף. השחיר:

דף טו.

התחתון תחתון של כפת הרקיע הסמוך לארץ:

עליון. גובה של כפה אינו ממהר להכסיף:

חצי מיל. זהו שיעור אורך בין השמשות:

כהרף עין. כשיעור קריצת עין ברפיון ולא בחזקה:

זה נכנס. הלילה נכנס והיום יוצא יציאת זה עם כניסת זה וכשהן מתפרשין קרי בין השמשות וכל דמקמי הכי יום מעליא הוא:
הא גופא קשיא. פני מזרח מאדימין עדיין לא הכסיף אפילו תחתון:
כרוך ותני. שני דברים בכרך אחד:
ומפרשינן בגמרא דלרבה הוי שיעור בין השמשות תלתא רבעי מילא:
ורב יוסף אמר משתשקע החמה וכל זמן שפני מזרח מאדימין יום. ומפרשינן בגמרא דלרב יוסף שיעור בין השמשות תרי תלתא מילא ונמצא ששיעורו של רבה גדול משל רב יוסף חלק אחד משנים עשר:
אמר רבה בר בר חנה אמר ר' יוחנן הלכה כר' יהודה לענין שבת. כלומר לענין ערב שבת עבדינן כר' יהודה דמקדי' ליה לבין השמשות דיליה מקמי ר' יוסי:
והלכה כרבי יוסי לענין תרומה דלא אכלי כהנים וכו'. וה"ה דקיי"ל כוותיה לענין מוצאי שבת דהא מדחיישינן לר' יוסי לענין תרומה כל שכן לענין מוצאי שבת והאי דנקט תרומה לרבותא נקטה דאפילו לענין תרומה דליכא איסור סקילה חיישינן לדר' יוסי וכל שכן לענין מוצאי שבת:
בר משדה קנין ומחצה. נחלקו בהן רבה ורב יוסף שדה בפרק השותפין (ב"ב דף יב:) גבי חדא אהאי נגרא וחדא אהאי נגרא וכו' קנין בפ' יש נוחלין דאמרינן התם [שם דף קיד.] קנין מאימתי הוא חוזר רב יוסף אמר כל זמן שעוסקין באותו ענין מחצה בפרק מי שמת [שם דף קמג.] ההוא דאמר ליה לדביתהו נכסאי ליך ולבניך אמר רב יוסף קני פלגא דתניא והיתה לאהרן ולבניו מחצה לאהרן ומחצה לבניו הלכך משתשקע החמה איקדיש יומא ואסור בעשיית מלאכה כרבה דהיינו תלתא רבעי מילא ואם תאמר דהכא משמע דמשתשקע החמה ועד צאת הכוכבים ליכא אלא תלתא רבעי מילא ואילו בפסח שני [דף צד.] תניא משקיעת החמה ועד צאת הכוכבים ארבעת מילין ותניא נמי התם ר' יהודה אומר עביו של רקיע אחד מעשרה ביום תדע כמה מהלך אדם [בינוני] ביום עשרה פרסאות מעלות השחר עד הנץ החמה ארבעת מילין משקיעת החמה עד צאת הכוכבים ארבע מילין אלמא לרבי יהודה משקיעת החמה ועד צאת הכוכבים שהוא לילה ד' מילין תירץ ר"ת דשתי שקיעות הן דמשתשקע החמה דשמעתין היינו מסוף שקיעת החמה כלומר משעה שנשקעה ברקיע והיא עדיין כנגד חלונה ולפי שלא עברה חלונה ועדיין אינה מהלכת אחורי כיפה פני רקיע מאדימין כנגד מקומה ומשקיעת החמה דתניא בפסחים היינו מתחלת שקיע' החמה שהתחילה ליכנס ברקיע נמצא שמתחלת שקיעה עד זמן בין השמשות שהוא סוף השקיעה שלשת מילין ורביע והכי מוכח בירושלמי

שאין בין השמשות מתחיל עד סוף השקיעה דגרסינן התם [בריש פ"ק דברכות] רבי אומר הלבנה בתקופתה התחיל גלגל חמה לשקוע ותחלת גלגל הלבנה לעלות זהו בין השמשות אמר רבי חנינא סוף גלגל חמה לשקוע ותחלת גלגל הלבנה לעלות פי' רבי חנינא משבש לה לברייתא דקתני רבי אומר סוף גלגל חמה ומכאן למדנו שאין בין השמשות מתחיל עד שעה שסוף גלגל חמה שוקע ונמצא מתחלת השקיעה עד זמן בין השמשות שלשת מילין ורביע וכתב הרמב"ן ז"ל שזה הזמן הנזכר בכל התלמוד לתוספת שמוסיפין מחול על הקדש שאי אפשר לומר שיהא בעוד שהשמש זורחת על הארץ דהא תנן וכולן בית הלל מתירין עם השמש ואי אפשר גם כן שיהא בזמן בין השמשות שהרי תוספת אינו אלא עשה ובין השמשות ספק כרת הוא וחייב אשם תלוי ובשני בהש"מ חטאת (שמנה) [ממ"נ] אלא ודאי זמנו של תוספת היינו מתחלת השקיעה שאין השמש נראה על הארץ עד זמן בין השמשות והזמן הזה שהוא שלשת מילין ורביע רצה לעשותו כולו תוספת עושה רצה לעשות מקצת ממנו בלבד עושה ובלבד שיוסיף איזה זמן שיהיה ודאי יום מחול על הקדש ואם תאמר תינח תוספת בתחלתו אבל תוספת ביציאתו היכי משכחת לה שזמן בין השמשות אינו ראוי לתוספת שמן הספק הוא נאסר ומבין השמשות ולהלן לילה גמור הוא ועד איזו שעה יהא מוסיף והולך י"ל כענין שאמרו בירושלמי דברכות [שם] דגרסינן התם ובלבד דיתחמן תלתא כוכבים דדמיין כחדא כוכבתא כלומר רצופין במקום אחד היו מפוזרין אסור בעשיית מלאכה משום תוספת:

אמר ליה רבא לשמעיה אתון דלא קים לכו בשיעורא דרבנן וכו'. כבר פירשתי למעלה שאף לאחר שנסתלק השמש מעל הארץ הוא יום גמור כשיעור שלשה מילין ורביע ואותו זמן הוא ראוי לתוספת ואם רצה מוסיף כולו מחול על הקדש ואם לא רצה להוסיף ממנו אלא מקצתו רשאי הלכך מאן דקים ליה שיעורא דרבנן אפילו לאחר שנסתלק השמש מעל הארץ אם רצה להדליק מדליק ומשום הכי אמר ליה רבא לשמעיה דלדידהו דלא קים להו בשיעורא דרבנן מצוה עליהם להדליק את הנר אדאיכא שמשא אריש דקלי:

במתא חזו תרנגולים. שיושבין על הקורות סמוך לחשכה:

ובדברא חזו עורבי. כלומר שיסתכלו בעורבים אימתי יכנסו לקניהם:

אי נמי אדנאי. עשב הוא שבבקר היא סתומה ומזריחת השמש ואילך נפתחת מעט מעט ובחצי היום היא פתוחה לגמרי ומכאן ואילך היא סותמת מעט מעט וכל זמן שהיא פתוחה אפילו מעט יום הוא:

תנו רבנן שש תקיעות. אף התרועות במנין שסדר שלהם תקיעה ותרועה ותקיעה:

לבטל את העם ממלאכה שבשדות מלעדור ומלחרוש ותוקעין אותה מבעוד יום כדי שיהא שהות ביום ליכנס לעיר ולקנות צרכי סעודה ולהכינם:
כדי לבטל עיר ממלאכה. ממקח וממכר:
שלישית לחלוץ תפיליו. והדלקת הנר ברביעית:
כדי לצלות דג קטן או כדי להדביק פת בתנור. ועדיין יש שהות כדי שיקרמו פניה שהיו ממהרים התקיעות כדי להוסיף מחול על הקדש:
ותוקע ומריע ותוקע. והרי שש:
ושובת. חל עליו שם שבת:

דף טו:

כירה שהסיקוה. כירה יש בה מקום שפיתת שתי קדרות כדאמרינן בגמרא ונותנין עליה קדירה:
בקש. זנבות השבלים הנשארין בשדה לאחר קצירה והכי מוכח לקמן בפרק שואל (דף קנ:):
גבבא. שגובבין מן השדה:
נותנין עליה תבשיל. ולא חיישינן שמא יחתה בגחלים משום דקש וגבבא אין להם גחלת:
גפת. פסולת שומשמין שהוציאו שמנן:
עד שיגרוף. הגחלים משום דמוסיף הבל וטעמא פרישית בפרקין דלעיל [דף לד:] שמא יחתה בגחלים:
או עד שיתן את האפר. על גבי גחלים לכסותן ולצננן כך פירש רש"י ז"ל לפי שהוא מפרש זה הפרק (אף) בהטמנה דכל שגרוף וקטום ס"ל שאינו מוסיף הבל וכן כתב בהרבה מקומות בהלכה וכתב הר"ז הלוי ז"ל שהשיאו לרש"י ז"ל לפרש כן מפני שראה פרק כירה בין שתי הטמנות סוף במה מדליקין ותחלת במה טומנין ולא נהירא דהיאך אפשר שכירה קטומה אינה מוספת הבל והרי הוא עצמו ז"ל פירש לעיל בסוף פרק במה מדליקין [דף לד:] מפני מה אמרו אין טומנין בדבר המוסיף הבל מבעוד יום גזירה שמא יטמין ברמץ ורמץ (היינו) אפר המעורב בגחלים אלמא אע"פ שנתן האפר מוסיף הבל הוא וכן הוא ודאי שהרמץ מחמם את הצונן וכל שמחמם את הצונן מוסיף הבל הוא וכיון שכן היאך אפשר דכי נתן את האפר דהויא נתינה כל דהו כמו שנפרש בסמוך בסייעתא דשמיא לא יהא מוסיף הבל ותו דאמרינן בגמרא [דף לז.] דגחלים עוממות הרי הן ככירה קטומה ובודאי דגחלים עוממות מוסיפין הבל טפי מרמץ אלא ודאי עיקרן של דברים כדברי רבינו האי גאון ורבינו אפרים גאון ז"ל שפי' דהכא לא איירי בהטמנה כלל

אלא כגון שהקדרה יושבת על כסא של ברזל וכיוצא בו או שהיא תלויה באבנים שאין שולי הקדרה נוגעין בגחלים ומשום הכי כל שגרוף וקטום דאיכא היכרא שמסלק דעתו מלחתות בגחלים שרי:

עד שיגרוף או עד שיתן את האפר מפורש בירושלמי [ר"פ זה] הגורף צריך שיגרוף כל צרכו כלומר שלא ישארו שם גחלים כלל ובקוטם אמרו מן מה דתני מלבה עליה נעורת של פשתן הדא אמרה אפילו לא קטם כל צרכו כלומר שאינו צריך לקטום עד שלא ניכר שם אש כלל והכי נמי משמע לענין קטימה בגמרא דילן מדאמרינן לקמן [דף לז.] דגחלים שעממו או שנתן עליה נעורת של פשתן דקה הרי היא כקטומה ומתני' נמי דייקא דקתני שיתן את האפר ומדלא קתני שיטמין באפר משמע דבקטימה בכל שהוא סגי והיינו טעמא דבקטימה סגי לן בכל דהו ובגריפה בעי גריפה גמורה משום דבגריפה אי גרף מקצת גחלים והניח מקצתן אין בנשארות היכר כלל אבל מכיון שנתן אפר על גבי כל הגחלים הא עבד ליה היכרא בכולהו וכי תימא א"כ דבגרוף בעינן שיגרוף כל צרכן שלא ישארו גחלים כלל היכי אמרינן לקמן [בגמרא] [דף לח:] דתנור אפי' גרוף אסור וכיון שלא נשארה שם גחלת כלל למאי ניחוש לה תירצו דהיינו טעמא משום דכיון דתנור נפיש הבליה אפילו גרוף מיחזי כמו שיש שם גחלים לוחשות ואתו לשהויי בכירה ולחתוייי ונכנסו בכל זה הדוחק מפני שראו בירושלמי [ר"פ זה] מן מה דתני הגורף צריך לטאט בידו הדא אמרה הגורף צריך שיגרוף כל צרכו ואין תירוצם מחוור אצלי משום דכיון דלא מיתסר אלא מגזירה דרבנן בלחוד אינו דין לגזור כל גזירות הללו תנור אטו כירה וכירה משום חיתויי לפיכך נ"ל דברי הרב רבינו זרחיה הלוי ז"ל שכתב דגורף היינו שיגרוף כל הגחלים לצד אחד אבל אם גרף את הכל והוציא לחוץ אפי' בתנור שרי דליכא למיחש למידי ומאי דאמרינן בירושלמי צריך לטאט בידו לא קשיא לי מידי משום דאפשר דבמקום הנחת הקדרה בלבד הוא שאמרו כן ובהכי אתי ליה שפיר טפי מאי דאמרינן דבקטימה סגי בכל דהו ובגריפה צריך לטאט בידו לפי שכיון שהגחלים נשארים לצד אחד מהכירה בדין הוא שיהא צריך להיות מושב הקדרה פנוי מגחלים לגמרי ולא תקשי לך נמי אם איתא דבסלוק גחלים לצד אחד סגי היכי איבעיא לן בגמרא [דף לז.] מהו לסמוך דפשיטא דשרי וכ"ש הוא שהרי מפסיק דופן הכירה לאו קושיא היא דהתם לא עביד מעשה להיכרא והכא עבד מעשה:

בית שמאי אומרים חמין. נותנין עליה לאחר גריפה וקטימה דלא צריכי לבשולי וליכא למיגזר שמא יחתה:

אבל לא תבשיל. דכיון דתבשיל צריך בשול וחתוי גזרו ב"ש גרוף אטו אינו גרוף:

בית שמאי אומרים נוטלין ולא מחזירין. דמיחזי כמבשל בשבת:
וב"ה אומרים אף מחזירין. הואיל וגרוף וקטום:
ואמרי' בגמ' [ד' לח:] לדברי האומר מחזירין מחזירין ואפי' בשבת ומדאמרינן אפי' בשבת מכלל דעיקר פלוגתייהו בחול היא וכי תימא א"כ לב"ש למה לא מחזירין פי' בתוס' דכל שהוא סמוך לחשיכה כל כך שכשהתבשיל צונן אינו יכול להתחמם מבעוד יום לב"ש אסור וכל כי האי גוונא מיקרי חזרה וכי יהיב לה על גבי כירה מקמי הכי מקרי שהייה ואפשר ג"כ שאפי' היה התבשיל חם כל שאילו היה צונן לא היה שהות ביום כדי להתחמם אסור לב"ש משום גזירת הרואין וב"ה שרו והיינו דאמרינן בגמרא דאע"ג דעיקר פלוגתייהו בחול לדברי האומר מחזירין מחזירין ואפי' בשבת וכתבו בתוס' דמדב"ש אסרי כי האי גונא אפי' בגרופה נשמע לב"ה בשאינה גרופה כל שהוא סמוך לחשיכה כל כך אסור ולא נראה לי כן משום דב"ש לטעמייהו אזלי דבעו בכולהו מלאכות שאדם מתחיל מבעוד יום (הוא) אם יעשה מקצת מעשה שלהם קודם לחשיכה אבל לב"ה דמתירין בכולן עם השמש כדאיתא בפרקא קמא אפי' אין שהות ביום כדי להתחמם שרי. ומשום הכי אמרינן בגמרא לדברי האומר מחזירין מחזירין אפילו בשבת משום דלהחזיר סמוך לחשכה לא איצטריך להו לבית הלל דהא בכל מלאכות כולן הן מתירין עם השמש אלא משום דחזרה דשבת גופיה הוא דאצטריכו לאפלוגי אבל אין הכי נמי דאפילו בשאינה גרופה מבעו"י שרי:
והקשו בתוס' היכי שרית להחזיר קדירה על גבי כירה בשבת דהא אמרי' ביום טוב בפרק המביא (דף לג.) דביעתא קדרא חביתא ופוריא מלמטה למעלה אסור משום אהל תירץ ר"י ז"ל דכי אסרו חכמים בכי האי גונא באהל עראי הני מילי בשעשה הדפנות תחלה ואח"כ הכיסוי אבל הכא שדופני הכירה כבר עשויות מאליהן לא אחמור רבנן לאסור ליתן קדרה על גבה ואע"ג דאמרינן בפרק המוצא תפילין (דף קב.) גבי בריה דרב הונא דא"ל כרוך בודיא ושייר בה טפח למחר מוסיף על אהל עראי הוי ושרי דמשמע טעמא דשייר הא לא שייר אסור אע"ג דהתם נמי הדפנות כבר הן עשויות אומר ר"י ז"ל דהתם דמחזי אהל טפי אפילו בלא עשיית דפנות אסור אבל קדרה דלא דמי לאהל כולי האי לא אסרו חכמים בלא עשיית דפנות:
גמ' איבעיא להו האי לא יתן לא יחזיר הוא משום שמחזיר בשבת נראה כמבשל אם אינה קטומה וכי קתני מתני' בית שמאי אומרים נוטלין אבל לא מחזירין וכו' הכי קאמר דבר זה מחלוקת ב"ש וב"ה דב"ש אומרים וכו' והכי איתא בגמרא:

דף טז.

אבל לשהות. שהניח הקדרה מבעוד יום מותר להשהותה לכשתחשך על גבי כירה אע"פ שאינה גרופה וקטומה ומני חנניא היא דאמר כל שהוא כמאכל בן דרוסאי מותר להשהותו על גבי כירה אע"פ שאינה גרופה וקטומה:

ומנא לן דהכי הוא מסקנא דהא בתר דשקלינן וטרינן איבעיא לן מהו לסמוך וכו'. הרב אלפסי ז"ל מביא ראיות הללו לסיועי למילתיה דקי"ל לשהות תנן ואפילו בשהייה בעיא גרוף וקטום והחולקים עליו דחו כל ראיותיו ואני אכתוב על כל אחת ואחת טעמו של הרב אלפסי ז"ל וטעם החולקים עליו ראיה קמייתא היא מאי דאיבעיא לן בגמ' מהו לסמוך לה כלומר לסמוך קדרה אצל דופן הכירה שאינה גרופה שהכירה מיטלטלת היא ומושיבין אותה ע"ג קרקע וסבר הרב ז"ל דאע"ג דאיכא לפרושי לבעיין למאן דאמר להשהות תנן מהו להשהות בסמיכה ולמאן דאמר להחזיר תנן מהו להחזיר בסמיכה אפ"ה כיון דאמר תוכה וגבה הוא דאסיר (משום דאינה קטומה) דמשמע משום דאינה קטומה הוא דאסור תוכה וגבה משמע דכמ"ד להשהות תנן נקיט לה לבעיין דאילו לענין חזרה מיירי מאי איריא אינה קטומה אפי' בקטומה תוכה אסור דהכי אמר ר' חלבו אמר רב בגמ' [דף לז.] לא שנו אלא על גבה אבל בתוכה אסור והחולקין עליו אומרים דלא מכרעת דמשום דתלמודא נקיט לה לבעיא בכולהו וקושטא דמילתא הוא דכולהו תוכה וגבה אסור באינה קטומה נקט הכי אע"ג דלענין חזרה אפי' בקטומה תוכה אסור:

וסייעיה למילתיה תו מדאמרינן מאי הוי עלה תא שמע דתניא כירה שהסיקוה וכו'. דודאי הך ברייתא מוכחא בהדיא דאפילו לשהות אי גרוף וקטום אין אי לא לא כדקתני בהדיא ואין משהין עליה אא"כ גרופה וקטומה. והחולקים עליו אומרים אין ברייתא הכי תניא וכר' יהודה אתיא דאמר הכי בברייתא בגמ' דאפי' לשהות בעינן גרופה וקטומה מיהו אע"ג דתלמודא פשיט בעיין מהך ברייתא לא מוכחא דכרבי יהודה ס"ל דאיכא למימר דהכי פשיט דמדר' יהודה נשמע לחנניא דכי היכי דלר' יהודה דאסר לשהות שרי לסמוך בשהיה ה"נ למ"ד להחזיר תנן שרי לסמוך בחזרה דאע"ג דחמיר איסורא להחזיר טפי מאיסורא דלשהות לענין תוכה מהא דרבי חלבו שכתבתי לעיל בסמוך אפשר דסבירא ליה לתלמודא דלענין סמיכה כי הדדי נינהו וליכא לאיפלוגי בינייהו ומכל מקום בעיין אפשיטא דלסמוך בשאינה גרופה שרי וכתבו בתוספות דאפילו הכי אין ללמוד מכאן שיהא מותר לסמוך אצל האש דשאני הכא שדפנות הכירה מפסיקין:

וסייעיה למילתיה תו דרבי אושעיא ורבה בר בר חנה נמי הכי סבירא להו כדאיתא בגמ'. והחולקין עליו אומרים אינהו דאמרו כרבי יהודה ואנן כחנניא סבירא לן:

וסייעיה למילתיה תו מדאמרינן לקמן בענין תנור שהסיקוהו בקש ובגבבא וכו'. דההוא שקלא וטריא כפשטה בשהייה היא והחולקים אומרים דהא ודאי לא מכרעא כלל דגמרא נקיט לה למר כדאית ליה ולמר כדאית ליה למ"ד לשהות תנן לשהות ולמאן דאמר להחזיר להחזיר:

דף טז:

תו כתב הרב ז"ל דלא תקשי להאי פיסקא מאי דאמר רב ששת אמר ר' יוחנן ומתני' להחזיר תנן אבל לשהות משהין אף על פי שאינו גרוף ואינו קטום דלית הלכתא כוותיה ואף על גב דסייעיה רבא ואמר תרוייהו תננהו ההוא סיועא לאו דוקא הוא וכו'. ועל ראיה זו שדוחה הרב אלפסי ז"ל סמך רבינו האי גאון ז"ל ופסק הלכה כמאן דאמר להחזיר תנן אבל לשהות [משהין] אף על פי שאינו גרוף ואינו קטום כחנניא דהא רבי יוחנן סבירא ליה הכי ורבא נמי דהוא בתרא הכי סבירא ליה ועוד דמסייע ליה בגמ' ממתני' דתנן בפ"ק (דף יט.) ולא חררה על גבי גחלי' אלא כדי שיקרמו פניה ולא אידחיא לה האי סייעתא בגמרא כלל והרב אלפסי ז"ל נראה שלא סמך על (דחיה) [ראיה] זו דאפשר למדחיה משום דהתם כיון דלא מפסיק מידי בין פת לגחלים אי מחתה סליק בהו קוטרא ומשום האי טעמא נמי תנן לעיל בפ"ק (שם) אין צולין בשר בצל וביצה אלא כדי שיצולו מבעוד יום ואמר רב עלה וכמה כדי שיצולו כמאכל בן דרוסאי אף על גב דאיהו גופיה אמר הכא בגמרא [דף לז:] מצטמק ויפה לו אסור וביצה מצטמקת ויפה לה היא כדאמרינן לקמן בגמרא [דף לח.] אלא היינו טעמא משום דהתם לא מפסיק ולא מידי בינן ובין האש וכל שנצולו כמאכל בן דרוסאי מיחרכי ומפסדי ומשום הכי שרי אבל מקמי הכי שעדיין הן חיין לא מיפסדי בחתוי גחלים ומשום הכי אסירי אבל הכא דמפסקא קדרה כי מחתה לאחר שהגיע למאכל בן דרוסאי לא קשי ליה אדרבה ממהר בשולו וזהו טעמו של הרב אלפסי ז"ל שכתב בפרק קמא עלה דההיא וכמה כדי שיצולו כמאכל בן דרוסאי דאלמא בהכי שרי אפילו בלא גרופה וקטומה והכא אמרינן דאי גרוף וקטום אין אי לא לא ודאמר רבא בגמרא עלה דהא דרב ששת תרוייהו תננהו לאו סיועי מסייע ליה אלא סברא דרב ששת הוא דקא מפרש דלדידיה תננהו משום דמדמי תבשיל שבקדרה לפת דכי היכי דהתם שרי בקרימת פנים בתבשיל נמי שרי בשהגיע למאכל בן דרוסאי ומיהו אפשר לאיפלוגי בינייהו כדכתבינן:

ותו איכא ראיה בגמרא לסיועי לרב אלפסי ז"ל דמסקינן בסוף שמעתי' [דף לז:] דמצטמק ויפה לו אסור מצטמק ורע לו מותר וההיא על כרחין בשהיה דליכא למימר דלא נחתין

בפלוגתא דלשהות ולהחזיר כלל אלא למר כדאית ליה ולמר כדאית ליה למ"ד לשהות תנן פסקינן הכי בלשהות ולמ"ד להחזיר פסקינן הכי בלהחזיר דליתא דליכא למימר דלהחזיר כשאינה גרופה יהא מותר אפי' מצטמק ורע לו וראיה לדבר מדמייתי סייעתא לרב ששת בסמוך דאמר לדברי האומר אף מחזירין מחזירין אפילו בשבת [דף לח:] מההיא דרבי חייא רבה שהעלו לו קומקום של חמין ואם איתא דמצטמק ורע לו שרי להחזיר אפילו באינה גרופה היכי מייתי סייעתא מיניה דלמא התם הוא בחמין שהוחמו כל צרכן דחמין כי האי גוונא מצטמק ורע להן ושרי להחזיר אפילו בשאינה גרופה אבל מתני' דמיירי בדבר הצריך בשול או צמוק לעולם אימא לך דאפי' בגרופה לא שרי אלא ודאי כדאמרן דלהחזיר אפילו במצטמק ורע לו אסור הלכך על כרחין מסקנא דשמעתין אתיא כמאן דאמר לשהות תנן (דאי) אפי' נתבשל כל צרכו ומצטמק ויפה לו אסור כל שכן בשלא נתבשל אלא כמאכל בן דרוסאי אבל רבינו האי גאון ז"ל סובר דלמסקנא מצטמק ויפה לו שרי מדאמרינן בגמ' [דף לז:] דאמר ליה רב עוקבא ממישן לרב אשי אתון דמקרביתו לרב ושמואל עבידו כרב ושמואל כלומר דסבירא להו דמצטמק ויפה לו אסור אנן נעביד כרבי יוחנן דסבירא ליה מצטמק ויפה לו מותר ואי לאו דסבירא ליה דהכי הלכתא לא הוה עביד כרבי יוחנן והא דקאמר ליה אתון עבידו כרב ושמואל היינו משום דכיון דסמיכי לרב ושמואל הוה ליה כדברים המותרים ואחרים נהגו בו איסור והר"ז הלוי ז"ל תפס לו דרך אחרת ופסק כמאן דאמר להחזיר תנן אבל להשהות [משהין] אע"פ שאינו גרוף ואינו קטום מיהו ה"מ בתבשילין שאין צמוקן יפה להן אבל בתבשילין שצמוקן יפה להן הכי דינייהו דכל שלא נתבשלו אלא כמאכל ב"ד לכ"ע אסור לשהותן ע"ג כירה שאינה גרופה ואינה קטומה וכשנתבשלו כל צרכן אלא שצמוקן יפה להן איכא מ"ד מותר ואיכא מ"ד אסור וכל כה"ג במנהגא תליא לבני מדינחא דמקרבי לרב ושמואל אסור לבני מערבא דמקרבי לרבי יוחנן שרי ואנן דלית לן מנהגא בהכי נקטינן לקולא כבני מערבא והרוצה להחמיר כבני מדינחא שרי:

ונמצאו כאן שלשה דעות לרבינו האי גאון ז"ל כל שנתבשל כמאכל בן דרוסאי מותר לשהותו ע"ג כירה שאינה גרופה אפילו מצטמק ויפה לו. ולדברי הרב אלפסי ז"ל אסור לשהותו אלא אם כן מצטמק ורע לו. ולדברי הר"ז הלוי ז"ל תבשיל שהגיע למאכל בן דרוסאי ואין צמוקו יפה לו מותר [לשהותו] אבל צמוקו יפה לו כל שלא נתבשל כל צרכו אסור נתבשל כל צרכו וצמוקו יפה לו הכל כמנהג המדינה:

ואי שכח ושהה ע"ג כירה שאינה גרופה ואינה קטומה מידי דלא בשיל כל צרכיה אסיר. כלומר שלא נגמר בשולו לרוב בני אדם:

והיכא דעבר (**ושכח**) **ושהה מידי דבשיל כל צרכיה ומצטמק ויפה לו וכו'**. בגמרא איבעיא לן כי האי גונא דגרסינן התם [דף לח.] איבעיא להו עבר ושהה מאי . ונראה שהרב אלפסי ז"ל גורס עבר ושכח מאי וסבירא ליה ז"ל דנהי דאמרינן לעיל בסמוך חזרו וקנסו אף השוכח ה"מ בשלא נתבשל כל צרכו אבל בנתבשל כל צרכו כיון דלא איפשיטא נקטינן לקולא וכך הם דברי הרמב"ם ז"ל בפרק שלישי מהלכות שבת והראב"ד ז"ל השיגו דסבירא ליה דליכא לאוקמי לבעיין בשוכח מדאמרי' בגמ' [ד' לח.] תא שמע דאמר ר' שמואל בר' נתן אמר ר' חנינא כשהלך רבי יוסי לצפורי מצא ביצים מצומקות על גבי כירה ואסר להם מאי לאו לאותה שבת לא לשבת הבאה ואי בשוכח מאי איכא בין שבת זו לשבת הבאה והרי אף בשבת זו לא אמרו מותר אלא ששכחו וכשם ששכחו בשבת זו כך השכחה מצויה לשבת אחרת לפיכך פי' הוא ז"ל עבר ושהה בשוגג דאומר מותר וקיל טפי משוכח דפשע דבשוכח אפילו בנתבשל כל צרכו אסור:

דף יז.

גרסינן בפרק מרובה [**דף עא.**] **תניא המבשל בשבת בשוגג יאכל**. אפילו הוא עצמו ואפי' בו ביום במזיד לא יאכל כלום' בו ביום לא יאכל לא הוא ולא אחרי' אבל במוצאי שבת בין הוא בין אחרים אוכלין והדין הוא דליתני לא יאכל לא לו ולא לאחרי' אלא איידי דתנא רישא בדידיה תנא סיפא נמי בדידיה רבי יהודה אומר בשוגג יאכל למוצאי שבת בין לו בין לאחרים אבל לא בשבת בין לו בין לאחרים כמזיד דר' מאיר במזיד לא יאכל עולמית כלומר לא יאכל הוא עולמית אבל אחרים אוכלין למוצאי שבת כשוגג דרבי יוחנן הסנדלר ונקוט האי כללא בידך מזיד דרבי מאיר כשוגג דרבי יהודה מזיד דרבי יהודה כשוגג דרבי יוחנן הסנדלר והכי הוא פירוש דהך ברייתא בראיות ברורות כתבתים במסכת חולין:

וכתב הרי"ף ז"ל דמדקיימא לן דרב אחא ורבינא הלכה כדברי המיקל שמע מינה דליתא לדרבי יוחנן הסנדלר והקשה עליו הר"ז הלוי ז"ל מאי קא מוכח מהכא דמשמע ממילתיה דמאן דמיקל בהו דלא כרבי יוחנן הסנדלר (וקא) מוכח בהדיא בפרק מרובה ובפרק אלו נערות דאליבא דרבי יוחנן הסנדלר הוא דפליגי ויש מי שתירץ שהרב אלפסי ז"ל לא לכך נתכוין אלא לומר דכיון דקיימא לן דרב אחא ורבינא הלכה כדברי המיקל אלמא ר' יוחנן הסנדלר לאו דוקא מדאורייתא קאמר אלא מדרבנן בעלמא וכיון דהאי איסורא לא הוי אלא מדרבנן לית לן לאחמורי כוותיה ומיהו מסתברא [דעיקר] לענין פסקא דהא מילתא איתיה בפ"ק דחולין (דף טו.) דאמרינן התם דרב כי מורי להו לתלמידיו מורי

להו כרבי מאיר וכי דריש בפירקא דריש כרבי יהודה משום עמי הארץ ואיכא מאן דאמר לפום האי מימרא דאנן נמי כר' מאיר מורינן הילכך מבשל בשבת בשוגג אפילו הוא עצמו יאכל בו ביום במזיד לא יאכל בו ביום לא הוא ולא אחרים אבל במוצאי שבת בין הוא בין אחרים אוכלין. ואחרים אומרים דעד כאן לא מורי להו רב לתלמידיו כר' מאיר אלא משום דסביר' ליה דלא איתמר בדר' מאיר ור' יהודה הלכה כר"י אלא מטין איתמר כדאיתא בעירובין [דף מז:] אבל אנן דקיימא לן דהלכה איתמר נקטינן כר' יהודה ועוד דרב גופיה כי דריש בפרקא דריש כר' יהודה משום עמי הארץ ואנן הא שכיחי עמי הארץ גבן וכן פסק הרמב"ם ז"ל בפרק ו' מהלכות שבת:

הלכך נקטינן דהמבשל בשבת במזיד במוצ"ש יאכל לאחרים אבל הוא לא יאכל לעולם ואם בשל בשוגג מותר במוצאי שבת בין לו בין לאחרים כר' יהודה מיהו כתב רש"י ז"ל דדוקא בכדי שיעשו וכן דעת בה"ג ז"ל וטעמא דמילתא דכיון דאסרי להו ביומא כדי שלא יהנה ממעשיו הרעים אם אתה מתירה לערב מיד הרי הועילו לו מעשיו הרעים ואיכא מ"ד דלמו"ש מותר מיד שלא אמרו בכדי שיעשו אלא בדבר שנעשה ביד נכרי כגון (ביצה דף כד:) שהביא דורון לישראל ויש מאותו המין במחובר לקרקע משום דאי שרינן ליה לערב מיד אתי למיכליה בשבת הבא לפי שאמירה לנכרי בשבת קלה היא בעיניו וכן נמי החמירו בדבר הנעשה מאליו ע"י ישראל כדתניא בפ"ק דמכילתין [דף יח:] לא תמצא אשה קדרה עסיסות ותורמוסין ע"ש עם חשיכה ואם עשתה כן למוצאי שבת אסורין בכדי שיעשו לפי שכיון שהדבר נעשה מאליו קל הוא בעיניו ויבא לעשות כן לכתחלה אבל במבשל ליכא למיגזר דבשול דבר חמור הוא ואפילו שרית ליה למוצאי שבת מיד לא אתי למיעבד לכתחלה וכן כתב הרמב"ם ז"ל בפרק ו' מהלכות שבת למוצאי שבת יאכל בין הוא בין אחרים מיד וכ"ש שהדבר ברור במבשל לחולה או שקצץ לו דלעת שמותר לבריא למוצאי שבת מיד דלא בעי' בכדי שיעשו אלא כשנתחלל שבת או בשוגג או במזיד אבל מבשל ברשות שאינו אסור לבריא אלא משום מוקצה או גזירה שמה ירבה בשבילי לא בעינן בכדי שיעשו:

גרסי' בשחיטת חולין בפ"ק (דף טו:) אמר רב דימי מנהרדעא הלכתא השוחט לחולה בשבת מותר לבריא באומצא. יש שלמדו מכאן דאומצא בלא מליחה שריא דאי במליחה הא אי אפשר למלוח בשבת דמעבד הוא כדאיתא לקמן בפרק כלל גדול (דף עג.) ובצלי נמי הוא הדין והוא הטעם דשרי ואחרים חולקין בזה ויתבאר במסכת חולין בס"ד:

מאי טעמא. כיון דאי אפשר לכזית בשר בלא שחיטה כי קא שחיט אדעתא דחולה קא שחיט מיהו דוקא בחולה שחלה מבעוד יום אבל חלה בשבת אסור לבריא משום דההוא

מידי דשחיט בשבת הוה ליה מוקצה מע"ש והכי מוכח בהאי שמעתא בפ"ק דחולין (דף טו.) והרב אלפסי ז"ל סתם הדברים ולא פירש כל צרכו:

דף יז:

פיסקא וב"ה אומרים אף מחזירין אמר רב ששת לדברי האומר אף מחזירין מחזירין אפילו בשבת. כבר פי' במשנתנו דעיקר פלוגתייהו דב"ש וב"ה בסמוך לחשיכה ומשום הכי איצטריך רב ששת למימר דלב"ה דאמרי מחזירין לאו בסמוך לחשיכה בלבד אלא אפי' בשבת אבל רש"י ז"ל פי' דאפילו בשבת ביום המחרת דלא תימא פלוגתייהו משחשכה והתם הוא דשרי משום דמוכחא מילתא דאדעתא לאהדורי לצורך מחר שקיל לה אבל ביום לא מוכחא מילתא דשקיל לה אדעתא לאהדורי ובטלה לה להטמנה והוה ליה כמטמין לכתחלה וזה על דרך פירושו ז"ל שהוא מפרש כולה פרקין בהטמנה מיהו לדידן נמי דמפרשינן ליה בלא הטמנה איכא לפרושי להא על פי דרכו ז"ל:

קומקום. יורה קטנה:

דיוטא. עליה:

למקומו. לכירה:

ומיהא שמעינן דלהחזיר אפילו מצטמק ורע לו אי גרוף וקטום אין ואי לא לא דאי לא מאי קא מוכח מקומקום של חמין וכדכתיבנא לעיל:

לא שנו אלא שעודן בידו אבל הניחם על גבי קרקע אסור. להחזירן דמחזי כמבשל לכתחלה איכא לישנא אחרינא בגמרא דשרי הניחן על גבי קרקע בשדעתו להחזיר ועודן בידו אפילו אין דעתו להחזיר והאי לישנא בגמרא בתרא הוא ואפילו הכי פסקי רבואתא כלישנא קמא לחומרא דאע"ג דכל ה"מ מדרבנן בעלמא נינהו דכיון שנתבשל כמאכל בן דרוסאי לית ביה משום מבשל דאורייתא החמירו ז"ל בדברים הללו מפני שהן קרובין לבא לידי איסור תורה:

בעי רב אשי פינן ממיחם למיחם מהו מי מחזי כמבשל לכתחלה או שרו במיחם שני כמיחם ראשון ולא איפשיטא וא"ת אדרבה מיחם שני קיל טפי דהא אמרינן לקמן בפרק במה טומנין [דף נא.] לגבי מטמין בדבר שאינו מוסיף דלא אסרו אלא באותו מיחם אבל פינן ממיחם למיחם מותר לאו קושיא היא דהתם היינו לענין מטמין בדבר שאינו מוסיף אבל הכא דאסור משום דמחזי כמבשל טפי מחזי כמבשל במיחם שני מבמיחם ראשון א"נ הכא פירושא דקא מיבעיא לן פינן ממיחם למיחם מהו להחזיר למיחם ראשון ולהחזירה על גבי כירה מי הוי כהניחו על גבי קרקע או לא:

ומיחו בירושלמי משמע דכל הני פלוגתא ליתנהו אלא בשסלקן מע"ג כירה מערב שבת ולא החזירן עד שחשכה דגרסי' התם [בפרקין סה"א] נטלו מבעוד יום מחזירו מבעוד יום נטלו משחשכה מחזירו משחשכה נטלו מבע"י וקדש עליו היום ר' סימון בר תדאי בשם רב אושעיא אם הניחו אסור לטלטלו אמר ר' אלעזר בשם ר' אושעיא משרת הייתי את ר' חייא הגדול והייתי מעלה לוחמין מדיוטא התחתונה לדיוטא העליונה וכו' ועלה איבעיא להו התם תלאו ביתד מהו הניחו על גבי ספסל מהו ולפי זה דוקא בנטלו מבעוד יום הוא דמחמירי' אבל נטלו משחשיכה אפי' הניחו על גבי קרקע מותר להחזירו ועל דרך זה גם כן אפשר לפרש מאי דאמרינן לעיל לדברי האומר מחזירין מחזירין אפילו בשבת לומר שאף על פי שהחזרה היא בלבד שנעשית בשבת שרי ובכה"ג הוא דמפלגינן בין עודן בידו להניחו על גבי קרקע אבל כשסלק בשבת בכולהו גווני שרי:

מתני' תנור שהסיקוהו וכו'. תנור משום שצר למעלה ורחב למטה נקלט חומו בתוכו טפי מכירה ומשום הכי אפילו בקש וגבבא חיישינן שמא יחתה וכתב ר"ח ז"ל וקיימא לן מתני' בתנור של נחתומין ותנור של נחתומין מפורש בפרק לא יחפור (דף כ:) אבל תנור דידן ככירה של נחתומין הוא:

כיפה שהסיקוה וכו'. כיפה מפרשינן (בגמרא) לקמן שאינו אלא מקום שפיתת קדרה אחת ומשום הכי נפיש הבלה מדכירה ואסורה בשהסיקוה בגפת ועצים אפילו גרופה וקטומה וכן נמי אסור לסמוך לה כתנור דאסיר כדאמרינן בסמוך ואילו בכירה שרי כדאמרינן לעיל [דף לז.] אבל הסיקוה בקש וגבבא כיון דלא נפיש הבלה כתנור הרי היא ככירים:

ושמעינן מינה דכל מידי דאסור לשהויי על גבי כירה וכו'. זה לפי שטתו של הרב אלפסי ז"ל וכבר כתבתי למעלה דברי החולקין:

ונמצאו כללי השמועה בשהוי קדירה על גבי כירה שאינה גרופה ואינה קטומה כל היכא שהיא חיה לגמרי מותר לדברי הכל כדאי' בפ"ק [דף יח:] נתבשל קצת ועדיין לא הגיע כמאכל בן דרוסאי לכ"ע אסור דאפילו חנניא מודה בכי האי גוונא נתבשל כמאכל בן דרוסאי ולא נתבשל כל צרכו האי מילתא תליא באשלי רברבי וכדכתיבנא לעיל שלדברי רבינו האי גאון ז"ל שפוסק כחנניא כל שנתבשל כמאכל בן דרוסאי אפילו הוא מן התבשילין המצטמקים ויפה להן שרי ולדברי הרב אלפסי ז"ל כל שמצטמק ויפה לו אסור ואין צ"ל כשלא נתבשל אלא כמאכל בן דרוסאי (שהוא עדיף מנתבשל ויפה לו) ולדברי הר"ז הלוי ז"ל נתבשל כמאכל בן דרוסאי בתבשיל שאין צמוקו יפה לו שרי בתבשיל שצימוקו יפה לו אסור מיהו ה"מ בלא נתבשל כל צרכו אבל נתבשל כל צרכו

ומצטמק ויפה לו הא מילתא תליא במנהגא וכדכתיבנא וכל ה"מ [בלשהות] על גבי כירה אבל לסמוך להתבשיל מבעוד יום בכולהו גווני שרי לדברי הכל דהכי אפשיטא בעיין דמהו לסמוך לעיל [דף לז.] וכן נמי כל היכא דהויא כירה גרופה וקטומה משהין עליה כל תבשיל שבעולם [דכיון] דליכא למיחש לחתויי אע"פ שמתבשל מאליו בשבת שרי כדתנן בפ"ק [דף יז:] וכולן ב"ה מתירין עם השמש ובכולהו גווני דאמרן דשרו לשהות על גבי כירה שאינה גרופה ואינה קטומה אפי' בתנור וכיפה נמי שרי וליכא פלוגתא בהכי בינייהו כלל אלא במאי דבעינן בכירה גרופה וקטומה איכא פלוגתייהו בין כירה ותנור וכיפה דבכירה כל שהסיקוה בקש ובגבבא א"נ בגפת ועצים וגרף וקטם שפיר דמי והיכא דלא גרף וקטם לסמוך שפיר דמי ובתנור בין שהסיקוהו בקש וגבבא בין שהסיקוהו בגפת ועצים וגרף וקטם וכן נמי כיפה שהסיקוה בגפת ועצים אע"פ שהיא גרופה וקטומה אין סומכין להן ואין צריך [לומר] על גביהם אבל כיפה שהסיקוה בקש וגבבא הרי היא ככירים (ומהניא ליה גריפה וקטימה) אלו הן דיני שהיות תבשיל בכירה וכיפה ותנור:

ולעניין חזרה כל שאינו גרוף וקטום אפילו מצטמק ורע לו אסור כדכתיבנא לעיל אבל בגרוף וקטום כל שהגיע למאכל בן דרוסאי על גבה מותר בתוכה אסור וה"מ בכירה אבל בתנור וכיפה בכל ענין אסור להחזיר דהא בכל להחזיר בעי גרופה וקטומה ובתנור וכיפה גריפה וקטימה לא מהניא מידי:

ואנו עכשיו מניחין את החמין על גבי כירה ואין הקדרה נוגעת על הגחלים וכל כה"ג שיהוי מיקרי ולא הטמנה כמ"ש למעלה ואע"פ שמכסין אותה בבגדים מלמעלה ההיא הטמנה בדבר שאינו מוסיף היא שמותרת מבע"י אבל באש שתחתיה כיון שאינה נוגעת אינה מטמנת ולפיכך לדברי מי שפוסק דלהחזיר תנן שרי [לשהות] אפי' בשאינה גרופה ולדברי מי שפוסק כמ"ד לשהות תנן צריך שיתן את האפר ונ"ל דמנהגנו עכשיו כמ"ד להחזיר תנן דאי כמ"ד לשהות תנן אפילו בגרופה לא סגי לן דהא תנורי חמין שלנו ככיפה דמי שאין בהן אלא שפיתת קדרה אחת ובכיפה לא מהניא גריפה וקטימה וכדכתיבנא לעיל אלא ודאי כדאמרן מיהו בעינן שלא תהא הקדרה נוגעת בגחלים דאי לא הוה ליה מטמין בדבר המוסיף הבל ואסור ולדברי רש"י ז"ל שהוא סובר דכירה קטומה אינה מוספת הבל אי תנור שלנו ככירה דמי אע"פ שנוגעת בגחלים שרי דסבירא ליה ז"ל דנהי דגפת של זיתים והדומין לו אסור להטמין בהן היינו משום דהנהו כל שעתא ושעתא מוספי הבלא מה שאין כן בגחלים קטומות שעוממות והולכות ולא די שאינן מוסיפות

אלא שפוחתות וכתב הר"ז הלוי ז"ל שעל פי סברא זו נהגנו לאכול החמין הטמונין במקומותינו כמנהג הטמנתם:

דף יח.

מתני' אין נותנין ביצה בצד המיחם. קומקום של נחשת:
בשביל שתתגלגל. שתצלה קצת עד שתהא מגולגלת:
ולא יפקיענה בסודרין. לא ישברנה על גבי סודר שהוחם בחמה כדי שתצלה בחומו של סודר:
בחול ובאבק דרכים. שהוחמו מכח החמה ובגמ' פריך אמאי לא פליג ר' יוסי בהא:
איבעיא להו גלגל מאי. בתולדת האור במיחם מיבעיא לן אי איכא חיוב חטאת או לא ומסקינן דגלגל חייב חטאת:
חוץ מן המליח הישן וקולים האספנין. מתני' היא לקמן בפ' חבית [דף קמה:] והכי קתני כל שלא בא בחמין בע"ש כלומר שלא נתבשל מדיחין אותו בחמין בשבת שאין זה גמר מלאכתו אבל לא שורין חוץ מדג מליח ישן או קוליס האספנין דג שקורין טונינא:
שהדחתן זו היא גמר מלאכתן. מדקרי ליה גמר מלאכתו ש"מ זהו בישולו וחייב:
והא דתנן [**נותנין**] **את הצונן בחמה בשביל שיחמו לימא ר' יוסי היא**. דקס"ד דרבנן דאסרי תולדות חמה כ"ש חמה עצמה:
בחמה כ"ע לא פליגי דשרי. דאין דרך בשול בכך וחמה באור לא מיחלפא דליגזור הא אטו הא:
בתולדות האור. כגון אם הוחם הסודר הזה באור כ"ע לא פליגי דאסור:
כי פליגי בתולדות חמה. שהוחם הסודר בחמה:
אטו תולדות האור. דמאן דחזי סבר תולדות האור נינהו:
אמר רבה (א"ר) גזירה שמא יטמין ברמץ דהטמנת חול ברמץ מיחלפא ומש"ה מודה ר' יוסי:
שמא יזיז עפר ממקומו. שמא לא יהיה שם חול עקור ככל הצורך ואתי לאזוזי עפר הדבוק והוי חופר והוא תולדה דחורש ואמרינן בגמרא מאי בינייהו עפר תחוח ופרש"י ז"ל דמאן דאמר שמא יטמין ברמץ איכא ולמ"ד שמא יזיז עפר ממקומו ליכא והקשו בתוספות דהא בפ"ק דיו"ט [דף ח.] משמע דאפילו בעפר תיחוח איכא משום גומא דעלה דמתני' דתנן התם ומודים שאם שחט שיחפור בדקר ויכסה אמרינן בגמרא והוא שיש לו דקר נעוץ מבעוד יום ואקשינן והא קא עביד כתישה ומשני בעפר תיחוח ומקשינן תו והא קא עביד גומא אלמא אפילו בעפר תיחוח איכא משום גומא י"ל דהאי עפר תיחוח

הוא תיחוח כל כך שכשהוא נותן הביצה על אותו עפר נכנסה מאיליה בתוכו ואיהו לא עביד מידי הילכך ליכא משום גומא מה שאין כן בההיא דכיסוי דליכא לתרוצה הכי. אבל רבינו האי גאון ז"ל פי' בהפך דלמאן דאמר גזירה שמא יטמין ברמץ ליכא דעפר תיחוח ברמץ לא מיחלף אבל למ"ד שמא יזיז עפר ממקומו איכא והשתא אתיא ההיא דיו"ט שפיר אלא דהאי פירושא לא מיחוורא בגמרא:

מיהו לכ"ע אפילו תמצא לומר דבעפר תיחוח איכא משום גומא בפירות ובקמח וכיוצא בו ליכא משום גומא שאל"כ יהא אסור ליטול קמח ביו"ט ללוש אלא ודאי קמח וכיוצא בו אין בו משום גומא והכי אי' בירושלמי דפירקין דגרסי' התם תמן אמרי' חמה מותרת תולדות חמה אסורה ורבנן דהכא אמרין בין חמה בין תולדות חמה מותרת אמרי' מתני' פליגא על רבנן דהכא לא יטמיננה בחול ובאבק דרכים ופרקינן שניא הוא שהוא עושה חריץ [אלו אמר] בקמח יאות אלמא בקמח אין בו משום חריץ ולא משום גומא:

ומדאמר רבה גזירה שמא יטמין ברמץ שמעי' דאסור להטמין קיתון של צונן באמבטי של חמי טבריא מערב שבת אבל להניח על גביו בלא הטמנה מע"ש מותר ובשבת אסור דקיימא לן כרבנן דגזרי תולדות חמה אטו תולדות האור וכן כתב ה"ר יונה ז"ל:

מתני' והביאו סילון של צונן. מבעוד יום והמים נמשכין ובאין כל השבת לתוך האמה של חמי טבריא:

בשבת. אותן שבאו בשבת:

גמ' אמר עולא הלכה כאנשי טבריא. דסבירא ליה לעולא דאף על גב דקי"ל כרבנן דתולדות חמה אסירי וחמי טבריא לא גרעי מתולדות חמה אפילו הכי הני מילי במחמם לכתחלה בשבת אבל בגורם מערב שבת שיבואו המים בשבת שרי ולית ליה שיהא אסור מטעם הטמנה:

וא"ל רב נחמן כבר תברינהו אנשי טבריא לסילונייהו. כלומר ששמעו לדברי חכמים שאסרו להם ומדאמר ליה רב נחמן הכי ולא אהדר ליה מידי משמע דהכי הלכתא ולפיכך כתב הריא"ף ז"ל דהלכתא כרב נחמן וכן דעת הגאונים ז"ל:

גרסי' בגמרא [**דף לט**:] **ממעשה שעשו אנשי טבריא ואסרי להו רבנן בטלה הטמנה בדבר המוסיף** [**הבל**] **אפילו מבעוד יום**. ומהא שמעינן דמטמין בדבר המוסיף [הבל] התבשיל אסור אפילו בדיעבד וכתב הרמב"ן ז"ל דדוקא בצונן שנתחמם או שנצטמק ויפה לו אבל בעומד בחמימתו כשעה ראשונה אין לנו ומדברי רש"י ז"ל נראה שסילון זה של צונן היה נשפך כל השבת כולה לתוך האמה של חמין ואם איתא דהכי הוא מה שאנו נוהגין ליתן בשבת מים מבושלים לתוך החמין נראה לי דאסור דכה"ג הטמנה

קרינן ליה בשמעתין. אבל בתוספות אמרו דבר המעורב לא שייכא הטמנה אלא סילון זה היה עובר בתוך האמה ופיו יוצא לחוץ והיו מימיו נשפכין לעוקה שבקרקע שלא היו רוחצין בחמי טבריא עצמן מפני שריחן רע וכי האי גוונא הוא דדמי להטמנה:

דף יח:

תניא לא ישתטף אדם כל גופו בין בחמין אע"פ שהוחמו מערב שבת גזירה אטו הוחמו בשבת:

בין בצונן. דמיתחזי כאילו רחץ כבר בחמין שכן דרך הרוחצין. להשתטף אחר כך בצונן כדאמרינן בפרקין בגמרא [דף מא.] רחץ בחמין ולא נשתטף בצונן דומה לברזל שהכניסוהו לאור ולא הכניסוהו לצונן:

ור' שמעון מתיר. דלא גזר בשטיפת חמין שהוחמו מערב שבת אטו חמין שהוחמו בשבת ובצונן נמי לא גזר:

ר' יהודה אומר בחמין אסור. גזירה אטו הוחמו בשב':

בצונן מותר. דגזירה דצונן לית ליה:

אמר רב חסדא מחלוקת בקרקע. כגון אמבטאות של מרחצאות בההיא הוא דשרי ר' שמעון לפי שדרך הוא שמשתמר החום בתוכן יום אחד:

אבל בכלי. שנוטל מן המים בכלי ושופך על גביו דברי הכל אסור שכן דרך הרוחצין לאחר שהזיעו שופכין עליהם מים חמין ואתי למיחשדי' שהוחמו היום דאמרינן אם איתא דהוחם מערב שבת אין דרך הכלי שישתמר בו כל כך:

וכתב ה"ר יהונתן ז"ל דלא איצטריך ליה לרב אלפסי ז"ל לאתויי האי ברייתא דהא פסקינן בסמוך כשמואל דלא שרי כל גופו בחמין שהוחמו מע"ש אלא פניו ידיו ורגליו אבל אפשר שבא להשמיענו דהלכה כר' יהודה דבצונן שרי להשתטף כל גופו ולי נראה שלכך הביאה ללמד שאף בקרקע אסור:

איתמר חמין שהוחמו מערב שבת וכו'. מים חמין:

תניא כוותיה דשמואל וכו' ואין צריך לומר חמין שהוחמו ביום טוב. מדלא איירי בחמין שהוחמו מערב יו"ט ש"מ דהוחמו מערב יום טוב רוחץ בהן כל גופו אבר אבר והרב אלפסי ז"ל התיר בשם גאון אפילו לרחוץ בהן כל גופו בבת אחת וכמו שכתב במס' יום טוב עלה דמתניתין דתנן בפרק יו"ט (דף כא:) לא יחם אדם חמין לרגליו וכן דעת הרמב"ם ז"ל ומיהו דוקא חוץ למרחץ אבל במרחץ אסור דהא תניא בברייתא בגמרא בסמוך [דף מ.] פקקו נקביו מערב יו"ט למחר נכנס ומזיע ויוצא ומשתטף בבית החיצון

והא מדקתני פקקו נקביו בחמין שהוחמו מערב יו"ט מיירי ואפ"ה משתטף אין רוחץ לא ומשתטף נמי בבית החיצון אין בבית הפנימי לא הילכך בתוך המרחץ אפילו בחמין שהוחמו בערב יו"ט אסור חוץ למרחץ שרי:

ונראה לי דסבירא להו דלהחם חמין ביו"ט לרחיצת כל הגוף מדאורייי' שרי דאי מדאורייתא אסיר כי היכא דגזרינן ע"ש אטו שבת לגזור נמי ערב יום טוב אטו יו"ט אלא ודאי כדאמרן ומשום הכי מסתברא לי שלדברי רבותינו בעלי התוספות שאומרים דלהחם חמין ביו"ט לרחיצת כל הגוף מדאורייתא אסור בחמין שהוחמו מערב יו"ט נמי אסור לרחוץ בהן כל גופו גזירה ערב יום טוב אטו יו"ט:

מרחץ שפקקו נקביו מערב שבת. שסתמו אותן נקבין שהמרחץ מתחמם על ידיהם שהאור נסקת מבחוץ מתחתיו:

למוצאי שבת רוחץ בו מיד. ואינו צריך להמתין בכדי שיעשו שהרי לא נתחמם בשבת ונראה לי דהא קמ"ל סד"א הרואה [סבור] שהוחם בשבת ואתי למשרי כהאי גוונא למוצאי שבת לאלתר קמ"ל דכיון דאיסורא דכדי שיעשו מדרבנן בלחוד הוא לא גזרינן משום לתא דידיה ואגב אורחיה קמ"ל דהיכא שלא פקקו נקביו אף על פי שמאליו הוחם בשבת צריך להמתין למוצאי שבת בכדי שיעשו לפי שאסור לעשות כן גזירה שמא יחתה בגחלים:

אמר שמעון בן פזי וכו' התחילו הבלנין להחם חמין בשבת. לאו דוקא בשבת דהא תנן (גיטין דף נד.) נחשדו ישראל על השביעית ולא נחשדו על השבתות אלא שהיו נותנין שם עצים מבערב סמוך לחשיכה והם מתבערים והולכים כל השבת ואיכא למיחש שמא יחתה בגחלים והכי איתא בירושלמי בהדיא:

והתירו להם את הזיעה. היינו שהוא עומד או יושב במרחץ ואינו נותן מים על גביו והוא מתחמם ומזיע:

שרי למקרי' עבריינא. מפקי' לה בגמ' מדתניא בברייתא משרבו עוברי עבירה גבי גזירה דרבנן בעלמא:

גרסי' בגמ' [דף מ:] אמבטיאות של כרכים מטייל בהן ואינו חושש כלומר מהלך לתוכו לפי דרכו ולא להזיע ואינו חושש שמא יאמרו מזיע הוא ואף על פי שאסרו את הזיעה ואמרי' עלה דוקא של כרכים דרויחן אבל דכפרים לא דכיון דזוטרי נפיש הבלייהו. כלומ' והרי הוא כיושב ומתכוין להזיע ונ"ל שהרב אלפסי ז"ל השמיטה לפי שאין השיעור שבין כרכים לכפרים ברור:

הלכך נקטינן משמעתין דחמין שהוחמו בשבת אסורין בהנאה ליומן אפילו לשתיה כדתנן במתני' לעיל [דף לח:] אסורין ברחיצה ושתיה אבל הוחמו מע"ש ברחיצה ולהשתטף בהן כל גופו אסורין ואבר אבר נמי אסור אבל פניו ידיו ורגליו מותר כשמואל דתניא כוותיה [דף מ.]:

ולענין יו"ט מותר להחם חמין ביום טוב לצורך פניו ידיו ורגליו כב"ה דשרו הכי בפרק יום טוב שחל [דף כא:] אבל לרחוץ בהן כל גופו אסור ואם הוחמו מערב יו"ט כל גופו אבר אבר מותר כדדייקינן מברייתא דלעיל והרב אלפסי ז"ל בשם גאון ז"ל התיר עוד אפילו לרחוץ בהן כל גופו בבת אחת וכבר כתבתי מה שנ"ל שלדברי התוספות שכתבו דלהחם חמין לרחוץ בהן כל גופו ביו"ט מדאורייתא אסור אפילו בהוחמו מערב יום טוב נמי אית לן למיסר גזירה אטו יו"ט דכיון דלא גמרינן בהא מילתא קולא לית לן לאקולי בה:

ולרחוץ בחמי טבריא מותר בין בשבת בין ביום טוב ולהזיע בחמי האור אסור בשניהם: **תנו רבנן לא ישוט אדם כו' גדודי**. שיש שם כעין כותלים בכל צד:

שרי דאי נמי עקר להו למיא הא איכא גדודי דמהדרי להו. זה לשון הגאון ז"ל לפי שהוא מפרש מאי דאמרינן בגמ' [דף מ:] עלה דהא אנא חזיתיה לרבי אבהו דשט באמבטי ולא ידענא אי עקר אי לא עקר ומסקינן עלה [דף מא.] הא דאית ליה גדודי הא דלית ליה גדודי דעקר הוא למיא קאמר כשהן יוצאין חוץ לבריכה ונמשכין בחצר אסור דדמי לנהר והוי בכלל גזירה שאין שטין על פני המים וכי לא עקר להו למיא הוה ליה ככלי ולפיכך כתב ז"ל דאית ליה גדודי שרי דא"נ עקר להו למיא הא איכא גדודי דמהדרי להו אבל רש"י ז"ל פירש מאי דאמרינן בגמרא אי עקר אי לא עקר אי עקר רגליו מן הארץ לשוט קאמרינן וכל היכא דאיכא גדודי הוה ליה ככלי ובכלי לא אסרו לשוט דליכא למגזר שמא יעשה חבית של שייטין:

דף יט.

תנו רבנן מתחמם אדם וכו'. מפני שמפשיר מים שעליו ונראה כרוחץ בחמין שהוחמו בשבת:

אלונטית. בגד שמסתפגין בו על גבי מעיו כשהוא חש במעיו מחמין לו כלי או בגד ומניחו שם ומועיל:

ובלבד שלא יביא קומקום וכו'. שמא ישפכו עליו ונמצא רוחץ בחמין בשבת:

מפני הסכנה. פעמים שהם רותחים:

תנו רבנן מביא אדם קיתון של מים ומניחו כנגד המדורה לא בשביל שיחמו וכו'. פרש"י ז"ל לא שיניחם שם עד שיחמו אלא כדי שתפוג צינתן במקצת. נראה מדבריו שאפילו קרוב למדורה ממש במקום הראוי לבשל מותר כדי להפשיר דהיינו כל שלא שהה אותם כ"כ כדי שיתבשלו ולדבריו הא דאמר רב יהודה אמר שמואל בסמוך אחד שמן ואחד מים יד סולדת בו אסור אין יד סולדת בו מותר לא במקום שיד סולדת ומקום שאין יד סולדת קאמר אלא כל שהניחן עד שתהא יד סולדת קאמר ומכל מקום אפילו לדבריו על גבי האש ממש אסור מפני שנראה כמבשל דהא אפילו תבשיל שנתבשל כל צרכו אף על פי שמצטמק ורע לו אסרו להחזיר בכירה שאינה גרופה וקטומה כדאמרינן לעיל וכל שכן לתת לכתחלה ואפילו להפשיר אלא ודאי לא התירו כאן אלא כנגד המדורה בלבד אלא שהרמב"ן ז"ל כתב דלהפשיר לא שנא כנגד המדורה ול"ש על גבה והקשו על דברי רש"י ז"ל מדאמרי' בסמוך גבי עובדא דרבי ש"מ תלת וכו' ש"מ הפשירו לא זהו בשולו ואפילו הכי אסור עליו מלהניחו באמבטי ואע"פ שרש"י ז"ל אינו גורס כך זו הוא הגירסא הנכונה והיא גירסתן של גאונים ז"ל אלא ודאי משמע שלא התירו להפשיר אלא במקום שאינו ראוי לבשל והיינו נמי הך דיד סולדת בו דאמרינן בסמוך לומר דכל שהוא קרוב מן המדורה כ"כ בכדי שתהא יד סולדת שם מחמת חום האש אסור והכי אמרינן בירושלמי בפרקין [הלכה ד'] אמר רב זעירא בשם רבי יהודה מותר להפשיר במקום שהיד שולטת ואסור להפשיר במקום שאין היד שולטת ואפי' במקום שהיד שולטת עד היכן ר' יהודה בן פזי ר' סימון בשם ר' יוסי ב"ח עד כדי שהוא נותן יד לתוכו ונכוית וכן דעת ר"י דבכל מקום הראוי לבשל אפילו להפשיר אסור ודייק לה מההוא עובדא [דף מח.] דרבה ורבי זירא דאקלעו לבי ריש גלותא וחזו להההוא גברא דאנח כוזא דמיא אפומא דקומקמא כדאיתא בריש במה טומנין מיהו הני מילי בדבר שלא נתבשל אבל צונן שנתבשל מותר להניחו. אפילו בכלי ראשון או כנגד המדורה ואפילו במקום שהיד סולדת בו שאין דרך בשול בכך וראיה לדבר מדתנן [דף קמה:] כל שבא בחמין לפני השבת שורין אותו בחמין בשבת כלומר אפילו בכלי ראשון אע"פ שתולדות האור כאור והמבשל בה חייב חטאת כמבשל על גבי האש ממש ומיהו דוקא בכלי ראשון או כנגד המדורה אבל על גבי האש ממש אסור אלא אם כן גרוף או קטום דהא אסקינן לעיל דאפילו תבשיל המצטמק ורע לו אסור להחזירו על גבי כירה שאינה גרופה ואינה קטומה הלכך דוקא כנגד המדורה הוא דשרי א"נ בכלי ראשון וכן נמי מותר לתת על פי קדירת חמין בשבת תבשיל שנתבשל מערב שבת כל צרכו כגון פאנאדי"ש בלע"ז וכיוצא בהן לחממן ואף על פי שהיד סולדת בו לפי שאין דרך בשול בכך ואע"פ שהקדרה

נתונה על האש אבל להטמין תחת הבגדים הנתונים על גבי מיחם ודאי אסור שהרי אסור להטמין משחשכה אפילו תבשיל שנתבשל כל צרכו אפילו בדבר שאינו מוסיף הבל דהא בפרקין דבמה טומנין לא מפלגינן בין תבשיל לתבשיל כלל ומכל מקום לשום כלי על התבשיל כדי לשמרו מן העכברים או כדי שלא יתטנף בעפרורית שרי שאין זה כמטמין להחם אלא כשומר וכנותן כסוי על גבי קדרה וכ"ש אם הכלי שהוא מניח עליו רחב שלא יגיע בו שאין זו הטמנה כך כתב הרשב"א ז"ל ואפשר גם כן דמה שאין דרכו לאפות על גבי כירה כגון פאנאדי"ש וכיוצא בה שמותר לחממן בשבת על גבי כירה או על גבי כיסוי של ברזל כל שהוא מצטמק ורע לו שהדבר מוכיח שאינו נעשה אלא בשביל שיתחמם:

רבי יהודה אומר מביאה אשה פך של שמן וכו'. קמ"ל דשמן נמי בשביל שיתפשר שרי דהפשרו לא זהו בשולו רבן שמעון בן גמליאל אומר סכה אשה ידה בשמן וכו'. דסבירא ליה דבפך אסור משום דשמן הפשרו זהו בשולו מיהו כלאחר יד כגון שסכה ידה בשמן ומחממתה כנגד המדורה שרי:

אמר רב יהודה אמר שמואל אחד מים ואחד שמן יד סולדת בו אסור. כלומר בין שמן בין מים הפשרן לא זהו בשולן:

סולדת. נמשכה לאחריה מדאגה שלא תכוה מלשון (איוב ו) ואסלדה בחילה:

היכי דמי יד סולדת בו. שיש שסולד מרתיחה מועטת ויש שאינו סולד וכבר כתבתי למעלה שלדברי רש"י ז"ל לא במקום שיד סולדת ומקום שאין יד סולדת קאמר אלא כל שהניחן עד שתהא יד סולדת קאמר ולדברי החולקים עליו מקום שהיד סולדת קאמר דכל שהוא קרוב מהמדורה כ"כ בכדי שתהא היד סולדת שם מחמת חום האש אפילו להפשיר אסור:

אמר רב יצחק בר אבדימי פעם אחת נכנסתי אחר רבי לבית המרחץ. בשבת ובחמי טבריא הוה שלא נאסרו כדאמרינן לעיל [דף מ.] התירו להם חמי טבריא ובקשתי להניח לו פך של שמן לסוך ממנו אחר רחיצה:

באמבטי. כגון בריכה העשויה בקרקע שהמים נאספים שם:

טול בכלי שני ותן בו. טול מן המים בכלי ב' כדי שיצטננו מעט דכלי שני אינו מבשל ואח"כ תן הפך לתוך אותו כלי שני:

וש"מ הפשרו לא זהו בשולו. דאי זהו בשולו אפילו בכלי שני ליתסר:

בכל מקום מותר להרהר. בדברי תורה:

דברים של קדש. דברי תורה אסור לאמרן במקום הטנופת אפי' בלשון חול:

ולענין אפרושי מאיסורא שרי. משמע בגמרא דדייקינן הכי מדלא הניחו שיניחנו באמבטי דומיא דהך עובדא דתלמידו של ר' מאיר דאמר לו ר' מאיר לאפרושי מאיסורא דאין מדיחין ואין סכין וטעמא דלמא אתי לאשוויי גומות:

ואשמעי' תו מיהא דאפי' בלא אפרושי מאיסורא שרי למימר בבית המרחץ ובית הכסא עביד לי הכי והכי אף על גב דממילא הויא הוראה דהא אמר ליה טול בכלי שני ותן וגמרינן מיניה דהפשרו לא זהו בשולו ובירושלמי [פרק זה הל"ג] התירו אפילו לשאול הלכות בית הכסא בבית הכסא והלכות בית המרחץ בבית המרחץ דגרסינן התם ושואלין הלכות המרחץ בבית המרחץ והלכות בית הכסא בבית הכסא כהדא ר' שמעון בן אלעזר עאל עם ר' מאיר אמר ליה מהו שנדיח אמר ליה אסור מהו שנקנח א"ל אסור ולא כן שאל שמואל לרב מהו לענות אמן במקום המטונף ואמר ליה אסור ואסור דאמרינן לך אסור כלומר דהאי אסור דאמרי' לך אילו שאלתני על כך במקום המטונף היה אסור לי לאמרו אשכח תני שואלין הלכות בית המרחץ בבית המרחץ והלכות בית הכסא בבית הכסא וכתב הרמב"ן ז"ל דמסתברא דגמרא דילן לא שרי אלא לאפרושי מאיסורא ומעשה דר' מאיר נמי לאו הכי הוא כדמייתי ליה בירושלמי אלא כדאמרינן הכא בקש להדיח לו קרקע וכו':

מתני' מוליאר הגרוף וכו'. מוליאר הוא כלי שיש לו בית קבול קטן אצל דפנו מבחוץ ומחובר לו ונותנין שם גחלים ובבית קבולו הגדול נותנין מים להחם והכי מפרשי' בגמרא מים מבפנים וגחלים מבחוץ וקתני דמוליאר שגרף שותין ממנו בשבת היינו כמו שותין על ידו לומר שמותר לתת מים בתוכו בשבת ולשתות שדרכן היה למזוג בפושרין ומשום הכי שרי לפי שאין חומו גדול כ"כ ואינו אלא מפשיר. אבל אנטיכי והוא כלי כעין יורה שעושין לה ב' שולים ונותנין גחלים בין שניהם ומים למעלה אף על פי שגרף אין שותין ממנו בשבת שיש בחומו כדי לבשל ונראה לי דהיינו טעמא דשריותא דמוליאר ואיסור דאנטיכי משום דקי"ל [דף מב.] דכלי ראשון מבשל וכלי ראשון היינו שעומד על גבי האור שהוא מבשל אפילו לאחר שהעבירוהו משם ואשמועינן תנא דמוליאר אף על פי שהגחלים סמוכין לקיבולו הגדול אפילו הכי לא מיקרי כלי ראשון כיון שאין אותו קבול גדול עומד על הגחלים אבל אנטיכי כיון שהקבול העליון עומד על הגחלים שעומדין בקבול התחתון הוה ליה כלי ראשון ועדיף נמי מיניה לפי שמקום המים ומקום הגחלים כלי אחד הוא ועיקר רבותא דהך מתני' למוליאר איצטריך דלא דיינינן ליה ככלי ראשון וכדי שלא תאמר דלא מיקרי כלי ראשון אלא באנטיכי שמקום המים והגחלים הכל כלי אחד סמכה לה ענין אידך מתני' שהמיחם שפינהו כלומר שפינהו מעל גבי האור ויש

בו מים חמין דקתני שלא יתן לתוכו צונן כדי שיחמו דאע"פ שלא היו הגחלים במיחם זה לעולם אפ"ה כלי ראשון מיקרי:

דף יט:

גמ' מאי אנטיכי אמר רב נחמן בי דודי. כמו שפרשתי במשנתנו:
מפני שנחושתה מחממתה נחושתה לשון שולים כדכתיב (יחזקאל ט"ז:ל"ו) יען השפך נחשתך ובל' משנה נחשתו של תנור במס' כלים [פ"ח מ"ג]:
מתני' המיחם שפינהו. כולה מתני' מפרש בגמ':
גמ' מאי קאמר. מיבעיא לן המיחם שפינהו דקתני במתני' אי פינהו מעל האור קאמר או פינה מים קאמר:
לא יתן לתוכו מים מועטין בשביל שיחמו. דכלי ראשון מבשל:
מפני שהוא מצרף. מחזיק הנחושת כדרך שהנפחים עושין שמניחין ברזל ונחשת חמין לתוך המים בשביל שיתחזקו וזו היא גמר מלאכת הצורפין שרתיחת האור מפעפע המתכת וקרוב להשבר והמים מחזיקים פעפועו ור' יהודה היא דאילו ר' שמעון שרי כיון שאינו מתכוין לצירוף ואף על גב דמודה ר' שמעון [דף עה.] בפסיק רישיה ולא ימות הכא לאו פסיק רישיה הוא לפי שכשמצרפין הכלי מחמין אותו תחלה ביותר והכא אפשר שלא יגיע לצירוף מפני שהמים שבתוכו מונעין אותו מלהתחמם כל כך ואע"ג דלא קיימא לן [דף כב.] כרבי יהודה בדבר שאין מתכוין מסיק אביי למילתיה הכי ואמר דמיחם שפינה ממנו מים לא יתן לתוכו מים כלעיקר משום דמתני' קשיתי' דמדקתני המיחם שפינהו ולא קתני המיחם שפינה ממנו מים וכדדייקינן בגמרא אלמא כשפינה ממנו מים לעולם אסור דמתני' ר' יהודה היא אע"ג דלא קי"ל כוותיה:
אמר רב יהודה לא שנו אלא שיעור להפשיר. שאינו נותן שם מים מרובים כל כך שיצטננו לגמרי:
אבל שיעור לצרף. שנותן שם מים מרובים כל כך שהם צוננין בתוך הכלי אסור משום צירוף:
כרבי שמעון דאמר דבר שאין מתכוין מותר. הא כתיבנא לעיל דלא הוי פסיק רישיה:
מכבין גחלת של מתכת. שמשליכין הנפחים לחוץ פסולת של ברזל מכבין דלא שייך כיבוי בהכי מדאורייתא ומדרבנן הוא דאסור והיכא דאיכא נזקא דרבים לא גזרו על השבות:
אבל לא גחלת של עץ דאיסור דאורייתא הוא וחייב סקילה:

ואי כר"ש ס"ל אפילו של עץ נמי. דהא לר"ש מלאכה שאינה צריכה לגופה [פטור עליה והא מלאכה שאינה צריכה לגופה] היא דכל כבוי אינו צריך לגופו חוץ מעושי פחמים או מהבהבי פתילה:

אמר רבינא הלכך כיון דאמרינן דלא גזרו שבות דכבוי מתכות במקום נזקא דרבים:

קוץ ברשות הרבים מוליכו פחות פחות מד' אמות. עד שיסלקנו לצדדין של רה"ר דאיסור דרבנן בעלמא הוא:

ובכרמלית. דטלטול דידיה דרבנן:

אפילו טובא. יוליכנו בעקירה אחת:

ומהא שמעינן דשרינן שבות דרבנן במקום שהיזק הרבים מצוי והרב בעל הלכות ז"ל התיר עוד אפילו איסורא דאורייתא שהוא ז"ל כתב דהא דמפלגינן בין גחלת של עץ לשל מתכת משום דבשל עץ כמה דלא כביא אית ביה סומקא וחזו לה ולא אתו לאתזוקי בה אבל של מתכת אע"ג דאזיל סומקא לא כביא ואתו לאתזוקי בה משמע דס"ל ז"ל דבתרוייהו איכא איסורא דאורייתא ועל כרחין בשל מתכת היינו משום צירוף דאילו משום כבוי דאורייתא ודאי לית בה ומשמע דמוקי לה (הר"י) [הרב] ז"ל אפי' בשהגיע לצרוף ודהוי פסיק רישיה ומקשי הכי ואי כר' שמעון ס"ל כיון דלדידיה כבוי גחלת של עץ מדרבנן בעלמא אף על פי שאין היזקה מצוי אית לן למשרי ודברי תימה הם שהיאך יתיר שמואל מלאכה דאורייתא שלא במקום סכנת נפשות אלא שנראה שהרב ז"ל סובר דנזקא דרבים כסכנת נפשות חשיב לן ולדבריו הא דמסקי' הלכך קוץ ברשות הרבים מוליכו פחות פחות מארבע אמות ולא שרינן ארבע אמות כאחת משום דכמה דאפשר לשנויי משנינן:

תנו רבנן נותן אדם חמין לתוך צונן ולא צונן לתוך חמין דברי ב"ש. פרש"י ז"ל משום דתתאה גבר ולא נהירא דאם כן תקשי למ"ד התם בפרק כיצד צולין [דף עו.] דעלאה גבר דעד כאן לא פליגי ב"ה אלא בכוס דהוי כלי שני כדאמרי' בסמוך ועוד דאפילו למ"ד תתאה גבר הא מודה דכדי קליפה מיהא אסור דאדמקרר לה תתאה לעילאה מבלע בלע וא"כ ה"נ נימא דמבשל ליה עליון לתחתון בכדי קליפה ותיאסר אלא ה"פ נותן אדם חמין לתוך הצונן לפי שהן מתקררים בעיריין ומתערבים ממש בתוך הצונן ואין כח בהן לבשל אפילו בבאין מכלי ראשון דאפילו תמצא לומר דעירוי כלי ראשון ככלי ראשון ה"מ במערה ע"ג תבלין וכיוצא בהן שאין החמין מתערבין בתוכן אלא מכין עליהם בקלוחן ומבשלין אבל מים במים שהן מתערבין ממש אין כח לקלוח לבשל המים התחתונים:

דף כ.

אבל לא צונן לתוך חמין. אפילו בכוס שהוא כלי שני משום דגזרו ב"ש כלי שני אטו כלי ראשון:

וב"ה מתירין. דלא גזרי בכלי שני כלל:

אבל באמבטי. שהוא כלי ראשון :

חמין לתוך צונן . כלומר שמותר לערות מאמבטי חמין שבו לתוך המים צוננין שבכלי אחר דעירוי דכלי ראשון לא חשיב לן ככלי ראשון כל שהוא נשפך לתוך הצונן:

ולא צונן לתוך חמין. כלומר אפי' ליתן לתוכו מים צוננין הרבה שאינו אלא להפשירו דאע"ג דבמיחם תנן במתני' [דף מא.] שנותן לתוכו כדי להפשירן ה"מ מיחם שאינו חם ביותר אבל באמבטי מתוך שמקפידין הרבה על חומו אסרו בו אפי' הפשר כנ"ל ומקצתו מחידושי הרשב"א ז"ל ולא כדבריו:

ומסקנא דשמעתא דהלכת' כב"ה וכו'. וכמ"ש בהלכות:

לתוך ספל של מים. שהוא כלי שני ומצינו למדין לפי פסק הרב אלפסי ז"ל דבאמבטי צונן לתוך חמין אסור ואפילו להפשיר דמדלא מפלגינן באמבטי כלל כדמפלגינן במיחם לעיל בכל ענין אסור וכדכתיבנא דדוקא בכלי ראשון אחר הוא דאיכא לאפלוגי דבכדי שיחמו אסור ובכדי להפשירן שרי אבל באמבטי בכל ענין אסור ומיהו לערות מחמין שבאמבטי לתוך צונן שרי כדכתיבנא לעיל:

ובכלי שני בכולהו גווני שרי ואפי' טפי מהפשר דכיון דכלי שני אינו מבשל למאי ניחוש ליה דאע"ג דתנן אבל נותן לתוכו או לתוך הכוס כדי להפשירן לא תידוק מינה דטפי מהפשר אפילו בכלי שני אסור דליתא אלא משום דכלי שני אינו מבשל חמין שלו הפשר קרי ליה א"נ משום מיחם נקט הכי אבל בכלי שני בכל ענין שרי:

והוי יודע שזה שפסק הריא"ף ז"ל כב"ה דבאמבטי חמין לתוך צונן שרי נחלקו עליו מן הפוסקים שהם אומרים דבאמבטי אפי' חמין לתוך צונן אסור ומחלוקתם תלויה בסוגיין דאמרי' בגמרא מי סברת ר"ש בן מנסיא אסיפא קאי ואין לי להאריך:

ומדאמרי' מערה אדם קיתון של מים וכו'. שמעינן דבכלי שני אפילו מערה דלא מפסיק כלי מותר ובאמבטי אפי' היכא דמפסיק כלי אסור דהא אמרינן לעיל [סוף סי' שלו] שבקש להניח לו פך של שמן באמבטי ואסר עליו ואמר לו טול בכלי שני ותן ואפשר דלענין זה כל כלי ראשון דינו כאמבטי דאפילו היכא דמפסיק כלי אסור:

מתני' האלפס והקדרה שהעבירן מרותחין. מן האור בין השמשות:

לא יתן לתוכן. משתחשך תבלין דכלי ראשון כל זמן שרותח מבשל:

אבל נותן הוא לתוך הקערה. דכלי שני אינו מבשל:
תמחוי. כמין קערה גדולה שמערה כל האלפס לתוכה ומשם מערה לקערות:
ר' יהודה אומר לכל הוא נותן. מפרשינן בגמרא דר' יהודה אריסא פליג ולקולא דלכל אלפסין רותחין הוא נותן:
חוץ מדבר שיש בו חומץ וציר. שהן מבשלין את התבלין כשהן רותחין:
ציר הנוטף מן הדגים. כשכובשין אותן במכבש:
ודאמרי' אבל נותן הוא לתוך הקערה או לתוך התמחוי פי' ר"ת ז"ל דוקא כשנותן התבלין לתוך הקערה או לתוך התמחוי אחר שעירה שם התבשיל אבל ליתן התבלין תחלה ולערות עליהן מכלי ראשון אסור דערוי דכלי ראשון ככלי ראשון והביא ראיה מדאמר בירושלמי בפרקין [הלכה ה] מהו ליתן תבלין מלמטן ולערות עליהן רותח מלמעלן ר' יונה אומר אסור וערוי ככלי ראשון הוא חיליה דר' יונה מן הדא (אחד שבשל בו ואחד שעירה לתוכו רותח) (ובההוא אומר הכין) אמר ר' יוסי תמן כלי חרס בולע תבלין אינן מתבשלין התיב ר' יוסי בר בון והא תני אף בכלי נחשת כן אית לך למימר כלי נחשת בולע פי' דמשמע ליה לר' יוסי בר בון דנהי דאיכא לאפלוגי בין בליעה לבשול ה"מ בכלי חרס שבליעתו קלה אבל בכלי נחשת שקשה לבלוע אין מבליע בו אלא חום שהוא ראוי לבשל ומדשתק ליה ר' יוסי אלמא קבלה מיניה:
ואין זו ראיה דאפשר דר' יוסי לא חש לה להיא פירכא דר' יוסי בר בון משום דקסבר דאף בכלי נחשת איכא לאפלוגי בין בליעה לבשול ואדרבה התם משמע דמסקנא דירושלמי הכי הוא שאין עירוי דכלי ראשון מבשל דאמרינן התם מהו לערות (על) [מן] הקלוח א"ר זעירא בריה דר' הלל מחלוקת ר' יונה ור' ייסא ר' יצחק בר' גופתא בעי קמי ר' מונא עשה כן בשבת חייב משום מבשל עשה כן בבשר בחלב חייב משום מבשל אמר ליה לא דאמר ר' זעירא איזהו חלוט ברור כל שהאור מהלך תחתיו עד כאן אלמא לא סבירא להו לבני מערבא דעירוי דכלי ראשון מבשל אדרבה מקילי טפי מגמרא דילן דלדידהו לית להו בישול אלא כשהאור מהלך תחתיו ותו סייעיה למילתא ר"ת ז"ל דעירוי דכלי ראשון ככלי ראשון מדאמרינן בהשוכר בע"ז [דף עד:] נעוה ארתחי ונעוה היינו גת וע"כ היינו עירוי דכלי ראשון דגת אי אפשר להגעיל בכלי אחר והא נמי לאו ראיה היא דאיכא לאוקמה בגת של אבן וכגון שהסיקו האור תחתיה ואפילו אם תמצא לומר דמיירי בשל עץ ובעירוי דכלי ראשון התם הוא ביין דצונן הוא אבל בעלמא לא:
ועוד הביא ראיה מדתניא בזבחים בפרק דם חטאת (דף צה:) וכלי חרש אשר תבושל בו ישבר אין לי אלא שבשל בו עירה לתוכו רותח מנין ת"ל ישבר אלמא עירוי דכלי ראשון

מבשל הוא ולאו ראיה היא דאיכא למדחייה כדדחי לה בירושלמי דמהתם לא משמע אלא שעירוי כלי ראשון מבליע אבל לא שמבשל ואדרבה מהתם משמע איפכא דקרי ליה לעירוי דכלי ראשון בלוע בלא בשול דבעי' התם תלאו באויר תנור מהו ת"ש א' שבשל בו וא' שעירה בו רותח וכו' ומשני בלוע בלא בשול לא קא מבעיא לי כי קא מבעיא לי בשול בלא בלוע אלמא עירוי כלי ראשון לא מיקרי בשול ורבינו שמואל אחיו ז"ל גם כן חולק עליו שכתב דעירוי כלי ראשון לאו ככלי ראשון הוא לענין בשול מדקיימא לן בפסחים [דף עו.] תתאה גבר אלא דאיכא למדחי דהתם מיירי כגון שנטף מרוטבו על החרס שקלוחו נפסק אבל הכא שאין קלוחו נפסק איפשר דמבשל הוא ולדברי רבינו תם שאומר דעירוי דכלי ראשון ככלי ראשון אסור לערות מים מכלי ראשון על התרנגולת כדי למולגה מפני שהוא מבשל הדם בתוכה:

ומיהו לענין הגעלה לא נפקא לן מהאי פלוגתא מידי דאפילו תאמר דעירוי דכלי ראשון ככלי ראשון אין מגעילים בעירוי דברים שנשתמשו בו בתוך כלי ראשון דכלל גדול אמרו (ע"ז עו:) כבולעו כך פולטו וכן נמי אם נשתמשו בכלי ע"ג האור כגון יורות וקומקמים אין מגעילין אותן בכלי ראשון שהעבירו מעל גבי האור:

גמ' מלח אינו כתבלין דבכלי ראשון נמי לא בשיל. וכלי ראשון היינו לאחר שהעבירוה מעל גבי האור דאי ע"ג האור אפילו בשרא דתורא בשלה ביה ופסק הריא"ף ז"ל כלישנא בתרא משום דקם ליה רב נחמן כוותיה הלכך מותר לתת מלח בקדרה לאחר שהעבירה מעל גבי האור:

ומהא שמעינן שאע"פ שכלי ראשון מבשל דוקא דברים הקלים להתבשל כמים ושמן ותבלין וכיוצא בהן אבל דברים הקשים להתבשל אין מתבשלין בו דהא במלח אסיקנא לקולא אלא לפי שאין אנו בקיאים בטבעי הדברים אנו אוסרין לתת כל דבר בשבת בתוך כלי ראשון בר ממאי דאפשיטא בגמרא להיתרא:

גרסי' אין נותנין כלי תחת הנר לקבל את השמן. המטפטף בשבת משום דאסור לבטל כלי מהיכנו כלומר להושיב כלי במקום שלא יוכל עוד ליטלו משום דהוי כקובע לו מקום ומחברו בטיט ודמי למלאכה וכלי זה משיפול בו שמן הוי מוקצה ויהא אסור לטלטלו לפי שהשמן שבנר מוקצה מחמת איסור שהרי המסתפק מן השמן שבנר חייב משום מכבה כדאי' בפ"ב דיו"ט [דף כב.] כן פי' כאן רש"י ז"ל טעמא דמבטל כלי מהיכנו ובפ"ב פי' דאסור משום דמיחזיא כסותר:

ואם נתנו מבע"י מותר. לו להניחו שם:

ואין נאותין ממנו לפי שאינו מן המוכן שהרי הוקצה לאיסורו:

גמ' אמר רב חסדא אע"פ שאמרו אין נותנין כלי תחת התרנגולת לקבל ביצתה. כדי שלא תפול במקום מדרון ותשבר וממתניתין שמעינן לה דדמי לנותן כלי תחת הנר לקבל בו שמן שאסור לבטל כלי מהיכנו דביצה שנולדה בשבת מוקצית היא:

דף כ:

אבל כופה עליה כלי בשביל שלא תשבר. ובגמרא פלי"ג עלה ר' יצחק ואסר משום דאין כלי ניטל אלא לדבר הניטל והריא"ף ז"ל דחאה מהלכה כמו שכתבה בהלכותיו בפ' מי שהחשיך ואחרים פוסקים כר' יצחק ואכתוב הדבר שם אם גומר השם עלי:

איתמר מת המוטל בחמה. ומתירא שמא יסריח רב יהודה אמר הופכו ממטה למטה שאוחז במטה ומנער המת מעליה למטה [אחרת] עד שמגיע לצל:

מר סבר טלטול מן הצד שמיה טלטול. טלטול מן הצד מיקרי כה"ג דאמר' שע"י דבר הניטל מטלטל דבר שאינו ניטל ומדברי [רש"י] ז"ל נראה שאפילו הופך המת ממש כיון שהוא מטלטלו כלאחר יד טלטול מן הצד מיקרי:

לימא כתנאי וכו'. ואי דליכא. והאי מצילין דקאמר ר' יהודה בן לקיש דמטלטל ליה להדיא מאי טעמיה דר' יהודה בן לקיש:

אי לא שרית ליה טלטול דרבנן אתי לידי כבוי דאורייתא לאו דוקא דאורייתא דהא קי"ל כר"ש דאמר [דף צג:] מלאכה שאינה צריכה לגופה פטור עליה והכא אינו צריך לכבוי אלא בשביל המת אלא דמ"מ עיקר כבוי דאוריית' כגון מכבה עצים לעשות פחמי' שהוא כבוי הצריך לגופו:

אמר רב יהודה בר שילא א"ר יוחנן הלכה כר"י בן לקיש במת שמעינן מינה דטלטול מן הצד שמיה טלטול ולא שרי ליה רבנן אלא לגבי מת וכו'. מלשון הרב אלפסי ז"ל נראה דלא שרי ר' יהודה בן לקיש במת אלא טלטול מן הצד וכן כתב ה"ר יונה ז"ל ואמר דהכי מוכח מדאמרינן הלכה כר' יהודה בן לקיש במת דמשמע דאצטריך למעוטי דבעלמא לא ואי אמרת בשלמא דבטלטול מן הצד עסקינן שפיר אלא אי אמרת דאפילו טלטול גמור שרי לא הוה צריך למימר אלא הלכה כר' יהודה בן לקיש ותו לא ואי מהא לא איריא דלעולם בטלטול גמור ואפי' הכי איצטריך למעוטי הצלת ממון שאין מתירין בשבילה טלטול בדבר שאינו ראוי כלל דלא תימא כי היכי דאמרינן גבי מת דאי לא שרית ליה אתי לכבויי ה"נ נימא גבי הצלת ממון דליתא אבל לעולם להציל את המת מפני הדליקה אפילו טלטול גמור שרינן ביה וכן נראה מדברי רש"י ז"ל וכן הם דברי הרמב"ם ז"ל בפ"ה מהלכות שבת:

וקשיא לן ההיא דגרסינן בפרק כל הכלים וכו' כדכתיב בהלכות. תירוצו של הרב אלפסי ז"ל לא נתברר כל הצורך בהלכות וכך הוא עיקר' של דברים דתרי גווני טלטול מן הצד נינהו דכל שעיקר טלטולו משום דבר המותר ודבר המותר הוא שמטלטל אלא שאי אפשר לו לטלטל אותו דבר המותר אלא אם כן יטלטל עמו דבר האסור בטלטול מן הצד בכי האי גוונא שרי והיינו ההיא דפגה שטמנה בתבן שהביא הרב אלפסי ז"ל בהלכותיו והיינו נמי דתנן בפרק במה טומנין [דף מט.] בגיזי צמר ואין מטלטלין אותן כיצד הוא עושה נוטל את הכסוי והם נופלות מאליהן ותנן נמי בפרק נוטל [דף קמב:] האבן שעל פי חבית מטה על צדה והיא נופלת מעות שעל הכר מנער את הכר והן נופלות אבל כשעיקר טלטולו בשביל דבר האסור אע"פ שמטלטל אותו מן הצד כי הכא שהוא צריך לטלטל המת מחמת עצמו שלא יסריח בחמה ושלא ישרף בדליקה אסור וכך הם דברי הרמב"ם ז"ל בפרק כ"ה מהלכות שבת וההיא נמי דתנן בפ' [תולין] [דף קמא.] הקש שעל גבי המטה לא ינענענו בידו אבל מנענעו בגופו היינו טעמא נמי לפי שאינו מטלטל את הקש מפני שצריך לו אלא מפני שהוא צריך למטה ואי אפשר לו בלא טלטול הקש ומשום הכי כיון דלא מטלטל ליה בהדיא אלא כלאחר יד שרי:

תנו רבנן מותר השמן שבנר ושבקערה אסור להסתפק ממנו. משום דכיון דאיתקצאי לבין השמשות מחמת איסור שהרי המסתפק מן השמן שבנר חייב משום מכבה כדאיתא בפרק ב' דיו"ט (דף כב:) אתקצאי נמי לכולי יומא אפי' לאחר שכבה והך בקערה שמדליק בה קאמר דומיא דנר:

ור' שמעון מתיר. דלית ליה אפילו מוקצה מחמת איסור [דלימא ביה] מגו דאתקצאי לבין השמשות אתקצאי לכולי יומא ולא קיימא לן כר' שמעון במוקצה מחמת איסור כמו שכתב הרב אלפסי ז"ל בסמוך:

מתני' מטלטלין נר חדש. לפי שאינו מאוס וחזי לאשתמושי ביה שלא הדליק בו נר מעולם:

אבל לא ישן. דמוקצה מחמת מיאוס הוא דבנר של חרס עסקינן דמאוס:

דף כא.

כל הנרות מטלטלין. דלית ליה לר' שמעון מוקצה מחמת מיאוס ולא מוקצה מחמת איסור:

חוץ מן הנר. הדולק בשבת בעוד שהוא דולק דאסור משום דנעשה בסיס לדבר האסור דהיינו שלהבת שבו:

נותנין כלי תחת הנר לקבל ניצוצות. וליכא למיחש למבטל כלי מהיכנו דניצוצות אין בהם ממש משכבו ומותר ליטלן בשבת כדאמרינן לקמן:

ולא יתן לתוכו מים מפני שהוא מכבה. ואי שרית ליה מערב שבת אתי למיעבד הכי בשבת והא דלא גזרינן הכי במצודת חיה ועוף [דף יז:] וכולה אינך דבפרק קמא הנהו מזהר זהירי בהו אבל נתינת מים דממילא הוי לא חשיבא להו מלאכה:

גמ' תנו רבנן מטלטלין נר חדש שלא הדליקו בו מעולם:

אבל לא ישן. של חרס דמאיס:

ר' מאיר אומר כל הנרות מטלטלין. דלית ליה מוקצה מחמת מיאוס:

חוץ מן הנר. שהדליקו בו באותה שבת שאע"פ שכבה הנר אסור דאית ליה לר"מ מוקצה מחמת איסור דאמרינן ביה מגו דאתקצאי לבין השמשות אתקצאי לכולי יומא:

כבה מותר לטלטלו. דלית ליה לר' שמעון אפילו במוקצה מחמת איסור דלימא ביה מגו דאתקצאי לבין השמשות אתקצאי לכולי יומא:

ואע"ג דקי"ל כר"ש וכו'. כדכתיב בהלכות. הלכך מוקצה מחמת מיאוס שרי אבל מוקצה מחמת איסור אסור דאמרי' ביה מגו דאתקצאי לבין השמשות אתקצאי לכולי יומא:

חוץ מן המסר הגדול. מגרה גדולה העשויה לקצץ בה קורות:

ויתד של מחרישה. הוא כלי העשוי כסכין שבו עושה חריץ של תלם המענה דהנך קפיד עלייהו ומייחד להו מקום:

אמר ר' זירא פמוט. מנורה גדולה של מתכת:

שהדליקו עליו באותה שבת דברי הכל אסור לטלטלה. אפי' לר' שמעון דעד כאן לא פליג ר"ש אלא בנר דזוטרא דדעתיה עילויה ויושב ומצפה מתי יכבה אבל בפמוט גדול שאין עשוי לכבות כל השבת כולה אפי ר' שמעון מודה דאסיר דהוה ליה ככוס וקערה ועששית שכבו דאפילו לר' שמעון לא יזיזום ממקומם כדאיתא בגמרא [דף מד.] וכי שרי לעיל ר"ש מותר השמן שבקערה אוקימנא לה בגמרא בקערה זוטרתי דומיא דנר:

לא הדליקו עלי' באותו שבת דברי הכל מותר לטלטל. ואפילו לר' יהודה משום דכיון דשל מתכת היא לא מאיסה ולא ידעתי למה הוצרך הרב אלפסי ז"ל להביא' דהא במוקצה מחמת איסור לא קיימא לן כרבי שמעון ואפילו נר קטן שהדליקו עליו באותה שבת אסור ולא קיימא לן נמי כר' יהודה במוקצה מחמת מיאוס ואפילו נר של חרס שלא הדליקו עליו באותה שבת שרי ונראה לי שכתבה ללמד דלא תימא פמוט קפיד איניש עליה ומייחד ליה להדלקה בלחוד והוה ליה כמסר הגדול וכיתד של מחרישה וסלקא דעתך אמינא דאפילו לא הדליק עליו באותה שבת ליתסר קמ"ל:

והא דמסקינן דנר שהדליקו עליו באותה שבת אסור דוקא בשלא התנה עליו אבל התנה עליו שיטלטלנו לאחר שכבה שרי לטלטלה משכבה ואפילו נר גדול וכן כתב הרמב"ן ז"ל והביא ראיה מדגרסי' בירושלמי אם התנה עליו מותר מה אנו קיימי' אי כר' מאיר אפי' התנה אסור דקסברי התם דלדידיה כל המיוחד לאיסור אסור אי כר' יהודה נר מאוס הוא ואין אדם יכול להתנות על דבר מאוס שלא יהא מוקצה ואי כר' שמעון אפי' לא התנה יהא מותר ופרקי' כר"ש היא ומיירי בכוס וקערה ועששית דאסירי לר"ש אפילו לאחר שכבו ואם התנה עליהן מותר הלכך לדידן דקי"ל דמוקצה מחמת מיאוס שרי בין בנר של חרס בין בנר של מתכת מהני תנאה:

ומטה שיש עליה מעות וכו'. בגמרא הכי איתא אמר רב יהודה מטה שיחדה למעות הניח עליה מעות אסור לטלטלה וטעמיה משום דסבירא ליה כר' יהודה דאית ליה מוקצה ומשום הכי לדידן דקי"ל כר"ש בר ממוקצה מחמת איסור כתב הרב אלפסי ז"ל דאע"פ שיחדה למעות והניח עליה מעות בחול שריא והוא שלא היו עליה כל בין השמשות אבל היו עליה כל בין השמשות אסור מיהו דוקא שהניחה שם לדעת דאי שלא לדעת אפילו היו עליה מעות בין השמשות שרי לטלטלה שהרי לא הוקצה בין השמשות דהא אמרי' בפ' נוטל [דף קמב.] דמעות ששכחן על גבי הכר ואבן ע"פ החבית דכל שצריך לכר ולחבית מנערן וכל שצריך למקומן מטלטלן ועודן עליו אלא ודאי בשמניח לדעת עסקינן:

מניחין נר ע"ג דקל בשבת. מבעוד יום וידלוק שם בשבת דליכא למיחש דלאחר שכבתה שקיל ליה ומניח ליה ומשתמש במחובר דהא אסור לטלטלה אבל ביו"ט דשרי לטלטלה איכא למיחש להכי ואסור:

אין מוקצה לר' שמעון אלא גרוגרות וצמוקין בלבד. גרוגרות תאנים שמעלה לגג ליבשן ומשנשתהו שם מעט אינן ראויות לאכילה עד שיתייבשו כל צרכן וכן צמוקי הענבים:

הואיל ומסריחות בינתים. בעוד שאינן יבשות ונמצא שכשנכנס שבת היו מוקצות לגמרי הלכך אע"פ שנתייבשו בחצי היום אסורות:

גרסי' בגמרא [דף מז.] **א"ר יוחנן אמר ר' חנינא לי התיר רבי לטלטל מחתה באפרה.** כלומר אע"פ שאין האפר ראוי שהוסק בשבת ופרכינן עלה ומי א"ר יוחנן הכי והתנן נוטל אדם את בנו והאבן בידו כלכלה ואבן בתוכה ואמר רבה בר בר חנה א"ר יוחנן בכלכלה מליאה פירות עסקינן טעמא דאית בה פירי. פירוש משום דהויא לה בסיס לדבר האסור ולדבר המותר הא לית בה פירי לא והכא היכי שרינן לטלטל מחתה שאין בה אלא דבר האסור בלבד דהיינו אפרה ומפרקינן הכא נמי דאית ביה קורטין כלומר

קורטי לבונה שהן ראויין להריח. ופרכינן אמר אביי קורטין בי ר' מי חשיבי. כלומר דכיון דנשיא ועשיר הוה לא חשיבי ליה וכי תימא חזו לעניים והתנן בגדי עניים לעניים וכו': **ומהא** שמעינן דמוקצה לעשירים מוקצה ואפי' עניים אין מטלטלין אותו שכבר הוקצה מדעתו של בעה"ב העשיר ולא בעיא שיהא מוקצה לכל והכי נמי משמע טעמא בגמרא [דף מו:] דאמרינן [נמי] גבי מפירים ונשאלין נדרים לצורך השבת ואמאי מי יימר דמזדקק לה בעל וחכם [אלמא] מפני שאסרה הככר על עצמה נעשה מוקצה:

ומסקי' לשמעתא הכי אלא אמר רבא כי הוינן בי רב נחמן הוו מטלטלין כנונא אגב קיטמא ואע"ג דאיכא עליה שברי עצים. ופירשו בה דהכי קאמר לאו באפר שאינו ראוי עסקינן כדקא ס"ד מעיקרא אלא באפר ראוי שהוסק מע"ש דאפר כירה מוכן הוא כדאיתא בפ"ק דיו"ט [דף ח.] והא קמ"ל דאע"ג דאיכא עלה שברי עצים שאינן ראוין שרי לטלטלה משום דה"ל בסיס לדבר האסור דהיינו שברי עצים ולדבר המותר דהיינו קיטמא ושרי דומיא דנוטל אדם [דף קמב.] כלכלה מליאה פירות והאבן בתוכה אבל הרמב"ן ז"ל פירש דאפי' באפר שאינו ראוי שרי והכי קאמר מטלטלין כנונא אגב קיטמא כלומר שאע"פ שהאפר אינו ראוי ואיכא נמי בתוך הכנונא דבר אחר שאינו ראוי לטלטל דהיינו שברי עצים אפ"ה כיון שהמחתה מותרת לטלטלה מפני שהיא ראויה לתשמיש אין אוסרין אותה מפני אפר ושברי עצים שבה משום דהנהו מילי טפלים הם לכלי ובטלים אגבה ולא הויא מחתה לדידהו בסיס לדבר האסור ולא דמי לאבן שבכלכלה דאבן מתוך שאינו עשוי לעמוד בכלכלה לא בטל אגבה מה שאין כן באפר ושברי עצים לגבי כנונא והביא ראיה מדאמרי' בפ"ב דיו"ט (דף כא:) גבי מזמנין את הנכרי בשבת רב אחא בר יעקב אמר בשבת נמי לא גזירה משום שיורי כוסות כלומר שאינן ראויות ואקשינן ולטלטלינהו אגב כסא מי לא אמר רבא כי הוינן בי רב נחמן הוה מטלטלינן כנונא אגב קיטמא והא התם דליכא בכוס דבר המותר כלל אלא שיורי כוסות דאסירי ואפ"ה מדמינן לה להא דהכא ושמע מינה כדאמרן ולא נראה לי שיהיה דעת הריא"ף ז"ל כך דלדידן דלא קי"ל כר"ש במוקצה מחמת איסור לא משכחת לה שיהיה האפר דבר שאינו ניטל ותהא הכנונא מותרת לטלטל דאי הוסק מערב שבת אף האפר ראוי ואי הוסק בשבת מסתמא מבערב הדליקוהו והויא ליה כנונא מוקצה מחמת איסור אלא אם כן תאמר דבשהסיקו נכרי בשבת עסקינן דלא אתקצאי בין השמשות א"נ באפר שהוסק מע"ש אלא שאינו ראוי לטלטל מפני שנפלו עליו מים וכיוצא בו וכל כיוצא בזה היה לו לרב אלפסי ז"ל לפרש:

דף כא:

תניא מלבנות המטה. כעין רגלים קטנים ויש להם בית קבול ומכניס לתוכן כרעי המטה שלא ירקבו בארץ:
לווחין של סקיבוס. עץ קטן שתוקעין בקשת שעליו מושיב החץ:
לא יחזיר. אם נטלו ממקומו גזירה שמא יתקע במסמרים ויתדות:
ואם תקע חייב חטאת. משום מכה בפטיש:
אם היה רפוי מותר. דכיון דרפוי ליכא למיחש שמא יתקע:
מטה גללניתא. מטה של פרקים שזוקפין אותה בלילה ופורקין אותה בבקר:
בנין מן הצד הוא מפני שאינו תוקעה ומהדקה בחוזק קרי ליה מן הצד כלומר ע"י שנוי. ומסקינן דאם היה רפוי מותר:
ואיכא מאן דאמר דכיון דמסקינן הכי ש"מ דאין בנין בכלים דאם איתא דיש בנין אפילו לא תקע כל היכא דמיהדק חייב חטאת ואפילו ברפוי איכא למיגזר אטו שאינו רפוי אבל כיון דאין בנין בכלים אפי' היכא דמיהדק לא אסור אלא מדרבנן גזירה שמא יתקע וחייב משום מכה בפטיש ומשום הכי אם היה רפוי מותר:
ולפיכך השמיט הרב אלפסי ז"ל מן ההלכות הא דאמרינן בגמרא [דף מו.] גבי טלטול מנורה של מתכת הילכך דחוליות בין גדולה בין קטנה אסורה כלומר דאסור לטלטלה שמא תפול ותתפרק ויחזירנה ונמצא עושה כלי. גדולה נמי ואית בה חידקי כלומר חתוכין סביב לה ודומה לשל פרקים אסורה אטו גדולה דחוליות משום דכיון דגדולה דרכה לעשותה של חוליות כי אית בה חידקי מאן דחזי סבר דחוליות נינהו כי פליגי בקטנה ואית בה חידקי ר' יוחנן סבר גזרינן וריש לקיש סבר לא גזרינן והשמיט כל זה הרב אלפסי ז"ל משום דס"ל דאתי אליבא דמאן דאמר יש בנין בכלים אבל לדידן דקי"ל דאין בנין בכלים אפי' דרווליות נמי שריא והכי נמי משמע בפ' שני דיו"ט (דף כא:) דתנן התם ג' דברים רבן גמליאל מחמיר כדברי ב"ש אבל ב"ה שרו וחדא מינייהו אין זוקפין את המנורה ביום טוב ואוקמינן התם בשל חוליות ובית הלל שרו משום דקא סברי דאין בנין וסתירה בכלים וכי תימא אם כן ר' יוחנן ור"ל דסבירא להו דבשל חוליות אסירי דאמרי כב"ש איכא למימר דאינהו לא מוקמי פלוגתייהו דב"ש ובית הלל ביש בנין ואין בנין בכלים דלדידהו לכולי עלמא יש בנין אלא התם בדאית בה חידקי פליגי דב"ש סברי אפי' ביום טוב גזרינן חידקי אטו חוליות ובית הלל סברי משום שמחת יו"ט לא גזרינן ואנן כיון דבגמרין התם אוקמו פלוגתייהו דבית שמאי וב"ה ביש בנין ואין בנין לא קי"ל כר' יוחנן ור"ל אלא נקטינן דאין בנין בכלים ואפילו דחוליות בשבת שרי

לטלטולא וזהו טעמו של הרב אלפסי ז"ל שהשמיט מאי דאמרינן בגמרא בטלטול מנורה אבל בתוספות אמרו דקי"ל כר' יוחנן דשל חוליות ודאית בה חידקי נמי בין גדולה בין קטנה אסירא ולא תקשי לך מההיא דפ' יו"ט שחל דהתם בשל חוליות מחוברין ואינן מפורקין ולפעמים מטין אותן ולפעמים זוקפים וכיון דאינן מפורקין לגמרי ליכא משום בנין והכא בשהן מפורקין לגמרי ואסור ומיהו אפילו מפורקין לגמרי כל שהוא רפוי מותר ואפילו להחזיר כרשב"ג:

ניצוצות אין בהן ממש. משכבו ומותר ליטלן:

ולא יתן לתוכו מים מפני שהוא מכבה. מערב שבת שאף על פי שנותן המים מערב שבת אסור מפני שמקרב כיבוי הניצוצות הנופלות שם בשבת ולא דמי לטלית שאחז בה האור דשרי' בפרק כל כתבי (דף קכ.) ליתן עליה מים מצד אחד ואם כבתה כבתה דהתם היינו טעמא לפי שאין המים מכבין את הדליקה אלא מונעין שלא יתפשט האור אבל הכא טפי מגורם הוי. ויש לתמוה במה שנהגו עכשיו לתת מים לתוך העששיות ואמאי הא מקרב כיבוי הניצוצות הניתזין ולא עוד אלא אפילו בלא נתינת מים נמי ליתסר שהרי כשהניצוצות נופלין על השמן כבין הן. ואיכא למימר דלא אסרו אלא בנותן על מנת לכבות דאי שרית ליה אתי לכבויי בידים אבל נותן שמן בעששית [בערב שבת] על דעת הדלקה הוא ולא על דעת כיבוי ואף המים שנותנין לתוכו נמי על דעת כן הוא כדי שיתקרב השמן לראש הפתילה ומשום הכי שרי. סליקו להו כירה

במה טומנין. הבא לסלק קדרה מע"ג כירה ולטומנה בדבר אחר ואמרו חכמים אין טומנין בדבר המוסיף הבל אלא בדבר המעמיד הבל שבה מי הוא הדבר המוסיף ואסור:

בגפת. פסולת ובגמרא בעי' אי דזיתים אי דשומשמין:

ולא בחול. אמרינן בפרק לא יחפור (דף יט.) דחמימי חמים וקרירי קריר והכי נמי איתא בירושלמי [כאן הל"א] תמן תנינן ומטילין אותו על החול כדי שימתין ההין חלא מרתח רותחא ומצנן צנינא ההין תבן בעל פקדון כל מה דאת יהיב ליה הוא יהיב לך:

לחין. יש בהן הבל יותר מן היבשין:

זגין. פסולת של יקב יין:

מוכין. כל דבר רך קרוי מוכין כגון צמר גפן ותלישת צמר רך מבהמה וגרירת בגדים בלואים:

וכתבו בשם רבינו שמואל ז"ל דכיון דאיסורא דהטמנה ואיסורא דשהייה תרוייהו משום גזירה שמא יחתה בגחלים נינהו כי היכי דאיסורא דשהייה דוקא בבשיל ולא בשיל אבל בקדרה חייתא או [בשיל] בשנתבשל כל צרכו שרי כדאמרינן בפירקא קמא קדרה חייתא

או בשיל שפיר דמי הכי נמי בהטמנה אבל רבינו תם ז"ל ור"י הזקן ז"ל לא הודו לו דאם איתא א"א דלא לישתמיט חד מדאמוראי לפרושי האי דינא בפרקין כשם שפירשו אותו בפרק כירה וחלקו בין מצטמק ויפה לו למצטמק ורע לו אלא ודאי הטמנה בכולהו גווני אסירא וטעמא דמילתא משום דבשהייה כיון דלא מטמין לה מסתמא לאורתא קא בעי לה וחומה משתמר עד שעת אכילה ועוד שכיון שהוא מניחה מגולה ושליט בה אוירא אין חתוייה מועיל לה כל כך ומשום הכי לא גזרינן שמא יחתה אלא בבשיל ולא בשיל בלחוד אבל בהטמנה דלמחר קא בעי לה אין חומה משתמר ואתי לאחתויי ועוד שכיון שהיא טמונה החיתוי מועיל בה הרבה ומשום הכי בהטמנה בכולהו גווני אסור:

דף כב.

גמ' גפת של זיתים תנן. שהוא חם ביותר:

קופה. שטמן בה שנותן בה מוכין וטומן בה קדרה:

לענין הטמנה. לטמנו בתוכן:

אסוקי הבלא. כגון זה שטמן בדבר אחר והניח הקופה על הגפת דליכא הבלא אלא שהגפת מעלה הבל למעלה ומרתיח קדרה שבקופה. וסלקא שמעתין הכי דגפת דמתני' אפילו דשומשמין:

ויש כאן מחלוקת שיש מי שאומר דכי אמרינן דאסור להניחה על גבי גפת של זיתים דוקא היכא דלא מפסיק אוירא בין קדרה לגפת שאע"פ ששולי הקופה מפסיקין אכתי הטמנה מיקריא דהוה ליה כאילו הטמין בדבר שאינו מוסיף ואח"כ נתן על הכל דבר המוסיף דאסור והכי נמי שולי הקדרה מוטמנין הן בכי האי גוונא והויא לה הטמנה בדבר המוסיף אבל היכא דמפסיקא אוירא שהוי מקרי ולא הטמנה כמו שפירשנו בפרק כירה ואע"פ שהקדרה למעלה טמונה בקופה שרי דמה שבקופה דבר שאינו מוסיף הוא ונמצא שהשהה אותה על גבי דבר המוסיף דהיינו גפת וטמנה למעלה בדבר שאינו מוסיף דשרי מבעוד יום ונמצא השהוי שלמטה ענין לעצמו והטמנה של מעלה ענין לעצמו וכל חד מינייהו שרי:

ומנהגנו עכשיו הוא על פי סברא זו שטומנין את החמין בבגדים ובדברים שאינן מוסיפין הבל וקדרת חמין עומדת ע"ג כירה קטומה שהיא מוספת הבל ושרינן הכי משום דסבירא לן דשהוי ענין לעצמו והטמנה ענין לעצמה וכי אסרינן הכא דוקא בדלא מפסיק אוירא בין גפת לקדרה ונמצאת כולה מוטמנת וכדכתיבנא וזו היא שיטת הרמב"ן ז"ל:

אבל הרב רבינו יונה ז"ל כתב דאפילו מפסיק אוירא בין קדרה לגפת אסור דכי שרי שהוי על גבי כירה קטומה אע"פ שהיא מוספת הבל דוקא כשאינה מוטמנת מלמעלה ומשום הנהו טעמי דכתיבנא במתני' אבל כל שהיא מוטמנת גלי דעתיה שהוא מקפיד בחמומה ולצורך מחר הוא דקא בעי לה ומשום הכי אסור להשהותה ע"ג כירה קטומה וע"ג דבר המוסיף גזירה שמא יחתה ולא התירו להשהותה אלא כשמניחה מגולה וכסויה עליה כמנהגנו בחול וכן דעת הרשב"א ז"ל:

ולפי דעת זה אסור להשהות את החמין על גבי כירה קטומה שהיא מוספת הבל ולהטמין את הקדרה למעלה בבגדים אלא מניח כדרכה בחול או שמשים עליה אותו כלי רחב שאנו נוהגין לשום על גבי הקדרה דכל כי האי גונא לא הוי הטמנה:

והרב ר' יונה ז"ל כתב בלשון הזה ומכשלה גדולה תחת יד קצת העם שטומנין קומקום של מים חמין ליתן לתוך הקדרה בשבת כשהתבשיל מצטמק ופעמים שהאחד אין יד סולדת בו והאחר יד סולדת בו ומתבשל זה בזה ונמצאו מבשלין בשבת ואפילו אם שניהם יד סולדת בהם איכא מאן דאמר בירושלמי עירוי אינה ככלי ראשון וכשמערין המים לאלתר שיצאו מן הכלי אף על פי שהן רותחין פסק כח רתיחתן מלבשל כדין כלי שני שאינו מבשל ומתבשלין בתוך כלי ראשון ומים מבושלין אם פסקה רתיחתן יש בהן משום בישול אלו דבריו ז"ל ולא ידעתי מנין לו שהרי כל שבא בחמין מלפני השבת שורין אותו בחמין בשבת אע"פ שהוא צונן גמור ולא ידעתי הפרש בין מים מבושלין למבושל אחר וצריך עיון ובדיקה:

רבה ורבי זירא אקלעו לבי ריש גלותא וכו' אפומא דקומקומא. מיחם של חמין והכוזא מלאה צונן:

נזהיה. נער בו:

מאי שנא ממיחם ע"ג מיחם. דתניא בברייתא בסוף פרקין לקמן [דף נא:] דשרי לשון אחר ממעשים בכל יום פריך דאי ההיא ברייתא דלקמן שמיע ליה מאי פריך מינה והא עלה דההיא קתני לא בשביל שיחמו אלא בשביל שיהיו משומרים:

התם אוקמי קא מוקים. שהמיחם העליון גם הוא מים חמין והתחתון אינו עושה כלום אלא מעמיד חומן שלא יפיג:

סודרא. סודר של ראש:

דכובא. קנקן:

נטלא. כלי ששואבין בו יין מן הכובא:

דקא עצר. שהיה סוחטו מן המים שנבלעו בו:

ומאי שנא מפרונקא. בגד העשוי לפרוס על הגיגית שפורסין אותו בשבת כדאמרי' בפרק ר"א דתולין (דף קלט:) אמר רב האי פרונקא אפלגא דכובא שרי:

לא קפיד עליה. אם שרוי במים שהרי עשוי לכך ולא אתי לידי סחיטה:

ומקשו הכא האי עובדא דהאי עבדא דאנח כוזא דמיא אפומיה דקומקומא היכי הוה אי להפשיר בלחוד מאי טעמא דרבה דנזף ביה והא תנן בפרק כירה [דף מא] אבל נותן הוא לתוכו או לתוך הכוס כדי להפשירן ותניא נמי התם [דף מ:] מביא אדם קיתון של מים ומניחו כנגד המדורה לא בשביל שיחמו אלא בשביל שתפוג צנתן ואי להחם מאי טעמיה דרבי זירא דהא קתני התם דאסור תירץ ר"י ז"ל דהכא כשהניחו כדי להפשיר אלא שהיה הקומקום חם כל כך שאילו היה מניחו שם הרבה היה בא לידי חמום ומשום הכי נזף ביה רבה ש"מ שלא התירו כנגד המדורה אלא במקום שאינו יכול לבוא לידי בשול אבל במקום שיכול לבוא לידי בשול אפילו שיעור הפשר בלבד אסור וכמו שכתבתי למעלה בפ' כירה ור' זירא הוה ס"ל דכל שאינו מניחו. אלא כדי להפשיר בלבד בכולהו דוכתי שרי וה"ר יונה ז"ל הקשה דאי הכי אמאי שנייה הכא דהא בכולי' פרקין בהטמנה איירינן ולא בהנחה לפיכך פי' ז"ל דהנחת כוזא אפומא דקומקומא כדי להטמין שניהם בדבר שאינו מוסיף הוה וכגון שכסה הקומקום מבעוד יום ומותר לגלותו ולכסותו בשבת כדאית' לקמן והיה רוצה להטמין הכוזא בשבת אפומא דקומקומא דקי"ל מותר להטמין את הצונן והוה ס"ד דר' זירא דאפילו על גבי מיחם שרי ורבה אסר דלא התירו אלא במטמין בדבר שאינו מוסיף אבל על גבי מיחם אסור מפני שתוספת חום המיחם ניכר בכסוי ואף על פי שהוא מצד עצמו אינו מוסיף הוה ליה כמטמין בדבר המוסיף ולא התירו אלא במיחם ע"ג מיחם דוקא שאין חום התחתון ניכר בעליון שאינו אלא משמר חומו:

בעא מיניה רב אדא בר מתנא מאביי מוכין שטמן בהן. מוכין אינן אלא לעשות מהן לבדין שקורין פילטריש ומוקצין הן למלאכה ואסור לטלטלן ואלו שטמן בהן מי אמרינן יחדן להטמנה ואיכא תורת כלי עליהן ומותר לטלטלן או לא:

עומד ומפקיר לכך קופה של מוכין. שדמיה יקרים אין דרך בכך ואין עומדין להטמנה:

רב חסדא שרא לאהדורי אודרא לבי סדיא להחזיר מוכין שנפלו מן הכר לתוכו:

מתירין בית הצואר בשבת. שדרך הוא לקשרו:

אבל לא פותחין. לכתחלה דהשתא עביד ליה מנא:

בחדתי. שלא היו בו מעולם דהשתא עביד להו מנא:

בעתיקי. להחזירן לכר זה שנשרו ממנו שרי:

אמר רב יהודה אמר רב הפותח בית הצואר. של חלוק לכתחלה חייב חטאת דהשתא קא משוי ליה מנא:

מה בין זה למגופת חבית. פירש ר"ת דתנן בפרק חבית [דף קמו.] אין נוקבין מגופה של חבית דברי ר' יהודה וחכמים מתירין ואע"ג דהתם שאני דאינו עשוי להכניס ולהוציא אפ"ה אם איתא דהכא חייב חטאת לא הוי שרו רבנן התם לכתחלה דהא דמו אהדדי. ופרקינן זה חבור דהכל כלי אחד הוא מה שאין כן במגופה שאינו חבור שאינו מן החבית הלכך אפי' היה עשוי להכניס ולהוציא לא היה חייב חטאת ומשום הכי כיון שאינו עשוי להכניס ולהוציא שרי לכתחלה:

דף כב:

איבעיא להו לחין מחמת עצמן תנן. דמחממו טפי מלחין מחמת משקין שנפלו עליהן משיבשו:

מרטא דביני אטמי. צמר הנמרט מבין ירכותיה של בהמה שהוא מלא זיעה ולח מעצמו ולהכי קרי ליה מרטא דלאו בר גיזה הוא:

גרסי' בגמ' [דף מט.] א"ר ינאי תפילין צריכין גוף נקי כאלישע בעל כנפים למאי הלכתא אמר אביי שלא יפיח בהן רבא אמר שלא יישן בהן. פירוש למאי הלכתא בעי כאלישע וכי מי שאינו צדיק כמותו לא יניח תפילין. ואמר אביי לאו לענין (חסידותו אלא לענין) זריזותו וזהירותו דאיהו אדם גדול וזריז בהם היה שהרי אירע לו בהן נס גדול כדמפרש בגמ' אלא לומר שצריך שיהא יכול להעמיד עצמו בשעת הרוח. ורבא אמר שלא יישן בהן מדאמרינן בפרק הישן (דף כו.) גבי הא דאמר ר' יוסי ילדים לעולם חולצין מפני שרגילין בטומאה לימא קסבר ר' יוסי בעל קרי אסור להניח תפילין ומשני הכא בילדים בעלי נשים ונשותיהן עמהן עסקינן שמא יבואו לידי הרגל דבר אלמא משום קרי לא אסרינן אלא משום הפחה קאמר:

ומדאמר רבא סתמא שלא יישן בהן משמע דכל זמן שהתפילין בראשו אסור לישן אפי' שינת עראי [ובפ' הישן (שם) איתא תני חדא ישן בתפילין שינת עראי אבל לא שינת קבע ותניא אידך בין קבע ובין עראי ותניא אידך לא קבע ולא עראי] לא קשיא הא דנקיט להו בידייהו הא דנקיט להו ברישיה הא דפריס סודר עלייהו וכמה שינת עראי תני רמי בר יחזקאל כדי הלוך מאה אמה:

והכי פירושה דכי מנחן ברישיה ישן בהן שינת עראי אבל לא שינת קבע והיכא דנקט להו בידיה לא יישן בהן לא שינת קבע ולא שינת עראי והיכא דפריס סודרא עלייהו ומניח

בצדו יישן בין שינת עראי בין שינת קבע וכתב הר"ז הלוי ז"ל דהכי קיימא לן אע"פ שהרב אלפס ז"ל לא כתבן לברייתות הללו בהלכות [תפילין] והראב"ד ז"ל לימד עליו זכות וכתב שלכך השמיטן משום דאדר' ינאי סמכינן דאמר צריכין גוף נקי כאלישע בעל כנפים וכדפירשו בה אביי ורבא שלא יפיח בהן ושלא יישן בהן וכל שינה במשמע בין עראי בין קבע דאף על גב דמדינא שינת עראי שריא כדמוכח התם כיון שאין אנו יודעין לשער בשינה כדי הלוך מאה אמה אין ישנין בהן כלל כשהן בראשו וכ"ש כשהן בידו אבל היכא דפריס סודרא עלייהו ומניחן בצדו מותר לישן כל שינה כדאיתא בברכות (דף כד.)

מניחן בין כר לכסת שלא כנגד ראשו ולא אמרינן שמא מתוך שינתו יניח ראשו עליהם:

וגרסי' תו בגמרא ואמאי קרו ליה אלישע בעל כנפים שפעם אחת גזרו על ישראל שכל המניח תפלין ינקרו את מוחו והיה אלישע מניח תפלין ויוצא לשוק ראה קסדור אחד רץ מפניו ורץ אחריו כיון שהגיע אצלו נטלן מראשו ואחזן בידו אמר לו מה זה בידך אמר לו כנפי יונה ונמצא בידו כנפי יונה לפיכך היו קורין אותו אלישע בעל כנפים ומ"ש כנפי יונה דאמר ליה דאמתילא כנסת ישראל כיונה שנאמר כנפי יונה נחפה בכסף וגו' מה יונה זו כנפיה מגינין עליה וכו' ואומר הר"י ז"ל דמשום הכי אמרינן כנפיה מגינות עליה דאמרי' במדרש כל העופות כשהם יגעים נחים על גבי הסלע והיונה בשעה שהיא יגעה פורחת באחת ונחה באחת:

ומקשו הכא אלישע שהיה לו גוף נקי היאך נטלן מראשו והא קי"ל בפ'(נגמר הדין) [בן סורר עד:] דבשעת הגזרה אפי' אערקתא דמסאנא יהרג ואל יעבור וי"ל דה"מ לעבור על מצות לא תעשה אבל (לא) גזרו לבטל מצות עשה כיון שאינו עובר בידים [מותר] ועוד שהן יכולין לבטלה ממנו על כרחו שיניחהו בבית האסורין ותיבטל מאליה הילכך תיבטל ואל יהרג ואם תאמר אם כן היכי מסר נפשיה ומנח כיון שאינו מחויב בדבר נמצא מתחייב בנפשו יש לומר שאע"פ שאינו מחויב ליהרג על קיומיה אפ"ה רשאי למסור נפשו עליה ומקבל שכר שכל מצוה שמסרו ישראל נפשם עליה בשעת הגזרה מוחזקת בידם ומקבלין עליה שכר הרבה ואמרו בבראשית רבה מה לך יוצא ליסקל על שמלתי את בני מה לך יוצא ליצלב על שנטלתי את הלולב וכן מצינו בדניאל שמסר עצמו על התפלה שהיא דרבנן:

מתני' טומנין בשלחין וכו'. שלחין עורות כמו והפשיט תרגום וישלח:

ומטלטלין אותן. בין שטמן בהן בין שלא טמן בהן דחזי למיזגא עלייהו:

ואין מטלטלין אותן. דמוקצות הן לטוות ולארוג:

כיצד הוא עושה. זה שטמן בהן כיצד יטול קדרתו הואיל ואסור לטלטלן והרי היא טמונה בהן:

נוטל הכסוי. של קדרה שיש תורת כלי עליה ואע"פ שהן עליה לא אכפת לן דלא נעשה בסיס להן שאין הקדרה וכסויה בסיס להטמנה ולכסוי ותשמיש להם ואדרבה הם תשמישין לקדרה וכדנפרש לקמן בס"ד ות"ק לא איירי אחר שנטל הכסוי מה יעשה אם יקח התבשיל משם או יסלק הקדרה מן הקופה ומשום הכי פליג ר"א ב"ע ורבנן דר' אלעזר סבר מטה הקדרה [ונוטל] התבשיל מה שצריך לו ומניחנה לערב שאם יטלנה משם לא יוכל להחזירה דשמא המוכין שמכאן ומכאן יפלו ואתי לטלטלינהו הילכך תקון ליה רבנן להטות קופה על צדה ורבנן בתראי לא חיישי להכי:

לא יכסנו משתחשך. דאין טומנין אפילו בדבר שאינו מוסיף [הבל] משחשכה כדאמרינן בפ' במה מדליקין [דף לד:]:

ממלא את הקיתון של צונן ונותן לתוך הכר. שלא יחמו בחום הקיץ והחמה כגון כר וכסת של לבדין שאינו מחמם כך פרש"י ז"ל מכלל דסבירא ליה דאילו עביד הכי כדי שתפוג צנתו אסור והגאונים ז"ל סוברין דאפילו כדי שתפוג צנתה שרי ויתבאר בגמרא בס"ד:

גמ' שלחין של בעל הבית תנן. דמותר לטלטלן שאין עומדין לימכר ולא קפיד עלייהו אי מטנפו וחזי למיזגא עלייהו:

אבל של אומן. שמעבדן ומוכרן קפיד עלייהו הילכך לאו למיזגא קיימי ואין מטלטלין אותן:

דשלחא הוה. אומן לעבד עורות היה:

וכן פסק רב שרירא וכו'. משמע נמי להך פסקא מאי דאמרינן בגמרא א"ר ישמעאל ברבי יוסי אבא שלחא הוה ואמר הביאו שלחין ונשב עליהן כלומר בשבת היו עושין כן שהיה מעשה נעשה כדבריו ואי לא דקים ליה לא הוה עביד:

ומאי דמסקינן דשלחין דהיינו עורות מותר לטלטלן דוקא ביבשין דחזו למיזגא עלייהו אבל בלחין לא וראיה לדבר מדאמרינן בפ"ק דיו"ט [דף יא.] דטעמא דנותנין עור לפני הדורסן משום שהתירו סופן משום תחלתן דאי לא שרית ליה לא שחיט ודוקא כשנשחט ביו"ט אבל מערב יו"ט אסיר ובפ' כל כתבי [דף קטז:] נמי אמרינן אם נטלטל התיק עם הספר לא נטלטל עור אגב בשר אלמא [עור] בלא בשר אסור והיינו טעמא משום דהנהו עורות לחין הן ולא חזי למיזגא עלייהו אבל הכא ביבשין עסקינן:

אמר רבא לא שנו אלא שלא יחדן להטמנה אבל יחדן להטמנה מטלטלין. ובגמרא מוכח דמאי דבעינן יחדן להטמנה דוקא בשל הפתק דהיינו אוצר אבל כשאינן של הפתק בטמן

בהן בלחוד סגי ומיהו דוקא לאותה שבת אבל לשבת אחרת לא והיינו דאמרינן לעיל [דף מח.] וכי מפני שאין לו לזה קופה של תבן עומד ומפקיר קופה של מוכין דאלמא אף על פי שאינן של הפתק טמן בהן אין מטלטלין אותן והיינו לשבת אחרת או אפשר שהמוכין הן מוקצים יותר מגיזי צמר ומשום הכי נהי דבגיזין שאינן של הפתק טמן בהן מטלטלין אותן לעולם במוכין אין מטלטלין אותן א"נ ההיא נמי בשל הפתק היא אבל כל שאינן של הפתק בין מוכין בין גיזין כל שטמן בהן פעם אחת מטלטלין אותם לעולם: **תני רבה בר בר חנה קמיה דרב חריות של דקל וכו'**. חריות ענפים קשים כעץ משהוקשו שדראות של לולבין ונפלו עלין שלהן קרי להו חריות:

דף כג.

צריך לקשרן. יחד מבעוד יום להוכיח שלישיבה הן עומדין ואם לא קשרן אסור לטלטלן למחר דלא הוי ייחוד במחשבה בלא מעשה:

ורב אסי אמר יושב. עליהן מבעוד יום ואע"פ שלא חשב לישב עליהן למחר גלי אדעתיה דלישיבה קיימי:

פוקרין. פשתן סרוק שנותנין על המכה:

ובציפה. צמר מנופץ שנותנין על המכה:

בזמן שצבען בשמן. דגלי דעתיה דלמכה קיימי ומניחין עליה בשבת דלאו לרפואה נינהו אלא שלא ישרטו המלבושין את מכתו והוי האי כמלבוש למכה:

אבל לא צבען בשמן. לאו מלבוש נינהו:

והוי משוי:

ואם יצא בהן וכו'. היינו כרב אסי דאמר ישב אע"פ שלא קשר ולא חשב:

הקש שעל המטה. קש סתמיה לטינא קאי ללבנים או להסקה ומוקצה הוא ואם היה נתון על המטה ולא לשכב עליו ובא בשבת לשכב עליו והוצרך לנענע ולשוטחו לשכיבה שלא יהא צבור וקשה:

לא ינענעו בידו. שאסור לטלטלו אבל מנענעו בגופו כלאחר יד:

או שהיה עליו כר או סדין. ששכב עליו מבעוד יום ואע"פ שלא יחדו לכך ולא חשב עליו דהיינו כרב אסי ומדאמר רב אסי אע"פ שלא חשב משמע דמוסיף הוא על דברי שמואל דטפי עדיף חשב מישב ולא חשב הלכך קיימא לן דבין חשב בין ישב מותר וכן פסק רבינו האי גאון ז"לוכן דעת הרב רבינו יונה ז"ל וכי תימא והא תנן יוצאין בפיקורין ובציפה בזמן שצבען בשמן וכרכן במשיחה ואילו מחשבה לא מהניא תירץ הר"ר יונה ז"ל דהתם משום דלא מוכחא מילתא דמיחדי למכתו ומחזי כמוציא בשבת אבל יוצא

בהן מבעוד יום מוכחא מילתא אבל הרמב"ן ז"ל כתב דלרב אסי דוקא ישב מהני אבל חשב לא מהני ולא נראו לי דבריו:

אמר רב יהודה מכניס אדם מלא קופתו עפר. לכסות בו צואה ורוק ומערה העפר בביתו ונוטלו [בשבת] תמיד לכל צרכיו:

והוא שיחד לו קרן זוית. דהוי כמוכן ועומד לכך אבל נתנו באמצע ביתו למדרס רגלים הרי הוא בטל לגבי קרקע הבית ומוקצה הוא ואסור:

ונשאל הרשב"א ז"ל המיחד אבן לפצוע בה אגוזים אם מותר לטלטלה בשבת והשיב דשרי כמכניס אדם מלא קופתו עפרועושה בה כל צרכיו ואפשר דבעינן שישתמש בה פעם אחת מבעוד יום כפיקורין וציפה אלא [מיהו] בודאי בעינן שיחדוה לכך לגמרי אבל יחוד שבת אינו יחוד כגיזי צמר דבעינן יחדן להטמנה וכאבן שעל פי החבית דאמרי' בפרק כל הכלים (דף קכה:) לא שנו אלא בשוכח אבל במניח נעשה כסוי לחבית ולא קי"ל הכי אלמא אף על פי שהניחה לכסות החבית לשמה אסור עד שייחדנה לכך לעולם אלו דבריו ז"ל. ולי נראה דאפילו יחוד שבת אחת נמי מהני וגיזי צמר דבעינן יחדה להטמנה ההיא בשל הפתק והאבן שעל פי החבית דאסרינן במניח היינו טעמא לפי שאין דרכה של אבן ליחד אותה לכסוי חבית וכמו שאני עתיד לכתוב במקומה בס"ד בפרק נוטל אבל בכל מידי דאורחיה בהכי ייחוד דחד יומא מהני וכן פירש רש"י ז"ל אע"פ שלא חשב לישב עליהן למחר אלמא אילו חשב לישב עליהן למחר אע"פ שלא יחדן לעולם מהני ושמעתין נמי מוכחא הכי דפלוגתייהו דתנא קמא ורבן שמעון בן גמליאל בחריות של דקל בנמלך עליהן לישיבה לצורך מתר בלבד היא דאילו יחדן לגמרי לא אמר תנא קמא דצריך לקשר [ועוד] דרבא דאמר אבל יחדן להטמנה מטלטלין אותן לא מוקמינן ליה בפלוגתא דתנא קמא ור"ש בן גמליאל כלל משום דעד כאן לא פליג תנא קמא אלא בשלא יחדן אלא שנמלך לישב עליהן למחר ועובדא דר' חנניא בן עקביא דאתמר בגמרא [דף נ.] נמי הכי מוכח דאמר להו לתלמידיו צאו וחשבו כדי שנשב עליהן למחר ואפילו בכי האי גוונא קיימא לן כשמואל דחשב מהני [ליה ליומיה] כדאמרינן לעיל אלמא יחוד דשבת אחת נמי מהני ליומיה:

תניא בכל חפין את הכלים. משפשפין את הכלים בשבת לצחצחן:

חוץ מכלי כסף בגרתקון. כמין עפר שגדל בחביות של יין והוא עיקור תיקון כלי כסף וגורד אותו שהכסף רך וזהו ממתק שהוא אב מלאכה. אבל נתר וחול מותר. דלא גריד להו:

עפר לבינתא שרי. כתישת לבינה ורב האי גאון ז"ל מפרש עפר לבונה הנקרא בלשון ערבי כנדר:

פי' לממשא ביה ידיה. ולא חיישינן שמא משיר שער:

כוספא דיסמין שרי. יש שפירש פסולת שומשמין ויש שפירש שהוא שם עשב נקרא בערבי יסמו"ן:

אהלא. אהל:

אסא. הדס:

סיגלי. וויאולי"ש בלע"ז ובערבי בנפס:

כל היכא דליכא רובא אהלא שפיר דמי. אבל איכא רובא אסור שעשוי הוא ללבן ולצחצח כבורית ומשיר את השער:

אמר רב הונא האי סליקוסתא וכו' סכינא דביני אורבי. שנותנין סכין בין שתי שורות הלבנים שבבנין להשתמר:

בגזרתא דקני. קנים הדוקרנים שיוצאין בגזע אחת הרבה ותכופין זה בזה:

שפיר דמי. לנעוץ בתוכן סכין לשמרה דהתם ליכא למיחש שמא יזיז עפר ממקומו:

לית הלכתא הכין. דאם לא דצה ושלפה יהא אסור:

הטומן לפת. להשתמר בקרקע שכן דרכו:

אם היו מקצת העלין מגולין. האי דנקט מקצת עליו מגולין משום ניטלין בשבת קאמר לה ולאו משום מידי אחרינא נקט לה דאי אין מקצת עליו מגולין אין לו במה לאוחזה אא"כ מזיז עפר בידים:

לא משום כלאים. דאין זו שתילה:

ולא משום מעשר. דנימא בטלה לה אגב קרקע והרי הוא כלוקטו מתחלה ויהא צריך לעשר על הנוסף שמא נתוספה:

דף כג:

וניטלין בשבת. שאוחזם במקצת עלין המגולין ולא חיישינן אם העפר ניזוז מאליו והוא הדין לסליקוסתא והיינו טעמא דלא הויא זריעה משום דבטומן אגודה עסקינן והכי פירשו לה בירושלמי (כלאים פ"א ה"ט) באגודה שאין זו זריעה ודוקא טומן שאינו רוצה בהשרשתן אבל במתכוין לזריעה לא והכי איתא התם בירושלמי אבל יש מי שגורס אם היה מקצתה מגולה ולפי גרסא זו אין אנו צריכין להעמיד באגודה שאפילו אינו אלא צנון או לפת יחידי כיון שמקצת (עליו) מגולה אין דרך זריעה בכך:

והוי יודע דלכלאים ולמעשר ושביעית אע"ג דאשרוש אינו חושש להן כיון שטמנן שלא כדרך זריעה אבל לענין ניטלין בשבת על כרחך בשלא השרישו עסקינן דאי השרישו הרי עוקר דבר מגדולו:

אמר רב יהודה אמר שמואל מותר להטמין את הצונן. פי' רש"י ז"ל מפני החמה שלא יחמו ולא גזרינן אטו הטמנה דכדי שיחמו ונראה מדבריו ז"ל להטמין את הצונן כדי לחממו אע"פ שהוא מטמין בדבר שאינו מוסיף הבל אסור אבל הרמב"ם ז"ל כתב בפרק ד' מהלכות שבת מותר להטמין דבר הצונן בשבת בדבר שאינו מוסיף כדי שלא יצטנן ביותר או כדי שתפיג צנתו וכן נראה מדברי הגאונים ז"ל והכי פשט' דמילתח דבכולי פרקין בהטמנה דלחמם עסקינן ולא בהטמנה דשלא יתחמם והיינו נמי דתני' בברייתא דבסמוך לא אסרו אלא באותו מיחם אבל פינן ממיחם למיחם מותר וכתב הרמב"ם ז"ל בפרק הנזכר דהיינו טעמא משום שלא אסרו להטמין בשבת אלא דבר חם שהוא בכלי ראשון שנתבשל בו אבל אם פינהו מותר כמו שהתירו להטמין את הצונן אבל רש"י ז"ל שהוא סובר דלהטמין את הצונן כדי שתפוג את צינתו אסור הוצרך לפרש דמאי דשרינן פינן ממיחם למיחם היינו כגון שפינן כדי לקררן ובכי האי גוונא דוקא הוא דשרינן משום דליכא למיגזר בה דהשתא אוקורי קא מוקר לה במתכון אוחומי קא מיחם לה ודברי הגאונים ז"ל עיקר:

הלכך נקטינן דמותר להטמין את הצונן בדבר שאינו מוסיף כדי שתפוג צינתו וכן מותר להטמין את החמין כל שעירן מכלי ראשון ונתנן בכלי שני מיהו דוקא בדבר שאינו מוסיף הוא דשרי אבל [בדבר] המוסיף [הבל] אפי' להטמין צונן גמור ואפילו מבעוד יום נמי אסור וראיה לדבר ממעשה שעשו אנשי טבריה ואסרו להן חכמים והתם צונן ומבעוד יום הוה:

אטמין לי צונן בשבת:

ואייתי לי מיא דאחים קפילא ארמאה. שהחמם נחתום נכרי ובחול אלא לאשמעינן דאין בהן משום בשולי נכרים:

כרבוואתא. כרבותיו:

אדם חשוב שאני. שהרואה אותו שהוא מיקל עומד ומיקל יותר:

תנו רבנן אע"פ שאין טומנין את החמין משחשיכה ואפי' בדבר שאינו מוסיף. כדאמרינן טעמא בס"פ במה מדליקין [דף לד.]:

אבל אם בא להוסיף. עוד כיסוי עליו משחשיכה מוסיף:

נוטל את הסדינין ומניח את הגלופקרין. גלופקרין מלבוש עב ויש בהן הבל יותר מן הסדינין ואשמעינן תרתי חדא דלא מבעי' דאם בא להוסיף מוסיף אלא אפילו נטל מה שהניח מבעוד יום דמי כמטמין לכתחילה [שרי] ועוד שאע"פ שלא היה טמון מתחלה אלא בסדין בלבד [דלא תימא] לאו מידי הוא וכמגולה דמי אלא אפי' בכה"ג שרי והכי איתא בירושלמי [סוף פרק זה] דגרסינן התם תני אין טומנין חמין משחשכה אבל מוסיפין עליהן כסות וכלים כמה יהא עליו ויהא מותר לכסותו ר' זריקא בשם ר' חנינא אפי' מפה א"ר זעירא ובלבד דבר שהוא מועיל א"ר חנינא כל הדברים מועילין א"ר מתיא ויאות אלו מאן דנסיב סמרטוט ויהיב על רישיה בשעת צינתא דלמא לא כביש צינתא:

וכן היה רשב"ג. מיקל קולא אחריתי בהטמנה:

לא אסרו אלא באותו מיחם אבל פינן ממיחם למיחם מותר. שלא אסרו להטמין בדבר שאינו מוסיף בשבת אלא בכלי ראשון אבל בכלי שני שרי כשם שהתירו להטמין את הצונן וכמו שכתבתי למעלה:

טמן וכסה בדבר הניטל בשבת וכו'. מנהגן היה שהיו מכסין תחלה ואח"כ מטמינין מה שלמטה הוא נקרא כסוי ומה שלמעלה מקרי הטמנה והטמנה לעולם לא היתה מגעת עד הארץ אבל הכסוי פעמים שהיה מגיע עד לקרקע ופעמים שלא היה [מגיע] ומשום הכי קתני דכל שכסה בדבר הניטל אע"פ שטמן בדבר שאינו ניטל הרי זה נוטל ומחזיר שיכול לאחוז בשולי הקדרה שהטמנה אינה מגעת עד הקרקע ומנער את הקדרה ואותו דבר שאינו ניטל נופל מאליו ולא אמרינן נעשה בסיס לדבר האסור לפי שאין הקדרה נעשה בסיס להטמנה ולכסוי ואינה תשמיש להם אלא אדרבה הם תשמישין לקדרה והוה ליה כפגה [דף קכג.] שטמנה בתבן וחררה שטמנה בגחלים דאמרי' דתוחב בהן כוש או כרכר ומטלטלן לפי שהתבן והגחלים תשמיש לפגה וחררה [ואין הפגה והחררה] תשמיש להן אבל בזמן שכסה בדבר שאינו ניטל אם לא היתה הקדרה מגולה כל עיקר כגון שהכיסוי שלה מקיף אותה מכל דפנותיה ומגיע עד לקרקע אינו נוטל ומחזיר כך פירש הרז"ה ז"ל ועיקר:

נעורת של פשתן דקה הרי היא כזבל. שמוספת הבל ואין טומנין בה אפי' מבעוד יום:

ומניחין מיחם ע"ג מיחם וכו'. זו היא גירסת הגאונים ז"ל וכ"כ הרמב"ם ז"ל פ"ד מהל' שבת וטעמא דמלתא שלא אסרו אלא להטמין בשבת אבל להניח כלי חם על גבי כלי חם כדי שיעמוד חמימותן מותר:

ואין מרסקין וכו'. משברין לחתיכות קטנות:

את הברד גל"ץ בלע"ז ופירש רש"י ז"ל דהיינו טעמא משום דדמי למלאכה שבורא המים האלו:

אבל נותן הוא לתוך הכוס. של יין בימות החמה כדי לצננו ואע"פ שנמוח מאליו ובתוס' משמע דאפילו לרסק בידים לתוך הכוס שרי דקתני אבל [מרסק] הוא לתוך הקערה ומשמע דמשום סרך מלאכה נגעו בה אי נמי גזירה שמא יסחוט פירות העומדין למשקין לפי שהברד והשלג למימיהון הן עומדין וכן נראה מדברי הרמב"ם ז"ל בפ' כ"א מהל' שבת ודוקא היכא דעביד בידים הא אילו הניחן בחמה ונפשרו ואפי' כנגד המדורה מותרין הן דלאו נולד הוא ולא דמי למשקין שזבו משום דהני בעודן קרושין נמי תורת משקין עליהן לכל דבר אבל בספר התרומה כתוב דאסורין משום נולד [ומוקצה] ואסור ליתן קדרה שקרש שמנוניתה כנגד המדורה משום דמעיקרא עב וקפוי ועכשיו נמחה ונעשה צלול ולפי טעמו אף בחמה אסור השומן דנולד הוא והקשה עליו הרמב"ן ז"ל דשומן כיון דלעולם אוכל הוא אפילו לרסק ולסחוט מותר דהא בפירות דלאו בני סחיטה נינהו [דף קמד:] סוחטין אותן לכתחלה ואפילו בתותים ורמונים [דף קמג:] היוצאין מעצמן כל שהיו עומדין לאוכלין מותר לפיכך כתב דכל היכא דאתי ממילא בין בחמה בין כנגד המדורה שרי ואין זו קושיא אצלי דשומן זה כיון דכל זמן שלא קרש זב וצלול הוא ודרכו בכך אף כשקרש כפירות העומדין למשקין דמו:

דף כד.

סליקו להו במה טומנין במה

בהמה יוצאה וכו'. לפי שאדם מצווה על שביתת בהמתו ומידי דמינטרא ביה הוי תכשיט ושרי ומידי דלא מינטרא ביה הוי משוי ואסור:

אפסר. קבישטר"א בלע"ז:

בחוטם. זמם של ברזל ונוקבים חוטמו ומכניסים אותו בתוכו:

ולובדקים בפרומביא. מפרש בגמ' חמרא לובא בפגי דפרזלא:

בשיר. כמין אצעדה סביב צוארו וטבעת קבועה בו ומכניסים בה רצועה או חבל ומושכין את הבהמה:

וכל [בעלי] השיר. כגון כלבים של [ציידים] וחיות קטנות:

יוצאין ונמשכין. בגמ' מפרש:

ומזין עליהן במקומן. כמות שהן בצואר הבהמה אם נטמאו:

וטובלין במקומן. מכניסין את הבהמה במים להטביל את השיר ומוקמינן לה בגמרא [דף נב:] שעומדים בריוח וליכא חציצה ואף על גב דטבעת בהמה וכלים לא מקבלין טומאה

הא פירשו בגמרא [שם] מפני שאדם מושך בהן כלומר שדרך בני אדם לשום ידיהם בין טבעת הבהמה וצוארה כדי למשכה במקום שירצה הלכך הוה ליה כטבעת אדם:
גמ' נאקה חוורתא בזממא דפרזלא. שהיא קשה להשתמר מפני שבורחת ולפיכך נוקב את חוטמה ומכניס הזמם לתוכו והוא כמין טבעת:
חמרא לובא. חמור הבא ממדינת לוב:
בפגי דפרזלא. פרין כעין שלנו:
פגי. כמו קנה חמור ובית פגיה קפסנ"א בלע"ז:
של זו בזו מהו. מה שמותר לבהמה זו מהו שיהיה מותר לבהמה האחרת:
לא למעוטי נאקה באפסר מפני שאינה משתמרת בו כלל והוי משוי שאם היתה שמורה אע"פ שדרכו בשמירה מעולה יותר מותר דהא לובדקים דהיינו חמרא לובא דרכו בפרומביא כדתנן במתניתין ואפילו הכי קתני במתני' בסמוך דלובדקים יוצא באפסר:
אלמא כל נטירותא יתירתא משוי הוא ואסור וכן הלכתא וכו'. כמו שכתב בהלכות. אבל הר"ז הלוי ז"ל כתב תרי גווני איכא מנטירותא יתירתא כל נטירותא שאין דרך בני אדם בכך בחול כלל הוי משוי בשבת ואסור והיינו גמל בחטם ובהא אפילו שמואל מודה כדאסהיד הוא משמיה דר' ישמעאל בר' יוסי ונטירותא דמקצת בני אדם רגילין בהו לא הוי משוי והיינו חתול בסוגר [דף נא:] דשרי כחנניא ולובדקים בפרומביא לדברי הכל וכיון שכן אין לדחות מאי דפסק שמואל כחנניא מקמי דרב דמאי דאסר רב בגמרא דהיינו פרה במוסרה לדידיה כגמל בחטם דמי ליה הילכך תרוייהו איתנהו והקשו עליו ז"ל הרבה ואני כבר תירצתי הכל בחדושי אבל בכאן אין מקום להאריך:
מאי יוצאין ומאי נמשכין אמר רב הונא או יוצאין כרוכין. פרש"י ז"ל שהרצועה הקבועה בטבעת השיר כרוכה סביב צוארה לנוי בלבד:
או יוצאין נמשכין. שמושכן ברצועה הקבועה בטבעת השיר:
ושמואל אמר יוצאין נמשכין. דנטירותא אורחא הוא אבל אין יוצאין כרוכין :
דיוצאין [**כרוכים ויוצאים**] **נמשכין**. ואם תאמר היכי שרי הכא כרוכין לנוי והא תניא לקמן [דף נג.] דלא יצא הסוס בזהורית שבין עיניו כלומר שתולין בו לנוי אלמא לנוי בבהמה אסור ובגמרא נמי אמרינן דבין לרב בין לשמואל פרה ברצועה שבין קרניה לנוי אסור יש לומר דלנוי הרגיל בחול אפילו בשבת שרי אבל רצועה בקרני פרה וזהורית שבין עיני הסוס אינו רגיל בכל אלא מקצת אנשים עושין כן לעתים ומשום הכי אסור דהוה ליה כמשוי והכי נמי מוכח לקמן [דף נד.] דלנוי הרגיל בחול שרי דיהבינן טעמא למאי דתנן אין חמור יוצא בזוג אע"פ שהוא פקוק משום דמחזי כמאן דאזיל לחינגא הא

לאו הכי שרי אע"ג דלא מינטר ביה וליכא אלא נוי בעלמא אבל אחרים פי' דהאי כרוכין דשרי הכא דוקא רפויין שאדם יכול להכניס ידו בין הכריכה לצואר למשוך:

דף כד:

מתני' חמור יוצא במרדעת [בזמן] שהיא קשורה לו. מפרשי' בגמרא דוקא בשקשורה לו מערב שבת דגלי אדעתיה מעיקרא שהוא צריך לכך כדי לחממו דאמרי אינשי חמרא אפילו בתקופת תמוז קרירא ליה:

הזכרים. אילים:

לבובין שחוזות כבולות וכבונות מפרש בגמ':

והעזים יוצאות צרורות. קושרין מטלית תחת דדיהן ולפעמי' קושרין אותו בחזקה כדי ליבש החלב מפני שהחלב מכחישה ופעמים שקושרין אותו בריוח כדי לסמוך הדדין שלא יכבידו עליה כשיתמלאו חלב והיינו לחלב דאסר ר' יהודה משום דכיון דלא מיהדק לאו מלבוש הוא אלא משוי ועוד דאיכא למיחש דילמא נפיל ואתי לאיתויי:

גמ' חמור יוצא במרדעת. ברדא בלעז:

אוכף. בש"ט בלעז ועליו רוכבין או מוליכין משוי:

מהו ליתן מרדעת על גבי חמור בשבת. בחצר מיירי דאי ברשות הרבים פשיטא דאסור דהא בעי' שיהא קשור מערב שבת:

קרסטל. הוא סל שתולין בצואר הבהמה ומשימין שם אוכל כדי שלא תצטרך לפשוט צוארה ואינו אלא לתענוג בעלמא מיהו בעגלים או סוסים קטנים דארכובותיהן גבוהים וצוארן קטן ויש להם צער לשוח ולאכול על גבי קרקע שרי בחצר דומיא דמרדעת:

סכין. שמן למכה:

ומפרכסין. גלדי המכה בידים:

כרשינין הרבה וע"י כך יזיק לה אם לא יריצוה בחצר לחממה:

תניא לא יצא הסוס בזנב שועל. שתולין לו בין עיניו כדי שלא תשלוט בו עין:

ולא בזהורית שבין עיניו. שתולין בו מקצת אנשים לנוי:

בכיס שלו. שתולין לו באמתו לקבל זיבה ולבדוק מנין ראיותיו:

בכיס שבדדיהן. כדפרשינן במתני':

בחוסם שבפיה. שחוסמין אותה שלא תרעה בשדות אחרים וכשמגיעין למקום מרעיתה נוטלין אותה הימנה:

בסנדל שברגלה. שעושין לה סנדל של מתכת שלא יזיקוה האבנים וטעמא דסנדל משום דלמא משתליף ואתי לאיתויי:

אע"פ שהוא מומחה לאדם. כיון שאינו מומחה לבהמה דאדם דאית ליה מזלא מסייע ליה מזליה בהמה דלית לה מזלא לא אבל בקמיע מומחה לבהמה יוצאת:
ובכתיתין שעל גבי השבר. בהמה שנשבר לה עצם עושין לה דפין מכאן ומכאן וקושרין אותן שם והן מעמידים את העצם שלא ינוד הנה והנה עד שמתחבר:
ופוקק לה זוג. אבל כשאינו פקוק אפילו בחצר אסור מפני הענבל שבתוכה שמקשקש ומוליד קול:
פוקק. בצמר:
זוג. אשקילא:
ומטיילת בחצר. אבל ברה"ר לא תצא כדפרישית לקמן דמחזי כמאן דאזיל לחינגא:
מאי לבובין וכו' לבבתני. קרבתני אצליך מחמת מעשיך הטובים:
עור שקושרין להן תחת זכרותן כדי שלא יעלו על הנקבות. ולבובין לר"נ בר יצחק [נמי] לישנא דקרובי הוא ומיהו הכא משמש לשון ריחוק שמצינו תיבה משמשת דבר וחילופה כמו (איוב ל"א:י"ב) ובכל תבואתי תשרש ודשנו את המזבח:
ממאי מדקתני סיפא והרחלים יוצאות שחוזות. וכי היכי דבסיפא מיירי בענין עליית נקבות על הזכרים רישא נמי בכי האי גוונא מיירי אלא דרישא כדי שלא יעלו וסיפא כדי שיעלו:

דף כה.

שית זונה. נוטריקין שחוזות:
שית. בית הבשת:
שמכבנין. קושרין בגד סביביו ביום שנולד שצמרו נקי ומשמר צמרו שלא יטנף:
למילת. לעשות מצמרו כלי מילת:
באנפי נפשה. ולא אפלוגתא דמתני':
אבל מי מפיס. מי מטיל גורל ומבחין איזו ליבש ואיזו לחלוב והרואה אותן צרורות ליבש אומר לחלוב הוא ואתי למשרי תרוייהו:
מתני' לא יצא הגמל במטולטלת. מטולטלת כמין כר מלא מוכין שנותנין לו תחת זנבו ואית דמפרשי מטולטלת לגמל כמרדעת לחמור:
ולא עקוד ולא רגול. מפרש בגמרא שעוקדים ידיהם עם רגליהן בחבלין שלא יברחו:
ולא יקשרו גמלים זה בזה וימשוך. האחד כדפריש בגמ':
אבל מכניס חבלים לתוך ידו. אם רוצה להוליכן לנהר להשקותן מכניס חבל כל אחד ואחד בידו ומוליכן:

ובלבד שלא יכרוך. החבל על ידו ובגמ' מפרש טעמא:
גמ' בזנבו ובחטוטרתו. דכיון דקשור בשניהם לא נפיל:
חטוטרתו. חרובא שיש לכל הגמלים בגביהם:
בשליתה. דכיון דכאיב לא מנתחא ליה:
עקידת יד ורגל. אחד מן הרגלים ואחד מן הידים מחבר ומאסר ביחד:
כיצחק בן אברהם. כדכתיב (בראשית כ"ב:ט') ויעקוד את יצחק בנו כפף ידיו ורגליו לאחוריו וקשר יד עם רגל ונפשט צוארו לאחוריו:
ידו על גבי זרועו. אחת מידיו כופף כלפי מעלה וקושר כדי שלא יהיו לו אלא שלשה רגלים לברוח:
לחינגא. לשוק למוכרו חינגא על שם שסובבין את השוק במחולות:
עד כאן לא שנו אלא לענין כלאים. האי לא יכרוך דמתני' לא שייך ביה איסור שבת אלא משום כלאים אסר ליה כדמפרש ואזיל:
אילימא כלאים דאדם. כריך להו סביבות ידיו ורגליו נמצא קשור עם הגמלים ופעמים שהם מושכים שום דבר ונמצא אדם וגמל מנהיגין יחד:
והתנן אדם מותר. עם כל הבהמות לחרוש ולמשוך שלא אסרה תורה אלא לשני [מיני] בהמות יחד כעין שור וחמור ומשנה זו במסכת כלאים:
כלאים דחבלים. שיש בהן חבלי צמר וחבלי פשתן וכי כריך להו הוי כלאים וידיו מתחממות באחיזתן וקסבר תנא דמתני' דבר שאין מתכוין אסור:
התוכף. בגדי צמר ופשתי':
תכיפהאחת. כגון ע"י מחט פעם אחת או שקשר קשר א':
אינו חיבור. דכתיב (דברים כ"ב:י"א) צמר ופשתים יחדו לא אסרה תורה אלא יחדיו דהיינו חבור המתקיים יפה:
שלא יכרוך ויקשר. כריכה וקשירה בשתי תכיפות ומה שהביא הרב אלפסי ז"ל הך סוגיא לא הביאה אלא לפרוש' למתניתין דהא קי"ל דבר שאין מתכוין מותר ואפילו לענין כלאים (כלאים פ"ט מ"ה) דמוכרי כסות וכלים מוכרין כדרכן ובלבד שלא יתכוין בחמה מפני החמה ובגשמים מפני הגשמים:
אמר שמואל ובלבד שלא יוציא. ראש החבל מתחת ידו למטה טפח דדמי כמי שנושאה ולא מתחזיא שהיא מאפסר הגמל:
הלכה למעשה אתא לאשמועינן. דהבא לימלך אמרינן ליה טפח שלא להקל באיסורין ומיהו עד טפחיים ליכא איסור:
והתניא ובלבד שיגביה אפסר מן הקרקע טפח. אבל כל כמה דבעי נפיק מתותי ידיה:

בחבלא דביני ביני. שבין ידיו לגמל ובההיא קאמר דכמה דבעי להוי ובלבד שיגביהנו מן הקרקע טפח כדי שתראה הבהמה נמשכת דאי לא לא מתחזי נטירותא דבהמה אלא למשוי בעלמא שאין נראה שאוחז ראשה בידו:

מתני' אין חמור יוצא במרדעת וכו' בזוג. אשקיל"א:

סולם ורצועה. וכל הנך דמתני' מפרש בגמרא:

קופר. שרץ הוא ונימיו חדין כמחט וקורין לו אריסיון וקושרין עורו בדדי הפרה שלא יינקוה שרצים:

ולא ברצועה שבין קרניה. דמשוי הוא:

גמ' שאינה קשורה לו מערב שבת. דלא גלי אדעתיה מעיקרא שהיא צריכה לכך שיהא לה למלבוש:

דף כה:

פקוק. סתום:

לחינגא. לשוק לימכר:

בי לועא. שקושרין לה כנגד הלחי:

דלא הדר חייך לה. שלא תוכל להחזיר צוארה לצד המכה לחככה בשיניה לכך תולים בצוארה דפין וחשובים הן מכתיתין שעל גבי השבר ואי נפלי חייס עלייהו ומייתי להו בשגגה:

דלא ליחלפן. בתרנגולי חבריהם:

דלא ליתברו מאני. שקושרין שתי רגליהם יחד ברצועה קצרה שלא תוכל להרים רגליה ולהתיז:

דלא ליחמטן אליותיהן. שלא תלקה אליה שלהן בסלעים:

דרנין. תולעין:

קיסמא דריתמא. קיסם של רותם שמניחין בחוטמה ולהכי קרי להו חנונות דעבדין להו מילתא דמרחמין עלייהו:

בר נירא. עול קטן שנותנים לעגל בצוארו כדי שיהא רגיל לכוף ראשו כשיגדל:

דלא לימצויה יאלי. שלא יינקוה העלוקות שבמים ששער עור זה כמחטין ואין העלוקות קרבות להן:

מתנו בכולי סדר מועד כל כי האי זוגא. ארבעתם ביחד:

חלופי רבי יוחנן ומעייל ר' יהונתן. יש שמחליפין ר' יוחנן ומכניסין ר' יהונתן:

בכל העולם כולו. בכל ישראל כגון מלך או נשיא שאפשר לו למחות שיראים מפניו ומקבלים את דבריו:

סלקו להו במה בהמה במה

אשה יוצאה. דהוי תכשיט ולא שייך ביה למיגזר דלמא אתי לאתויי ד' אמות ברה"ר ובמה אינה יוצא' במידי דהוי משוי אי נמי דהוי תכשיט אלא דשייך למגזר ביה דלמא אתי לאתויי ד' אמות:

לא בחוטי צמר ופשתן ורצועה שבראשה. שקולעת בהן שערה. שבראשה אכולהו קאי:

ולא תטבול בהן. משום חציצה:

עד שתרפם. שתתירם קצת שיהיו רפויין ויכנסו המים ביניהן ולשער ובגמ' בעי טבילה מאן דכר שמה ומשני מה טעם קאמר מה טעם לא תצא האשה לא בחוטי צמר ולא בחוטי פשתן מפני שאמרו חכמים בחול לא תטבול בהם עד שתרפם וכיון דבחול לא תטבול בהם עד שתרפם בשבת לא תצא בהן דלמא מתרמיא לה טבילה של מצוה ושריא להו ואתיא לאתוייהו ד' אמות ברשות הרבים:

טוטפת וסרביטין. מפרש בגמרא וחשובין הן וחיישינן דלמא שלפא ומחוייא לחברתה:

בזמן שאינן תפורין. עם השבכה שקורין קופיא אבל תפורין ליכא למיחש לאחויי שאינה נוטלת השבכה מראשה ברה"ר שתתגלה כלשערה:

כבול. מפרש בגמרא:

לרה"ר. אבל לחצר שרי וכל הנזכרין למעלה אסורין אף בחצר שמא תצא בהן לרה"ר וחדא גזירה הוא דגזור בהו שלא תתקשט בהן בשבת כלל ובכבול התירו כדמפרש לקמן בפרקין [דף סד:] שלא לאסור את כל תכשיטיה ותתגנה על בעלה:

עיר של זהב. תכשיט שמציירין בו כמין עיר:

קטלא. מפרש בגמ':

חותם. לחתום בה אגרות או כל דבר סגור:

ואם יצאת אינה חייבת חטאת. דכולהו לאו משוי נינהו אלא דרבנן הוא דגזרו בהו דלמא אתיא לאיתויינהו:

וכתבו בתוספות דכי אסרינן חוטי צמר וחוטי פשתן ורצועה שבראשה משום לתא דטבילה היינו דוקא שלא קלעה בהן שערה אלא שקשרה אותן בהן אבל בשקלעה ליכא למיחש להכי דהא אמרינן לקמן בסוף פרק המצניע [דף צד:] דגודלת חייבת חטאת משום בונה וכיון שכן סותרת קליעתה חייבת נמי משום סותר הילכך כי מתרמיא לה טבילה של מצוה ליכא למיחש דעבדא הכי וכתבו עוד דמאי דאסרינן בכל הני דמתניתין דלמא מתיא להו ארבע אמות ברשות הרבים דוקא בתכשיטין קטנים שאין אדם מרגיש

בהן דאי לא תימא הכי אם כן לא תצא אשה בסרבל ולא בחגורה שבמתניה שמא תשכח ותעבירם אלא ודאי דוקא בתכשיטין קטנים הוא ששששו אבל לא בתכשיטין גדולים ולפיכך מתרת אשה חגורתה ברשות הרבים וחוגרת כדאמרינן לקמן [דף סא.] גבי קמיע מומחה דקושר ומתיר אפילו ברה"ר:

עוד כתבו בשם ר"ת ז"ל דהנך תכשיטין דאסירי משום דלמא שלפא ומחוייא דוקא בנשים הוא דחיישינן להכי לפי שדעתן קלה עליהן להתפאר בתכשיטיהן אבל באנשים דלא עבדו הכי שרי ויש ראיה לדבריו בירושלמי בפרקין [הלכה א] דאמרינן התם תכשיטין למה הן אסורין אמר רבי אבא ע"י שהנשים שחצניות הן היא מתירתן ומראתן לחברתה והיא שכחה ומהלכת בהן ד' אמות והרי זה מפורש כדברי ר"ת ז"ל ואע"פ שאמרו שם במקום אחר רבי חייא בשם ר"ש ברבי חייא ואפילו במקום שאמרו לא תצא ואם יצאתה אינה חייבת חטאת אסורין לצאת בה בחצר ושיילי' עליה והאיש ע"י שאינו שוחץ מותר ומהדרין נשמעינן מן הדא מעשה בר"ג ברבי שירד לטייל בתוך חצרו ומפתח של זהב בידו וגערו בו חביריו משום תכשיט הדא אמרה אחד האיש ואחד האשה ומשמע לכאורה מיהא דתכשיטין אסורין אף לאיש ושלא כדברי (רש"י ז"ל ו)ר"ת ז"ל ולפי זה תהא סוגיא זו חלוקה על אותה מימרא של רבי אבא שהזכרנו אלא שבא הרמב"ן ז"ל ולימד דאיכא למימר דלא פליגן משום דהכא הכי קאמרינן מי אמרינן דהך חומרא יתירתא דעבדינן לומר שאפילו דברים שלא נאסרו ברה"ר אלא משום שבות שיהו אסורין בחצר דנימא דוקא באשה שהיא שוחצת אבל באיש שאינו שוחץ [אמרינן] דברים שהן אסורין לו משום שבות ברשות הרבים שיהו מותרין לו בחצר או דלמא לא שנא ועלה אמרינן נשמעינן מן הדא דר"ג ירד לטייל בחצרו ומפתח של זהב בידו כלומר שהיה נושא אותו באצבעו לתכשיט כטבעת וגערו בו חביריו משום תכשיט כלומר שאילו לא היה תכשיט היה מותר לטייל בו בחצר דליכא למיחש שמא יצא בו אבל לפי שהיה תכשיט גערו בו לפי שהדבר קרוב שיצא בו לרה"ר ואילו יצא בו היה איסור בדבר אפילו תמצא לומר שלא נאסר תכשיט לאיש וטעמא דמילתא משום דהכא כיון שיש שם מפתח שהוא צריך לו איכא למיחש שמא יצטרך לו ויוציאנו מאצבעו ויעבירו ארבע אמות ברשות הרבים אבל לעולם תכשיטין מותרין לאיש:

דף כו.

ועל פי סברא זו יש מי שאומר שעכשיו יצא האיש אפילו בטבעת שאין עליה חותם דאע"ג דאמרינן בגמרא [דף סב.] אמר עולא וחלופיהן באיש כלומר דמאי דמשמע ממתני'

דטבעת שאין עליה חותם תכשיט לאשה מדקתני עלה ואם יצאת אינה חייבת חטאת וטבעת שיש עליה חותם משוי הוא לה כדקתני ואם יצאת חייבת חטאת הני מילי הוי חלופיהן באיש כלומר דטבעת שיש עליה חותם תכשיט הוא לו ושאין עליה חותם משוי. ה"מ לפי דורם שלא היו האנשים רגילין בטבעת שאין עליה חותם וכיון שלא היו רגילין אפילו בחול היו עוברין משום לא ילבש גבר שמלת אשה אבל עכשיו שנהגו בו הרי הוא להם תכשיט ובין בחול בין בשבת שרי כשתמצא לומר שלא נאסרו תכשיטין לאיש כדברי רבינו תם ז"ל אלא שיש חולקין עליו וכמו שיתבאר בגמ' בס"ד:

אבל קשה הדבר על מה סמכו בדורות הללו שהנשים יוצאות לרשות הרבים בטבעת שאין עליה חותם והרב בעל התרומה ז"ל מלמד עליהן זכות לפי שעכשיו אין לנו רשות הרבים גמורה משום דבעינן שיהו המבואות מפולשין ורחבים שש עשרה אמה ושיהו ששים רבוא עוברים שם בכל יום ולפיכך כיון שאי אפשר לבא לידי איסור של תורה לא גזרינן דלמא שלפה ואתיא לאיתויי והך סברא לא מחוורא שלא מצינו שהזכירו חכמים ברשות הרבים דבעינן שיהו עוברים שם ששים רבוא בכל יום ואע"פ שרש"י ז"ל מפרש כן בהרבה מקומות אם איתא אי אפשר דלא משתמיט תלמודא לאדכורי הכי בחד דוכתא ועוד שחכמים סתם אסרו ולא נתנו דבריהם לשיעורין לחלק בין כפרים לעיירות גדולות אלא שעכשיו שנהגו בכך לא ישמעו למי שימחה בידן בכיוצא בזה הנח להן מוטב שיהו שוגגות ואל יהו מזידות:

גמ' בעי מיניה רב כהנא מרב תיכי חלילתא מאי. שרשרות של חוטים חלולות ועגולות מהו לקלוע בהן שערה ולצאת בהן בשבת דאינה יכולה למתחן ולדחקן על השער בחוזק והמים נכנסין ומבעיא ליה מי הוי חציצה ולא תצא בהן בשבת משום גזירת מצות טבילה תו לא הויא חציצה:

כל שהוא ארוג לא גזרו. לצאת בשבת דלענין חציצה לא חייץ דלא מצי להדוקי שפיר ואיכא מאן דאמר דוקא ארוג כי האי שהוא חלול ואי אפשר שלא יכנסו שם המים אבל ארוג שאינו חלול חייץ:

חזינא לאחתאי דלא קפידן עלייהו. ליטלן מראשן כשהן רוחצות בחמין אלמא עיילי בהו מיא שפיר אפי' להנאת רחיצה וכל שכן לענין טבילה נמי לא צריכה להתירן ומותר לצאת בהן בשבת דאי מתרמיא לה טבילה לא שריא להו לא משום חציצה ולא משום קפידא:

דמיטנפי. הנך תיכי בטיט:

הא נמי ארוג הוא. והא קאמר דלא גזרו כלל לצאת ולהאי לישנא דלא קפדן משמע דאי קפדן ליטלן מראשן כשהן רוחצות אסור לצאת בהן בשבת ואע"ג דלענין הדוקי לא חייצי ומותרות לטבול בהן הלכך הני כיון דמטנפי מקפיד קפידן להיות בראשן בשעת טבילתן מפני שהמים ממחין את הטיט ומלכלך בשרן בעלייתן מן הטבילה ואע"ג דחציצה לא הוי דהא עייל בהו מיא אפי' הכי כיון דשריא להו משום טינוף אתיא לאיתויינהו ואסור לצאת בהן וללישנא קמא לא גזרו אלא במידי דחייץ לטבילה והני כיון דחלילתא נינהו לא חייצי:

תנן התם אלו חוצצין באדם משום דתני התם ואלו חוצצין בכלים תנא לגבי טבילת אדם ואלו חוצצין באדם:

של צמר ושל שער אין חוצצין. משום דלא מיהדקי על גבי שער:

וכולן בראשי הבנות שנינו. לא תימא שבראשי הבנות ארצועות לחודייהו קאי אלא אחותים נמי קאי למעוטי חוטים שבצואר שאין חוצצין:

לפי שאין אשה חונקת את עצמה. להדק חוטין שבצוארה וקושרת בריוח שיהו רפין:

חבקין. ענפי רצועות מוזהבות והן רחבות:

כגון קטלא. בגד שתולה בצוארה כנגד לבה שלא יפול מאכל שהיא אוכלת על בגדיה ויש לו מקום שנצים כעין מכנסים ותוחב בו רצועה רחבה וקושרת הרצועה סביב צוארה וחונקת בו את עצמה בחוזק כדי שיהא בשרה בולט ותראה כבעלת בשר ומתוך שהרצועה רחבה וחלקה אינה מזקת:

מודים חכמים לר' יהודה בחוטי שער שאין חוצצין. פירוש דוקא בראשי הבנות הוא שאין שער חוצץ לפי שאי אפשר להדקו יפה אבל לקשור נימא אחת בעצמה או נימא בחברתה מתהדקות הן בענין שאין המים נכנסין שם דהא אמרינן בפרק בתרא דנדה (דף סז.) נימא אחת קשורה חוצצת שלש אין חוצצות שתים איני יודע ואפי' לכרוך חוטין אלו בשערותיה נמי שרי לפי שא"א לחוטי שער הללו שלא יהו יותר מנימא אחת ואמרי' בהדיא בירושלמי שאם קשר שתי נמין בשלש דינייהו כשלש ולא חייצי:

מאי טוטפת וכו'. ותהוי כקמיע מומחה דקתני מתניתין ולא בקמיע בזמן שאינו מן המומחה הא מומחה שפיר דמי:

סבכה. קופיא דאי שלפה לה מגלה ראשה:

אי כבלא דעבדא תנן. חותם שעושין לעבד בכסותו לסימן שהוא עבד ובההוא קתני מתני' השפחה לא תצא בה:

אבל כיפה של צמר. כמין כובע שתחת השבכה דמיקרי נמי כבול ומתקשטת בו שפיר דמי דכיון דאי שלפה ליה מגלה שערה לא שלפה ומחויא:
או דילמא כיפה של צמר תנן. דחיישינן דלמא שלפה ושומטת [אותה] מתחת השבכה ואינה מגלה את שערה:
וכ"ש כבלא דעבדא. דלא תצא דאיכא למיחש דלמא שלפה ליה ומייתא ליה בידיה כדי שלא תראה שפחה:
תניא נמי הכי יוצאה אשה בכבול ובאצטמא לחצר. לקמן מפרש מאי אצטמא וסייעתא היא מסיפא דברייתא דמסיים ואזיל כל שהוא למטה מן השבכה יוצאין בו ש"מ כיפה של צמר תנן דכבול ליתיה תחת השבכה וא"ת למ"ד כבלא דעבדא תנן למה התירו בחצר בשלמא למ"ד כיפה של צמר התירו לה בחצר כדי שלא תתגנה על בעלה כדאמרינן אבל כבלא דעבדא אמאי יש לומר דדוקא בתכשיטין גזרו בחצר לפי שקשה עליה להניחן אבל בכבלא דעבדא דגנאי הוא לו כל שאתה מצריכו להניחו הנה הוא זריז בדבר וזכור ליטלו בהצנע:

דף כו:

תנו רבנן ג' דברים נאמרו באצטמא אין בה משום כלאים. פרש"י ז"ל שעשוין כמין לבד שקורין פילטר"א ואינה טוייה וא"ת ומה בכך והא תנן (כלאים פ"ט מ"ט) הלבדין אסורין מפני שהן שועין וליכא למימר דה"מ מדרבנן אבל הכא מדאורייתא קאמר שאין אסור משום כלאים אלא שוע טווי ונוז כדאמרינן במסכת נדה [דף סא:] מדאפקינהו רחמנא בחד לישנא ליתא דא"כ לא הוה ליה למיתני סתמא אין בה משום כלאים תירץ ר"י בר אשר ז"ל דאצטמא דבר קשה הוא וכל שאינו כלאים דאורייתא בקשין שרי לגמרי דלא גזרו בהו רבנן וכדאמרינן פרק קמא דיו"ט (דף טו.) אמר רב הונא בריה דרב המנונא האי נמטא גמדא דנרש שריא כלומר דאע"ג דשאר לבדים אסורין מדרבנן האי שרי לפי שהוא קשה:
מיהוו כי אמרינן דכל שהוא קשה שרי דוקא במידי דלא מיתסר אלא מדרבנן אבל במידי דמיתסר משום כלאים דאורייתא אפי' קשה נמי אסור וראיה לדבר מדאמרינן בפרק קמא דערכין (דף ג.) הכל חייבין בציצית כהנים לויים וישראלים ופרכינן פשיטא ומשני כהנים אצטריך ליה סד"א הואיל וכתיב לא תלבש שעטנז גדילים תעשה לך מאן דלא אשתרי כלאים גביה בלבישה מחייב במצות ציצית והני כהנים הואיל ואשתרי כלאים לגבייהו לא ליחייבו קא משמע לן ואם איתא דבקשים אפילו כלאים דאורייתא שרו

היכי אשתרי כלאים לגבי כהנים דהא אמרינן ביומא בפרק בא לו (דף סט.) רב אשי אמר בגדי כהונה קשין הן ולהכי שרי התם להציען תחתיו אלא ודאי כי מקילין בקשין דוקא במידי דלא מיתסר משום כלאים אלא מדרבנן כגון הלבדין שאינם שוע טווי ונוז ומשום הכי שרי אפילו בהעלאה אבל כל שהוא שוע טווי ונוז דמתסר מדאורייתא אפילו בקשין העלאה אסורה והיינו דאשתרי כלאים לגבי כהנים אף על גב דבגדי כהונה קשין הם ומהאי טעמא נמי קשין דאורייתא נהי דבהעלאה אסירי משום דכל בדאורייתא לא מפלגינן בין רך לקשה בהצעה מיהא שרו משום דהצעה ליתא אלא מדרבנן וכדאמרינן בסוף פרק קמא דיום טוב (דף ד:) לא יעלה עליך אבל אתה מציעו תחתיך אבל אמרו חכמים אסור לעשות כן שמא תכרך נימא על בשרו הילכך כיון דהצעה לא אסורה אלא מדרבנן בקשין אפי' הן שוע טווי ונוז אף על גב דמיתסרי בהעלאה מדאורייתא בהצעה שרי ומשום הכי מסקינן בפרק בא לו (דף סט.) דמשום דבגדי כהונה קשין הן מותר להציען תחתיו אף על פי שבגדי כהונה כלאים דאורייתא הן:

נמצא פסקן של דברים דקשין דאורייתא בהעלאה אסירי מדאורייתא ובהצעה שרו אפי' מדרבנן וקשין דרבנן בין בהצעה בין בהעלאה שרו אפילו מדרבנן ומשום האי טעמא דכתיבנא דהצעה ליתא אלא מדרבנן מצינו קצת דברים שאע"פ שהן רכין התירו בהן הצעה כדאמרינן (נדה סא:) בגד שנאבד בו כלאים אין עושין אותו מרדעת לחמור גזרה שמא יתפרנו על בגדו ומשמע דוקא בגד שנאבד בו כלאים אבל בגד הידוע שהוא של כלאים דליכא למיחש להכי עושין אותו מרדעת לחמור והכי נמי תנן במסכת כלאים [פ"ט מ"ד] בגד שיש בו כלאים עושין אותו מרדעת לחמור ותכריכין למת וכן כרים וכסתות ומילי אחריני נמי חשיב התם במסכת כלאים שמותר להציען תחתיו משום דהצעה ליתא אלא מדרבנן ובהנהו דהתם לא שכיח בהו כריכה:

ואין מטמאין בנגעים. פירוש משום דבגד כתיב בהו ולא מיקרי בגד אלא טווי ואריג והאי דנקט נגעים ה"ה דאין מטמא בשרצים וטמא מת דבהנהו נמי בגד כתיב בהו אלא לרבותא נקטינהו דלא מבעיא בהנך דאין שתי וערב טמא בהן אלא אף בנגעים דשתי וערב מטמא בהן אצטמא לא מטמאה משום דלא טווי הוא ויש מפרשים דבנגעים דוקא קאמר לפי שהוא ממיני צבעונים ואין בגד מטמא בנגעים אלא לבן כדאיתא בתורת כהנים:

ואין יוצאין בה לרה"ר שאינה תכשיט. וכמשוי הן:

אף אין בה משום עטרות כלות. שאסרו אותן מחורבן הבית ואילך משום צער:

אמר שמואל יוצא העבד בחותם שבצוארו. בשל טיט כדמפרש ואזיל דא"נ מפסיק לא אתי לאתויי שבריו לרבו שאין שבריו חשובים שיקפיד רבו עליהן:

אבל לא בחותם שבכסותו. דחיישינן דלמא מפסיק ומירתת מרבו שמא יאמר שהוא נטלו להראות בשוק שהוא בן חורין ומקפל טליתו על כתפו כדי שלא יראה כסותו בלא חותם [דף קמז.] ואמר רב יצחק בר יוסף היוצא בטלית מקופלת ומונחת לו על כתפו בשבת חייב חטאת דאינה תכשיט אלא בזמן שלובשה דרך מלבוש:

לא קשיא הא דתניא לא תצא בשל מתכת. דחיישינן שמא ישבר ויביא שבריו לרבו:

והא דתניא יוצא בשל טיט. שאין רבו מקפיד על שבריו ובגמ' מוכח דאפי' בשל טיט נמי כל היכא שעשאו העבד לעצמו ולא עשאו רבו לו לא יצא דחיישינן שמא יתבייש במקום מכיריו ויטלנו כדי שלא יראנו שהוא עבד דכיון שהוא עשאו לעצמו ולא עשאו רבו לו לא מימנע מלעבד הכי משום אימתא דרביה והתימה מן הרב אלפסי ז"ל שלא הזכיר זה בהל':

תניא לא תצא בהמה וכו' ולא בחותם שבכסותה. כסות שעושין לסוסים מנעלים שלא יטנפו ולא בזוג שבצוארה ולא בזוג שבכסותה דמיתחזי כמאן דאזיל לחינגא:

כדעבד ליה ר"ע לדביתהו. במסכת נדרים (דף נ.):

כלילא. על פדחתה היא קושרת מאזן לאזן:

דאניסכא. שכולו טס של זהב אניסכא דבר שנתך דהיינו זהב או כסף:

כ"ע לא פליגי דאסור. דכיון דחשוב גזרינן דלמא שלפא ומחויא והרב אלפסי ז"ל פי' ניסכא חוט וכמו שכתב בהלכותיו:

דף כז.

בפירוש אמרת לן משמיה דרב כלילא שרי. אלמא בדאניסכא פליגי אבל בדארוקתא אפי' רב מודה דשרי:

קמרא שרי. ואסיקנא אפילו דאניסכא מידי דהוה אאבנט של מלכים:

איכא מאן דמוכח מהכא שאפי' האיש אסור לצאת בתכשיטין דחיישינן ליה נמי דלמא שליף ואתי לאחוויי שלא כדברי רבינו תם ז"ל שכתבנו במשנתנו דהא לא שרינן קמרא הכא אלא מידי דהוה אאבנט של מלכים [או טלית מוזהבת] כלומר אין אדם עשוי להתיר אבנטו ברה"ר משמע הא לאו הכי אסור. ולאו ראיה הוא דאפשר דהכא משום משוי ולא [משוי] שקלא וטריא דדלמא למי שלא הורגל לצאת בו משוי הוא לפי שאינו עשוי אלא למי שמשמש מלכים שמזרז עצמו לעבודתן ומנהג משמשי מלכי פרס לחגרו וכך הוזכר בס' (התרומה) [הערוך] בשמו של רבינו שרירא גאון ז"ל וזהו שאמ' הכתוב (איוב י"ב:י"ח) מוסר מלכים פתח ויאסור אזור במתניהם כלומר שהשם יתעלה מפתח

מוסר המלכים ומסיר עולם שהיה להם על אחרים ואוזר להם אזור במתניהם שיהיו הם משמשי מלכים הקמים תחתיו ומסקינן בגמרא דאפילו הכי לאו משוי הוא מידי דהוה אאבנט של מלכים אבל לעולם לא חיישינן באיש במה שתכשיט לו משום דלמא שליף ואתי לאחויי שאין דרכו בכך:

מנקטא פארי. בגד שיש בו שנצים כעין מכנסים ומכנסת בו רצועה רחבה וקושרת סביב צוארה והבגד תלוי על לבה והוא חשוב ומצוייר בזהב:

ומאי נזמים נזמי האף. אבל נזמי אזן מותר לכתחלה דטריחא לה מילתא למשלף ואחוויי מפני שאזניה מכוסות בקשוריה:

ולא בטבעת שאין עליה חותם. ואם יצתה פטורה דתכשיט הוא לה ומשום דשלפא ומחויא הוא דמיתסר הא יש עליה חותם חייבת חטאת דלאו תכשיט הוא והוי משוי ולא הוצאה כלאחר יד היא כדמפרשינן לקמן:

למאי חזיא. דודאי תכשיט הוא מדקתני אינה חייבת חטאת:

הואיל ואשה חולקת בה שערה. לכאן ולכאן באמצע ראשה:

ופריך הא תינח בחול בשבת למאי חזיא ופרש"י ז"ל בשבת אינה חולקת שערה ואיכא למידק ומאי טעמא לא הא קי"ל [דף נ:] נזיר חופף ומפספס אבל לא סורק וה"ה בשבת דשרי לר"ש שאין זה פסיק רישיה ולא ימות ועוד דמשמע מדברי רש"י ז"ל שאילו היתה חולקת שערה בשבת לא היה בה משום משוי ואמאי הרי אין זה תכשיט אלא כלי אלא הכי קאמר בשבת למאי חזיא שתהא קרויה תכשיט דאפי' חולקת בה שערה לאו תכשיט הוא ומפרקי' תנא כמין טס של זהב יש לה על ראשה בחול חולקת בה שערה בשבת מניחתה כנגד פדחתה:

מתני' לא יצא האיש בסנדל המסומר. של עץ הוא ותוחבים מסמרות לחזק התחתון עם העליון ובגמרא מפרש מ"ט גזרו ביה רבנן:

ולא ביחיד. ולא בסנדל יחיד:

בזמן שאין ברגלו מכה. דלמא מחייכי עליה ושליף ליה ומייתי ליה בידיה בשכחת שבת ובירושלמי [פרק זה הל"ב] מפרש דלא ליחשדו (דלא) דטעין ליה לחבריה תותי כנפיה ומיהו בזמן שיש שם ברגלו מכ' שרי דליכא למיחש להכי ובגמרא בעי בהי מינייהו יהיב ליה:

ולא בתפלין אמרינן בגמרא דלא מבעיא אליבא דמ"ד שבת לאו זמן תפלין הוא דאסור אלא אפילו למ"ד שבת זמן תפלין הוא אסור דלמא אתי לאיתויינהו ארבע אמות ברה"ר כלומר אם בא ליפנות:

ולא בקמיע שכותבין לרפואה:
שאין מן המומחה. אבל קמיע מומחה שרי דתכשיט הוא לחולה כאחד ממלבושיו:
שריון וקסדא ומגפיים מפרש בגמרא:
אינו חייב חטאת דלא משוי נינהו אלא כמלבושיו נינהו בחול למלחמה ומיהו לכתחלה לא יצא דנראה כיוצא למלחמה:
גמ' שליפי השמד היו. בני אדם המשמטים עצמן מן השמד היו:

דף כז:

הנכנס יכנס. שהנכנס יראה תחלה שאין אדם רואהו:
והיוצא אל יצא. שמא יראו אויבים מבחוץ והוא לא ידע ויראוהו ויכירו שאנו כאן:
נהפך סנדלו. שיש לו שתי פיות ויכול להנעילו משני צדדין אבל ניכר מהו לפנים ומהו לאחור וכשנעלו זה הפוך נראה הנכנס כאילו יוצא וניכר מקומו בקרקע:
והרגו זה את זה. בדחיקתן והיו סנדליהן מסומרין:
דאיכא כנופיא דאיסורא. שאין עושין בו מלאכה ונקבצים בבתי כנסיות ובבתי מדרשות כי ההוא מעשה דהואי בכנופיא דאיסורא בעשיית מלאכה:
והיינו דתנן ביו"ט אין משלחין סנדל מסומר ולא מנעל שאינו תפור. ואם תאמר והא קתני סיפא דההיא זה הכלל כל דבר שנאותים בו משלחין אותו ביו"ט וסנדל המסומר הרי נאותים בו בחול וכיון שכן אמאי אין משלחין אותו ביום טוב ויש לומר דבסנדל המסומר החמירו הואיל ובאתה תקלה על ידו וזה הכלל דקתני התם אמנעל שאינו תפור קאי שאין נאותין בו בחול כיון שהוא בלי תפירה:
לא שנו אלא לחזק. שמסמרותיהן נעשו לחזק העקב שקורין שול"א עם הפנתא שקורין אנפילייא:
אבל לנוי מותר. דלא גזרו אלא מעין המאורע והנהו לחזק הוו:
שתים מכאן. לצד חיצון אחת בראשו לצד אצבעו ואחת לצד עקבו:
ושתים מכאן. לצד פנימי :
תרסיותיו. רצועותיו:
תפרו מבפנים. שנתן מנעל של עור מבפנים מן הסנדל ותפרו:
מותר. שמעתי מר' יוחנן וטעמא לא ידענא:
עשאו. למסמר:
כמין קלבוס. שני ראשיו חדין וכפוף ונשתנה משאר מסמרות ונועץ שני ראשין בעץ כדאמרינן במסכת סוטה (דף יט:) קלבוס של ברזל היו מטילין לתוך פיה:

חיפהו כולו במסמרים וכו'. מותר הואיל ונשתנה מכמות שהיה דכעין המאורע בלבד גזרו:

אבל מטלטלין אותו לכסות בו את הכלי. דתורת כלי עליו:

אוסר. דלמא אתי לנועלו:

חיפהו בעו' מלמטה וקבע בו וכו' מותר. הואיל ונשתנה מכמות שהי' דמעין המאורע גזרו:

עשאו. לראש המסמר כמין טס או שעשאו חד כמין יתד:

נקטינן משמעתין דלא אסרו סנדל המסומר אלא כעין מעשה שהיה ומשמע דאותו סנדל שאסרו אנפליא שלו של עור ושוליו של עץ והיו לו תרסיות והיה אפשר להפכו כדאמרינן ונהפכה סנדלו של אחד מהן הלכך כל שאינו יוצא בזה אין זה סנדלר המסומר שאסרו חכמים ולפ"ז סנדל המסומר שלנו שיוצאין בו בימות הגשמים אינו בכלל גזירה זו ואע"פ כן נהגו איסור בדבר לפי שדרכו לצאת מן הרגל ואיכא למיחש דלמא אתי לאיתויי כך ראיתי בשם הרשב"א ז"ל:

ולא ביחיד בזמן שאין ברגלו מכה. הא יש ברגלו מכה נפיק באותה שאין בה מכה והכי היא מסקנא דגמרא:

אמר רב פפא לא תימא עד דאתמחי גברא ואתמחי קמיע. פי' אתמחי גברא היינו שכתב שלשה קמיעות של ג' מיני חלאים לג' אנשים דאתמחי לכל קמיעות שיעשה לעולם ואפילו לכל מיני חלאים מידי דהוה אנגח (ב"ק דף לז.) שור וחמור וגמל דנעשה מועד לכל:

ואתמחי קמיע. הוא שנתרפאו בקמיע זה שלשה אנשים מחולי אחד אי נמי שנתרפא בו אדם אחד שלש פעמים דנמשה קמיע זה מומחה לכל אדם שיש לו אותו חולי:

ולא תימא דלא שרינן לצאת אלא היכא דאיכא תרתי דאתמחי גברא ואתמחי קמיע אלא כיון דמומחה גברא אע"ג דלא מומחה קמיעא סגי וכ"ש אתמחי קמיע ולא אתמחי גברא אלא מאי דהוי רבותא טפי נקט:

ולא קתני בזמן שאינו מומחה. דאלו היה תנא הכי הוה משמע דבעינן דמומחה קמיע ומשמע נמי דבעינן דמומחה גברא דהא קתני בסמוך איזהו קמיע מומחה ואוקימנא לה לאמחויי גברא:

תנו רבנן איזהו קמיע מומחה כל שריפא ושנה ושילש. משמע אפי' אדם אחד:

דף כח.

אחד קמיע של כתב ואחד קמיע של עקרין. קמיע לשון קשר ודעקרין של שלשה מיני שרשי סמנין נמי קרי קמיע:
ולא שנכפה. כלומר לא תימא דלא יצא אלא מי שבא עליו החולי כבר פעם אחת:
נכפה. היינו חולי דאדם נופל מחמתו לארץ ומכהו במוחו ומפילו:
אלא שלא יכפה. שבא ממשפחת נכפין ודואג שלא יכפה ויוצא בו:
בשיר. אצעדה:
מפני מראית העין. דלא מיחזי כמאן דבעי ליה לרפואה אלא לתכשיט ולא תכשיט הוא אלא מחמת דאגת החולי:
והתניא איזהו קמיע מומחה כל שריפא ג' בני אדם כאחד. ולעיל תני כל שריפא ושנה ושילש דמשמע אפי' אדם אחד:
הא לאתמחויי גברא. שיהא מומחה בכל קמיעות שיעשה לעולם בעינן שריפא ג' בני אדם והא דקתני כל שריפא ושנה ושילש דמשמע אפילו אדם אחד מיירי לאתמחויי קמיעא שיהא קמיע זה מומחה לכל אדם לאותו חולי:
אמר רב פפא פשיטא לי תלתא קמיעי לתלתא גברי אתמחי גברא ואתמחי קמיעא. פי' אפילו לא ריפא כל קמיעא אלא אדם אחד אתמחי גברא לכל קמיעותיו כיון שריפא ג' בני אדם בג' קמיעות חלוקין אבל עכשיו שכל קמיע ריפא ג' פעמים נעשו שלשה קמיעין אלו מומחין ע"י כל אדם וה"ה דהוה משכח אתמחי גברא ואתמחי קמיע כגון שריפא אדם זה ג' אנשים בשלשה קמיעות חלוקין ובקמיע הא' ריפא בו אדם אחד ג' פעמים:
תלתא קמיעי לתלתא גברי חד זמנא. גברא אתמחי לכל קמיעין שיעשה:
קמיעא לא אתמחי. מיד רופא אחר לפי שהמחאתו של רופא תלויה במזלו:
חד קמיעא לג' גברי קמיע אתמחי שיתרפא בו כל אדם מחולי זה:
גברא לא אתמחי. לקמיע אחר:
בעי רב פפא [כו'] **קמיעא ודאי לא אתמחי**. שהרי כל א' לא ריפא אלא פעם אחת:
או דלמא מזליה דהאי גברא:
מזלו של חולה זה הוא. דמקבל קמיעא. כלומר שכל קמיעא מועיל לו אבל לעיל בריפא ושנה ושילש לא חיישינן להכי לפי שהמחאתו של קמיע תלויה בעשייתו ובתקונו ולפיכך יותר יש לתלות ענין הרפואה בתקון הקמיע מבמזליה דהאי גברא אבל הכא דבהמחאת גברא עסקינן וכבר פירשתי דהמחאת גברא תלויה במזלו של רופא בהא הוא דאיכא לספוקי שמא מזל הרופא גרם או מזל החולה פירשתי שמועה זו לפי שטתו של

רש"י ז"ל ולא כדבריו ממש אבל מ"מ הוא סובר דכל היכא דאתמחי גברא יוצאין לרה"ר בכל קמיעא שיעשה:

אבל בתוס' אין סוברין כן שהם אומרים דלעולם לא אמרינן אתמחי גברא לכל קמיע שיעשה אלא אתמחי גברא היינו שעשה ג' קמיעין מענין אחד דאתמחי לכל קמיעין שיכתוב מאותו הלחש לאותו החולי ואתמחי קמיעא היינו שאותו כתב ממש ריפא ג' אנשים ירושלמי [פרק זה הל"ב] נאמן אדם לומר בקמיעא זו רפאתי בו ג' פעמים:

איבעיא להו קמיעין יש בהם משום קדושה וכו' לאצולינהו מפני הדליקה בשבת. כשאר כתבי הקדש:

הברכות. שתקנו חכמים כגון תשע של ר"ה שיש בהן מלכיות זכרונות ושופרות:

מענינות. מפרשיות הרבה שכותבין בהם מקראות של רפואות:

יגוד ויגנוז. יקוץ מקום השם ויגנוז:

ותפלין היינו טעמא דאינו נכנס בהן לבית הכסא אלא חולצן ברחוק ד' אמות ונכנס משום שי"ן שלהם. הכתובה בעור עצמו מבחוץ:

ומשמע הא לאו הכי כיון שהן מחופין שרי והיינו דמסקינן התם בפרק מי שמתו [דף כג.] דמי שרוצה ליכנס בבית הכסא חולץ תפליו ברחוק ארבע אמות ואוחזן בידו בבגדו כנגד לבו ונכנס ומיהו דוקא ביום שרי למעבד הכי לפי שהוא צריך לחזור ללובשן אבל בלילה אמרינן התם דעושה להן כיס טפח ומניחן ובכלי שאינו כליין אפילו פחות מטפח מותר אבל קמיע אפילו תמצא לומר דיש בו משום קדושה במחופה עור סגי אפילו בלילה דכיון דלעולם צריך לו הרי קמיע אף בלילה כתפלין ביום:

ואיכא מאן דגריס בגמרא ואמר אביי דלי"ת של תפלין ויו"ד של תפלין הלכה למשה מסיני כלומר שעושין דלי"ת ויו"ד בקשרי הרצועות להשלים שדי וכתבו בתוס' דלא גרסי' ליה דדלי"ת ויו"ד לאו הלכה נינהו דהא אמרינן לעיל בפ' במה מדליקין (דף כח:) לא הוכשרו למלאכת שמים אלא עור בהמה טהורה בלבד למאי הלכתא לתפלין ואקשינן תפלין בהדיא כתיב בהו למען תהיה תורת ה' בפיך מן המותר בפיך ופרקינן לעורן ואקשינן והא אמר אביי שי"ן של תפלין הלכה למשה מסיני ופרקינן לרצועותיהן ואם איתא לפרוך נמי רצועות הא אמר אביי דלי"ת ויו"ד של תפלין הלכה למשה מסיני כדאקשינן גבי לעורן משי"ן. ואין צריך למחוק הנוסחאות דדלי"ת ויו"ד כיון שאינן בכתיבה ממש אלא בקשר לאו תורת ה' מיקרי:

שריון קסדא ומגפיים. מיני כלי זיין:

מתני' לא תצא אשה וכו' כולייאר וכובלת. מפרש בגמרא:

פלייטון. שמן אפרסמון:
חייבת חטאת. דלאו תכשיט נינהו:
גמ' אמר עולא וחלופיהן באיש. פרש"י ז"ל דאטבעת קאי דטבעת שיש עליה חותם דבאשה הוי משוי לפי שאין דרכה בכך ואם יצתה חייבת חטאת באיש אם יצא פטור וטבעת שאין עליה חותם דבאשה הוי תכשיט באיש הוי משוי ואם יצא חייב חטאת וכן פי' רבינו שרירא ור"ח וה"ר אלברגלוני ז"ל ורבינו אלפסי ז"ל שפירשה בין בטבעת בין במחט לא נראו דבריו:

דף כח:

ואיכא דיליף מהכא דתכשיט באיש אסור לצאת בו לרה"ר דמדאמרי' וחלופיהן באיש אלמא טבעת שיש עליה חותם לאיש כטבעת שאין עליה חותם לאשה מה התם פטור אבל אסור לאיש נמי טבעת שיש עליה חותם שהוא תכשיט שלו פטור אבל אסור ולא כדברי ר"ת ז"ל. ויש לדחות דהאי וחלופיהן לאו לענין חיובא ופטורא קאמרינן אלא שאותה הטבעת שהוא תכשיט באשה דהיינו שאין עליה חותם הוי משוי באיש וטבעת שיש עליה חותם שהוא משוי באשה הוי תכשיט באיש ולעולם מאי דהוי תכשיט באיש אפילו לכתחלה שרי ולא מיחוור מדאמרינן בגמרא לפרוקי פרכין דפרכינן והא הוצאה כלאחר יד היא ומפרקינן הכא באשה גזברית עסקינן. כלומר דכיון דבחול דרכה לצאת באצבעה טבעת שיש עליה חותם לאו הוצאה כלאחר יד הוא ואפי' הכי כיון שרוב הנשים אין דרכן בכך משוי הוא לה וחייבת חטאת ופרכינן עלה תרצת אשה איש מאי איכא למימר כלומר אכתי איש אמאי חייב חטאת בטבעת שאין עליה חותם דהא לדידיה הוצאה כלאחר יד היא ואם איתא דחלופיהם לא קאי אדינייהו אלא לענין תכשיט ומשוי מאי קושיא כי היכי דאמרינן דטבעת שהוא תכשיט באשה פטור אבל אסור וטבעת שהוא תכשיט לאיש מותר לכתחלה הכי נמי נימא דטבעת שהוא משוי לאשה חייבת עליה חטאת וטבעת שהוא משוי לאיש פטור אבל אסור לפי שאין דרך הוצאה שלו בכך אלא משמע דסברא דתלמודא הוא דהאי וחלופיהן לענין חיוב ופטור נמי קאמרינן ושמעינן מינה דבתכשיט דאיש נמי איכא איסורא דרבנן ושלא כדברי ר"ת ז"ל אלא שיש מי שאומר דדוקא בתכשיטין השוין לאיש ולאשה הוא דאמרינן הכי דהואיל ואסרוה לאשה לא ראו להתיר באיש אבל בתכשיטין דאיש שאינן ראויים לאשה מותר האיש להוציאם ולפי זה צריך שנאמר דטבעות תכשיטין השוין לשנים מיקרי אע"פ שמה שהוא תכשיט לאשה אינו תכשיט לאיש:

אמר רבי אמי ואמרי לה במתניתא תנא שלשה דברים מביאין את האדם לידי עניות. כדאמרינן (בכל הבשר)(ד' קה:) [ע"פ קיא] שרא דעניותא נביל שמיה ונביל קרי ליה ואוהב מקום מיאוס ומשתין מים לפני מטתו היינו מיאוס:

ערום. אורחא דמילתא נקט מתוך שהוא ערום אינו יוצא לחוץ להשתין דטורח הוא לו ללבוש ולצאת:

אבל לבראי לית לן בה. שהקלוח ארוך. ונתז למרחוק:

משא ולא משא. שאינו רוחץ ומשפשף יפה אלא מעט מים כגון רביעית מצומצם:

על עסקי תכשיטיה. שאינו רוצה לקנות לה:

מתני' ולא באלה. מקל של מתכת וראשו עבה שקורין מאצ"א:

תכשיטין הן לו. כדכתיב (תהילים מ"ה:ד') חגור חרבך על ירך גבור הודך והדרך:

אינן לו אלא גנאי שנא' וכתתו חרבותם לאתים. כלומר שיהו בטלין לימות המשיח ואי תכשיטין נינהו למה הן בטלין להוי לנוי בעלמא:

בירית. מפרש בגמרא:

טהורה. אינה מקבלת טומאה:

ויוצאין בה דלא שלפה ומחויא שלא יראה שוקה:

כבלים טמאים. מפרש בגמרא:

גמ' בירית באחת. משוקיה:

כבלים בשתים. בשתי שוקיה וכתבו בתוס' דלפי זה אין הכבלים עשוים כמו הבירית דאי שוין נינהו אלא שזו באחת וזו בשתים מ"ט בירית טהורה וכבלים טמאים בשלמא לענין שבת איכא למימר דכל דהוי תרי איכא למיחש דלמא שלפא ומחויא אבל כל דלית לה אלא חד גנאי הוא לה וליכא למיחש להכי אבל לענין טומאה מאי איכא למימר וכי תימא כל דלא הוי אלא חד הוי כחצי כלי א"כ מי שאין לו אלא סנדל אחד ה"נ דלא מקבל טומאה אלא ודאי כדאמרן:

אמר ליה אלו ואלו בשתים מטילין שלשלת ביניהן. והא שלשלת תשמיש אדם הוא דאמרי' בגמ' [דף סג:] משפחה אחת היתה בירושלים והיו פסיעותיה גסות והיו בתוליהן נושרין ועשו להן שלשלת כדי שלא יהו פסיעותיהן גסות הלכך תשמיש אדם הוא ומקבל טומאה מה שאין כן בבירית דכיון שאין משימין אותן אלא כדי שלא יפלו בתי שוקיה הויא לה כטבעת שהתקינה לקשור בה מתניו ולחגור בהן כתפיו דאמר בפרק במה בהמה [דף נב:] דטהורה והיינו טעמא נמי דכבלים שאין יוצאין בהן דלמא שלפה לשלשלת שהיא של זהב ומחויא דכי שקלא לה לא יפלו בתי שוקיה מה שאין כן בבירית:

מפני מה מנה הכתוב תכשיטין שבחוץ עם תכשיטין שבפנים. תכשיטין שבחוץ היינו טבעת:
תכשיטין שבפנים. היינו כומז דאמרינן זה דפוס של בית הרחם ומאי כומז כאן מקום זמה:
לומר לך כל המסתכל. במקום טבעת כאילו מסתכל במקום כומז שהרי כפרה זו על מה שנסתכלו היא באה כדאמרי' בגמ' תנא דבי ר' ישמעאל מפני מה הוצרכו ישראל שבאותו הדור כפרה מפני שזנו עיניהם מן הערוה:
מתני' יוצאה אשה בחוטי שער. שקולעת בהן שערה:
בין משלה. תלושין:
ובין משל בהמה. כגון של סוס דהכא ליכא למיחש דלמא מתרמיא לה טבילה של מצוה ושרי להו ואתיא לאיתויינהו דהא קיי"ל דחוטי שער אין חוצצין:
בזמן שהן תפורין עם השבכה דתו לא שלפה כדי שלא תתגלה שערה:

דף כט.

לחצר. אכבול ופאה נכרית קאי דאסרי' לעיל למיפק לרשות הרבים והשתא אשמעינן דלחצר מותר שהתירו לה חכמים שני תכשיטין הללו בחצר כדי שלא תתגנה על בעלה:
פאה נכרית. קליעת שער התלושה ועוברתה על שערה עם קליעתה כדי שתראה בעלת שער:
במוך שבאזנה. שנותנת לבלוע ליחה של צואת האוזן:
בסנדלה. לתענוג:
ובמוך שהתקינה לנדתה. פרש"י ז"ל שיבלע הדם ולא יטנפו בגדיה והקשה ר"י ז"ל דהא אסקי' לעיל בפ"ק [דף יא:] דכל לאצולי טינוף חשיבא הוצאה ולא מקרי משום הכי דרך מלבוש לפיכך פי' שמגין על הדם שלא יפול על בשרה [ויתייבש] ויצער אותה ומשום הכי חשיב דרך מלבוש:
בפלפל. פלפל ארוך נותנת בפיה אשה שריחה רע:
גלגל מלח. כמו גרגיר מלח לרפואת חולי השינים:
שן תותבת ושן של זהב. פרש"י ז"ל נותנת בלחיים ממקום אחר והיא של זהב:
ורבי מתיר. לצאת בה:
וחכמים אוסרין. דכיון דמשונה משאר השינים דלמא מחייכי עלה ושקלה לה מהתם ומוציא' לה בידה. ל"א שן תותבת של אדם אחר היתה ואהיתרא דלעיל קאי ולא אפלוגתא דר' ורבנן והכי קאמר בפלפל וגלגל מלח ושן תותבת. שן של זהב ר' מתיר

וכו'. שתי לשונות הללו כתב רש"י ז"ל ולא נהירא דאי חדא קתני שן שן למה לי ואי תרתי קתני ובשן תותבת אפי' רבנן שרו הוה ליה למתני כדקתני הנך כולהו אלא ודאי תרתי קתני ובתרוייהו פליגי ר' ורבנן ובירושלמי משמע דשן תותבת היא של עץ ורבנן אסרי בתרוייהו דמתוך שהיא נכרת בין שאר השינים שיילי מינה חברותיה לאחויי להו ומחויא אבל של כסף לא מנכרא ולא שיילי מינה ומש"ה שריא אפילו לרבנן כדאיתא בגמרא ולרבי בכולהו אע"ג דשיילי מינה כיון דמגניא בהו לא מחויא כדאיתא בגמ' זה נראה לי:

גמ' דבת מינה היא. ולא מינכר ולא מחייכי עלה:

ובלבד שלא תצא זקנה. בחוטי שער של ילדה וילדה בשל זקנה דשחורות על לבנות או לבנות על שחורות נראין הן ואתי למשלף:

בשלמא זקנה בשל ילדה שבח הוא לה. וכיון דדרכה בכך איצטריך לאשמועינן דאסור משום דזמנין דמחייכי עלה:

אבל ילדה בשל זקנה גנאי הוא לה. וכיון דלאו אורח ארעא לא אצטריך לתנא לאשמועינן דאי עבדא נמי הכי פשיטא דאיכא למיחש דלמא מחייכי עלה:

ומשני כדי נסבה. בחנם ואגב גררא נקטיה:

אמר רב כל שאסרו חכמים לצאת בו ברה"ר אסור לצאת בו לחצר אפילו מה שאין ביציאתו לרה"ר חיוב חטאת דלאו גזירה לגזירה היא משום דאי שרית ליה בחצר אנן סהדי דנפיק בהו נמי לרה"ר שאין דרך לפשוט תכשיטין בחצר. וכתבו הרמב"ן והרשב"א ז"ל דבחצר שאמרו לאו דוקא דה"ה בבית דכל שהוא דרך מלבוש או דרך תכשיט אסור לפי שאין דרך לפשוט תכשיטין כשיצא לחוץ ובבית נמי איכא למיחש להכי אבל מדברי הרמב"ם ז"ל נראה שלא אסרו אלא בחצר שאינה מעורבת משום דדמיא לרה"ר אבל בחצר המעורבת שרי וכ"ש בבית ואת אי הכי הא דאמרי' בסוף פרק כירה (דף מו:) השירים והנזמים והטבעות הרי הן ככל הכלים הניטלין בחצר ויהבינן טעמא(משום)דהואיל ואיכא תורת כלי עליהן אמאי איצטריכין להאי טעמא תיפוק לי' שהן ראוין להכניסן בבית ולנושאן דרך תכשיט י"ל דההיא בחצר שאינה מעורבת עסקי' והנהו תכשיטין שבתו בתוכו ואסור להכניסן לבית ומשום האי איצטריך לטעמא דהואיל ואיכא תורת כלי עליהן אבל לעולם בבית ואפילו בחצר המעורבת נמי שרי וכן דעת הרמ"ה ז"ל:

אמר עולא כדי שלא תתגנה על בעלה לפיכך התירו לה מקצת תכשיטיה:

כדתניא. דחששו רבנן להכי:

בנדתה. היו דורשין זקנים הראשונים כמשמעו בדבר המרחיקה מבעלה:
שלא תכחול. עיניה ולא תפרכס שרק על פניה והוא אדום:
תהא בנדתה. בטומאתה:
עד שתבא במים. לטבול ואף על פי שעברו שבעת ימים ומעיינה פסק:
עשתה לו בית יד. למוך שבאותו מקום מהו למישריה דניחוש דלמא שקלה וממטיא לה בידיה דלא מאיס עלה למשקלה בבית יד שלה:
עשתה לו בית יד מותר. דלא אמרינן לא מאיס אלא אפילו בבית יד מאיס:
לדורשיני. לחולי השינים. דארציני. קנמון:
רבי אליעזר פוטר בכובלת. ואמרי' בגמ' דהאי פוטר מותר לכתחלה הוא ואמרינן טעמא דמאן דרכה למיפק בכובלת אשה שריחה רע ולא שלפה ומחויא גנותה:
למטה מן השבכה. כגון אצטמא וכיפה של צמר:
יוצאה בו. דלא חיישינן דלמא שלפה ומחויא דמיגליא שערה ומגניא ביה:
מתני' יוצאין בסלע שעל הצינית. סלע מטבע:
צינית. מפרש בגמרא:
הבנות קטנות. שמנקבות את אזניהם ואין עושין להם נזמים עד שיגדלו ונותנין חוטין או קסמין באזניהם שלא יסתמו נקבי אזניהם:
ואפילו. רבותא קאמר דאע"ג דלאו תכשיט נוי הוא אורחא בהכי ולאו משוי הוא:
ערביות. נשים ישראליות שבערביא:
יוצאות רעולות. דרך ערביות להיות מעוטפות בראשן ופניהם חוץ מן העינים וקרי להו בלשון ערבי רעולות והיינו הרעלות דכתיב גבי תכשיטי נשים בספר ישעיה:
מדיות. נשים ישראליות שבמדי:
פרופות. שמתעטפות בטליתן ותולה רצועה בשפתה האחת כנגד צוארה ובשפתה השנית כורכת אבן או אגוז וקושרת הרצועה בכרך ואין הטלית נופל מעליה:

דף כט:

גמ' מאי צינית בת ארעא. מכה שתחת פרסות הרגל וקושר בה סלע לרפואה דמידי דקשי ואית בה שוכתא רובייל בלע"ז ואית בה צורתא מעלי לה וכל הני איתנהו בסלע:
דנפקו בחוטי. בחוטין שבאזניהן:
ועביד להו מקואות ביומי ניסן. לטבול בהן:
ומפצי ביומי תשרי. מפני טיט הנהרות שלא יחוץ:
דצבעונין הוו. ואיכא למיחש בהו דלמא שלפה ואתיא לאחוויי:

דלא לילפן גופא נוכראה. ויתאוו לשכב עם איש:
ודאמרי' ועביד להו מפצי ביומי תשרי. פרש"י ז"ל מפני טיט הנהרות שלא יחוץ ולפי זה יצטרך לומר שהוא עבה ביותר דהא תנן בפרק תשיעי דמקואות דאין טיט חוצץ אלא טיט היון דהיינו טיט הבורות וטיט היוצרין ואם תאמר וכי הוי עבה מאי הוי והתנן (שם פ"ז) הטביל את המטה אף על פי שרגליה משוקעות בטיט העבה טהורה מפני שהמים מקדימין איכא למימר דהני מילי במטה דליכא סדקין אבל באדם חוצץ לפי שהטיט נכנס לו בין האצבעות ונדחק שם ואחרים פירשו דלצניעותא בעלמא היה עושה אותן שהוא חושש שמא מתוך שתתפחד שלא יראוה בני אדם תהא רדופה לטבול מהר ולא תטבול יפה ומהאי טעמא נמי אמרי' בפרק תינוקת (דף סז.) אשה לא תטבול בנמל לפי שהוא במקום רואים ואיכא למיחש לכדכתיבנא אלא שאף שם פרש"י ז"ל מפני הטיט שהוא חוצץ ולא מחוור שאין בנמל טיט יותר משאר נהרות:
ודאמרי' עביד להו מקואות ביומי ניסן אמרינן עלה בגמרא [דף סה:] מסייע ליה לרב דאמר רב יהודה אמר רב מטרא במערבא סהדא רבה פרת סבר שמא ירבו הנוטפין על הזוחלין ופליגא דשמואל דאמר שמואל נהרא מכיפיה מבריך ופליגא דידיה אדידיה דאמר שמואל אין המים מטהרין בזוחלין אלא פרת ביומי תשרי בלבד. והכי פירושא דעביד להו מקואות ביומי ניסן משום חששא דשמא ירבו הנוטפין על הזוחלין ונמצא שאין מטהרין אלא באשבורן וכדתניא (בספרי) [בספרא] אי מה מעין מטהר בזוחלין אף מקוה מטהר בזוחלין ת"ל אך מעין מעין מטהר בזוחלין ומקוה באשבורן כלומר שאין מי גשמים מטהרין אלא דוקא דקוו וקיימי הלכך כל היכא דאיכא למיחש שמא ירבו הנוטפין על הזוחלין אסור ומשום הכי עביד להו מקואות ביומי ניסן דס"ל כרב דאמר מטרא במערבא סהדא רבה פרת כלומר שרבוי פרת מעיד בבבל שירדו גשמים בארץ ישראל אלמא ס"ל שהנהר ממי גשמים הוא גדל ולא מכיפיה:
ודאמרי' ביומי ניסן איכא מאן דאמר דלאו דוקא ביומי ניסן אלא ה"ה לכל השנה חוץ מיומי תשרי וכדאמר בתר הכי דאתיא כשמואל דאמר אין המים מטהרין בזוחלין אלא פרת ביומי תשרי בלבד ולא נקט יומי ניסן אלא לאפוקי יומי תשרי ואין הלשון נוח לי דהוה ליה למימר עביד להו מקואות לבנתיה כולא שתא ומפצי ביומי תשרי ולפיכך נראה דבנתיה דאבוה דשמואל בסיתוא לא הוו טובלות בנהר משום צנה אלא במקואות שבבתיהן וביומי ניסן דרווח עלמא היו מתחילות לטבול בנהרות והיה מתקן להן אביהם [שם בתחלת ניסן מקואות שהיו טובלות בהן עד תשרי וביומי תשרי לא היו צריכין

למקואות משום דליכא למיחש לנוטפים ולפיכך היה מתקן להן] מפצי וכשעוברין יומי תשרי כבר היו חוזרות לטבול בבתיהן משום צנה:

והוי יודע שזו שאמרו המעין מטהר בזוחלין והמקוה באשבורן היינו לומר שהמקוה אינו מטהר אלא באשבורן אבל המעין מטהר בין בזוחלין בין באשבורן דאי אמרת דאין מעין מטהר אלא בזוחלין היכי עביד להו אבוה דשמואל לבנתיה מקואות ביומי ניסן והיה ממשיך לתוכן מי פרת וכמו שפירשו כל המפרשים ז"ל הוה ליה למיחש שמא ירבו זוחלין על הנוטפין ואין מטהרין באשבורן אלא ודאי כדאמרן ועוד ראיה מדתנן בפרק ראשון דמקואות למעלה מהן מעין שמימיו מועטין שרבו עליו מים שאובין שוה למקוה לטהר באשבורן ולמעין להטביל בו בכל שהוא למעלה מהם מי (מעין) מוכים כלומר מלוחין ופושרין שהן מטהרין בזוחלין ובודאי היינו שהן מטהרין אפילו בזוחלין דאי לא מאי למעלה מהן הכא בחד גונא מטהרי והכא בחד גונא מטהרי ועוד דתנן כל הימים מטהרים כמקוה וכו' ר' יוסי אומר כל הימים [מטהרין] בזוחלין ובודאי ר' יוסי אף בזוחלין אמר דאי לא הוה ליה למימר אין מטהרין אלא בזוחלין אלא ודאי משום דס"ל דימים דינייהו כמעין אמר דמטהרין בכל ענין ועוד דתנן במסכת פרה בפ' ששי המפנה מעין לתוך הגת פסולין לזבין ולמצורעים ולמי חטאת אלמא לשאר כל אדם כשר אע"פ שהוא אשבורן:

ופליגא דשמואל דאמר שמואל נהר מכיפיה מבריך. כלומר שאע"פ שאנו רואין כשהגשמים יורדין נהרות מתברכין עיקר רבויין ממקורן הוא כדאמרי' בפ' סדר תעניות (דף כה:) אין לך כל טפח וטפח יורד מלמעלה שאין תהום עולה לקראתו טפחיים ונמצא שלעולם זוחלין רבין על הנוטפין דהא לטפח של גשמים איכא טפחיים דמעין הלכך לשמואל מותר לטבול בנהרות לעולם ואפי' כשנראה לעין שנתרבו הרבה מחמת המטר:

ופליגא דידיה אדידיה דאמר שמואל אין המים מטהרין בזוחלין דאיכא למיחש לרבוי נוטפין אלא פרת ביומי תשרי בלבד לפי שאינו עת גשמים ולא זמן הפשרת שלגים ולאו למיסר כל נהרות אתא ולאו למיסר נמי פרת בכל השנה אלא ביומי תשרי אתא דכיון דכולה חששא משום שמא ירבו נוטפין על הזוחלין הוא כל שאנו בקיאין בפרת ביומי תשרי כמה עלייתו וכן בשאר נהרות ויודעין אנו בהם שלעולם אינו מתמעט משיעור כך ואפילו בעת יובש גדול כל שאין אנו רואין בו כי אם אותו שיעור למה ניחוש הא ליכא למיחש לשמא ירבו נוטפין על הזוחלין אלא שמואל תרתי קמ"ל חדא דנהרות שהן מכזבין מימיהן אין טובלין בהן לעולם דכיון שפעמים מכזבין לעולם חוששין בהן לגשמים או להפשרת שלגים וכדתנן במסכת פרה פ"ח המים המכזבין פסולין אלו הן

המים המכזבין אחת בשבוע והמכזבים בפלמסיות ובשני בצורת כשרין והכי פירושא דכל שמכזבין בלא טענה אע"פ שאין מכזבין אלא לעתים רחוקות פעם אחת בשבוע פסולין דחיישינן שמא מי גשמים הן ואין מטהרין בזוחלין אלא באשבורן אבל מכזבין מחמת טענה כמו בפלמסיות ובשני בצורת כשרין ומשום הכי קאמר שמואל שאין המים מטהרין בזוחלין אלא פרת וכיוצא בו שאינו מכזב לעולם ולמעוטי מים המכזבים הוא דקאמר פרת רוצה לומר פרת וכיוצא בו קאמר. וקאמר נמי דפרת וכיוצא בו שאינו מכזב אינו מותר לטבול בו מן הסתם בכל השנה כולה מי שאינו בקי בו אלא ביומי תשרי בלבד לפי שביומי תשרי אינו עת גשמים ולא הפשרת שלגים ולפיכך אפי' מי שאינו בקי בו אין לו לחוש שמא רבו עליו נוטפין אבל אין הכי נמי דמי שבקי בפרת וכיוצא בו כל שהוא רואה שלא נתרבה על מה שהוא זוחל בתשרי בכדי שיהא ראוי לחוש לרבוי נוטפין טובל בו בכל השנה וכן נמי אם רואה בתשרי שנתרבה כ"כ עד שאפשר לו לחוש שמא רבו בו נוטפים אפי' בתשרי אינו טובל בו אלא שמואל סתמא קאמר דמי שאינו מכיר אפילו בנהרות שאין מכזבים יש לו לחוש כל השנה ברבייתן ובימי תשרי אין לו לחוש כנ"ל ויש מי שכתב בהפך ולא נראו לי דבריו:

ולענין פסק הלכה פסק ר"ת ז"ל כשמואל דאמר נהרא מכיפיה מבריך דאע"ג דרב פליג עליה ורב ושמואל הלכה כרב באיסורי ועוד דאבוה דשמואל סבירא ליה כרב ואידך דשמואל נמי פליגא אדידיה אפ"ה קי"ל כשמואל דתניא בבכורות בפרק מעשר בהמה (דף נה:) [ר"מ אומר] יובל שמו ולמה נקרא שמו פרת שמימיו פרין ורבין מסייע ליה לשמואל דאמר שמואל נהרא מכיפיה מבריך כלומר דנהי דשמואל אמר הכי בכל הנהרות דמכיפייהו מברכי והתם לא אמרינן הכי אלא בפרת אפי' הכי מסייע ליה משום דכיון דפרת מבריך מכיפיה כולהו נהרות [נמי מכיפיה דפרת הם מתברכין שהרי כל הנהרות] מפרת הם נמשכין כדאמרינן התם בבכורות [דף נה.] הנודר ממי פרת אסור מכל מימות שבעולם דאפילו עינתא דמדליין סולמי דפרת נינהו הילכך האי מתני' מסייע ליה לשמואל בין מדר' מאיר בין מדרבנן [דרבנן] אמרי נמי פרת שמו שמימיו פרין ורבין וכיון דר' מאיר ורבנן מסייעי ליה כוותיה נקטינן ונמצא לפי דעת זה שלעולם טובלין בנהרות אפי' כשמתברכין הרבה מחמת גשמים לפי שאין טפח יורד מלמעלה שאין תהום עולה לקראתו טפחיים זהו דעת ר"ת ז"ל ומ"מ נ"ל שאף הוא ז"ל לא אמרה אלא בנהרות שאין מכזבין אבל במכזבין ליכא למימר בהו דמברכין מכיפייהו:

אבל ר"ח והרב אלפסי ז"ל פסקו כרב וכאבוה דשמואל דאין המים מטהרין בזוחלין אלא פרת ביומי תשרי בלבד וקא יהיב הרמב"ן ז"ל טעם למילתיהו דאע"ג דאמר שמואל נהרא

מכיפיה מבריך לא דחינן מימרא דאיסורא דהוו נהיגין הלכה למעשה כאבוה דשמואל דעביד לבנתיה מקואות משום מימרא דאגדתא ושמואל נמי לאו לענין מעשה אמרה דכיון דאיהו נמי אמר אין המים מטהרין בזוחלין משמע דהכי קאמר דנהי דמדינא שרי הלכה למעשה איכא למיחש וכדאמרי' (ביצה כט.) השתא דאמר שמואל אסור ותנא דבי [שמואל] מותר שמואל הלכה למעשה אתא לאשמועינן ואע"ג דאמרינן ופליגא דשמואל אדשמואל היינו לומר דתרוייהו מימרי דשמואל לאו קושטא אינון אלא חדא מינייהו דאילו איתא לחדא ליתא לאידך אבל איהו לא פליג [דידיה] אדידיה אלא מיחש הוא דחייש הלכה למעשה וה"נ משמע בפ' תינוקת (דף סז.) דמייתי מילתא דאבוה דשמואל ולא מסיימין עליה פלוגתא דבריה אלמא שמואל נמי למעשה חייש וכ"ת מאי חייש כיון דר"מ ורבנן אמרי בברייתא דבכורות [דף נה:] דפרת מימיו פרין ורבין ורב ואבוה דשמואל נמי אמאי סברי דלאו מכיפיה מבריך איכא למימר דאינהו ידעי דאיכא תנאי בעלמא דלא סבירא להו הכי ועוד דאיכא נוסחי דלא גרסינן במילתא דרבנן שמימיו פרין ורבין אלא וחכמים אומרים פרת שמו ותו לא ולפי זה סייעתא דמייתינן התם לשמואל מדר"מ היא ולא מדרבנן ואפי' הכי שפיר דייק מדר"מ כיון דרבנן לא פליגי עליה בהדיא לומר שאינו פרה ורבה ורב ואבוה דשמואל סברי דפליגי רבנן עליה ושמואל נמי מיחש הוא דחייש:

נמצא עכשיו לפי דרך זה שהנהרות המכזבין אין טובלין בהן כלל שלעולם חוששין להם למי גשמים והפשרת שלגים ונהרות גדולים שאין מכזבין כל שהוא בקי בהן ויודע עיקר המשכתן ביומי תשרי טובל בהן כל השנה כל שהוא רואה שאין לחוש שנתרבו נוטפים על עיקר המשכתן אבל כל שהוא רואה מתוך רבייתן שיש לחוש לכך אפי' ביומי תשרי אין טובל בהן ומי שאינו בקי בהן בכל השנה כולה צריך לחוש להן חוץ מימי תשרי בלבד שבתשרי מן הסתם אין נוטפין רבין עליו:

דף ל.

מיהו איכא מאן דאמר דכי חיישינן לרבוי נוטפין על הזוחלין דוקא לטבול בהן במקום שלא היתה שם זחילתו של נהר קודם לכן אבל במקום שהיתה זחילתו מתחלה אע"פ שעכשיו רבו נוטפין על הזוחלין מותר לטבול בו ומוכח לה מדתנן בפ"ק דמקואות מעין שמימיו מועטין שרבו עליו מים שאובין שוה למקוה לטהר באשבורן ולמעין להטביל בכל שהוא ומדקתני שוה למקוה לטהר באשבורן אלמא דין מקוה יש בו שאינו מטהר בזוחלין שאין עליו דין מעין אלא הרי הוא כמקוה שצריך אשבורן והדר קתני ולמעין

להטביל בכל שהוא ובודאי מדקתני דשוה למעין להטביל בכל שהוא הוא הדין דמטהר בזוחלין כיון דתורת מעין עליו וקשיא רישא אסיפא אלא ודאי הכי קתני מעין זה שרבו עליו המים שאובים מקומות יש בו שתורת מקוה עליהם וצריך אשבורן והיינו אותם מקומות שהוא זוחל בהן עכשיו מחמת רבוי הנוטפין ולא היה זוחל בו מתחלה ומקומות יש בו שלא נשתנה דינו מכמות שהיה אלא הרי הוא כמעין להטביל בו בכל שהוא והיינו אותו מקום שאפי' מתחלה היה זוחל בו והאי דלא קתני ולמעין להטביל בו בזוחלין אי נמי דליתני ברישא שוה למקוה שצריך שיעור נ"ל דתני הכי לאשמועינן תרי דיני דמקוה ודמעין ובכל חד מכלל חבריה משמע דמדקתני רישא שוה למקוה לטהר באשבורן מכלל דאותו מקום ששוה בו למעין דקתני סיפא אין צריך אשבורן ומדקתני סיפא ולמעין להטביל בו בכל שהוא מכלל דאותו מקום ששוה למקוה דקתני רישא צריך שיעור ומ"מ למדנו מזו שיש מקום במעין שאפילו נתרבה מחמת נוטפין תורת מעין עליו והיינו מקום שהיה מהלך בו מתחלתו והכי איתא בתוס' דקתני התם מעין שמימיו מועטין וריבה עליו והרחיבו מטהר באשבורן ואין מטהר בזוחלין אלא עד המקום שהיה יכול להלך מתחלתו והיינו נמי דתנן בפ"ק דמקואות מעין שהיה מושך כנדל וריבה עליו מים והמשיכו [הרי הוא כמו שהיה היה עומד וריבה עליו והמשיכו שוה] למקוה לטהר באשבורן ולמעין להטביל בו בכל שהוא והכי פירושא מעין שהוא מושך מעט מעט כנדל זה שהוא שרץ קטן מרובה הרגלים ועכשיו המשיכו בשטף אבל אינו נמשך אלא באותו מקום שהיה מהלך בו מתחלתו הרי הוא כמות שהיה וסיפא קתני דאם היה עומד כלומר שלא היה נמשך כלל וריבה עליו והמשיכו ב' דינים יש בו דבמקום שלא היה מהלך מתחלתו שוה למקוה שצריך אשבורן וה"ה שאין מטבילין בו בכל שהוא ובמקום שהיה עומד מתחלה שוה למעין להטביל בו בכל שהוא ומינה שהוא מטהר בזוחלין נמצא לפי דעת זה שאפי' בזמן גשמים שהנהרות רבין אדם טובל בנהרות שאין מכזבין באותן מקומות שהן נמשכין והולכין אפי' ביומי תשרי אבל באותן מקומות שנמשכין ומתרחבין יותר מחמת הגשמים כל היכא דאיכא למיחש שרבו נוטפין על הזוחלין אין טובלין בהן אבל היכא שרבו זוחלין על הנוטפין אפילו באותן מקומות שלא היה הולך שם מתחלתו טובלין והיינו ההיא דר' אלעזר בר' צדוק שהעיד על הזוחלין שרבו על הנוטפין שכשרין ומטהרין בזוחלין ובודאי אפילו במקום שנתרבה קאמר דאי באותו מקום בלבד שהוא מהלך מתחלתו מאי אסהדתיה פשיטא דהיכי תיסק אדעתין ששנים או ג' טיפי מטר יפסלו פרת מלטבול אלא ודאי כדאמרן וזהו דעת הראב"ד ז"ל:

אבל דעת [הרמב"ם] ז"ל דכי קתני בכל הני דאע"פ שרבו עליו נוטפין דינו כמעין דוקא בשריבה המים בגומת המעין עצמו ששם הוא חשיבות מימיו ומבטלין כל המים הבאין עליהן אבל ריבה במקום משך הנהר למטה כל שרבו נוטפין על הזוחלין נפסל כולו ולפי זה אתיא מימרא דשמואל כפשטה דאין המים מטהרין בזוחלין אפילו באמצע הנהר במקום שהיה מהלך בו בתחלה אלא פרת ביומי תשרי בלבד וכפי מה שפירשנו למעלה ולפי זה הא דמפליג בתוס' בין נתרחב ללא נתרחב נראה לי [אהא] דאמר ריבה עליו והרחיבו בגומת המעין קאי דאפ"ה כל שרבו נוטפין אינו מטהר אלא במקום שהיה מהלך מתחלתו אבל מקום שנתרחב אינו מטהר אלא באשבורן ואע"ג דאיכא למימר איפכא דאריבה בהמשך הנהר קאי אבל ריבה בגומת המעין אפי' נתרחב כשר מנקט לחומרא עדיף ועוד דמשמע דתוס' אגופא דמתני' קיימא מיהו סהדותיה דר' אלעזר בר' צדוק אפי' לפי שטה זו ודאי משמע דאפי' אמקום שנתרחב הנהר קאי דכל שרבו זוחלין כשר דליכא למימר דאריבה במקום גומת המעין קאי ואשמועינן רבותא שאע"פ שלא ריבה במקום גומת המעין אלא במה שנמשך ממנו כשר דאכתי פשיטא וכי ג' טיפי [מטר] יפסלו פרת זה נראה לי:

מתני' פורפת על האבן וכו'. כל המחבר בגד לחבירו קרי פריפה וכמו שפירשתי במדיות פרופות:

ובלבד שלא תפרוף לכתחלה בשבת. בגמ' פריך והא אמרת רישא פורפת:

גמ' והא אמרת רישא פורפת וההוא ודאי לכתחלה קאמר בשבת דאי מבעוד יום לא צריך לאשמועינן דיוצאה בשבת דהא תנן לעיל ומדיות פרופות:

סיפא. דקתני [לא] תפרוף אתאן למטבע דלאו בר טלטול אבל אבן שהוקצת לכך ראויה לטלטל:

להוציאה לבנה קטן. לכתחלה:

מתני' הקיטע יוצא בקב שלו. הקיטע שנקטעה רגלו:

יוצא בקב שלו. שעושים לו כמין רגל וחוקק בו מעט לשום ראש שוקו בתוכו ויוצא בו דקסבר רבי מאיר דמנעל דידיה הוי ולא חיישינן דילמא משתליף ואתי לאיתויי:

ור' יוסי אוסר. דנהי דרבי יוסי נמי מודה דמנעל הוא אפילו הכי גזרו דלמא משתליף ואתי לאיתויי ארבע אמות ברשות הרבים הכי אסיק רבא פלוגתא דרבי מאיר ורבי יוסי בפרק [בתרא] דיומא (דף עח:) ולא כן פרש"י ז"ל בכאן והקשו בתוס' והיכי גזרינן דלמא אתי לאיתויי והלא אין לו אלא רגל אחד ואי נפל לא יזוז ממקומו תירץ ר"י ז"ל דמיירי שנושא בידו מקלו ועיקר הליכתו בסמיכות המקל הילכך איכא למגזר ומכאן התירו

בתוס' לקיטע לצאת במקלות שלו לרה"ר וכתבו בשם ר"י ז"ל שראה לר"ת ז"ל שהתיר כן הלכה למעשה:

ואם יש לו בית קבול כתיתין. שחקקו בו כדי בית קבול כתיתין של בגדים רכין ומוכין להניח ראש שוקו עליהן:

טמא. מקבל טומאת מגע אבל אם אין לו אלא בית קבול ראש שוקו ואינו מניח שם כתיתין לאו בית קבול הוא לטומאה והוה ליה כפשוטי כלי עץ דדומיא דשק בעינן שקבול שלו עשוי לטלטל ע"י מה שנותנין בו אבל שוקו אינו מטלטל על גב הכלי:

סמוכות שלו. יש קיטע בשתי רגליו דהולך על שוקיו ועל ארכובותיו ועושה סמוכות של עור בשוקיו:

טמאין מדרס. אם זב הוא דהא לסמיכת גופו עבידי ומדרס הזב נעשה אב הטומאה:

ויוצאים בהן בשבת. דתכשיט דידיה הוא:

ונכנסין בהן לעזרה אע"ג דתנן (ברכות דף נד.) לא יכנס אדם להר הבית במנעלו הני לאו מנעל נינהו דלאו בראש רגליו הן:

כסא. יש קיטע שנכווצו גידי שוקיו ואף על ארכובותיו אינו יכול להלך ועושה כמין כסא נמוך ויושב עליו וכשהוא מהלך נסמך על ידיו בספסלים קטנים ועוקר גופו מן הארץ ונדחק לפניו וחוזר ונח על אחוריו והכסא קשור לאחוריו:

סמוכות. של אותו קיטע עושה לו סמוכות של עור או של עץ לראשי שוקיו או לרגליו התלוין וכשהוא נשען על ידיו ועוקר עצמו נשען גם על רגליו קצת:

ואין יוצאין בהן בשבת. דאיידי דתלו ולא מנחו אארעא זמנין דמשתלפי:

ואין נכנסין בהן לעזרה. דמנעל נינהו:

לוקטמין. לצחוק עושין אותן להבעית התינוקות:

טהורים. מלקבל טומאה דאינן כלי תשמיש ולאו תכשיט נינהו:

ויש מחלוקת בין הראשונים לפום מאי דאתמר בגמרא עלה דהא מתני' ולפום מאי דאיתמר בפרק בתרא דיומא (דף עח:) ובפרק מצות חליצה (דף קג:) דאיכא מאן דאמר דסנדל של עץ מנעל מקרי הילכך חולצין בו ואין יוצאין בו ביום הכפורים דאסור בנעילת הסנדל והאי נמי מנעל מקרי אבל בסנדל של שעם ושל גמי אין חולצין ויוצאין בהן דלאו מנעל נינהו ואין כן דעת הרב אלפסי ז"ל שהוא סובר דכל מנעל דלא הוי מעור לאו מנעל הוא הילכך חלצה בסנדל של עץ חליצתה פסולה אא"כ מחופה עור כאבוה דשמואל דאמר הכי בפרק מצות חליצה (שם) ויוצאין בכל מנעל שאינו של עור ביום הכפורים בין

בשל שעם בין בשל עץ ולפי שאין זה מקומן של דינין הללו איני מאריך בהם. ואכתבם במסכת יומא ובמסכת יבמות אם גומר השם עלי:

גמ' חמרא דאכפא. חמור הנישא בכתפים והליצנים עושין אותו:

קשרי. מביאין כלי עץ ארוכים ועומד עליהם למעלה ומרקד בהן:

דף ל:

פירמי. כלי שחוק להבעית הבנים הקטנים:

הרועים יוצאין בשקים. מלבוש שק שמתכסין בהן בימות הגשמים:

אלא כל אדם. דאע"ג דלא רגיל ביה:

איספלנית. מטלית של בגד שמושחין אותו במשיחה ומשימין אותו על גבי המכה:

מתני' בקשרים. מפרש בגמרא:

ובזוגין. אשקילט"א של זהב לנוי:

גמ' קשרי פאה. שקושרין ממנה קשרים ותולין בצואר לרפואה:

מאי איריא בנים. אם איתא דרפואת חולים נינהו אפילו בנות נמי:

נעגועין. מגעגע עליו ואין יכול ליפרד מעליו ורפואה זו לא שייכא בנקבות שאין האב מחבבן מתחלתן כל כך שיהו מגעגעות עליו:

סחופי כסא. כוס שיש לו הבל כגון שעירה ממנו חמין וכופהו על הטבור מפני שחש במעיו ואוחז הכוס את הבשר ומושך את המעיים ומיישבן:

לסוך שמן. בכפות ידיו ורגליו:

דרב הונא מבי רב. כשהוא בא מביתו של רב שהוא רבו וכן רב מבי ר' חייא:

מבסמי. שכורין ואלו מפני שחשובין הן היו עושין דבר להפיג יינן:

לגוויאתא דידייהו. תוך ידיו דהיינו כף:

כי היכי דצייל. שהולך ונעשה צלול כל שעה ושעה:

מותר ליחנק. מי שנפרקה חוליא של מפרקת צוארו שנפלה בגרונו תולין אותו בראשו עד שיהא צוארו נפשט ודמי לחניקה:

לפופי ינוקא. לכרכו בבגדים וקושרין אותו ברצועה רחבה ומתיישבין פרקי אבריו שהן רכין ונשמטין בחבלי הלידה:

אבן תקומה. אבן ידועה כשהיא תלויה על אשה הרה אינה מפלת וגם המשקל שכנגד אותהאבן תקומה מועיל ומותר לצאת בה בשבת:

ולא שהפילה. ולא תאמר שלא התירו לצאת בה אלא לאשה שהיא עלולה להפיל עוברה שהפילה כבר עובר:

ולא שעיברה. שידוע לה שהיא מעוברת:
והוא דאיכוין ותקיל. שנמצא מכוון החפץ מאליו למשקל האבן:
משקל דמשקל מאי ועלתה בתיקו וכל תיקו דאיסורא לחומרא:
אוקמא רבא באריג בכסותו. אבל כל היכא דלא ארוג אסור ואפשר דטעמא משום דאפי' באיש חיישינן למשלף ולאחוויי ודלא כדברי ר"ת ז"ל אי נמי משום דאיכא למיחש דלמא מחייכי ביה ואתי למשלף:
מתני' יוצאין בביצת החרגול ובשן של שועל. בגמרא מפרש למאי עבדי להו:
משום דרכי האמורי. וכתיב ובחוקותיהם לא תלכו:
גמ' לשינתא. יש שנושאו כדי שיישן ויש שנושאו שלא יישן:
דחייא. של שועל חי:
זירפא. נפח מכה:
כל דבר שיש בו משום רפואה. בין לחש בין כל דבר כיון שאנו יודעין שהוא מרפא והכי מוכח בתוס' ואפשר דאף לחשין שאין אנו יודעין אם יש בהן משום רפואה מותרים מספק ולא אסרו אלא אותם שבדקו ואין מועילין וכתב הרשב"א ז"ל שכן נראה שפירשו בתוס' אלא שראיתי להר"ר יונה ז"ל שחשש בכל קמיע שאינו מן המומחה משום דרכי האמורי:
דליכחוש חיליה. ע"י שהוא שמן וכחו רב פירותיו נושרין:
דליחזיוה אינשי. ולסימנא עבדי ליה לאודועי שמשיר פירותיו:
טמא טמא הוא עצמו אומר טמא שירחקו מעליו:
כובסא. אשכול תמרים וסימן הוא שמשיר פירותיו:
סליקו להו במה אשה כלל גדול. בגמרא [דף סח.] מפרש דמשום הכי קרי ליה כלל גדול משום דגדול עונשה של שבת משל שביעית:

דף לא.

השוכח עיקר שבת. דסבור אין שבת מן התורה:
אינו חייב אלא חטאת אחת. בגמרא [דף סט:] יליף שמירה אחת לשבתות הרבה משמירה לכל שבת ושבת ומסתברא דכי כתיבא שמירה אחת לשבתות הרבה כי האי גונא כתיבא דכולה שגגה אחת היא וקרבן (אחד) אשוגג קאתי:
היודע עיקר שבת. שיש שבת בתורה ונאסרו בו מלאכות:

ועשה מלאכות הרבה בשבתות הרבה. ע"י שגגת שבת ששכח ששבת היום מדקתני סיפא היודע שהוא שבת מכלל דרישא בשאין יודע שהוא שבת ועשה מלאכות הרבה בענין זה ולא נודע לו בנתיים שחטא:

חייב על כל שבת ושבת. חטאת אחת לכל שבת ושבת ואע"פ שלא נודע לו בנתיים והעלם אחת היא אמרינן ימים שבנתיים הויין ידיעה שאי אפשר שלא שמע בנתיים שאותו היום שבת היה ואע"פ שלא נודע לו בנתיים שחטא שלא נזכר במלאכות שעשה בו כיון דשגגה קמייתא משום שבת הוא דהויא והא איתידע ליה ביני וביני כל שבת חדא שגגה היא ומיהו על הרבה מלאכות שבכל שבת לא מחייב אלא חדא דכולה שבת חדא שגגה היא דהא לא שגג אמלאכות דיודע הוא שהמלאכות אסורות אלא אשבת הוא דשגג:

והיודע שהוא שבת ועשה מלאכות הרבה. שלא ידע שהמלאכות הללו אסורות ועשאן כמה פעמים בכמה שבתות:

חייב על כל אב מלאכה. חטאת אחת ואע"פ שחזר וכפלה בכמה שבתות כולהו חדא שגגה היא דהא לא נודע לו בנתיים ולענין שגגת שבת הוא דאיכא למימר ימים שבנתיים הויין ידיעה לחלק אבל לענין שגגת מלאכות לא אמרי' הכי דמשום הפסק ימים אין לו לדעת אלא אם כן עסק וישב לפני חכמים ולמדוהו הלכות שבת ומיהו בחטאת אחת לא נפטר אכל שבת דשגגה לאו בשבת היא אלא במלאכות ושגגות טובא הוי לשבת אחת ובגמרא (דף ע.) יליף פעמים שהוא חייב על כל אחת ואחת ופעמים שאינו חייב אלא אחת על כל שבת ושבת ומסתברא דחיובא בזדון שבת ושגגת מלאכות דאיכא שגגות טובא ופטורא בשגגת שבת וזדון מלאכות דחדא שגגה היא ואב מלאכה דנקט לאו למעוטי תולדות דה"ה לתולדות ובלבד שיהו התולדות דשני אבות אלא למעוטי היכא דעביד שתי תולדות של אב אחד אי נמי אב ותולדה דידיה דאינו חייב אלא אחת כדקתני סיפא העושה מלאכות הרבה מעין מלאכה אחת כלומר שתי תולדות של אב א' אינו חייב אלא [חטאת] אחת דהרי הוא כעושה וחוזר ועושה בהעלם א':

גמ' מונה ששה. מיום שישים אל לבו שכחתו:

ומשמר. השביעי:

וכל יום ויום עושה כדי פרנסתו. כלומר ולא יותר דדלמא שבת הוא. ולאו פרנסה מרווחת אלא מצומצמת כדי שיוכל לחיות בה אותו יום בצמצום שלא הותר לו אלא מפני פקוח נפש בלבד. ומשום הכי פרכי' וההוא יומא לימות בתמיה דכיון דאתמול לא עבד אלא כדי פרנסה מצומצמת אי לא עביד מידי בההוא יומא לימות:

ודלמא אתמול שבת הוה. ונמצא מחלל שבת שלא לפקוח נפש:
בקדושא ואבדלתא. לזכרון בעלמא שיהא לו יום חלוק משאר הימים ולא ישתכח שבת ממנו וא"ת ולימא דמינכר ליה בתחומין שאינו מהלך באותו יום חוץ לתחום וכי תימא אפילו בשאר ימים נמי אינו יוצא חוץ לתחום דלאו פקוח נפש הוא ומשום הכי לא שני ליה הכי (וכי) [דאם כן] יעמוד לעולם במדבר ויחלל שבת וימות בארץ גזירה אלא יש לומר דמשום הכי לא שני ליה הכי משום דאפי' בההוא יומא נמי מותר לצאת חוץ לתחום הואיל ותחומין דרבנן:
אמר רבא אם היה מכיר סכום יום שיצא בו. שהיה יודע היום יום ג' ליציאתו או ד' ליציאתו ומתוך כך יודע איזו יום שמיני ליציאתו:
עושה מלאכה. בכל יום שמיני וכן לעולם דודאי יום שיצא בו קים ליה דבשבת לא יצא שהרי בישוב לא שכח את השבת:
במעלי שבתא לא נפיק. דאין לצאת מפני כבוד השבת ועל כרחך כל יום שמיני ותשיעי ליציאתו לישתרי דליכא לספוקינהו בשבת:

דף לא:

מתני' אבות מלאכות ארבעים חסר אחת. במקצת נוסחי ההלכות כתובה משנה זו פסקי פסקי ואני מפרש כולה בבת אחת כסדרהשנויה במשנתנו:
אבות מלאכות. אותן מלאכות שהיו במשכן קרויות אבות וכולהו מלאכות אחרנייתא מהנך נפקו והוו תולדות:
הזורע והחורש. בגמ' פרכינן [דף עג:] מכדי מכרב כרבי ברישא והדר זרעי ליתני החורש והזורע ומפרקינן תנא בא"י קאי דזרעי ברישא והדר כרבי:
והמעמר. מאסף את העמרים:
הזורה. ברחת לרוח:
הבורר. פסולת בידיו:
המרקד. בנפה. ובגמרא [שם] פרכינן היינו זורה היינו בורר היינו מרקד דכולהו להפריש פסולת מתוך האוכל נינהו אמאי פלגינהו תנא לתלת ומשנינן דכל מילתא דהוי במשכן אע"ג דאיכא אחריתי דדמיא לה חשיב לתרוייהו באבות כיון שאין מעשיהן שוין ואינן בזמן אחד אלא זה אחר זה:
זורה. בתבן:
בורר. בצרורות:
מרקד. בסובין:

האופה. לא הואי במשכן דלא שייך אלא בפת ופת לא שייכא במלאכת המשכן אבל כולהו קמאי הוי לסמנין של צבע תכלת וארגמן ותולעת שני אלא דנקט אופה בפת דשכיח כנגד בשול סמנין שהיה במשכן והכי מפרשינן בגמרא [דף עד:]:

הגוזז את הצמר. גוזז ושאר מלאכות של צמר השנויות במשנתנו כולן היו בצמר תכלת של מלאכת המשכן:

המלבנו. מכבסו בנהר:

מנפצו. אשקרפי"ר בלע"ז:

המיסך. אורדי"ר בלע"ז:

בתי נירין. ליצי"ש בלע"ז שנתן שני חוטין בתוך הבית ניר. וגוזז ומלבן וכולהו [אינך] מפרש שיעורייהו לקמן בפרק האורג [דף קה ע"א וע"ב]:

והפוצע שני חוטין. פי' הרא"ה ז"ל דפוצע הוא שכשחוט אחד ניתק פוצע ראשיהן ושוזרן ביד עד שיהא נארג וקאמר דכשעשה כן בשני חוטין חייב. והנך כולהו ממיסך ואילך עד קושר ומתיר [שייכי ביריעות] ומפרש בגמרא [דף עד:] דהואי בציידי חלזון. ותופר וקורע נמי ביריעות הוה:

ע"מ לתפור. פעמים שניקבה היריעה ואינו יכול לתופרה יפה אא"כ קורעה והכי איתא בגמרא אבל קורע שלא לתפור לא היה במשכן:

הצד את הצבי. וכל מלאכת עור נוהגת בתחשין ובעורותיהן:

המולחו. לעור:

הממחקו. מגרר שערו:

מחתכו. מקצעו ומחתכו לרצועות וסנדלים:

וכותב ומוחק. מפרש בגמרא [דף קג:] שהיו רושמין בקרשי המשכן לידע איזה בן זוגו וכותב אות בזה ואות בזה ומוחק פעמים שטועה:

מכבה ומבעיר. באש שתחת הדוד של סמנין:

הבונה והסותר. במשכן ובאהלים והקשו בתוספות כי היכי דקתני קורע עלמנת לתפור ומוחק על מנת לכתוב אמאי לא תני סותר ע"מ לבנות ותירצו דבהנהו נמי לא הוה צריך למתני על מנת לאשמועינן דבלאו הכי פטור דהא ודאי פשיטא דמקלקל לא מחייב אלא כי עביד על מנת לתקן אלא דתנא הכי לאשמועינן דתופר וקורע על מנת לתפור וכן נמי כותב ומוחק על מנת לכתוב חד שיעורא אית להו דהיינו שתי תפירות ושתי אותיות אבל בבונה דליכא שיעורא כלל כדתנן לקמן [דף קב:] הבונה כל שהוא לשיעורא לא איצטריך [למתני דלית ליה שיעורא ולאשמועינן נמי דסותר על מנת שלא לבנות לא מיחייב לא איצטריך] דפשיטא דהאי מקלקל הוא:

והמכה בפטיש. פרש"י ז"ל משום גמר מלאכה שכן האומן מכה על הסדן בשעת גמר מלאכה ולא מיחוור דהא בפרק הבונה (דף קב:) תנן המסתת והמכה בפטיש ועלה קתני סיפא ר"ג אומר אף המכה בקורנס על הסדן בשעת גמר מלאכה אלמא דלאו היינו מכה בפטיש אלא עיקרן של דברים כפר"ח ז"ל שפי' שהאומן מכה בפטיש על הכלי לשוות עקמימותו וכן על האבן שבבנין להשוותה לחברותיה וכי האי גוונא אע"ג דלא הויא מלאכה מצד עצמה מיחייב בה משום גמר מלאכה:

והמוציא מרשות לרשות. וא"ת ואמאי לא חשיב נמי מעביר ארבע אמות ברה"ר י"ל משום דמעביר תולדה דמוציא הוא לפי שד' אמות של אדם רשותו הן ומי שמוציא חוץ לד' אמות הוה ליה מוציא מרשות לרשות וכי אמרינן לקמן בפרק הזורק (דף צו:) דמעביר ד' אמות ברה"ר הלכתא גמירי לה היינו לחייב בה מדין מוציא ומש"ה עונשין עליה הואיל ונסמכה לתורה שבכתב הא לאו הכי לא מחייב עליה שאין עונשין מהלכה למשה מסיני וא"ת עוד למה לא שנו מושיט מרה"י לרה"י ורה"ר באמצע דמיחייב כדאיתא לקמן בפרק הזורק [דף צו:] כבר הקשו זה בירושלמי [פרק זה סוף הלכה ב'] דגרסינן התם למה לא תנינן הושטה עמהון רבי סימון בשם רבי יהושע בן לוי ר' יודא בשם ר' יתר עליה הושטה ולמה לא תנינן הושטה עמהון שכל המלאכות באחת וזו בשנים שכל המלאכות יש להן תולדות וזו אין לה תולדה ומדלא חשו לאקשויי הכי בגמרא דילן מסתברא דסבירא להו שאף הושטה בכלל המוציא מרשות לרשות היא כיון שאינו מתחייב עליה אלא מפני שרה"ר בינתיים:

גמ' תנא הזורע והזומר וכו'. כולן מלאכה אחת הן דזומר נמי לצמוחי אילנא הוא ונפקא מינה דאי עביד כולהו בהדי זורע לא מחייב אלא חדא דהעושה מלאכות הרבה מעין מלאכה אחת אינו חייב אלא חטאת אחת. זורע אב מלאכה ונוטע נמי אב מלאכה דהיינו זורע אלא שזה באילנות וזה בזרעים מבריך ומרכיב כמו כן אבל זומר תולדה היא:

האי מאן דקטל אספסתא. שחת וקוצרין אותו ג' פעמים בחדש וחוזר וצומח:

אחת משום קוצר. לפי שצריך הוא למה שקוצר:

ואחת [משום] נוטע. לפי שע"י קצירתן צומח יותר:

דקניב סילקא. שחותך תרדין מן המחובר וחוזרין וגדלין:

והחורץ. עושה חריצים בקרקע:

מלאכה אחת הן. ואינו חייב אלא אחת דכולהו לרפויי ארעא עבידי:

גבשושית. תל קטן:

בבית. שייך בנין שמתכוין להשוות קרקעיתה:

בשדה חייב. משום חורש דמרפי ארעא:
גומא וטממה בעפר. בשדה חייב משום חורש שהעפר שמילאה בו הוי רפוי וטוב לזרוע והשוה הקרקע להיות נזרע עם השדה:
אלא לעפרה. לכסות צואה:
פטור עליה. דאין כאן משום בנין בבית דקלקולא היא ולזריעה נמי לא חזיא אבל אם היה צריך לה בבית חייב משום בונה :
לרבי יהודה. בפ' המצניע (דף צד:) גבי המוציא המת במטה:
מתקן. כמו המוציא את המת לקברו שאינו צריך לגופה של הוצאה ולא למת אלא לפנות את ביתו והוצאה הצריכה לגופה היינו שהוא צריך לחפץ זה במקום אחר:
מקלקל הוא. את ביתו:
גודר. בתמרים:
מוסק. בזיתים:
אורה. בתאנים:
אמר רב פפא האי מאן דשדא פיסא לדיקלא. זרק פסת רגבים בדקל:
ואתר תמרים. השיר תמרים:
תולש. תולדה דקוצר:
מפרק. תולדה דדש שמפרק תבואה משבוליה לשון פורק מן החמור ופרשי" ז"ל שאף זה מפרק תמרים מן הדקל ולא נהירא דאי הכי מאי איריא תמרים בוצר וגודר ומוסק ואורה נמי ליחייב תרתי אלא דווקא בתמרים הוא דמיחייב תרתי לפי שהם באילן כעין אשכול וכשהאשכול נתלש מן האילן חייב משום תולש וכשנחבט בקרקע ונפרקין התמרים מן האשכול חייב משום מפרק:
ורב אסי אמר דאין דרך תלישה ופריקה בכך. ע"י זריקה אלא או ביד או בכלי ותולש כלאחר יד הוא ופטור:

דף לב.

המחבץ. שמעמיד החלב בקיבה:
דכניף מילחא ממלחתא. שצובר מלח ממשרפות המים (יהושע יא)דמתרגמינן חריצי ימא שממשיך לתוכן מן המים והחמה שורפתן והן נעשות מלח ולאותן חריצין קרי מלחתא:
משום מעמר. שאף הוא מאסף השבלים:
המנפץ. פשתן מגבעוליו:

המנפט. צמר גפן בקשת כדרך האומנים צמר גפן גדולי קרקע הוא להכי קרי ניפוט דידיה תולדה דדש שמפרק גרעינין ממנו ולא קרי ליה תולדה דמנפץ צמר:

תנו רבנן היו לפניו מיני אוכלין וכו' בורר ואוכל לאלתר. ודוקא ביד כמו שנפרש בסמוך בס"ד:

היו לפניו מיני אוכלין וכו'. והתניא חייב פרש"י ז"ל דמברייתא דלעיל פרכינן ולא מחוור דאם איתא כיון דמוקמינן לה בנפה ובכברה ברייתא דקא שריא לאלתר נמי [בנפה וכברה] היא דהא אביי לא מפליג בין רישא וסיפא אלא בין לאלתר ובו ביום וליתא דלא מבעיא בנפה וכברה אלא אפילו בקנון ותמחוי לאלתר נמי אסירי וראיה לדבר מדתני בפרקא קמא דיו"ט (דף יב:) המולל מלילות מערב שבת למחר מנפח על יד על יד ואוכל אבל לא בקנון ולא בתמחוי וההיא ודאי לאלתר היא דאי לבו ביום הא אמרינן התם לענין מעשר המולל מלילות של חטים מנפח על יד על יד ואוכל ואם נפח ונתן לתוך חיקו חייב אר"א וכן לשבת אלא ודאי הא דאמרי' והא תניא חייב היינו ברייתא אחריתי דמתניא הכי היו לפניו מיני אוכלין ובירר ואכל ובירר והניח חייב ומדקאמר בירר ואכל משמע דאפילו לאלתר ומשנינן דההיא בנפה וכברה וכי קאמר רב אשי פטור אבל אסור היינו בקנון ותמחוי ולאלתר ובריייתא דקתני לעיל מותר מיירי ביד:

ונמצא פסקן של דברים דכל לבו ביום אפילו ביד חייב חטאת לאלתר ביד מותר והיינו ברייתא דלעיל בקנון ובתמחוי פטור אבל אסור והיינו דרב אשי בנפה ובכברה חייב חטאת והיינו הך ברייתא בתרייתא דקתני חייב ושיעורא דלאלתר כתבו בשם רבינו חננאל ז"ל דהיינו שיעור מה שמיסב על השולחן באותה סעודה בלבד ועוד כתבו בשמו ז"ל דכי שרינן לאלתר היינו דוקא בבורר אוכל מתוך פסולת אבל פסולת מתוך אוכל אפי' לאלתר חייב חטאת ויליף לה מדחזקיה דאמרינן לקמן בסמוך הבורר תורמוסין מתוך פסולת שלהן חייב ומדקאמר סתמא משמע אפי' לאלתר וטעמא משום דעיקר בורר היינו פסולת מתוך אוכל ולא תיקשי לך הא דאמרינן לקמן בפ' תולין [דף קלח.] משמר משום מאי מתרינן ביה ואמרינן משום בורר ומה דרכו של בורר נוטל אוכל ומניח פסולת אף כאן נוטל אוכל ומניח פסולת דהתם הכי קאמרינן דכיון דאף בורר אוכל מתוך פסולת משכחתביה חיובא דהיינו בנפה וכברה משום הכי קאמרינן שאף אם התרו בו משום בורר התראתו התראה דאיכא בורר דמיחייב דדמי ליה אבל בתוספות תירצו דכשהאוכל מרובה על הפסולת בכי האי גוונא דרכו של בורר לברור האוכל ולהניח הפסולת אבל כשהפסולת מרובה דרכו לברור הפסולת ולהניח האוכל ולא מחוור:

אמר חזקיה הבורר תורמוסין וכו' ואי לא שקלי ליה מסריח. כלומר דמתוך שהוא שלוק הרבה אם אין מסלקין אותו מיד מתוך פסולת שלו לאלתר הוא מסריח והפסולת אינו מסריח הילכך כפסולת מתוך אוכל דמי:

אמר רב פפא האי מאן דפרים סילקא פרים גרסינן כלומר שמחתכו הדק וכדפרשינן קיפה בפרק העור והרוטב (דף קכ.) פירמא דהיינו אותו דק דק של בשר שיורד לשולי הקדירה וכתב הרשב"א ז"ל בתשובה דדוקא במחתכן כדי לאכלן למחר או לבו ביום לאחר שעה הא לאו הכי שרי כדשרי אבייי לברור ולאכול לאלתר ולפיכך התיר לפרר פתיתי לחם לתרנגולים לתת לפניהם לאלתר וכדקיימא לן בשלהי מכלתין [דף קנה.] דשוויי אוכלא משוין ובספר המצות התירו לפי שאין טחינה אחר טחינה:

אמר רב מנשיא האי מאן דסלית סילתי. פרש"י ז"ל שמבקע עצים גדולים ועושה מהן עצים דקים והרב אלפסי ז"ל פי' כמו שכתוב בהלכות:

ואי קפיד אמשחתא. לחתכו במדה:

חייב משום מחתך. דעור שהוא אב מלאכה והיינו שהוא קוצצו במדה:

האי מאן דשדא סכתא לאתונא. פרש"י ז"ל שהשליך יתד לח לתנור חם ליבשו שיתקשה והרב אלפסי ז"ל פי' כמו שכתוב בהלכות:

האי מאן דארתח כופרא. שהתיך זפת:

חייב משום מבשל. אמרינן בגמרא דקמ"ל שאע"פ שחוזר ומתקשה ואין הבישול ניכר בו אפ"ה חייב משום מבשל:

תנו רבנן התולש את הכנף. נוצה גדולה מכנף העוף:

והקוטמו. לאחר שתלשו חתך ראשה שהוא דק וראוי להניחו בכר וכסת:

והמורטו. לצד זנבו שהוא קשה מורט השער מכאן ומכאן ומשליך הקנה ונותן השער בכר וכסת ומפרשי' בגמרא דתולש חייב משום גוזז וקוטם חייב משום מחתך דקפיד לחתוך עד מקום שהוא ראוי וממרט חייב משום ממחק:

ומדאמרינן דתולש חייב משום גוזז ש"מ דאפי' לאחר מיתה מיחייב דבגוזז ל"ש מחיים ול"ש לאחר מיתה והכי איתא בתוספתא [מכילתין ר"פ ט] הגוזז מן הבהמה מן החיה מן העופות אפילו מן השלח מלא הסיט כפול חייב והכי נמי איתא בירושלמי בפרקין דגרסי' התם התולש מן המתה חייב תלישה זו היא גזיזתה וכיון דבגוזז לא שנא מחיים ולא שנא לאחר מיתה כתב הרמב"ן ז"ל שמותר לתלוש נוצה מצואר העוף ביו"ט כדי לשחוט דכיון דלא שני לן באיסורי תלישה בין מחיים בין לאחר מיתה וניתנה יו"ט לדחות אצל מלאכה זו שהרי עתידה הנוצה ליתלש משום אוכל נפש אף מחיים מותר

ואי קשיא לך דהא תנן בבכורות בפרק הלוקח בהמה (דף כד:) רבי יוסי בן משולם אומר השוחט את הבכור עושה מקום לקופיץ מכאן ומכאן ותולש את השער ואבעיא לן עלה בגמרא כנגדו ביו"ט מהו ואסיקנא דכנגדו ביו"ט מותר [שם וכ"ה.] דתולש לאו היינו גוזז ופרכינן עלה והא תניא התולש את הכנף והקוטמו והמורטו חייב שלש חטאות ואמר ריש לקיש תולש חייב משום גוזז ומפרקי' שאני כנף דהיינו אורחיה ומשמע לכאורה דכיון דהיינו אורחיה בכנף ביום טוב אסור יש לומר דהכי אמרינן היכי אמרת דתולש צמר מן הבהמה לאו היינו גוזז מאי שנא מתולש את הכנף דחייב משום גוזז ומפרקי' דלא דמי כנף לצמר דצמר לאו היינו אורחיה בתלישה אלא בגזיזה וכנף היינו אורחיה וכיון דהיינו אורחיה אם לא היה סופו של יו"ט לדחות אצל מלאכה זו כשם שאין סופו לדחות אצל צמר הבהמה אין ה"נ דהוא אסור אבל כיון שסופו לדחות כדכתיבנא אע"ג דהיינו אורחיה מה לי מחיים מה לי לאחר מיתה זהו דעת הרמב"ן ז"ל וכן נהגו והרמב"ם ז"ל אוסר:

דף לב:

התופר שתי תפירות והא לא קיימי. וכיון דלא קיימי לאו מלאכה היא:
שקשרן. שקשר שני ראשי החוט ומכאן למד הרב ר"א ממיץ ז"ל דקושר קשר אחד לא מחייב שאינו מתקיים דאי מחייב כיון דתופר שתי תפירות לא משכחת להבלא קשר [תיפוק לי משום קשר] אלא ודאי כדאמרן והכא בשלא קשר אלא קשר אחד עסקינן:
שכן יריעה שנפלה בה דרנא. כלומר תולעת שמנקבת בה נקב קטן ועגול וצריך לקרוע למעלה ולמטה את הנקב שלא תהא התפירה עשויה קמטין:
המותח חוט של תפירה. (כנגד התפירה כנגד התפור) ועומד והניח החוט ארוך ונתפרדו שתי חתיכות הבגד זו מזו במקצת וחוטי התפירות נמשכין ומתח את ראשי החוטין להדק ולחבר החתיכות זהו תפירתו וחייב:
הלמד דבר אחד מן המגוש. מין שממשיכו לע"ז ואפי' דברי תורה אסור ללמוד ממנו:
והיודע לחשב בתקופות ומזלות ואינו מחשב אסור לספר הימנו. דכתיב כי היא חכמתכם ובינתכם לעיני העמים איזו היא חכמה ובינה שהיא לעיני העמים זו חשוב תקופות ומזלות [שמראה להם סימן לדבריו בהלוך החמה והמזלות] שמעידין כדבריו שאומר שנה זו גשומה והיא גשומה שנה זו שחונה והיא שחונה שהכל לפי השעה המתחלת בכניסת השמש למזל הילכך כשאינו מחשב אסור לספר הימנו:
היינו מולח היינו מעבד. אטו מליחה לאו צורך עבוד הוא:

ועייל שרטוט. כשהוא בא לחתכו משרטט תחלה כפי מה שהוא רוצה להאריך ולהרחיב ולקצר החתוך ואח"כ מעביר הסכין דרך השרטוט שכך עשו בעורות המשכן כשחתכום:
השף בין העמודים. פרש"י ז"ל כיון עמודי אכסדראות העשויות חלונות חלונו' והשף בקרקעית הבנין שביניהן כדי שיהא חלק חייב משום ממחק ולא נהירא דכל כי האי גונא בבית חייב משום בונה ובשדה חייב משום חורש וכדאמרינן לעיל [דף עג:] גבי גבשושית וגומא אלא הכי פירושא השף את העור בין העמודים כדי להחליקו חייב משום ממחק שכן דרך הרצענין להחליקו ולרככו בכך והכי איתא בירושלמי דפרקין [סוף הל' ב'] מה מחיקה היתה במשכן שהיו שפין את העור על גבי העמוד ועדיין אין נוח לי דא"כ היכי שייך למימר חייב משום ממחק היינו ממחק גופיה:
המגרר ראשי כלונסאות. שיהיו ראשיהן שוין זה כזה:
והממרח רטיה. מחליק תחבושת על המכה:
מסתת את האבן. לאחר שנעקרה מן ההר ונחצבה מחליקה:
משום מכה בפטיש. שהוא גמר מלאכה:
הצר בכלי צורה. בכלי שעומד לכך לנאותו:
מנפח בכלי זכוכית. כשהותך נעשה ע"י נפוח:
דשקיל אקופי. קסמים דקים שנארגו בה בלא מתכוין ונוטלין אותן ממנה לאחר אריגה גמר מלאכה הוא וחייב משום מכה בפטיש:
כתב אות אחת גדולה וכו' פטור. שבקרשי המשכן שתים היו כותבין אות אחת בזו ואות אחת בזו כדי לזווגן כשסותרים אותו:
מחק אות אחת וכו' חייב. שאין מלאכת מחיקה אלא ע"מ לכתוב והרי יש מקום לשתי אותיות:
אמר רבי מנחם ברבי יוסי וכו'. הא קמ"ל מאן תנא קמא ר' מנחם בר' יוסי:
מתני' ועוד כלל אחר אמרו כל הכשר להצניע. שהוא העשוי להיות צורך האדם:
ומצניעין כמוהו. כמות זה כלומר שיש בו שיעור הראוי להצניע:
אינו חייב אלא המצניעו. אם נעשה חביב לאדם אחד והצניעו חייב על הוצאתו אם חזר והוציאו אבל אדם אחר אינו חייב עליו. דלגביה לאו מלאכה היא:
גמ' מאן דאמר דם נדה. אינו כשר להצניע כל שכן עצי אשרה דאיסורי הנאה נינהו וצריך לאבדן:
כיון דחלשא. המאכיל דם האדם לחתול נעשה חלש אותו אדם:
מתני' המוציא תבן וכו' עצה. מפרש בגמרא דהיינו תבן של מיני קטנית:
כמלא פי גמל. דנפיש אבל כמלא פי פרה לא חזי שאין אוכלין חותו אלא גמלים:

עמיר. קשין של שבלים:
פי טלה. נפיש מפי גדי הילכך עמיר דלא חזי [לגדי] לא מחייב כמלא פי גדי עד דאיכא כמלא פי טלה אבל עשבים הואיל וחזו בין לטלה בין לגדי מיחייב כמלא פי גדי:

דף לג.

לחין. הראוים לאדם:
כגרוגרת. דזהו שיעור לכל מאכל אדם בשבת אבל כמלא פי גדי לא דלחים לא חזו לגדי:
ואין מצטרפין זה עם זה. אם הוציא חצי שיעור מזה וחצי שיעור מזה אין מצטרפין ומפרש בגמ' דלא אמרינן הכי אלא לענין שאינו מצטרף הקל עם החמור אבל החמור עם הקל מצטרף וחמור היינו אותו ששיעורו מועט וקל אותו ששיעורו מרובה:
המוציא אוכלין. אוכלי אדם:
ומצטרפין. כל אוכלי אדם זה עם זה:
חוץ מקליפיהן. שאינן אוכלין ואין משלימין השיעור:
ועוקציהן. זנב הפרי דהוא עץ בעלמא:
וסובן. קליפת חיטין הנושרת מחמת כתישה:
ומורסנן הנשאר בנפה ואמרינן בגמ' [ד' עו:] דאע"ג דסובן ומורסנן מצטרפי לשיעור חלה התם שאני שכן עני אוכל פתו בעיסה בלוסה כלומר מעורבת בסובנה ומורסנה הילכך לחם הארץ קרינן ביה אבל לענין שבת מידי דחשיב בעינן וסתמייהו דהני לאו אוכל נינהו:
רבי יהודה אומר. כל קליפין אין מצטרפין כדקאמרי' (רבי):
חוץ מקליפי עדשים שמצטרפות אותן שמתבשלות עמהן אבל לא קליפה חיצונה שהן גדילות בתוכן הנושרות בגורן:
גמ' מפני שנראין כזבובין בקערה. לפי שקליפתן שחורה ומשום הכי אין מתבשל עמהן אדרבה מסירין אותן כדי שלא יראו כזבובין בקערה:
סליקו להו כלל גדול המוציא
יין. חי:
כדי מזיגת הכוס. כשיעור שנותנים יין חי לתוך כוס להוסיף עליו מים כהלכתו ולמזוג אותו בהן ובגמרא מפרש באיזה כוס שיערו חכמים:
כתית. מכה שבגבי הסוסים והחמורים מחמת משוי והכי אמרינן בהמפקיד (דף לח:) דבש והדביש למאי חזי לכתיתא דגמלי:
לשוף. לשפשף ולמחות בהן:

קילור. שנותנים על העין:
ברביעית. ביצה ומחצה רביעית הלוג:
שופכין. מים סרוחים ומפרש בגמ' דחזו לגבל בהן את הטיט:
ר"ש אומר. כולן ברביעית אף היין והחלב והדבש דלא נאמרו שיעורן במשנה אלא למצניעיהן לכך וחזר המצניע והוציאו חייב אבל שאר כל אדם שהוציאוהו אינן חייבין וסבירא ליה לרבי שמעון דמצניע עצמו בעי שיעורא זוטא ובציר מהאי שיעורא לא מיחייב כדאמרינן בפרקין דלעיל [סוף דף עה:] דלית ליה לר' שמעון כל שאין כשר להצניע ומצניעין כמוהו שיהא חייב עליו מצניעו:
והא דתנן הכא חלב כדי גמיעה שיעורא דכדי גמיעה לא איתפרש ובודאי שהוא פחות מרביעית דהא קתני סיפא ושאר כל המשקין ברביעית שמע מינה דכדי גמיעה בציר מרביעית דרביעית להקל נאמר ולא מצינו למימר דכדי גמיעה היינו מלא לוגמיו דהא בפרק בתרא דיומא (דף פ.) לענין שיעור שתיה פליגי בה תנאי דמר סבר כדי רביעית ומר סבר כדי לוגמיו ומר סבר כדי גמיעה ומסתברא דאע"ג דלענין יום הכפורים לכל חד וחד בדידיה משערינן התם הוא דכיון דמשום יתובי דעתא הוא כל חד וחד לא מייתבא דעתיה אלא בדידיה אבל לענין שבת בשל עולם הן שמין בבינונית:
גמ' תנא כדי מזיגת כוס יפה. כלומר דהיינו כדי מזיגת הכוס דמתני':
כוס של ברכה. בהמ"ז שהצריכו חכמים ליפותו כדאמרי' בברכות (דף נא.) עיטור ועיטוף הדחה ושטיפה חי ומלא:
אמר רב נחמן כוס של ברכה צריך שיהא בו. יין חי:
רובע. של רביעית הלוג כדי שימזגנו ג' חלקי מים ואחד יין כדאמרי' כל חמרא דלא דרי על חד תלתא מיא לאו חמרא הוא:
ועומד על רביעי'. רביעית הלוג:
ת"ר המוציא חלב וכו' במשיפה של קילור. שרגילות לשופו בחלב אשה:
כדי לשוף במים לשתי עינים:
ע"פ כתית עליון של מכה:
אבר קטן [**של קטן**] **בן יומו**. אחד מפרקי אצבע קטנה של קטן בן יומו דהאי קטן דמתניתין אאבר ואגברא קאי:
מתני' המוציא חבל כדי לעשות אוזן לקופה. לאוחזה בו:
תלאי. לתלות בה:
מדת מנעל. להראותו לאומן כמדה זו אני צריך:
נייר. מעשבים עושין אותו:

קשר מוכסין. יש לך אדם שנותן מכס לראש הנהר במקום זה ויש מוכס בעבר האחר או ממונה והוא מוסר לו חותם להראותו למוכסים שמחל לו המוכס ודרכו לכתוב לו לסימן שתי אותיות גדולות משתי אותיות שלנו:

נייר מחוק. שוב אין ראוי לכתוב בו לפיכך צריך שיעור גדול לכרוך ע"פ צלוחית:

גמ' הוצין. של לולבי דקל:

כפיפה מצרית. סל העשוי מצורי דקל:

סיב. גדל סביב הדקל כעין מלבוש ונכרך סביבותיו ועולה ומסננין בו את היין שמעכב את הקמח ואת הפסולת מליכנס לפי הכלי:

רבב. שומן או שמן:

אספוגית רקיק שנותנין בתנור וטחין תחתיו אליה:

מתני' עור כדי לעשות קמיע. היינו דמליח ולא קמיח ולא עפיץ דבכי האי גונא שיעורו כדי לעשות קמיע:

קלף. היינו דמליח וקמיח ועפיץ:

כדי לכתוב עליו פרשה קטנה. דאיידי דדמיו יקרים לא עביד מיניה קשר מוכסין אלא תפילין ומזוזות ולא מיחייב בשיעורא זוטא:

דיו כדי לכתוב בו שתי אותיות. לרשום על שתי חוליות או על שני קרשים לזווגן:

כדי לכחול עין אחת. מפרש בגמרא דצנועות מכסות כל פניהם חוץ מעין אחת ואותו עין שנשאר מגולה כוחלין אותו:

דף לג:

זפת וגפרית כדי לעשות בו נקב. כלי שנותנין בו כסף חי סותם פיו בזפת או בגפרית ונוקב בתוך הסתימה נקב דק להוציא בו:

גרסי' בגמרא [דף עט.] אמר רב חייא בר אמי משמיה דעולא שלש עורות הן מצה וחיפה ודיפתרא מצה כמשמעו כלומר שאין בו שום תיקון דלא מליח ולא קמיח ולא עפיץ וכמה שיעורו תני רב שמואל בר יהודה כדי לצור משקולת קטנה וכמה אמר אביי ריבעא דריבעא דפומבדיתא:

חיפה דמליח ולא קמיח ולא עפיץ וכמה שיעורו כדתנן עור כדי לעשות קמיע. דיפתרא דמליח וקמיח ולא עפיץ וכמה שיעורו כדי לכתוב עליו את הגט וכל הני מיקרו עורות כיון דלא עפיצי דאי עפיץ קלף הוי והא יהבינן ליה שיעור במתניתין כדי לכתוב עליו פרשה קטנה שבתפילין:

ומשמע מיהא דכל שאינו עפיץ עור מיקרי ולא קלף הילכך אינו כשר לספר תורה ולתפלין ומזוזות דבכל חד מהני בעינן גויל או קלף או דוכסוסטוס האי כדיניה והאי כדיניה וכמו שנכתוב בסמוך בס"ד וכל שאינו עפיץ לאו חד מהני הוא אלא עור מיקרי אבל בתוספות אמרו שיש עבודין אחרים מכשירין כעפצים והביאו ראיה מדאמרי' בפ' הקומץ רבה [דף לא:] קרע הבא בתוך שתים יתפור בתוך שלש לא יתפור והתניא בתוך ג' יתפור ל"ק הא דעפיצן הא דלא עפיצן. כלומר דבדלא עפיצן קרע הבא בתוך שלש לא יתפור הא מ"מ משמע דאע"ג דלא עפיצן כשר דאי לא מאי לא יתפור אלא ודאי יש עבוד אחר שנעשה בלא עפצין שהוא מכשיר כאילו הוא עפיץ. ולאו ראיה היא דהתם משמע דמאי דקאמר עפיצן ולא עפיצן לאו דלא עפיצן כלל קאמר אלא שאין עפיצן ניכר מפני יושנן דאמרי' התם ה"מ בעתיקתא אבל בחדתא יתפור. ולאו עתיקתא עתיקתא ממש ולאו חדתא חדתא ממש אלא הא דעפיצן הא דלא עפיצן וכן כתב הרמב"ם ז"ל ומיהו אפשר שהדין דין אמת דאע"ג דמשמעתין משמע דכל שאינו עפיץ עור מיקרי ה"מ לדידהו שכל שאר עבודין שלהם היו יכולין להזדייף והכי משמע בגיטין (דף יט:) דאמרינן התם והא בעינן כתב שאינו יכול להזדייף ומשני בדעפיצן אלמא שכל שאר עיבודין שלהן היו יכולין להזדייף ואפשר שמפני כך פסולים לס"ת דבעינן כתיבה תמה וליכא אי נמי דלאו ס"ת מיקרי אבל אנו שיש לנו עיבודין אחרים שאין יכולין להזדייף וכותבין בהן גטין ושטרות אף הן כשרין לס"ת ולתפילין ולמזוזה:

גמ' אמר רב קלף הרי הוא כדוכסוסטוס. ג' מינין הן שכותבין בהן ס"ת תפילין ומזוזות האי כדיניה והאי כדיניה כמו שנפרש בסמוך בס"ד האחד נקרא גויל ונקרא כן על שהעור כולו שלם ואינו נחלק לשנים כמו הקלף והדוכסוסטוס שכן לשון גויל דבר שלם שלא ניטל ממנו כלום כדאמרי' בריש בבא בתרא [דף ג.] גויל אבני דלא מישפיין ואינו נקרא גויל על שם העיבוד שהוא מעפצין הנקראין גל"ש כמו שעלה על דעת רבים שהרי אף קלף ודוכסוסטוס עפיצין היו שהרי לא היה להם שום עיבוד כשר אלא בעפצים וכמו שכתבתי למעלה אלא ודאי כדאמרן והשנים האחרים הם קלף ודוכסוסטוס:

ומהו קלף ומהו דוכסוסטוס בהא מילתא איפליגו רבוואתא ז"ל שהרב בעל הערוך כתב בשמם בערך דוכסוסטוס שהעור בשעת עבודו חולקין אותו לשנים והחלק החיצון שהוא לצד השער הוא הנקרא קלף והפנימי הדבוק לבשר נקרא דוכסוסטוס ואומרים דדוך בלשון יון מקום וסוסטוס בשר ולפי זה כי אמרי' דכותבין על הקלף במקום בשר היינו המקום היותר קרוב לבשר ודוכסוסטוס במקום שער היינו במקום היותר קרוב לשער נמצא שכותבין בשניהם במקום חבורן כשהן דבוקין זה בזה:

הלכך כיון דאסיקנא שאין כותבין תפילין אלא על הקלף צריכין כותבי תפילין לגרד הקלף יפה לצד הלבן שהוא הדבוק לבשר שאם לא יגרדו אותו כלל כיון שעכשיו אין חולקין אותו לשנים אין זה קלף אלא גויל שהוא פסול לתפילין אבל כשגורדין אותו מצד הלבן שבו הרי הוא כאילו מסירין ממנו החלק הנקרא דוכסוסטוס ונשאר החלק הנקרא קלף וכותבין בו במקום דבוקו לדוכסוסטוס אבל הרמב"ם ז"ל כתב בהפך בפרק א' מהלכות תפלין ומזוזה וס"ת שהחלק הדבוק לבשר הוא הנקרא קלף וכותבין בו במקום בשר [שהוא לבן כבשר] ממש והחלק של צד השער הוא הנקרא דוכסוסטוס וכותבין בו במקום שער ממש וכן דעת הרמב"ן ז"ל והביא ראיה מן הירושלמי דגרסי' בפרקין [הל' ג'] קלף כדי לכתוב עליו פרשה קטנה שבתפלין שהיא שמע ישראל הדא דאת אמר בקולף פני העור כו' דוכסוסטוס כדי לכתוב בו ב' פרשיות שבמזוזה משמע ליה דהאי פני העור דקאמר היינו צד הדבוק לבשר ולאו ראיה היא דהכי נמי איכא למימר דפני העור מיקרי צד השער:

ומכל מקום לפי סברא זו צריכים כותבי תפילין לגרוד הקלפים יפה לצד השער כדי שמה שישאר יהא תורת קלף עליו. ועל פי סברא זו נהגו לכתוב ס"ת על הקלפים שלנו שאינן חלוקין וכותבין בו במקום בשר מתורת קלף ואין גורדין צד הלבן שבו דלא מצית אמרת דמתורת גויל כותבין בו שהרי אין כותבין על הגויל אלא במקום שער דגרסינן בירושלמי בפ"ק (דבבא בתרא) [דמגילה הל' ט'] בקלפים לא נתנו חכמים שיעור וצריך לכתוב על הגויל במקום שער ועל הקלף במקום נחשתו ואם שינה פסול אלמא אין כותבין על הגויל אלא במקום שער הלכך קלפים שלנו שכותבין עליהם במקום בשר לא מתורת גויל עושין כן אלא מתורת קלף לפי שגורדין אותו במקום השער ומה שנשאר כלפי הבשר היינו קלף וכותבין במקום בשר ואילו לפי' בעל הערוך ז"ל כל כיוצא בזה פסול שלדבריו אין כותבין על הקלף ועל הדוכסוסטוס אלא במקום שהן מחוברין זה לזה:

ואוקימנא בגמרא הא דרב כר"מ דתניא ר"מ היה כותבה על הקלף מפני שמשתמרת ומהא משמע דלכתחלה כותבין מזוזה על הקלף דהא דאמרינן רבי מאיר היה כותבה לכתחלה משמע ומדאמרינן נמי טעמא דמפני שמשתמרת הכי משמע ולפי זה הא דתניא ומייתי לה בפרקין בגמרא הלכה למשה מסיני תפילין על הקלף ומזוזה על הדוכסוסטוס ה"ק ומזוזה אף על הדוכסוסטוס וכ"כ ר"ח ז"ל דכותבין מזוזה לכתחלה על הקלף אבל הרב אלפסי ז"ל כתב בהלכות מזוזה תניא הלכה למשה מסיני תפילין על הקלף ומזוזה על הדוכסוסטוס וכו' והא דאמרי' מזוזה על הדוכסוסטוס למצוה אבל אם כתבה על הקלף כשרה ולא מחוור מלישנא דהיה כותבה ואפשר דאע"ג דקתני היה

כותבה היינו לפעמים כשלא היה מזדמן לו דוכסוסטוס היה כותבה על הקלף דהא תניא נמי בפ' הקומץ [סוף דף לא:] גבי מזוזה ר"מ היה כותבה על הדוכסוסטוס כמין דף ועושה לה ריוח מלמטה וריוח מלמעלה ועושה פרשיותיה פתוחות ואסיקנא התם דמצוה למעבדינהו סתומות ואי עבדינהו פתוחות שפיר דמי ואי נמי ה"ק דהיכא דבעיא שימור כגון דעומדת במקום התורפה או במזוזה של רבים שאינה נבדקת אלא פעמים ביובל היה כותבה על הקלף מפני שמשתמרת יפה מן הדוכסוסטוס:

ולענין מזוזה בגויל לא אתפרש בשמעתין. אלא מיהו כיון דלית בהו בשום דוכתא בהדיא דמזוזה אגויל לא כתבינן ובגמ' מעיקרא כי הוה סברי דמזוזה אקלף לא כתבינן מתמהינן כי בעי' לאוקימנא לברייתא דקתני כתבה על הקלף ועל הגויל ועל הדוכסוסטוס כשרה במזוזה ופרכי' מזוזה אקלף מי כתבינן ולא פרכי' מזוזה אגויל מי כתבינן כדפרכי' כי בעי' לאוקמא בתפילין אגויל דאמרינן תפילין אגויל מי כתבי' ש"מ דלכ"ע כתבינן מזוזה אגויל:

ולענין ס"ת כיון דאוקי' בגמרא ברייתא דקתני על הקלף ועל הגויל ועל הדוכסוסטוס כשרה בס"ת שמעינן מיניה דס"ת נכתב על הגויל ועל הקלף ועל הדוכסוסטוס ומיהו מצוה מן המובחר בגויל שכך היה דרכן כדאמרינן בגיטין [דף נד:] גוילין שבו לא עבדתים לשמן והיינו נמי דאמרינן בפ"ק דבבא בתרא (דף יד:)גבי ס"ת שעשה משה דמקשי' בתרי פושכי היכי הוה יתיב משום דמשמע לן דשל גויל היה דאי של קלף מאי קשיא ליה הרי יכול לגרדן ולהעמידן על גלדן אלא ודאי מצוה מן המובחר בגויל ומשום הכי קתני כשרה דמשמע דיעבד משום קלף ודוכסוסטוס ואע"ג דאמרינן בפ"ק דבבא בתרא [דף יד.] שאלו את רבי ס"ת בכמה אמר להם בגויל ו' טפחים בקלף איני יודע לאו למימרא שיהא רשאי לעשותו בקלף לכתחלה אלא בשעת הדחק קאמר וכ"כ שם ר"ח ז"ל דכיון דלא אשכחן מי שעשה כך אין מתירין לכתחלה לעשות בקלף ומצוה מן המובחר אינה אלא בגויל ע"כ ומ"מ בדיעבד כשר אף על הקלף ועל הדוכסוסטוס אלא שהרמב"ם ז"ל כתב דעל הדוכסוסטוס פסול ולא נהירא ובחידושי הארכתי:

ונמצא פסקן של דברים דספר תורה ומזוזה נכתבים על הגויל או על הקלף או על הדוכסוסטוס ומיהו ספר תורה מצותו מן המובחר בגויל ומזוזה מצותה מן המובחר בדוכסוסטוס לדעת הרב אלפסי ז"ל אבל תפילין אינן נכתבין אלא על הקלף:

מתני' דבק. גלו"ט בלע"ז:

כדי שיתן בראש השבשבת. מושיבים נסר קטן בראש קנה א' ונותנים עליו את הדבק והעוף יושב עליו ונדבק בו:

חרסית. לבינה כתושה:
לעשות פי כור. שהמפוח נכנס בו:
פטפוט. רגל למקום מושב הכור שהיו מושיבין אותו על כן הראוי לכך:
סובין. כדי ליתן על פי הכור של צורפי זהב במקום שאין פחמין צורפין הזהב באש סובין:
לסוד אצבע קטנה שבבנות. טופלות בסיד להשיר את השער:
כלכול. מפרש בגמרא צידעא:
אנדיפי. מפרש בגמ' אפות' פדחת :
אדמה. ארגול"א:
מרצופין. שקים גדולים העשוין מקליפת עץ ונושאין בהן פרקמטיא בספינות וחותמין אותן:
כחותם האגרות. שחותמין אותם שלא יקרא אדם אחר בהן אלא מי שנשתלחו לו ושיעורא דרבנן זוטא מדרבי עקיבא:

דף לד.

לזבל כרישא. ושיעורה זוטא משל כרוב:
מלא כף סיד. בגמרא מפרש כף של סיידין:
מרוסס. ריסוקים הרבה כמו [עמוס י] והכה (את) הבית הגדול רסיסים:
ביצה קלה. מפרש בגמ' כדי לבשל כגרוגרת מביצה קלה דהיינו ביצת תרנגולת שהיא קלה לבשל מכל ביצים שבעולם:
טרופה בשמן ונתונה באלפס:
תרווד. כף:
חף. מפרשינן בגמ' דהיינו שינים הקבועים בפותחת ולא היא עצמה:
כדי לזרוק בבהמה. דלא טרח אינש למשקל צרור משום עוף להבריחו דבקלא בעלמא סגי:
גמ' אמר עולא חפי פותחת. כמו שפירשתי במשנתינו:
אבנים של בית הכסא שיעורן בכמה. להתחייב עליהן אם הוציא א"נ לטלטלן [בתוך ד' אמות או] בחצר ולהכניסן לבית הכסא דאידי ואידי חד שיעורא הוא דבמידי דחזי הוא מתחייב על הוצאתו:
כזית כאגוז כביצה. ג' אבנים מכניסין לבית הכסא לקינוח ומקנח זו אחר זו אחת כזית ואחת כאגוז ואחת כביצה בתחלה מקנח פי הנקב בקטנה להסיר הריעי שנדבק שם שהגדולה פורסתו ומלכלך סביבותיו:

טורטני יכניס. בתמיה במאזנים יכנס שם לשקול:
מלא היד. בין שלשתן או אפי' הן ארבע או חמש ובין כולן מלא היד:
תנו רבנן ג' אבנים מקורזלות. ראויות לקינוח:
מותר להכניס בתוך ארבעה . או בחצר דלא מיתסר לטלטולינהו:
כאגוז. כל אחת ואחת:
אבל לא את הפייס. כמו (סנהדרין דף סד.) שקל פיסא רגב דהואיל ומפרכא לא חזי לקנוח ואסורה לטלטל:
כרשיני בבליאתא. הכי מיקרו משום דבבל ארץ לחה היא והמחרישה מעלה רגבים:
אמר רבי ינאי אם יש מקום קבוע. לבית הכסא שאם ישתייר ערבית יקנח בהן שחרית מכניס שם מלא היד:
ואם לאו כהכרע. פרש"י ז"ל כשיעור הבינוני שהוא המכריע דהיינו כאגוז ודקאמר בתר הכי מדוכה קטנה של בשמים מילתא אחריתא היא וקאי אדלקמיה:
דאמר רב ששת אם יש עליה עד מותר. ופי' דמדוכה קטנה שמלאכתה לאיסור ואסור לטלטלה אם יש עליה עד קנוח המעיד שעשויה לכך מותר לטלטלה לקנח ולא מחוור דאגוז אע"פ שהוא בין כזית לכביצה כיון שלא נאמר בדרך הכרעה לא מיקרי מכריע ועוד דמדוכה קטנה של בשמים אין דרך לקנח בה ואפילו יש בה עד עד שקר הוא זה ועוד דבלאו עד נמי מ"ט לא שריא דהא כלי שמלאכתו לאיסור מותר לטלטלו לצורך גופו ולצורך מקומו אלא ודאי כולא חדא מילתא היא וה"ק ואם לאו כלומר שאין לו מקום קבוע לבה"כ לא התירו לו מלא היד אלא אבן א' כהכרע מדוכה קטנה של בשמים כלומר כמשקלה והכי מוכח האי פירושה בירושלמי:
ורב ששת אמר. בתר הכי דאפילו אבן גדולה כל שיש עד מותר לטלטלה שמוכנת היא לכך:
בעא מיניה רבה בר שילא מרב חסדא מהו להעלותם אחריו. מי חיישיני לטירחא יתירא או לא מי אמרי' כי שרו רבנן לטלטל אבנים ה"מ כשאין לו מקום [קבוע] ליפנות שאי אפשר לו להכניס מבעוד יום אבל כשנפנה לגג בתוך ביתו כיון שיש לו מקום קבוע אסור שהיה לו להכינם מאתמול ופשטי' דאפ"ה משום כבוד הבריות שרי:
משום דרבה. דלמא שקיל מעילאי ממקום גבשושית ושדי למקום גומא ומשוי הקרקע והוי תולדה דחורש:
בבית חייב. משום בונה שדרך הוא להשוות גומות בנין הרצפה:
בשדה חייב משום חורש. שמתקן החרישה:

אמר ר"ל צרור שעלו בו עשבים מותר לקנח בו. ולא אמרינן צרור זה עשבים שעליו מלחלוחית הקרקע הם יונקים וכשמגביהן הרי הוא כעוקרן מגדולן ולא חיישינן נמי לשמא יתלוש העשבים מן הצרור דס"ל כר"ש [דף מו:] דאמר דבר שאין מתכוין מותר:

והתולש ממנו. במתכוין חייב דמקום גדולו הוא:

א"ר יוחנן אסור לקנח בחרס משום סכנה. שלא ינתק שיני הכרכשתא שהיא תלויה בהן:

משום כשפים. כדמפרש ואזיל:

מטרוניתא. נכרית היתה:

אמרה מילתא. דכשפים:

ואסרתה לארבא. ולא זזה ממקומה:

אמרו אינהו מילתא. על ידי שם טהרה:

דלא מקנח לכו בחספא שאוכל לעשות לכם כשפים:

ולא קטיל לכו כינה אמנייכו. אין אתם הורגים כנה על בגדיכם:

ולא אכיל לכו ירקא מכישא דאסר גינאה. אין אתם מוציאים שום בצל וכרישא מאגודה שאוגדין הגננין ואוכליי אלא מתירין אתם האגודה תחלה שמע מינה דכל הני קשו לכשפים:

דף לד:

מקנח בחרס ואין מקנח בצרור. דחרס אית ליה תורת כלי. וצרור לית ליה תורת כלי ודוקא באוגני כלים דלית בהו משום סכנה אבל בשברים מקנח בצרור ואינו מקנח בחרס:

רוח רעה. ריח הפה שהזבל נרקב במעיו ויוצא הריח דרך פיו:

רוח זוהמא. כל גופו מסריח בזיעה מסרחת שהריח נבלע בבשרו:

אכל ולא הלך ד' אמות. קודם שיישן:

מתרקבת. אינה מתעכלת לעשות זבל:

ולא הכניסוהו למים. ששם מחזקין את הברזל:

על גבי חבית. על שוליו ועל צדדיו ואין נכנסין לתוכו:

ואינו יכול ליפנות. שאין הנקב נפתח:

יסתלק לצדדין. כשבדק עצמו בזוית זו יסתלק לזוית אחרת ויבדוק:

טייעא. ישמעאל:

הנכנס לסעודת קבע. וגנאי לו אם יצטרך בתוך הסעודה ליפנות:

עשר פעמים. ימתין בין פעם לפעם ויבדוק עצמו:

ואמרי לה ארבע פעמים של עשר עשר. דהכי עדיף טפי שהלוך מרובה מוריד הזבל לנקב ואחר כך יכנס ויסעוד:

סליקו להו המוציא אמר

רבי עקיבא מניין לע"ז שמטמאה במשא. משום דבעי למתני בהדייהו מנין שמרחיצין את המילה כליל ליה להנך בהדה דדמיאן לה:

במשא. אדם הנושאה:

תזרם. כמו דוה בע"ז משתעי:

מנין לספינה שהיא טהורה. שאינה מקבלת שום טומאה שנאמר דרך אניה בלב ים ולא אתי קרא אלא לאשמועינן דמה ים טהור אף ספינה טהורה דאי לא פשיטא דאניה בלב ים היא והכי מפרש בגמרא:

שזורעים בתוכה. ה' מינים של זרעונים ואפ"ה אין יונקין זה עם זה. וזורעין ד' על ד' רוחות הערוגה כלומר על כל רוח ורוח. ואחת באמצע כלומר באמצע הערוגה ובגמ' מפרש היכי משמע ו' טפחים וה' זרעונים מדכתיב תוציא דהיינו חד צמחה חד זרועיה תרי תצמיח חד וששה טפחים דליכא למילף מקרא קים להו לרבנן דחמשה זרעונים בששה טפחים לא ינקי אמצעי ושברוחות מהדדי דשיעור יניקת כל זרע טפח ומחצה:

דף לה.

מנין לפולטת שכבת זרע ביום השלישי שהיא טמאה. דיום השלישי אכתי לא מסרחא שכבת זרע וראוי לקלוט ולהיות ולד נוצר ממנו וקרינא ביה שכבת זרע הראוי להזריע:

לשלשת ימים. דהקפיד הכתוב על טמאי קרי במתן תורה וקס"ד דבד' בשבת פירשו מנשותיהן וקבלו תורה בשבת שהוא רביעי לאותן ששמשו מטותיהם לפני הפרשה וטבלו ליל שבת ולא חש אם יפלטו היום אבל אם פלטו ערב שבת בשלישי טמאות לכך הפרישן ג' ימים:

מנין שמרחיצין ביום ג'. דאף ביום ג' מסוכן הוא:

גמ' אמר רב יהודה אמר רב לעולם אל ימנע אדם את עצמו מבית המדרש אפילו שעה אחת. שמא יאמרו דבר חדוש שלא שמע מעולם:

מקק דספרים וכו'. כל אלו מיני תולעים הם ושמן חלוק זה מזה:

כולהו סכנתא. אם אכלם:

קוצים בתאנה. התולע היה יושב ונוקב בגרונו והיה סבור שהוא קוץ ורבא הכיר שהוא פה של תאנה דהיינו תולעת והחכם עיניו בראשו:

סליקו להו אמר רבי עקיבא המצניע

לזרע. שהצניע חטים ושעורין וכיוצא בהן לזרוע:
לדוגמא. להראות לבני האדם הרוצים לקנות ממנו שיש לו מאותן מינין:
בכל שהוא. דהא אחשביה:
אלא כשיעורו. כל אחד ואחד כשיעורו המפורש:
חזר והכניסו. זה המצניע פחות מכשיעור אם חזר ונמלך שלא לזרען והכניסן אינו חייב בהכנסה זו אלא א"כ יש בו שיעור שלם דכיון דנמלך שלא לזרען בטלה מחשבתו והרי הוא ככל אדם:

דף לה:

גמ' ואם תאמר אנשי הוצל עושין כן. שהיו נושאין כדי מים ויין על ראשיהן ואין אוחזין אותם בידם:
בטלה דעתן אצל כל אדם. דאין דרך הוצאה בכך:
מתני' המתכוין להוציא לפניו. כגון שצרר מעות בסדינו כדי שיהיו תלויין לפניו:
ובא לו לאחוריו פטור. דנתכוין לשמירה מעולה ועלתה בידו שמירה פחותה:
לאחוריו ובא לפניו חייב שהרי עלתה בידו שמירה מעולה ביותר:
סינר. כגון מכנסים קטנים וחוגרות אותן לצניעות ואם תלתה בו שום דבר להוציא ובא לו לצד אחר חייבת:
שכן ראוי להיות חוזר. דרכו להיות חוזר סביבותיה ומתחלה ידעה שסופו להתהפך:
אף מקבלי פתקין. רצי המלך שדרכן לעשות כמין קופסא קטנה. שנושאים בחגורתן ולפעמים נושאין שם הכתבים ואותה קופסא דרכה להיות חוזרת פעמים לפניהם ופעמים לאחריהם כך הוא עיקר הפירוש ואע"פ שלא פרש"י ז"ל כן:
הוציאוהו שנים פטורין כדילפינן בעשותה בעשותה יחיד ולא שנים:
חייבין. דכיון שאין כל אחד יכול בפני עצמו דרך הוצאה בשנים:
ורבי שמעון פוטר. בגמרא מפיק לה מקרא:
את החי במטה. וחי לא מחייב בהוצאתו לפי שהחי נושא את עצמו:
וכן כזית מן המת. חייב אם הוציא דהואיל ומטמא הוצאה חשובה היא להציל עצמו מן הטומאה:
ר"ש פוטר. אפי' במת שלם דהוי מלאכה שאינה צריכה לגופה שאינה אלא מניעת היזק דהיינו הטומאה הלכך לאו מלאכת מחשבת היא לר' שמעון:
גמ' לאפוקי לכרמלית. שהיה מוטל בבזיון או בחמה:
לא תעשה. לאו דלא תסור (ברכות ד' יט:) כי הכא:

ודאמרינן שרא להו רב נחמן בר יצחק לאפוקי לכרמלית כתבו הראשונים ורש"י ז"ל דדוקא על ידי ככר או תינוק שאע"פ שאיסור הוצאה הותר מפני כבוד הבריות איסור טלטול לא הותר כדאמרינן בפרק במה מדליקין [דף ל:] אביך הנח עליו ככר או תינוק וטלטלו והיינו טעמא משום דהוצאה כיון דלא אפשר בלאו הכי משום כבוד הבריות שרי אבל טלטול כיון דאפשר לתקוני מתקנינן ולא שרינן אלא ע"י ככר או תינוק אבל הרמב"ן ז"ל כתב דכי בעינן ככר או תינוק ה"מ במטלטלו ברשות היחיד עצמה מחמה לצל משום דאיכא תקונא בטלטול ולא מוסיפין איסורא במידי אבל כי מפקינן ליה לכרמלית ודאי בלא ככר ובלא תינוק מפקינן ליה דכל מה שאתה משביח בתיקון הטלטול אתה פוגם בהוצאת הככר שלא לצורך והוצאת המת בלחוד היא שמותרת מפני כבוד הבריות אבל הוצאת ככר לא ולי נראה כדברי הראשונים ז"ל לפי שאפילו לדברי הרמב"ן ז"ל איסורים הללו שוין הם שכשם שהטלטול מדבריהם כך הוצאה לכרמלית אינה אלא מדבריהם ועדיף טפי לאפוקי בככר מלאפוקי בלא ככר דאי מפקין ליה בלא ככר אנו מתירין ב' איסורים הוצאה וטלטול וכשאנו מוציאין אותו בככר אין בהן אלא איסור הוצאה בלבד ולא עוד אלא בהוצאת הככר אין בו שום הוצאה שכיון שהתחלנו לטלטל המת ברשות היחיד על ידי ככר נעשה ככר טפל למת לפי שהוא צריך לטלטלו ואף ברשות הרבים טפל לו מפני שהוא מתיר טלטולו הלכך אין בו משום הוצאה דה"ל כמוציא את החי במטה דפטור על המטה אלמא כל הנטפל לדבר לאו הוצאה מיקריא הילכך איכא תיקונא בטלטול וליכא אפושי איסורא בהוצאה:

ודאמרינן אימר דפטר ר' שמעון מחיוב חטאת איסורא דרבנן מיהא איכא קשיא ואמאי וכיון דברשות הרבים לר"ש לא מתסר אלא מדרבנן בכרמלית אית לן למשרי לגמרי דהכי אמר רבא בפרק קמא [דף יא:] גבי לא יעמוד אדם ברשות הרבים וישתה ברשות היחיד דבכרמלית שרי דכיון דברשות הרבים לא מתסר אלא משום גזרה בכרמלית לא גזרינן גזרה לגזרה יש לומר דכי אמרינן הכי ה"מ בדבר שאין בו סרך מלאכה כי ההיא דלא ישתה דלא מתסר אלא משום חששא דשמא ימשוך הכלי אצלו אבל מידי דדמי למלאכה דאורייתא אלא שפטור עליה מפני שאינה צריכה לגופה בכיוצא בזה כרמלית ור"ה שוין הן:

ודאמרינן גדול כבוד הבריות שדוחה לא תעשה שבתורה איכא למידק כיון שכן לדידן דקיי"ל כרבי שמעון דאמר מלאכה שאינה צריכה לגופה פטור עליה אף המוציא לרשות הרבים לישתרי ליתא שלא התירו מפני כבוד הבריות אלא בדבר שעיקרו מדברי סופרים כגון כרמלית אבל ברשות הרבים לא משום דמי מפיס במלאכה זו אם הוא צריך לגופה

אם לאו שאפילו במת אמרי' בירושלמי דמשכחת בזה מלאכה הצריכה לגופה כגון בכותי שהוציאו לכלבו הלכך ברה"ר אסור דכל היכא דאיכא דררא דאיסורא דאורייתא לא שרו רבנן כגון לגבי מת:

ולענין פלוגתא דר' יהודה ור' שמעון קיימא לן כר' שמעון דאמר מלאכה שאינה צריכה לגופה פטור עליה ומה שהביא רב אלפסי ז"ל ההיא דאמר שמואל בפ' כירה [דף מב.] מכבין גחלת של מתכת אבל לא של עץ ואוקימנא כר' יהודה לא לפסוק הלכה כר' יהודה נתכוין שהרי הביא מתני' דפרק במה מדליקין דתנן חוץ מן הפתילה מפני שהוא עושה פחם ואוקימנא לה [דף לא:] כרבי שמעון וכן הביא לקמן בפרק האורג דצידת נחש ומפיס מורסא וצבי ואתיא כולהו כרבי שמעון כדאיתא בפ' שמונה שרצים [דף קז:] אלא לכך הביא ההיא דשמואל בפ' כירה לאשמועינן דלמאי דסבירא לן כרבי שמעון אף של עץ מותר וכן דעת הרמב"ן ז"ל אבל הרמב"ם ז"ל פסק בפרק ראשון הלכות שבת כר' יהודה דאמר מלאכה אינה צריכה לגופה חייב עליה:

דף לו.

מתני' הנוטל צפרניו וכו'. וכן שערו שתולש שער ראשו בידו:

וכן הגודלת. שערה:

וכן הכוחלת. עיניה:

וכן הפוקסת. מתקנת שערה במסרק:

ר' אליעזר מחייב חטאת וחכמים אוסרין משום שבות. וטעמא דר' אליעזר מפרש בגמ' כולהו משום מאי מיחייב:

התולש מעציץ נקוב חייב. דהוי כמחובר שיונק מן הקרקע על ידי הנקב [ואפילו הנקב בדפנו] שמריח לחלוחית הקרקע ע"י הנקב:

ושאינו נקוב פטור. שאינו יונק מן הקרקע:

ר' שמעון פוטר בזה ובזה. דנקוב לרבי שמעון כשאינו נקוב משוי ליה:

גמ' מחלוקת ביד וכו' ואמר ר"א מחלוקת לעצמו. דיכול לאמן ידו לעצמו ולתקנו בלא כלי:

אבל לחבירו. אינו יכול לאמן ידיו ליטלן יפה בלא כלי והיינו דקתני צפרניו דלעצמו דוקא הוא דמחייב ר' אליעזר אבל לא לחבירו וכתב ר"ח ז"ל דמדמפרשי רבנן טעמא דר"א ש"מ הלכתא כותיה ויש מי שחולק ואמר הלכתא כחכמים דאמרי משום שבות ומאן דאמר כרבי אליעזר טפי עדיף דאיסורא דאורייתא הוא ולחומרא עבדינן עכ"ל ז"ל:

תנא הנוטל מלא פי הזוג. מלא ראש זוג של מספרים:

חייב בשבת. לרבנן בכלי ולרבי אליעזר אף ביד זהו שעורן:
שתים. שתי שערות:
תניא נמי הכי. כרב יהודה דאמר ב':
ר' אליעזר אומר אחת. באחת הוא חייב:
במלקט לבנות מתוך שחורות שאפילו אחת חייב. שבאחת הוא מקפיד שלא יהא נראה כזקן:
שמלת אשה. ודרך הנשים להקפיד על כך:
ציצין. רצועות דקות הפורשות מעור האצבע סביב הצפרנים:
שפרשו. קרובים לינתק:
ביד פטור אבל אסור. גזרה אטו כלי:
כלפי מעלה. לצד הצפורן התחילו לפרוש דקא מצערן ליה טפי:
אמימר שרי זילחא במחוזא:
דקא מצטער מהבלא. שהיה האבק עולה ומרבה הבל:
אשה חכמה. אשת תלמיד חכם או בת תלמיד חכם ששמעה מאביה:
מרבצת ביתה. רוחצת קיתוניות בזוית זו וכוסות בזוית זו וקערות בזוית זו:
והאידנא דסבירא לן כר' שמעון אפילו לכתחלה שרי. פירוש בין לרבץ בין לכבד וכיבוד הבית אפי' במכבדות של תמרה שרי וכן כתב הריא"ף ז"ל בפ' כל הכלים [סי' תסז] והא דאמרינן בפ' שני דיו"ט (דף כב:) שלשה דברים ר"ג מיקל וכו' ומכבדין בין המטות ולא הודו לו חכמים כתב הרב אלפסי ז"ל בתשובה מאן חכמים ר' יהודה היא ולא קי"ל כותיה אבל בתוספות אסרו והביאו ראיה מדאמרי' לקמן בפרק מפנין [דף קכז.] לא יגמור את האוצר ומפרשינן טעמא דלמא אתו לאשוויי גומות אבל אתחולי מתחילין כר"ש הוא דלית ליה מוקצה אלמא אפי' לר"ש כיבוד הבית אסור משום אשוויי גומות דפסיק רישיה ולא ימות הוי ולאו ראיה היא דהתם לאו משום איסור הכיבוד הוא דאסרי אלא דלמא משוי גומות כבונה שדרך גומרי האוצר בכך מפני שנעשה כולו גומות גומות ומפני שהאורחין נכנסין שם הוא משוה אותן והראב"ד ז"ל כתב שמה שהתיר הרב אלפסי ז"ל לכבד הבית בשבת כר"ש לא כל הענינים שוים ואינו מותר אלא בבית שנתכבד מע"ש ולא נפל בו בשבת לא קליפי אגוזים וקליפי רמונים ולא כל דבר שאסור לטלטלו אלא שהוא רוצה לכבדו משום פירורין או משום שער של פולין ושל עדשים או של עצמות שהם ראוין למאכל בהמה אבל אם לא נתכבד מערב שבת אפילו אין שם לא קליפי אגוזים ולא קליפי רמונים ולא אפילו צרור כיון דלא אפשר לבית בלא גומות לא סגיא דלא משוי גומות ומודה רבי שמעון בפסיק רישיה ולא ימות וכשנתכבד מערב שבת אפשר

דלא משוי גומות או מפני שאין שם עפר כדי להשוותה או מפני שלא יגיע מעט עפר שבו לגומא עכ"ל ז"ל וראיתי בשם הרשב"א ז"ל דאפילו היכא שיש בו דברים האסורין בטלטול שרי לכבד מידי דהוה אגרף של רעי:

סליקו להו המצניע הזורק

מרה"י וכו' רבי עקיבא מחייב. דסבירא ליה לרבי עקיבא דקלוטה כמו שהונחה הלכך הויא ליה כאילו הונחה ברה"ר ומיהו לא מחייב רבי עקיבא אלא אחת דהיינו משום הוצאה אבל משום הכנסה לא דהכנסה תולדה היא ושמעינן ליה לר"ע במסכת כריתות (דף טז.) דלא מחייב אתולדה במקום אב הזורק מן הים ליבשה. דהוי מכרמלית לרשות הרבים:

דף לו:

מן הים לספינה. דהוי מכרמלית לרה"י:

ספינות קשורות זו בזו מטלטלין מזו לזו. כלומר ע"י עירוב כדאיתא בגמרא וקמ"ל דלא תימא דלא תקנו עירוב אלא בדבר הקבוע תדיר כגון בתים וחצרות אבל ספינות לא קמ"ל דאפילו בספינות:

אע"פ שמוקפות. סמוכות זו לזו כמו אין מקיפין חביות (ביצה דף לב:):

אין מטלטלין מזו לזו. דמפסיק כרמלית כדמפרשי מהדדי ובטל העירוב:

גמ' איתמר ספינה. המפרש מספינה לים:

מוציא זיז כל שהוא. מדופן הספינה על המים להיכרא בעלמא ומפרשינן טעמא בגמרא משום דס"ל דכרמלית מקרקע הים משחינן הלכך המים שהוא דולה ממקום פטור הוא דולה אותן דודאי בכל מקום שהספינה מהלכת יש בו עומק י' ומקום פטור הוא שאין כרמלית עולה למעלה מי' הלכך מדינא בלא זיז נמי שרי אלא תקנתא דרבנן הוא משום היכרא:

ורב חסדא ורבה בר רב הונא אמרי עושה מקום ד' וממלא. מפרשינן בגמ' דסבירא להו דכרמלית משפת מיא משחינן ואם ימלא מן הים לספינה הוה ליה מכרמלית לרה"י וקי"ל כותייהו (דכרמלית) דמקום ד' בעינן וא"ת האי מקום ד' או כרה"י דמי או ככרמלית דמי ובין כך ובין כך מה הועילו בתקנתן דמ"מ כשמטלטל מן הים לספינה דרך עליו הא קא מטלטל מכרמלית לרה"י תירץ רבינו האי גאון ז"ל בשם מר יהודאי גאון ז"ל ששמע מן הזקנים דהאי מקום ארבעה היינו שחוקקים אותו סביב החקק כעין מחיצה כמין סל שנפחתו שוליו או תיבה פתוחה וממלאין מן הים לספינה דרך אותו נקב דאמרינן גוד

אחית בהני מחיצות אע"ג דלא הויא י' וא"ת בין לרב הונא בין לרב חסדא בין לרבה בר רב הונא תקשי להו הא דתנן בכיצד משתתפין [דף פז:] גזוזטרא שהיא למעלה מן הים אין ממלאין הימנה בשבת אלא אם כן עשו לה מחיצה י' טפחים איכא למימר דשניא גזוזטרא שהוא בנין קבוע ויכול אדם לתקן בה כרצונו מה שאין כן בספינה ולפיכך הקלו בה למר כדאית ליה ולמר כדאית ליה:

והלכתא כחו בכרמלית לא גזרו. פי' שאם רצה לשפוך מים שנשתמש בהן שופכן במקום מדרון של ספינה והן נופלים לים דאף על גב דמכחו הן נשפכין בים שהוא כרמלית כחו בכרמלית לא גזרו ואע"ג דבפרק כיצד משתתפין [פז:] אמרינן גבי גזוזטרא שהיא למעלה מן הים לא שנו אלא למלאות אבל לשפוך אסור התם היינו טעמא משום דמיחלף אטו כחו ברה"ר מה שאין כן גבי ספינה דלא אתי לחלופי שאין מכל צדדים אלא כרמלית והיא עומדת בים לעולם:

וכן מחצלאות הפרוסות. ועשו מחיצות הרבה ושבתו בהן זה בזו וזה בזו:

לא שנו. דשמה מחיצה אלא לזרוק אבל לטלטל לתוכה אסור מדרבנן:

לזרוק. לחייב את הזורק מתוכו לרשות הרבים או מרשות הרבים לתוכו:

אבל לטלטל. להיות מותר לטלטל בתוכה אסור מדבריהם:

אמזיד איתמר. ומשום קנסא ודקתני מתני' חזרו להיתרן הראשון אשוגגין ואנוסין ומוטעין קאי וכי קתני מזידין אשמה מחיצה קאי ולזרוק כרב נחמן כך פרש"י ז"ל ולא נהירא דאי הכי לא הוה ליה למתני מזידין בהדי אינך ולמכלל בכולהו חזרו להיתרן הראשון אלא עיקר של דברים כדברי ר"ת ז"ל שפי' דהא דאמרינן כי איתמר דרב נחמן אמזיד איתמר לאו אמזיד דברייתא קאמרינן אלא אמזיד דעלמא דהיינו אמחיצה הנעשית בשבת לכתחלה ומעיקרא קס"ד דליכא לאיפלוגי בין שנעשית בתחלה בשבת או שהיתה שם מתחלה ואח"כ חזרה לענינה הראשון ומשנינן דאמזיד דעלמא איתמר ולאו כי הדדי נינהו:

דף לז.

מתני' הזורק ונזכר. הזורק בשוגג ונזכר שהוא שבת לאחר שיצאה האבן מידו וקודם שתנוח:

קלטה אחר. דהוה ליה שנים שעשאוה וכגון שנעקר ממקומו וקבל:

או שקלטה כלב בפיו. דלא הויא הנחה דבעינן מקום ארבע ופרכינן בגמרא הא נחה לסוף ארבע חייב ואע"ג דנזכר בין עקירה והנחה והתנן כל חייבי חטאות אינן חייבין

עד שיהו תחלתן וסופן שוגגין ומתרץ רב אשי חסורי מחסרא וה"ק הא נחה חייב בד"א שחזר ושכח קודם שתנוח דהוה ליה תחלתו וסופו שגגה ותנא נזכר לרבותא דאע"ג דהוה ליה ידיעה בנתיים חייב דאין ידיעה לחצי שיעור:

סליקו להו הזורק הבונה. שאמרו באבות מלאכות כמה יבנה וכו':

מסתת. מרבע את האבן ומתקנה הכל לפי המקום יש מקומות שרגילין להחליקה ויש מקומות שרגילים לחרוץ בה חריצין:

המכה בפטיש. גם הוא באבות מלאכות והוא נקרא פי"ק בלע"ז שמנפץ בו את הסלע לאחר שחצב את האבן סביב ומבדילה מן ההר קצת הוא מכה בפטיש מכה גדולה והיא מתפרקת ונופלת והויא גמר מלאכתו של אבן וכל גמר מלאכה תולדה דמכה בפטיש היא:

מעצד. כגון קורנס גדול של ברזל :

והקודח. נוקב ונועץ בכותל:

כל שהוא. אכולה קאי אמכה בפטיש ואמסתת ואקודח:

כל העושה מלאכה ומלאכתו מתקיימת. שיש מקיימין כיוצא בו ואין מוסיפין עליו:

בשבת. אהעושה מלאכה קאי כל העושה מלאכה בשבת והיא מתקיימת:

על הסדן. אנקלוש"א:

קורנס. מרטיל"ו:

מפני שהוא כמתקן מלאכה. ואע"פ שאינה מכה על הפעולה אלא על הסדן ובגמ' מפרש [דף קג.] שכן מרדדי טסי המשכן עושין כן שמכה שלש על הטס ואחת על הסדן להחליק הקורנס שלא יבקע את הטס שהוא דק:

גמ' העושה נקב בלול של תרנגולין. לול של תרנגולין של עץ הוא וסתום ומנקבו שיצא הריח של צואה ולא יזיק להם:

משום מכה בפטיש. שהוא גמר מלאכת הלול וכל מידי דהוי גמר מלאכה חייב משום מכה בפטיש כדאמרינן בכלל גדול [דף עה:]:

עייל שופתא בקופינא דמרא. שופתא יתד קטן שתוחבין בבית יד של מרא בהיותו בנקב הברזל להדקו:

קופינא. הוא חור שבתוך המרא:

ומקשו הכא היכא אמר רב משום בונה והא קיי"ל בפ"ב דיום טוב (דף כב.) שאין בנין בכלים ואין סתירה בכלים יש לומר דכי אמרינן הכי ה"מ בכלי שנתפרק כגון מנורה של חוליות אבל עושה כלי מתחלתו לא מיקרי בנין בכלים אלא עושה כלי מיקרי ומיחייב משום בונה ולא עוד אלא אפי' כלי שנתפרק וצריך אומן בחזרתו כל שהחזירו חייב

עליו משום בונה שמשעה שנתפרק ואין הדיוט יכול להחזירה בטל מתורת כלי ונמצא כשמחזירו עושה כלי בתחלה ומשום האי טעמא אסרינן בפרק כירה (דף מו.) לטלטל מנורה של חוליות שמא תפול ותתפרק לגמרי ויחזירנה ונמצא עושה כלי בשבת ואחרים אומרים דרב דאמר הכא משום בונה ס"ל דיש בנין בכלים וכבר הארכתי בדברים הללו בסוף פרק כירה בס"ד:

מתני' הכותב שתי אותיות וכו' בין משם אחד. שתיהן אלפי"ן:

משני שמות. אל"ף בי"ת:

משתי סמניות. אחד בדיו ואחד בסקרא:

בכל לשון. כל כתב של שבעים לשון:

משום רושם. סימן שהיו עושין בקרשי המשכן מפני שמפרקין אותן ולכשיקימוהו לא יחליפו סדר הקרשים ואתא רבי יוסי למימר דאפילו לא כתב אלא רשם שתי רשימות בעלמא לסימן חייב:

מצינו שם קטן. והא אתא לאשמועינן רבי יהודה דאע"פ שלא גמר מחשבתו שנתכוין לכתוב תיבה גדולה וכתב מקצתה ואותו מקצת הויא תיבה ומתקיימת במקום אחר חייב:

ירושלמי [הלכה ג] אמר רבי אמי והקמות את המשכן כמשפטו וכי יש משפט לעצים אלא קרש שזכה לינתן בצפון ינתן בצפון לעולם וכן בדרום ינתן בדרום לפיכך רושמין עליהן שלא יחליפו דבי רבי הושעיא ודבי רב פזי הוי אזלי ושאלי בשלמא דנשיאה כל יומא והוו אלין דבי רבי הושעיא עלין קדמאי ונפקין קדמאי אזלין אלין דרבי פזי ואתחתנון בנשיאות' אתון בעיין מיעל קדמאי אשתאיל' לר' אמי א"ל ר' אמי כתיב והקמות את המשכן כמשפטו וכי משפט יש לעצים וכו' תרתין זרעיא הוויין בצפורי בולטייא וסגנייא והוו בולטייא אזלין ושאלין בשלמא דנשיאה בכל יומא ועיילין קדמאי והוי סגנייא עיילין ונפקי בתריהון אזלין סגנייא וזכין באורייתא ואתו למיעל קדמוי דבולטיי' אשתאול לרבנן על רבי יוחנן ודרש בבי מדרשא אפילו ממזר ת"ח וכהן ע"ה ממזר ת"ח קודם לכהן ע"ה סברין מימר לפדות ולהחיות ולכסות הא לישיבה לא אמר רבי יוחנן אמר רבי אבין אף לישיבה מאי טעמא יקרה היא מפנינים מכהן גדול שנכנס לפני ולפנים:

דף לז:

אוקמה אביי וכו'. להך מתני' דאמר בין בימינו בין בשמאלו חייב בשולט בשתי ידיו שדרכו לכתוב בשתיהן אבל איניש אחרינא אינו חייב אלא באותה שדרכו לכתוב בה:
וגרסינן בגמ' [דף קג:] **שלא יכתוב אלפין עייניין**. כלומר שלא יכתוב האל"ף בענין שיראה ממנו צורת עי"ן הפוכה שאם ירחיקו הרגל השמאלי מן הקו האמצעי וכ"ש אם יעשה הירך האמצעי מעט עקום יראה כאילו היה עי"ן הפוכה כזה ומכאן יש ללמוד שצריך לזקוף ראש הקו האמצעי בכתיבת האל"ף מעט שאלמלא כן אפילו כשירחיק ממנה הרגל שלה אינה כצורת עי"ן:
ואמרי' נמי שלא יכתוב טיתי"ן פיפי"ן. כלומר שלא ירחיק הקו האחרון מן הטי"ת כגון זה ומכאן דקדק רבינו תם ז"ל שצריך לכוף הקו האמצעי של טי"ת לתוכו כזה שאם לא יכוף אותו אפי' כשירחיק הקו האחרון לא ידמה לפ"א שהרי קו האמצעי של פ"א כפוף לתוך האות:
ואמרי' נמי שלא יכתוב חיתי"ן היהי"ן פי' שלא ירחיק הקו האחרון מגג האות כעין ה"א וצריך גם כן לעשות שני ראשין לגג החי"ת כגון זו ולא סגי בראש אחד בלבד כגון זו וראיה לדבר מדתנן בפרקין נתכוין לכתוב חי"ת וכתב שני זיינין ואמרי' נמי בגמ' כגון שנטלו לגג של חי"ת ועשאו שני זיינין דאלמא שני ראשין יש לו לגגו של חי"ת:
ואמרי' נמי זיינין נונין נונין זיינין פי' נו"ן פשוטה ומכאן שצריך להיות הקו הארוך של נו"ן פשוטה באמצע ראשה הגס כצורת זי"ן כזה ואל יסמוך הקו הארוך בקצה ראשו כעין וא"ו כזה שאם כן היה לו לומר ווין נונין נונין ווין:
ואמרי' נמי [דף קד.] מ"ם וסמ"ך שבלוחות בנס היו עומדין ומכאן שצריך לחבר ראש הקו האחרון עם הגג כגון זה שאילו היה מרחיקו מן הגג כזה לא היתה עומדת בנס:
ואמרי' נמי אמאי כרעיה דקו"ף תליא ומכאן שצריך להרחיק הרגל מן הגג כזה ולא שידבקו כזה:
ואמרי' נמי מ"ט שי"ן אחדא כרעא. כלומר שכל אות ואות שבהן עומדת על רגל אחת ומכאן שצריך לעשות השי"ן חד כגון זה ולא לעשותה רחב כגון זה:
מתני' הכותב שתי אותיות וכו' על שני כותלי הבית. אחת במזרח ואחת בצפון סמוכות זו לזו במקצוע:
על שני לוחי פנקס. של חנוני כעין של גלחין שיש לוחין הרבה דבוקין וטוחין בשעוה:
על שני לוחי פנקס רבותא אשמעינן דאף על גב דלאו על לוח אחד אם נהגין ונקראין זה עם זה כגון שכותבין על שני שפתי לוחין קרוב זה לזה חייב:

הכותב על בשרו. בדיו:
המשרט. במכתב או בסירא:
במשקין. כגון תותים שמשחירין:
באבק דרכים. בטיט באצבעו:
באבק סופרים. עפרורית של קסת הסופר:
לאחר ידו. בגב ידיו שאחז הקולמוס באצבעותיו והפך את ידו וכתב:
מרפקו. אצילי ידיו:
כתב אות אחת סמוך לכתב. אצל אות כתובה זיוג אחת והשלימה לשתים:
כתב על גבי כתב. העביר קולמוס על אותיות כתובות וחדשם:
נתכוין לכתוב חי"ת. ודלג הקולמוס ולא נראה הגג של חי"ת אלא שני הרגלים ונראין כאלו שני זיינין:
על שני כותלי הבית. שאינן במקצוע:
על שני דפי פנקס. שעושין עמודין עמודין כמגלה וכתב אות אחת בעמוד זה ואות בזה ואינו יכול לקרבן אא"כ יחתוך ההפסק שביניהן וה"ה לכותלי הבית הרחוקין זה מזה ותניא ברישא שני כותלי הבית דסתמן אין נהגין זה עם זה והדר תני שני דפי פנקס וה"ה לכותלי הבית ולא זו אף זו קתני:
כתב אות אחת נוטריקון. שעשה נקודה עליה לסימן שהיא אות אחת:
גרסי' בגמ' (דף קד:) תנא הגיה אות אחת חייב השתא כתב אות אחת פטור הגיה אות אחת חייב אמר רב ששת הכא במאי עסקינן כגון שנטלו לגגו של חי"ת ועשאו שני זיינין רבא אמר כגון שנטלו לגגו של דל"ת ועשהו רי"ש. וכתוב בחדושי הרשב"א דמהא שמעי' דבכה"ג לא מיקרי חק תוכות שאינו אלא כמפריד בין שני אותיות דבוקות וכן כשנטלו לגגו של דל"ת ועשאו רי"ש אינו אלא כדיו שנפל ע"ג האות ול"נ דאין מכאן ראיה דלגבי שבת ליכא קפידא בין חק תוכות לחק יריכות דכל היכא דהוי מלאכת מחשבת מיחייב שהרי אפי' מוחק על מנת לכתוב חייב אבל במידי דבעינן כתיבה [דלחזי כתיבה] כי האי גוונא אין לנו:
מתני' **הכותב שתי אותיות בשתי העלמות אחת שחרית ואחת בין הערבים**. דכיון דהוה שהות בינתיים כדי לידע הוה ליה כשתי העלמות:
ר"ג מחייב. דאין ידיעה לחצי שיעור:
וחכמים פוטרין. דיש ידיעה לחצי שיעור לחלק שלא יצטרף עמו חציו האחר:
סליקו להו הבונה
פרק י"ג

רבי אליעזר אומר האורג. ר"א אתא לפרושי שיעור אורג שמנו חכמים באבות מלאכות:
בתחלה. אם זה תחלתו של בגד:
ואחד על האריג. אם מוסיף הוא על האריג שעורו בא' דמצטרף עם השאר:
בתי נירין. שנותן שני חוטין של שתי בנירה שקורין לי"ס:
בנירין. מפ' בגמרא תרתי בבת נירא וחדא בנירא שני פעמים מרכיב כל חוט בבת נירא פינצא וחדא אנירא ופעם שלישית מרכיבו על חוט הניר שקורין לי"ס המורכב על הקנה:
קירוס. מפ' בגמרא מסוכיתא ביריעות גרדיים האורגים ברגל הוא מקום הקנה העולה ויורד ביריעות:
הקורע בחמתו על מתו פטור. משום דמקלקל:
והמקלקל על מנת לתקן. כגון קורע ע"מ לתפור:
ובגמ' [דף קה:] מוכח דעל חכם הכל חייבין לתרוע וכן נמי מאן דקאי בשעת יציאת נשמה של כל אדם מישראל חייב לקרוע ובאדם כשר שמת אפילו מי שאינו עומד עליו בשעת יציאת נשמה איכא למימר דחייב לקרוע ואיכא למימר דלא מחייב אלא לבכות ולהתאבל ובחדושי הארכתי:

דף לח.

גמ' לא יהיה בך אל זר. וכך משמעו שאם יהיה בך תשתחוה לאל נכר לבסוף:
שליף. שפת הבגד מן הבגד בחמתו להראות שהוא כועס ויגורו ממנו:
מונינא. ציר של דגים קטנים:
מתני' שיעור המלבן מלא רחב הסיט כפול. הסיט הוא הפסק שבין אמה לאצבע כמה שיוכל להרחיבו ואם טוה או לבן או נפץ וצבע שהן כולן באבות מלאכות חוט ארוך כשיעור זה חייב:
האורג שני חוטין שיעורו. ברוחב הבגד:
כמלא הסיט. שאע"פ שלא ארגן על פני רחב כל הבגד חייב:
הצד צפור למגדל. עד שהכניסו למגדל:
חייב. דזהו צידתו אבל אם הכניסו לבית אינו נצוד בכך ואוקימנא בגמרא בצפור דרור שדרכו לדור בבתים ואינו ניצוד לפי שנשמט מזוית לזוית אבל בעוף אחר כיון שהכניסו לבית ונעל בפניו חייב דניצוד הוא:
וצבי לבית. נמי הוי ניצוד אבל הכניס לגנה או לחצר אין זו צידה:
ביברין. קרפיפות מוקפין ואוקמוה בגמ' בביבר קטן:
צבי שנכנס. מאליו:

ונעל א' בפניו. זהו צידתו:
נעלו שנים פטורין. דהוו להו שנים שעשאוה:
לא יכול אחד לנעול. אורחיה הוא לנעלו בשנים והרי לכל אחד מהם מלאכה דבלאו הכי לא מתעבדא:
רבי שמעון פוטר. דדריש קרא יתירא למפטר זה אינו יכול וזה אינו יכול בפ' המצניע:
גמ' חגזין. מין חגב טמאים הם ונאכלין:
במינו ניצוד. כגון חגבים וחגזין:
שאין במינו ניצוד. צרעין ויתושין שאינן לצורך:
מתני' השני חייב. שהוא צדו:
הא למה זה דומה. מאחר שניצוד ע"י ראשון לנועל ביתו לשמרו ונמצא צבי שמור בתוכו. פירוש כגון שיש צבי בתוך הבית והדלת מגופה והוא שמור בכך ובא זה ונעל עוד במנעול אע"פ שמוסיף לו שמירה על שמירתו מותר ולא אמרינן הרי זה כאילו צד אותו מפני שאלמלא נעל הוא שמא היו הדלתות נפתחות והצבי נמלט כך שני זה מותר לו לישב בצד הראשון כיון שהראשון מלא את הפתח אף על פי שלאחר שנסתלק הראשון נשאר הצבי ניצוד מחמת השני א"נ כגון שהיה צבי קשור בבית זה ונעל שאע"פ שניתר הצבי אין אומרים לזה שיפתח את ביתו כדי שיצא הצבי כיון שבשעה שנעל בהיתר נעל אף זה השני כיון שבשעה שישב בהיתר ישב אין מחייבין אותו להסתלק משם לאחר שנסתלק הראשון והרשב"א ז"ל כתב בלשון הזה ובירושלמי נראה שהתירו לנעול בתחלה ביתו ולשמור ביתו וצבי שבתוכו וכיון שהוא צריך לשמור ביתו אע"פ שע"י כך ניצוד הצבי ממילא מותר ובלבד שלא יתכוין לשמור את הצבי בלבד דהכי גרסינן בירושלמי [הלכה ו] רבי יוסי בר בון בשם ר' חנינא היה צבי רץ כדרכו ונתכוין לנעול בעדו ונעל בעדו ובעד הצבי מותר ראה תינוק מבעבע בנהר ונתכוין להעלותו ולהעלות נחילה של דגים עמו מותר רבי יוסי ברבי בון בשם רבי הונא היה מפקח בגל ונתכוין להעלותו ולהעלות צרור של זהובים עמו מותר ולפי זה הא דאמר נתכוין לנעול בעדו לא בעדו בלבד דוקא קאמר אלא אם נתכוין לנעול אף בעדו קאמר ולומר שאילו צריך לנעול בעדו מותר אע"פ שמתכוין שיהא הצבי נצוד בתוכו עכ"ל ז"ל ודבריו תמוהים בעיני הרבה היאך אפשר שאפילו במתכוין לנעול בעדו ובעד הצבי יהא מותר וכי מפני שהוא צריך לנעול ביתו נתיר לו לעשות מלאכה בשבת ולא עוד אלא שאני אומר שאפי' שאינו מתכוין לנעול בעד הצבי כל שהוא ידוע שהצבי בתוכו ושאי אפשר לו שלא יהא הצבי ניצוד בתוכו אסור והיינו דאמרינן בכולה מכלתין [דף עה. וכ"מ] דמודה ר' שמעון בפסיק רישיה ולא

ימות וזו שאמרו בירושלמי ענין אחר הוא לומר שאם נתכוין לנעול את ביתו ולא נתכוין לצבי כלל אע"פ שאח"כ מצא הצבי שמור בתוכו מותר כלומר שאינו מחויב שיפתח את ביתו וסמכו לזו תינוק מבעבע בנהר ומפקח בגל ולא שיהו דומות ממש בענינם לפי שבענין פקוח נפש אפילו מתכוין למלאכת הרשות עם אותה מלאכה של פקוח נפש מותר וכיוצא בזה אמרו בגמרא דילן במס' יומא (דף פד:) והטעם מפני שהוא מלאכת מצוה וחובה היא עליו לפיכך אע"פ שהוא מתכוין עם אותה מלאכה למלאכה אחרת שהיא אסורה בשבת התירו חכמים כדי שלא ימנע בשום ענין מפקוח נפש המוטלת חובה עליו אבל במלאכת הרשות חס ושלום וזהו ששינו את הלשון בירושלמי דגבי צבי אמרו ונתכוין לנעול בעדו ונעל בעדו ובעד הצבי וגבי תינוק אמר ונתכוין להעלותו ולהעלות וכו' אלא שסמכום ענין לומר שבשתיהן נעשית מלאכה אסורה עם מלאכה מותרת והוא מותר אבל לא שיהו ענייניהם דומין זה לזה כנ"ל:

דף לח:

גמ' תחת כנפיו. תחת כנפי כסותו ואין יכול לצאת שנעל בפניו מאליו:

יושב ומשמר כו'. ואין צריך לפתוח לו חלון דאינו אלא שומר:

אמר שמואל כל פטורי דשבת פטור אבל אסור. מפורש בפ"ק [דף ג.] אע"ג דעביד בה מעשה ואיכא אחריני טובא דפטור ומותר דלית בהו מעשה:

המפיס. המבקע:

אם לעשות לה פה. בתוספתא תני הכי אם לקלפה ולעשות לה פה כדרך שהרופאים עושין דמתקן לה פתחא חייב משום בונה פתח או מתקן כלי דמה לי לתקן מכה מה לי לתקן כלי:

ואם להוציא ליחה. של עכשיו ואינו חושש אם תחזור ותסתום מיד מותר דאין כאן תיקון ורבנן נמי לא גזרו בו משום צער:

מחט של יד. ניטלת בשבת ליטול בה את הקוץ דהיינו דומיא דליחה דמצער ליה ואינו חושש אם יסתם מיד:

מחט של יד היא שתופרין בה בגדים ומשום דקתני בהדה ושל סקאין לפתוח בה את הדלת קרי ליה להאי מחט של יד:

קערה. של חרס:

כופין. לכתחלה ולא שיכבה את הנר ואשמועינן דמותר לטלטל כלי אפילו לצורך דבר שאינו ניטל בשבת:

ועל עקרב שלא תשוך. אע"ג דממילא מיתצד והני תלתא אמרינן בריש שמונה שרצים [דף קז:] דאתאן כר' שמעון דאמר מלאכה שאינה צריכה לגופה פטור עליה מדאייתינהו הרב אלפסי ז"ל משמע דס"ל דקי"ל כר"ש במלאכה שאינה צריכה לגופה דפטור עליה וכמו שכתבתי בפ' המצניע בס"ד:

סליקו להו האורג שמונה

שרצים האמורין בתורה. החולד והעכבר וגו' (ויקרא יא):

הצדן חייב. שבמינן ניצוד:

והחובל בהן חייב. פי' החובל בהן עד שנצרר הדם חייב דכיון שיש להן עור העור מעכב את הדם מלצאת ואלמלא העור מעכבו היה יוצא ולפיכך חייב משום נטילת נשמה שבאותו מקום כי הדם הוא הנפש אבל שאר שקצים ורמשים כיון שאין להם עור שיעכב את הדם אילו היה נעקר ממקומו היה יוצא לחוץ ומש"ה כל שלא יצא לחוץ פטור ובכה"ג הוא הא דתנן ושאר שקצים ורמשים החובל בהן פטור אבל כשיצא לחוץ אף בשאר שקצים ורמשים חייב משום נטילת נשמה והכי איתא בהדיא בפ' אלו טרפות (דף מו:):

הצדן לצורך חייב שלא לצורך פטור. מפרש"י ז"ל דשלא לצורך פטור לפי שאין במינן ניצוד ולא נהירא דאי הכי אפי' לצורך נמי ליפטר [ועוד דא"כ אמאי אוקימנא בגמ' מתניתין כר' שמעון דפטר במלאכה שאינה צריכה לגופה אפילו לר' יהודה נמי ליפטר אלא ודאי הנכון דפטר משום דהויא מלאכה שאינה צריכה לגופה כדאי' בגמ' [ד' קז:] וא"ת אי מהאי טעמא אפי' בח' שרצים הוה ליה למתני שלא לצורך פטור תירץ ר"י] דשמונה שרצים האמורים בתורה אין דרכן להזיק וכל צידתן לצורך הוא אבל שאר שקצים ורמשים שדרכן להזיק פעמים אדם צדן שלא לצורך והיינו כדי שלא יזיקו ומש"ה תני פלוגתא בסיפא וה"ה ברישא ומתניתין מני ר"ש היא דאמר מלאכה שאינה צריכה לגופה פטור עליה והכי אוקים בגמרא:

חיה ועוף שברשותו הצדן פטור. שהם ניצודים ועומדים:

והחובל בהן חייב. שיש להם עור:

גמ' הצד פרעוש בשבת. במקום שאינו ניצוד ועומד כגון מעל גבי קרקע או מבגדיו מבחוץ:

פטור. מחטאת שאין במינו ניצוד אבל אסור מדרבנן וכתבו בתוספות שאם מתירא שמא ישכנו וכ"ש אם נושכו שיכול להסירו דאינו אלא כמתעסק מידי דהוה אקוץ ברה"ר:

וההורגו חייב לדברי הכל. דהא פרה ורבה הוא:

פיטורי. פטריות:

מאודנא דחצבא. פעמים שהוא גדל בשפת הכלי:
חייב משום עוקר דבר מגדולו. דאע"ג דהתולש מעציץ שאינו נקוב פטור התם היינו טעמא משום דלאו היינו רביתיה אבל הכא היינו רביתיה והכי איתא בגמרא [דף קח.]:
מתני' אין עושין הילמי. מפרש בגמרא מי מלח מרובין:
אבל עושין את מי מלח. מפרש בגמרא מי מלח מועטין:
והלא הילמי בין מרובין בין מועטין. וכשם שהמרובין אסורין אף המועטין אסורין מפני שהוא כמעבד ומתקן את האוכל הניתן לתוכו כדי שיתקיים:
אלו הן מותרין. נותן שמן לתוך המים בתחלה קודם שיתן את המלח או נותן שמן לתוך המלח קודם שיתן המים דהשמן מעכבו שאין המלח מתערב יפה עם המים ומתיש כחו מלהיות מי מלח עזין אבל לא יתן מלח תחלה ואפי' נותן שמן לבסוף דמשעה שנותן מים ומלח יחד נראה כמעבד:
גמ' מאי קאמר. מאי הילמי ומאי מי מלח:
כבשין. ירק שכובש להתקיים:
גיסטרא. כלי חרס שבור שאינו ראוי לכל תשמיש כשלם ומקצין אותו לכך:

דף לט.

ולא בלחיים. דאמרי' בפ"ק דעירובין לחי רחבו שלשה ולא קיי"ל הכי אלא כת"ק דאמר כל שהוא:
הלכך נקטינן דמי מלח מרובים אסורין אבל מי מלח מועטין לצורך טבול אותה סעודה שרי ומיהו אפילו מועטין כל היכא דאיכא [תרי] תלתי מלחא אסור וכדאמר אביי בסמוך:
אין עושין מי מלח עזין. דהיינו כל שהביצה צפה בהן שכח המלח מעכבה מלשקוע:
אין מולחין צנון וביצה. ג' וד' חתיכות יחד שהמלח הוא מעבדן ונעשו קשין והוי תקון:
פוגלא. צנון:
פשרי פשרי. תלי תלים גבוהים עגול על עגול:
מימלח לא מלחנא. שתים יחד:
טבולי. בשעת אכילה מטבילנא במלח ואכילנא:
יין בתוך העין. דעמיץ ופתח אסור דמוכחא מילתא דלרפואה קא עביד:
על גבי העין מותר. דאמרינן דלרחיצה בעלמא עביד:
רוק תפל. שלא טעם כלום משניעור משנתו אפילו על גב העין אסור דמוכחא מילתא דלרפואה היא ולא לרחיצה להכי נקט רוק תפל לפי שהוא חזק ומרפא:

שורה אדם קילורין מע"ש ונותן על גבי עיניו. דלדידיה כיון דאצרכוה לשרותה מערב שבת איכא היכרא וליכא למגזר ומאן דחזי נמי סבר דלרחיצה בעלמא היא דסבור שהוא יין:

כולי האי. ודאי לא שרא דמוכחא מילתא:

טיפת צונן. לתת בעיניו:

ורחיצת ידים ורגלים בחמין ערבית. נמי מאירה את העינים:

הוא היה אומר. רבי מונא:

יד לעין. קודם שנטל ידיו:

תיקצץ. נוח לו שתיקצץ שרוח רעה שורה על הידים ומסמאתו וכן כולם:

לחיסודא. ריבדא דכוסילתא:

לפי טבעת. נקב הרעי שעגול כטבעת:

תקצץ. ולא תגע שוב בעין או באוזן קודם נטילה:

לגיגית. שמטילין בה שכר:

תקצץ. ולא תגע בה קודם נטילה:

יד לעין. קודם נטילה מסמאת את העין יד לאוזן מחרשת:

יד לפה או לחוטם מעלה פוליפוס. ריח החוטם וריח הפה יד לאמה דנקט לאו לענין נטילת שחרית נקט לה אלא מפני שמביאתו לידי קרי ובמסכת נדה [דף יג.] נמי אמרינן בה תיקצץ משום האי טעמא ומשום דתני בה נמי לטותא דתקצץ תני גבי הנך:

תנן התם בנדה. פ' כל היד (דף יג.):

המרבה לבדוק בנשים. שבודקת תמיד שמא ראתה דם:

משובחת. דליכא למיחש להרהור דנשים לאו בנות הרגשה נינהו כדמפרש ואזיל:

ובאנשים. שבודק תמיד באמתו שמא יצא קרי ממנו:

תקצץ. שמתחמם ומרגיש כשממשמש באמה ומוציא שכבת זרע לבטלה:

אנשים דבני הרגשה נינהו. שמזדעזעין איבריו כשמתחמם ורואה קרי:

כי קתני מרבה אנשים. משום נשים נקט מרבה דאשה המרבה לבדוק עצמה משובחת אבל תקצץ דאנשים בחדא זימנא נמי:

לענין זוב. שיוצא ממנו ורוצה לבדוק כדי למנות ראיותיו שתים לטומאה וג' לקרבן. זוב דומה למי בצק של שעורים ובא מבשר המת ושכבת זרע בא מבשר החי וקשורה כלובן ביצה שאינה מוזרת:

בצרור. דבר קשה שאינו מחמם:

במטלית עבה. קשה היא ואינה מחממתו:

כאילו מביא מבול לעולם. שעבירה זו היתה בידם דכתיב כי השחית כל בשר וגו' ואמר מר ברותחין קלקלו ברותחין נדונו:
ניצוצות ניתזין. כשאינו אוחז באמה אינו מטיל למרחוק כסריס שאין מימי רגליו עושין כיפה:
איסורא. אסור לאחוז אפילו מוציא לעז כדקתני מוטב שיוציא לעז:
תקנתא. ישתין על העפר תיחוח דמשמע דאי ליכא הכי יאחז באמה:
הנחמים באלים. שמתחממים בעצי אילנות במדורות גדולות כלומר בעלי הנאות:
באלים. כמו תחת האלה (בראשית לה):
דשף ויתיב. שנעשה מעפר ארץ ישראל:
במלכות נהרדעא. משום שנא' (תהילים ק"ב:ט"ו) כי רצו עבדיך את אבניה ואת עפרה יחוננו:
אחוז באמה. כדי שלא יפלו מים על הגג:

דף לט:

עשאוה. [להא] דרב יהודה:
כבולשת. חיל שמחפשים ובוזזים כדמתרגמינן ויחפש ובלש:
דליליא. ומתירא שמא יפול:
דרביה. שמואל:
דשכינה. ששורה בבהכ"נ:
אימתא דמריה. קודשא בריך הוא ואפי' במקום אחר שרי נמי לדידיה:
עטרה. היא שפה גדולה וגבוהה המקפת את [ראש] הגיד:
אמר רב המקשה עצמו לדעת יהא בנדוי. פי' רת"ם ז"ל דלאו למימרא שיהא בנדוי מאליו אלא ראוי לנדותו קאמר דכי האי לישנא אמרינן בפ"ק דקידושין (דף כח.)הקורא לחברו עבד יהא בנדוי ואמרינן עלה ההוא שמותי משמתינן ליה אלמא האי לישנא הכי משמע דמשמתינן ליה ולא שיהא בנדוי מאליו וכי האי לישנא נמי אמרינן בפ"ק דנדרים (דף ז:) השומע הזכרת השם מפי חבירו חייב לנדותו ואם לא נדהו הוא עצמו יהא בנדוי ובודאי דלא הוה בנדוי ממילא שאי אפשר שיהא יותר חמור השומע ושותק מהמזכיר עצמו שאינו בנדוי מאליו עד שינדהו אלא ודאי לישנא דיהא בנדוי היינו לומר שראוי לנדותו והיינו דפרכינן הכא ולימא אסור כלומר ובהכי משמע שראוי לנדותו שכך הוא המדה בכל האיסורים שהעובר עליהן ראוי לנדותו ופרקינן דנקט כי האי לישנא לאשמועינן שאיסורו יותר מפני שמגרה יצה"ר בעצמו:

וירע. אלמא מיקרי רע וכתיב לא יגורך רע לא יגור עמך רע:
ביד. מוציא שכבת זרע לבטלה:
כספחת. דכתיב בגרים (ישעיהו י"ד:א') ונספחו על בית יעקב לשון ספחת שקשין לישראל כספחת לפי שאינן בקיאין במצות ומביאין פורענות ועוד שלומדין ישראל ממעשיהן:
בני סקילה נינהו. והיכי אמרת מעכבין את המשיח ותו לא והלא בסקילה הן נידונין כדאיתא בסנהדרין (דף נג.):
דרך איברים. היינו שכבת זרע לבטלה:
דנסבי קטנות. והוא ראוי להוליד ונמצא מבטל פריה ורביה כל ימי קטנותה:
נשמות שבגוף. פרש"י ז"ל אוצר יש למעלה וגוף שמו ושם כל הנפשות שעתידין להולד עד שיבוא המשיח:
כי רוח. (ו) שרוחות שלפני שגזרתי להיות נולדים קודם לפני יעטוף מעכב הגאולה דקרא בגאולה משתעי (ישעיהו נ"ז:ט"ז) כי לא לעולם אריב וגו' ונשמות אני עשיתי יעטוף ומסיפיה לרישיה מדריש יעטוף כמו (בראשית ל) העטופים ללבן:
עין שמרדה. שרוצה לצאת כאדם שמורד ויוצא:
אבל משחק ואיתויי דרך רה"ר לא. דקס"ד דלאו סכנת נפשו' הוא אלא סכנת עורון:
אפי' משחק ואיתויי וכו'. מפרש טעמא בגמ' משום דשורייני דעינא בליבא תלו ואיתא סכנת נפש:
ומהא שמעינן דמשום סכנת אבר אחד אין מחללין את השבת אלא אם כן יש בדבר סכנת מיתה דטעמא דשורייני דעינא בליבא תלו הא לאו הכי [משום סכנת עוקץ] לא ומשום סכנת עורון בלחוד אין מחללין את השבת ושמעינן נמי מהא דכל היכא דאיכא סכנת אבר אע"פ שאין מתירין בו מלאכות של תורה מלאכות של דברי סופרים מתירין בו אפילו ע"י ישראל שהרי אפילו היכא דשחיק סממנין מאתמול שבות של דבריהם יש בו גזירה משום שחיקת סממנין ואפ"ה שרי ליה ע"י ישראל והיינו נמי דאמרינן לקמן בסוף חבית [דף קמח.] הלכה מחזירין את השבר בשבת וכיון שאנו מתירין שבות ע"י ישראל כ"ש אמירה לנכרי במלאכה גמורה שיותר הוא חמור שבות ע"י ישראל ממלאכה גמורה ע"י נכרי וכמו שיתבאר בס"ד ומיהו כי שרינן אפי' שבות ע"י ישראל ה"מ היכא דאיכא סכנת אבר אבל חולה שאין בו סכנת נפש ולא סכנת אבר נהי דשרי ביה מלאכה גמורה ע"י נכרי וכדאמרינן בפ' מפנין (דף קכט.) צרכי חולה נעשית ע"י נכרי בשבת אין מתירין לו ע"י ישראל אפילו שבות של דבריהם וראיה לדבר מדאמרינן בפ' יו"ט

שחל (דף כב.) אמימר שרא למיכחל עינא מנכרי בשבת א"ל רב אשי מאי דעתיך דאמר רב עולא בריה דרב עילאי כל צרכי חולה עושין ע"י נכרי בשבת ה"מ היכא דלא קא מסייע בהדיה ומר הא קא מסייע בהדיה דקא עמיץ ופתח ומשני מסייע אין בו ממש והרי איסורו של כוחל אינו אלא מדרבנן כדאיתא בפרק המצניע (דף צד:) ואפילו הכי לא שריא אלא ע"י [נכרי] היכא דליכא אפילו סכנת אבר אלמא דחולה שאין בו סכנת אבר אין צרכיו נעשין אלא ע"י נכרי אבל לא ע"י ישראל כלל ומסתברא דכי שרינן להו לומר על ידי נכרי ה"מ בחולה שהוא נופל מחמת חליו למשכב אבל במיחוש שאדם מתחזק בו והולך כבריא לא ולא עוד אלא אפילו דברים שהם מותרין לבריאים אסורין לו כל היכא שמעשיו מוכיחין שלרפואה הוא מתכוין וזו היא ששנינו [דף קיא.] החושש בשיניו לא יגמע בהן את החומץ ואמרינן נמי בפרק אין מעמידין [דף כח.] דאפילו היכא דכייבי ליה טובא חושש קא קרי ליה לפי שדבר זה אינו חולי אלא מיחוש בעלמא:

ונמצאת למד דחולה שיש בו סכנה כל צרכיו נעשין ע"י גדולי ישראל אין בו סכנת נפש אלא סכנת אבר צרכיו במלאכות דאורייתא נעשין על ידי נכרי ובשל דבריהם אפי' ע"י ישראל אין בו אפי' סכנת אבר אלא חולי בעלמא צרכיו נעשין על ידי נכרי ואפי' במלאכות של תורה אבל לא ע"י ישראל אפילו בשל דבריהם. מיחוש בעלמא כגון חושש בשיניו וכיוצא בו אין מתירין לו כלום ולא עוד אלא אפילו דברים המותרין לבריא אסורין לו כל שמעשיו מוכיחין שהוא מתכוין לרפואה זהו דעת הרמב"ן ז"ל בדברים הללו בספר תורת האדם:

ההיא אמתא וכו' כגון מאי. על איזה חולי של עין מחללין:

רירא. זולג ריר תמיד:

דיצא. שנוקב בו הצער כמו מחט מלשון (חולין דף צג:) דץ ביה:

דמא. שיש דם בעין:

דמעתא. מדמעת תמיד:

קדחה. לשון שריפה כדכתיב (דברים ל"ב:כ"ב) כי אש קדחה באפי:

ותחלת אוכלא. תחלת החולי:

סוף אוכלא ופצוחי עינא. שקרוב להתרפאות הוא ואינו כוחל אלא להאיר מאור עיניו:

דף מ.

מעלין אזנים בשבת. פרש"י ז"ל גידי האזן שפעמים שיורדין למטה ומתפרקין הלחיים וצריך להעלותן ויש סכנה בדבר:

אבל לא בסם. הואיל ואפשר ביד:

מזרח זריף. עושה חבורה ויש חלול שבת יותר אבל קשירת סם אין שם חלול דאורייתא אבל מדברי הרמב"ם ז"ל בפ' כ"א מהלכות שבת נראה שהוא חולי שאין בו סכנה ואין עושין לו אלא דברים שאין בהם מלאכה ונראה שהוא פוסק כלישנא קמא דאמר ביד אבל לא בסם:

האי פדעתא. מכת חרב:

האי עינבתא. שחין הבא בפי הטבעת:

סימטא. פלורונק"א בלע"ז:

מכה של חלל אינה צריכה אומד. פי' הרמב"ן ז"ל בספר תורת האדם דהיינו לומר שאע"פ שאין שם בקיאים וחולה אינו אומר כלום עושין לו כל שרגילין לעשות לו בחול ממאכלים ורפואות היפין לחולה אבל כשיודעים ורגילין באותו חולי שהוא ממתין ואין צריך לו חלול שבת שהוא אסור וכ"ש בחולה ורופא אומר אינו צריך וכתב הרשב"א ז"ל בשם ה"ר יונה ז"ל דהא דאמרינן דבמכה של חלל מחללין אח השבת דוקא בשנתקלקל אחד מן האיברים הפנימים מחמת מכה או בועא וכיוצא בזה אבל מיחושין אין נקראין מכה ואין מחללין עליהם את השבת:

אישתא צמירתא. אש של קדחת והרי היא כמכה של חלל:

מן השפה ולפנים. בגמרא אבעיא לן ככי ושיני מאי ולא אפשיטא:

נימא של מים. עלוקה:

אדהכי והכי. בעוד שמחממין:

ליגמע חלא. שאם לא כן ימות בינתים:

תנן התם [דף פג.] **ועוד אמר ר' מתיא בן חרש וכו' דאמדוה לתמניא יומי**. שצריך לרפואה זו ח' ימים ויום האומדנא שאומדין אותו הרופאים הוא שבת:

מהו דתימא ניעכביה עד לאורתא. שהרי לא ימות היום אע"פ שלא נחלל עליו את השבת ונמתין עד הערב כי היכי דלא ניחול עליו תרי שבי מספק:

קא משמע לן. דכיון דספיקא הוא לא נמתין דספק נפשות להקל:

בין להשקותו. שהוא דבר מועט:

בין להברותו. להרחיצו כל גופו:

ואין אומרים נמתין לו. שלא ניחם לו חמין בשבת עד שיאמרו הרופאים בודאי שאם ניחם לו חמין יתרפא אבל אם היה ספק להם אם יתרפא אם לאו שלא נחלל עליו את השבת קא משמע לן דלא אמרינן הכי והיינו נמי דקתני וספקו דוחה את השבת אי נמי הכי קאמר שאם אמדוהו הרופאים שצריך חמין להשקותו ולהברותו דהיינו רחיצת

גופו אין אומרים ניחם לו חמין להשקותו בלבד דשמא יבריא בזה ולא יהא צריך חמין להברותו אלא עושין בבת אחת כל מה שאמדוהו בו הרופאים:

ואין עושין דברים הללו ע"י נכרים ולא על ידי קטנים. כלומר הדברים הצריכין לחולה שיש בו סכנה בשבת אין עושין אותן כלל ע"י נכרים וקטנים ואפי' באקראי בעלמא שמא יאמרו הרואים בקושי התירו פקוח נפש ואין מתירין אותו לכתחלה ע"י המחויבין במצות ושמא יבוא הדבר שלא ימצאו נכרים וקטנים ולא ירצו לחלל את השבת ע"י ישראל [גדול] ולפיכך אף על פי דחולה שאין בו סכנה אומר לנכרי ועושה כאן אין עושין על ידו מפני הסכנה אלא עושין אותו ע"י גדולי ישראל כדי שידעו הכל שפקוח נפש דוחה את השבת והדר קתני ואין אומרים לעשות דברים הללו לא ע"י נשים ולא ע"י כותים כלומר דנהי שאין עושין דברים הללו כלל ע"י קטנים ונכרים מיהו ע"י נשים וע"י כותים עושין אם נזדמן הדבר שהרי מחויבים הם בשבת והוחזקו בה ואפ"ה אין אנו מיחדין להן מלאכה זו לומר תתעסק פלונית או פלוני כותי בפקוח זה שמא יבואו להרהר ולומר הם אינם רוצים לחלל את השבת ומכשילים אותנו משום דכותאי לית להו משום לפני עור לא תתן מכשול כדמוכח בריש חולין (דף ג.) וכן הנשים מתוך שדעתן קלה עליהן טועות בכך והיינו דקאמר מפני שמצטרפין לדעת אחרת ואיכא נוסחא דכתיב בה אבל מצטרפין לדעת אחרת והכי פירושא אין מוסרין להם לנשים ולכותים [לבדם] העסק והפקוח הזה שיעשה על ידם שמא על ידם יתעצלו או יפשעו בו אבל מצטרפין עם ישראל ומוסרין הדבר לישראל והאשה והכותי מתעסקין על ידי ישראל דכיון דישראל עוסק בו אף הן מזדרזים על ידו:

ת"ר מפקחין פקוח נפש בשבת. בכל דבר שצריך לנפש להעביר סכנת מות:

כיצד ראה תינוק. משום הכי נקט הני משום דבכולהו לא צריך אומדנא דכל אדם בקי ויודע שיש בהן סכנה:

ואע"ג דקא צייד כווריי. כל הני אע"ג דקאמרי הכא לישנא יתירא דקא דייק דקתני דאינו צריך ליטול רשות מב"ד ולמה לי דתני הכי הא תני ליה והזריז הרי זה משובח אלא הא אתא לאשמועינן דאע"ג דקא עביד מלאכה אחריתי והוא צריך אליה שרי:

עוקר חוליא. להשפיל שפת הבור כדי שיהא נוח ליכנס:

מתבר שיפי. קסמין להדליק:

אע"ג דקא ממכיך מכוכי. שמכסה הגחלים בעפר והן נעשין פחם ובירושלמי תני הזריז הרי זה משובח והנשאל מגונה והשואל הרי זה שופך דמים:

מי שנגפה ידו צומתה ביין. לשכך הדם:

דף מ:

חלא לא דמסי לגמרי. ואיכא למיגזר משום שחיקת סמנין:
דמפנקי. מעונגין הן ועורן רך וכל דבר שהוא חזק קצת מרפא אותם:
דרכה ליה חמרא. חמור דרך על רגליו:
ת"ר רוחצין במי גדר וכו'. שאע"פ שהן מלוחין קצת דרך בני אדם לרחוץ בהן בחול וכשהוא רוחץ בשבת לא מוכחא מילתא דלרפואה קא עביד וליכא למיגזר משום שחיקת סמנין:
ולא במי משרה. ששורין את הפשתן ואין דרך רחיצה בהן אלא לרפואה דמסו:
וכן בימה של סדום. דמליחי טובא ואין רוחצין בהן אלא לרפואה ומוכחא מילתא:
בים הגדול. אוקימנא במים הרעים שבו דבהנהו אין רוחצין דכיון דבחול אין רוחצין בהם מוכחא דלרפואה קא מכוין:
אבל במים היפין שבו רוחצין. שכן דרכן לרחוץ בהן בחול שלא לרפואה ור"ח ז"ל פירש דמים הרעים מסו אבל יפים לא מסו:
משרה אוקימנא בדאישתהי. דמוכחא מילתא דלרפואה קא מיכוין אבל לא אשתהי אלא רחץ ויצא מותר דנראה כמיקר. ומדאוקימנא מי משרה בדאישתהי משמע דאיסורא דים הגדול דהיינו ברעים שבו דוקא בדאישתהי אבל לא אישתהי לא דהא קתני איסורא דים הגדול דומיא דאיסורא דמי משרה וכי היכי דבמי משרה דוקא אישתהי אבל לא אישתהי שפיר דמי ה"נ בים הגדול וכך הם דברי הרמב"ם ז"ל בפ' כ"א מהלכות שבת [וכן דעת הרמב"ן ז"ל והרשב"א שחולק בזה לא נראו לי דבריו]:
מתני' אין אוכלין איזובין בשבת. מפרשינן בגמרא [דף קט:] דאיזובין אברתא ברהנג והוא מין אזוב ידוע להם:
לפי שאינו מאכל בריאין. ומוכחא מילתא דלרפואה קא אכיל ליה ועושין אותו להוציא תולעים שיש לאדם במעים וגזרינן משום שחיקת סממנין שניכר לכל שלצורך רפואה אוכל אותו:
אבל אוכל הוא את יועזר. שהרבה אוכלין אותו כשהן בריאין ומפרשינן בגמ' דמאי יועזר פותנק ונראה שהוא העשב הידוע ברפואה הנקרא בלשון ערבי פורנגת:
אבוברואה. מפרשינן בגמרא חוטרא דרעיא הוא העשב הידוע ברפואה שנקרא בלשון ערבי עצא אלרעאי:
מי דקלים. בגמרא מפרשינן תרתי דיקלי איכא במערבא ונפקא עינא דמיא מבינייהו כסא קמא מרפא תרתי משלשל ואידך כי היכי דעיילי הכי נפקי:

וכוס של עיקרים. משקה שכותשים בתוכו עיקרי עשבים ובשמים:
מפני שהן לירוקה. לחולי של ירקון ואינו מאכל בריאים:
גמ' לאתויי טחול לשינים. שקשה לבני מעים וכרישין לבני מעים ואע"פ שקשין לשינים כדאמרינן בברכות (דף מד:) וסלקא דעתך אמינא כיון שקשה לאדם לאו אורחייהו למיכלינהו אלא לרפואה שיש להם ומוכח מילתא וניתסר קמ"ל:
צלפין. פרי של צלף קפרי בלע"ז:
תניא מנין לסירוס אדם שהוא אסור ת"ל ובארצכם לא תעשו בכם לא תעשו. דקרי ביה לא תיעשו דסירוס באדם אסור ובגמ' [דף קי:] אמרי' לירקונא תרי בשיכרא מעקר כלומר שהיו שותין לירקון שתי כוסות מאותה רפואה האמורה שם על ידיה היה נעשה עקר ופרכינן עליה היכי שרי למעבד הכי דהא סירוס באדם אסור וכדמוכחא הך ברייתא ומפרקינן דכי אמרינן דשרי ה"מ באשה דלא מפקדא אפריה ורביה אבל באיש אסור וכתב רב אחא משבחא גאון ז"ל בשאילתות שלו אסור למשתי סמא דעקרתא אפילו מעלי לגופא דכתיב ובארצכם לא תעשו אע"ג דלא קא מיכוין וקי"ל כרבי שמעון דאמר דבר שאין מתכוין מותר ה"מ לענין שבת אבל במילי דעלמא כרבי יהודה קי"ל והקשו עליו בתוס' דמשמע ודאי דליכא פלוגתא בין שבת לשאר איסורי מדאמרינן בפרק המוציא (דף פא:) ומי א"ר יוחנן אסור לקנח בחרס בשבת אלמא דבר שאין מתכוין אסור והא אמר רבי יוחנן גופיה הלכה כסתם משנה ותנן נזיר חופף ומפספס אלמא רבי יוחנן בשאר איסורי נמי כר"ש ס"ל ואע"ג דרב [דף כב.] ס"ל כרבי יהודה בין בשבת בין בשאר איסורין הא קי"ל דרב ורבי יוחנן הלכה כרבי יוחנן ותו קשיא מדגרסינן בפרק [כל פסולי המוקדשין] (דף לד.) גבי מנין לבכור שאחזו דם שמותר להקיז אותו וכו' אמר רב יהודה אמר שמואל הלכה כרבי שמעון ופרכינן עליה הי ר"ש אלימא רבי שמעון דמתניתין אטו עד השתא לא אשמעינן שמואל דדבר שאין מתכוין מותר אלמא הלכה כר' שמעון בכולהו איסורי:
אלא ודאי בכל איסורי שבתורה נקטינן כרבי שמעון דדבר שאין מתכוין מותר כל היכא דלא הוי פסיק רישיה וכי מקשינן בגמ' ומי שרינן היינו משום דפסיק רישיה הוה דודאי מיעקר ואפילו לדברי ר' נתן בעל הערוך ז"ל שהוא אומר דבפסיק רישיה דלא ניחא ליה מודה ר"ש וכמו שנכתוב לפנינו בס"ד איכא למימר דה"מ לענין שבת משום דכתיב ביה מלאכת מחשבת אבל באיסורי דעלמא כל היכא דהוי פסיק רישיה אע"ג דלא ניחא ליה מודה ביה ר' שמעון וראיה לדבר מדפרכינן בזבחים בפרק כל התדיר (דף צא:) גבי מתנדב [יין מביא] ומזלף על גבי האישים ופרכינן והא מכבה ואע"ג דהתם לא מכוין

לכבוי ולא ניחא ליה אלמא בשאר איסורי כל היכא דהוי פסיק רישיה אע"ג דלא ניחא ליה אסור ומש"ה מקשינן בגמ' הכא להדיא ומי שריא דכה"ג אפילו לרבי שמעון אסור כיון דהוה פסיק רישיה:

הכל מודים במחמץ אחר מחמץ וכו'. שאע"פ שנחלקו (בכורות דף לג:) בבכור [בעל מום] שאחזו דם אם מקיזין לו דם או אין מקיזין דהוי מטיל מום בבעל מום ואיכא מאן דשרי אפ"ה כולהו מודו במחמץ מנחה אחר מחמץ שהוא חייב שכל עשיותיה של מנחה נאסרו בחימוץ דכתיב לא תאפה חמץ לא תעשה חמץ אפיה בכלל היתה ולמה יצאת להקיש אליה ולומר לך מה אפיה מיוחדת שהיא מעשה וחייבין עליה בפני עצמה וכו' והכל מודים שאם לשה הראשון בחמוץ ובא השני וערכה בחמוץ והשלישי אפאה כולן חייבין:

כורת. שאינו נותק הביצים לגמרי אלא חותכן ותלויין בכיס:

מתני' החושש בשיניו לא יגמע בהן את החומץ. דחומץ מעליא לשינים היכא דאיכא מכה דצמיתי וקרא (משלי י) דכחומץ לשינים כן העצל לשולחיו דמשמע דקשי להו [גמ' דף קיא.] מיירי דליכא מכה דמרפה לה:

אבל מטבל כדרכו. מאכלו ופתו בחומץ:

לא יסוך יין וחומץ. דאין אדם עושה אותן אלא לרפואה:

אבל לא שמן ורד. שדמיו יקרים ואינו מצוי ומוכחא מילתא דלרפואה עביד:

שכן דרכן לסוך בחול. בלא מכה:

גמ' ותניא לא יגמע ופולט. דמוכחא מילתא דלרפואה קא עביד:

מצטכי. מי שרף וכך שמו בלשון ערבי:

דף מא.

אניגרון. מיא דכולהו סילקי:

אמר רב הלכה כר"ש. מסקינן דהלכה כר"ש ולא מטעמי' אלא דרב שרי משום דבאתריה דרב שכיח משחא זהו דעת הרב אלפסי ז"ל אבל בעל הלכות גדולות ור"ח ז"ל פסקו כרבי שמעון דאמר כל ישראל בני מלכים הן משום דבגמרא מדמינן האי למאי דאמר איהו נמי דבר שאין מתכוין מותר וכיון דבדבר שאינו מתכוין נקטינן כוותיה בהא נמי נקטינן כוותיה:

גרסי' בגמרא האי מסוכרייא דנזייתא אסור להדוקה ביומא טבא ואמרינן התם דאפילו רבי שמעון מודה משום דהוי פסיק רישיה ולא ימות ופרש"י ז"ל דהיינו בגד שכורכין

בברזא של חבית דאסיר להדוקה בנקב משום סחיטה וכדאמרינן בפרק תולין (דף קמא.) לא ליהדוק איניש אודרא אפומא דשישא דלמא אתי לידי סחיטה:

אבל רב נתן בעל הערוך ז"ל כתב שאי אפשר שתהא הך מסוכרייא בדפנה של חבית דאי הכי אע"ג דהוה פסיק רישיה כיון שאינו נהנה ביין הנסחט ממנה בכי האי גוונא לא מודה רבי שמעון אלא דוקא היכא דהוי פסיק רישיה וניחא ליה והביא ראיה מדאמרינן לעיל בפרק במה מדליקין [דף כט:] מוכרי כסות מוכרין כדרכן ובלבד שלא יתכוין בחמה מפני החמה ובגשמים מפני הגשמים אלמא אע"פ שהוא לובש כלאים בודאי כיון שאינו מתכוין ולא ניחא ליה שרי ועוד הביא ראיה מדאמרינן בפרק הבונה (דף קג.) התולש עולשין מתוך שדהו אם ליפות את הקרקע בכל שהוא ופרכינן אטו כולהו לאו ליפות הקרקע נינהו ומפרקינן לא צריכא דקא עביד בארעא דלאו דיליה אלמא כל היכא דלא מתכוין ולא ניחא ליה אף על פי שהקרקע מתיפה בודאי מותר ועוד הביא ראיה מדאמרינן בפ' אמר להם הממונה (דף לד:) רבי יהודה אומר עששיות של ברזל היו מחממין לו לכהן גדול מערב יום הכפורי' בשביל שתפוג צנתן ואקשינן והלא מצרף ופריק אביי אפילו תימא שהגיעו לצירוף דבר שאין מתכוין מותר והא התם דודאי מצרף ואפ"ה כיון שאינו מתכוין לצירוף ואינו נהנה בצירופו שרי ועוד הביא ראיה מדאמרינן בפרק לולב הגזול (דף לג:) גבי הדס שהיו ענביו מרובין מעליו דאסור למעטן ביום טוב ואי אית ליה הושענא אחריתי שרי אלמא אע"פ שהמלאכה נעשית בודאי כיון שאינו נהנה באותה מלאכה שרי ולפיכך פי' הוא ז"ל דהאי מסוכרייא דנזייתא היינו סתימת הנקב שלמעלה דומיא דההיא דאמרינן בפרק תולין [דף קמא.] לא להדוק איניש אודרא אפומא דשישא ומפני שהמשקה נסחט לתוך הכלי אסור שהוא נהנה בסחיטתו אבל ברזי הדפנות שאינו נהנה בסחיטתן שרי להדוקינהו:

ואין אלו ראיות דלעולם כל היכא דהוי פסיק רישיה אע"ג דלא ניחא ליה אסור וההוא דמוכרי כסות היינו טעמא לפי שלא אסרה תורה אלא מלבוש שסתמו להנאה אבל כל שאין לו הנאה ממנו אינו מלבוש אלא משוי בעלמא ומשום האי טעמא נמי אמרינן (ביצה טו.) דנמטא גמדא דנרש שריא וכן זו שאמרו בפרק הבונה לא צריכא דקא עביד בארעא דחבריה אינה ראיה דהיינו טעמא דפטור מפני שהוא מלאכה שאינה צריכה לגופה שהרי זה שתולש עולשין אין צריך ליפות הקרקע ומש"ה כל היכא דליכא שיעורא פטור עליה אבל לענין היתר אין לנו וכן זו שאמר אביי בפרק אמר להם הממונה אפילו תימא שהגיע לצירוף דבר שאין מתכוין מותר אינה ראיה דההיא אביי אמרה קמיה דאגמרי' רבא דמודה ר"ש בפסיק רישיה ולא ימות ומש"ה אקשי' עליה התם מההיא

דמילה בצרעת דאיתמר מקמי הכי כדאי' בפרק רבי אליעזר דמילה [דף קלג.] ובתר הכי מסקנא התם דהואיל וצירוף מדרבנן שרי וכדאיתא התם וכן זו שאמרו בפרק לולב הגזול דהיכא דאית ליה הושענא אחריתי שרי למעט עינבי הדס התם היינו טעמא לפי שאין מיעוט ענביו תיקון אלא למי שרוצה לצאת בו אבל מאן דאית ליה הושענא אחריתי אין זה תיקון אצלו כלל אלא הרי הוא כממעט ענבי ההדס בפסח שהדבר נראה פשוט שהוא מותר:

ולפיכך כיון שדחינו ראיות הללו אפשר לפרש הך מסוכרייא דנזייתא שהיא ברזא שבדופן החבית אלא שעדיין קשה לפי שסחיטה זו אינה אב מלאכה אלא תולדה היא כעין מפרק שהוא תולדה דדש ובו דאי לא דמי לדש אלא היכא שהוא צריך למשקה שהוא נסחט ממנה דהיכא שאינו צריך לו לא דמי לדש כלל ואמאי מיחייב הוה ליה כסוחט כבשין דאמרינן לקמן בפרק חבית (דף קמה.)דלגופו מותר וכי תימא הרי מצינו איסור סחיטה אע"פ שאינו צריך למשקין הנסחטין דאמרינן לקמן בפרק אלו קשרים [דף קיג:] לעבר זמנין דמתווסין מאני' במיא ואתי לידי סחיטה ובפרק חבית נמי תנן גבי אלונטית [דף קמז:] ולא [יביאנו] בידו ומפרש בגמרא משום סחיטה וכן בפרק יום טוב שחל [דף יח.] גבי טבילת כלים מכל הני לא אריא שכבר פירש רבינו תם ז"ל דתרי גוני סחיטה נינהו חד תולדה דמלבן וחד תולדה דדש וההוא דהוה תולדה דמלבן היינו דוקא בבגד המתלבן ובמשקים המלבנין ואפשר שאף היין מלבן כדאמרינן התם (סוכה מ.) לאכילה ולא למשרה לאכילה ולא לכובסה וההוא דהוי תולדה דדש איתנהו בכולהו משקין ובלבד שיהא צריך למשקין הנסחטין דומיא דדש והך מסוכרייא משום סחיטה דמלבן אין בה שאפילו תמצא לומר שהיין מלבן וכדכתיבנא מכל מקום אין המסוכרייתא מתלבנת שאין דרך ליבון בכך ומשום סחיטה שהיא תולדה דדש נמי ליכא שהרי אינו צריך למשקין הנסחטין ממנה וכיון שכן אמאי אסור להדוקה י"ל דאין הכא נמי דמדאורייתא לא מיתסר אלא מיהו כיון דקא סחיט במשקין שדרך סחיטה בהן מיתסר מדרבנן:

סליקו להו שמונה שרצים ואלו

קשרים שחייבין עליהן. המנויין באבות מלאכות דקתני הקושר והמתיר ובעינן קשר של קיימא שאינו מתיר ולעולם דומיא דקושרי חוטי של יריעות הנפסקין:

קשר גמלין. מפרש בגמרא [דף קיא:] דהיינו קיטרא דזממא שנוקבין לנאקה בחוטמה ונותנין בו טבעת מרצועה וקושרין אותה ועומדת שם לעולם:

וקשר הספנין. מפרש בגמרא קטרא דאיסתרידא גם היא כמין טבעת מן עקל או מן רצועה בנקב שבראש הספינה ואותו קשר מתקיים:

כך הוא חייב על התירן. כדילפינן בפרק כלל גדול (דף עד:) שכן צדי חלזון צריכים לפרקים להתיר קשרי רשתות הקיימים כדי לקצרן או להרחיבן:

שיכול להתירו. דלא הדקיה:

אין חייבין עליו. ואפילו עשאו לקיימא:

יש לך קשרים שאין חייבין עליהם. חטאת כמו שחייבין על קשר הגמלין אלא פטור אבל אסור ובגמרא מפרש הי נינהו וחסורי מיחסרא והכי קתני ואלו הן המותרין לכתחלה מפתחי חלוק כמו שיש לכומרים כעין לשונות לכאן [ולכאן] וקושרין של ימין בכתף של שמאל ושל שמאל בכתף של ימין דכיון דכל יומא שרי להו לא דמי מידי לקשר של קיימא ומותר לכתחלה:

סבכה. קופיא:

של פסיקיא. אזור רחב וחוטין תלוין בראשו לקשרו בהן:

ונודות יין ושמן. של עור שכופפין פיהם וקושרין:

וקדרה של בשר. פעמים שקושרין בגד סביב לפיה:

קושרין לפני בהמה. חבל ברוחב הפתח:

קושרין דלי בפסיקיא. דפסיקיא לא מבטל ליה התם:

אבל לא בחבל. דמבטל ליה התם והוי קשר של קיימא שהדלי קשור ותלוי שם תמיד ומוקמי' לה בגמ' בחבל דגרדי דרבנן גזרו חבל דגרדי אטו חבל דעלמא וחבל דעלמא אסור דמבטל ליה התם והוי קשר של קיימא ורבי יהודה מתיר דלא גזר חבל דגרדי אטו חבל דעלמא:

וכתבו בתוספות דכי אסרי רבנן היינו דוקא בדליים הקבועים בבור אבל חבל דעלמא [כגון הדליים שלנו] שרי דכיון שאינו עשוי לעמוד שם זמן מרובה לא הוי קשר של קיימא:

גמ' קיטרא דקטרי בזממא. רצועה ארוכה שמכניסין בטבעת כשרוצין לקשור הבהמה אסור לקשרה לכתחלה מפני שפעמים שמניחה שם שבוע או שבועיים:

דף מא:

וקיטרא דקטרי באסתרידא. שכשרוצה להעמיד הספינה קושר רצועה באותה טבעת ומעמידה בה שבוע או שבועיים והוי כעין קשר של קיימא:

איתמר התיר רצועות מנעל וסנדל וכו' בדאושכפי. בקשר [שהאושכף] עושה כשתוחב הרצועה במנעל וקושר קשר בתוכה שלא תוכל לצאת והוא קיים לעולם ומעשה אומן הוא:

בדרבנן. שכשקושרין אותו סביב לרגליהם אין קושרין אותו בדוחק שפעמים שחולצו כשהוא קשור ונועל וכשהוא קשור ומיהו קשר של קיימא לא הוי שבשעת הטיט מתירין אותו וקושר אותו בדוחק שלא ידבק בטיט וישמט מרגלו כך פרש"י ז"ל אבל הרב אלפסי ז"ל כתב דמעשה הדיוט הוא אלא שהוא קשר של קיימא ולפיכך פטור אבל אסור:

בדבני מחוזא. שהן רחבי לב ומקפידין על לבושיהן ועל נעליהן להיותן מכוונין וקושרין אותן בדוחק וצריך להתירן ערבית:

אסתוירא דכרעיה. באשורו אחזה רגלי (איוב כ"ג:י"א) מתרגמינן באסתויריה אחדת רגלי [והוא העקב שולייתו של רגל]:

דנפקו ביה בתרי וכו'. דכה"ג ודאי לא קטרי ביה קשר של קיימא ולא קשר אומן כדי שיהא נוח להתירו:

רבי ירמיה הוה קא אזל בתריה דרבי אבהו בכרמלית איפסיק ליה רצועה דסנדליה. ונפל מרגלו הסנדל שעל ידי הרצועה הוא עומד כי הסנדל פתוח מעל גביו וצדדיו של עץ או של עור שלוק וקשה והרצועות נקשרות על גבי הרגל ומעמידות אותו:

שקול גמי לח דחזי למאכל בהמה. וראוי לטלטל וכרוך עליה במקום רצועה ונועלו עד שתכנס:

אביי הוה קאי קמיה דרב יוסף בחצר:

שבקיה. במקום שנפל מרגליך ולא תטלטלנו בידך להצניעו:

ומאי שנא מר' ירמיה. דשרי ר' אבהו לנעלו על ידי גמי:

התם בכרמלית כגון בקעה ולא הוה מינטר וכתב הראב"ד ז"ל דהיינו טעמא דשרי משום דכרמלית דלא מינטר לא מקצי ליה איניש אלא דעתיה עלויה לטלטוליה על ידי גמי לח אבל בחצר דמינטר מקצי ליה איניש מדעתי' עד דמתקן ליה ולא משום הפסד ממון נגעו בה:

תרי איסורי. שני חבלים קושר ברחב הפתח זה למעלה מזה:

חד מינייהו בטוליה בטליה וכשיוציא הבהמה לא יתיר אלא התחתון ויוציאנה בדוחק:

מביא אדם חבל של גרדי מתוך ביתו וקושרו בפרה. ראשו האחד וראשו השני באבוס ולא חיישינן שכשיתיר לא יתיר אלא קשר שבראש הפרה ויבטל הקשר שבאבוס שיהא מוכן לכך או יתיר שבאבוס ויבטל אותו שבפרה ונמצא הא' של קיימא אבל בחבל

דעלמא שהוא מוכן לכך אמרינן בגמרא שאם היה קשור בפרה קושרו באבוס ואם היה קשור באבוס קושרו בפרה אבל לא יביא חבל מתוך ביתו ויקשרנו בפרה ובאבוס:

אם כלי קיואי הוא מותר לטלטלו בשבת. דחזי לתשמיש אחר ולא חשיב ככלי שמלאכתו לאיסור שאין הגרדי מקפיד בכך:

מתני' מקפלין את הכלים. בגדים כשפושטן מקפלן מפני שמתרככין ומתקמטים כשאינן מקופלים:

אפילו ארבעה וחמשה פעמים. כדי לחזור וללבשן בו ביום:

דף מב.

מיום הכפורים לשבת. כגון אם חל יום הכפורים להיות בערב שבת:

קריבין ביום הכפורים. שחל להיות במוצאי שבת:

גמ' בשני בני אדם. שמקפלין אותם מישבין את קמטיהם ונראין כמתקנין אותן:

ישנים. קפולם מתקנן יותר מן החדשים שהחדשים קשין מאיליהן ואין ממהרים לקמוט:

צבועים. קפולם מתקנן יותר מלבנים:

יש לו להחליף. בגדים אחרים היום אינו מקפל:

יש לו להחליף. מי שיש לו בגדים לבד מאותן שלובש בחול יחליפם בשבת:

ישלשל בגדיו. כלפי מטה שיראו ארוכים והוא מדת עשירים שיושבין בביתם ואינן צריכים לסלק בגדיהן מן הארץ בשביל מלאכה וכבוד שבת הוא:

מכבדותי. שמכבדין בעליהן:

מנין לשנוי בגדים מן התורה. שהוא דרך כבוד לפני המקום:

דכתיב. ופשט את בגדיו ולבש בגדים אחרים והוציא את הדשן. הזקיקו הכתוב ללבוש בגדים אחרים פחותים בשעת הוצאת הדשן שאינה עבודה חשובה כדי שלא ימאסו הבגדים החשובין שיעבוד בהן עבודת אכילה ושתיה כגון קטור ונסוך:

ותנא דבי רבי ישמעאל. בדרשא דהאי קרא:

בגדים שבשל בהם קדרה לרבו. דומיא דהוצאת הדשן:

אל ימזוג בהן כוס לרבו. לפיכך הוצרך ללבוש בגדים פחותים:

רבב. שומן וחלב:

חייב מיתה. שצריך להיות הגון וחשוב לכבוד תורתו:

למשניאי. המשניאים אותי לפני הבריות והבריות אומרות אוי להן ללומדי תורה שהן מאוסין ומגונין נמצא זה משניא התורה:

רבד איתמר. רבד דם יבש כדאמרינן [דף קכט.] ריבדא דכוסילתא:

הא בגלימא. שהוא מלבוש עליון צריך להזהר אפילו מדם יבש שמא יראה ככתם נדה ויבא לידי חשד. אבל במלבושו שהוא מלבוש תחתון לא דאמרי' אפשר דלא הוה ליה טלית אחרת וגרידה ודם מאכולת הוא:

ואפילו במסכת כלה. דלא רגילי בה אינשי וזה נתן לבו וגרסה. מסכת כלה ברייתא היא כלה בלא ברכה אסורה לבעלה כנדה:

שבני עירו מצווין לעשות מלאכתו. בסמוך מוכחי לה:

למטרח ליה בריפתיה. דבר שאין יכול הוא לטרוח בו וחייו תלויין בו:

שאין תוכו כברו. שאין כונתו טובה כדבריו:

חבל על דלית ליה ביתא. אוי למי שאין לו בית ועושה פתח שיגע לריק ודומה לו מי שאין בידו יראת שמים שהיא כבית ועושה השער שהוא החכמה:

תרתי גיהנם. הטורח והעונש אם לא היו נוהגין כשורה:

אי במסכתא באתריה. אם יודע להשיב במסכתא שהוא עוסק בה ממנין אותו פרנס באתריה:

ואי בכולי תלמודא. דקאי בהאי מסכתא ומהדר במסכתא אחריתי:

דלא ליפסע פסיעה גסה. יותר מאמה פסיעה בינונית אמה:

בקידושא דבי שמשי. כששותה יין של קדוש היום בלילי שבתות:

מהו לאכול אדמה. ארזילה מי גזרינן משום שחיקת רפואה או לא:

שהיא מלקה. מביאה לידי חולי:

דף מב:

אמר רב הונא היה מהלך בשבת ופגע באמת המים אם יכול להניח רגלו ראשונה. שעקר מצד זה להניח בצד זה קודם שתעקר רגלו שניה שאין רחבה יותר מכדי פסיעה ורגלו א' לצד זה ושניה לצד אחר. מותר אבל לדלג ולעקור את זה קודם הנחת ראשונה אסור לקפוץ:

ליקיף. למקום שהאמה כלה שם:

ליעביר. שישים רגלו במים:

זמנין דמתווסן מאניה. ישרו במים ואתי לידי סחיטה:

שפיר דמי. לדלג:

ומדאמרי' ואתי לידי סחיטה ולא אמרינן דשרייתה גופה אסירא משום דשרייתו במים זהו כבוסו וכדאמרינן בפרק דם חטאת (דף צד:) ש"מ דלא אמרינן הכי אלא בבגד המטונף אבל בשאינו מטונף לא ועוד אכתוב בזה בפ' נוטל בס"ד:

ממצוא חפצך חפציך אסורין. כי ההיא דאמרינן בעירובין [דף לח.] שלא יטייל אדם בשדהו לידע מה היא צריכה:

חפצי שמים מותרין. כגון פוסקין צדקה לעניים ומשדכין על התינוקות ליארס ועל התינוק ללמדו ספר:

ודבר דבר שלא יהא דבורך של שבת כדבורך של חול. פירש"י ז"ל כגון מקח וממכר וחשבונות והקשו עליו דבכי האי גוונא היינו ממצוא חפצך אלא עיקר הפירוש מפורש בירושלמי לומר שאפילו דבור בעלמא אסור להרבות בו כדרך שהוא מרבה בחול דגרסינן התם [בסוף פרקין] א"ר חנינא בדוחק התירו שאלת שלום בשבת אמר ר"ש בר אבא ר"ש בן יוחאי כד הוה חמי לאימיה משתעיא סגין אמר לה אימא שבתא הוא תני אסור לשאול צרכיו בשבת רבי זעירא שאל את רבי חייא בר אבא מהו למימר רועינו פרנסנו א"ל טופס ברכה כך הוא:

הרהור מותר. להרהר בלבו כך וכך הוצאה אני צריך להוציא על שדה זו:

גרסי' בגמרא [דף קיד:] א"ר חייא בר אבא אמר רבי יוחנן יום הכפורים שחל להיות בשבת מותר בקניבת ירק מן המנחה ולמעלה ומפרשינן התם דמפני עגמת נפש הוא דשרי כלומר שהתירו ביוה"כ בקניבת ירק כדי שלא יצטרך לתקן הכל בערב ותהא נפשו עגומה עליו ורב הונא פליג עליה ואמר דדוקא ביוה"כ שחל להיות [בחול הוא דשרי אבל ביוה"כ שחל להיות] בשבת לא. ופרש"י ז"ל קניבת ירק היינו להסיר העלין הרעים ולא נהירא דבכה"ג בורר הוא ולא שרינן משום עגמת נפש אלא קניבת ירק היינו הדחת ירק והכי איתא בירושלמי [בסוף פרקין] והיינו טעמא דדוקא מן המנחה ולמעלה שרי משום דקודם לכך נראה כמתקן לצורך היום אבל מן המנחה ולמעלה דרכן של בני אדם לתקן מאכלם לצורך הערב ואיכא מאן דאמר דהיינו טעמא משום דקודם המנחה נפשו מתאוה לאכול וחוששין דלמא אתי למיכל אבל מן המנחה ולמעלה כיון שהוא קרוב לעת האוכל דומה כמי שיש פת בסלו ולא חיישינן דלמא אתי למיכל והרב אלפסי ז"ל לא הזכיר מזה כלום משום דבגמ' אמרינן דרב יהודה כיון דחזא אינשי ביתיה דהוו מחרפי כלומר שהיו מקדימין קודם המנחה אמר להו אתא איגרתא ממערבא משמיה דרבי יוחנן דאסור כלומר כי היכי דלישמעו מיניה ואפשר דמהכא משמע דקניבת ירק בטולי בטלה ולפיכך לא הביאה הרב אלפסי ז"ל אבל הרמב"ם ז"ל פסק להתיר ביום הכפורים שחל להיות בחול אבל כשחל להיות בשבת הוא אוסר ודלא כרבי יוחנן ואף הוא ז"ל כתב בפרק ראשון מהלכות שביתת עשור שכבר אסרו בשנער ומערב שלא לקנב את הירק וכיוצא בו ביום הכפורים אלא נוהגין בו כשבת לכל דבר:

סליקו להו ואלו קשרים כל
כתבי הקדש. כגון ספר תורה נביאים וכתובים ולא תימא תורה לחודיה יהא רשאי למטרח ולאצולה ולא שאר ספרים:
מצילין אותן. כדקתני לקמן למבוי שאינו מפולש וטרחא בעלמא הוא דשרו רבנן וחסרון עירוב כדמפורש בגמרא:
בין שקורין בהן. כגון נביאים שמפטירין בהן בשבת בבית הכנסת בין שאין קורין בהן כגון כתובים ורבינו הלוי אמר אפילו יחידים אין קורין בהם כדקתני טעמא מפני בטול המדרש דמשכי לבא ובשבת היו דורשין דרשה לבעלי בתים שעושין במלאכה כל ימי החול ובתוך הדרשה היו דורשין להם איסור והיתר וטוב להן לשמוע מלקרות בכתובים:
ואע"פ שכתובים בכל לשון. מפרשינן בגמרא דלרב הונא דס"ל דהיו כתובין בכל לשון דאין מצילין אותן מפני הדליקה ונקטינן כוותיה חסורי מיחסרא מתניתין והכי קתני בד"א שכתובין בלשון הקדש אבל בכל לשון אין מצילין כיון דלא ניתנו לקרות בהן כרשב"ג דאמר בפ"ק דמגילה (דף ט:) אף ספרים לא הותרו שיכתבו אלא בלשון יונית בלבד וקי"ל כותיה ואפ"ה גניזה בעו שאסור להניחן במקום הפקר וכתב רש"י ז"ל רבותי פירשו דהאי בכל לשון דאמרינן דאסור לקרות בהן אכתובים קאי ולא אנביאים וכן נ"ל מפני שראינו ביהונתן בן עוזיאל שאמרו תרגום הן מפרשים כך ואני אומר אף בנביאים אם אמר ויונתן לא כתבו ולא ניתנו ליכתב והכי מוכח במס' מגילה [שם.] דמאן דאוסר בכולהו אסר בר מספר תורה יונית משום מעשה דתלמי המלך ולא מפליג התם בין נביאים לכתובים:
מפני בטול בית המדרש. שהיה קבוע בשבת כדפרישית לעיל:
והא דאמרינן דכתבי הקדש מצילין אי נמי אוכלין ומשקין לצורך השבת כדתנן לקמן [דף קיז:] אבל מידי אחריני לא מפרשינן בגמרא טעמא משום דאי שרית ליה אתי לכבויי וכתבו בתוספות בשם רת"ם ז"ל דדוקא כשהדליקה באותו חצר הוא דאיכא למגזר דלמא אתי לכבויי אבל כשהדליקה בחצר אחרת כל כמה דבעי מציל דהואיל ואין הדליקה שם ליכא למיחש לכבויי והרב בעל התרומה הוסיף ואמר דדוקא לחצר ומבוי שאינן מקורין וסמוכין לרה"ר הוא שאין מצילין אלא מה שמנו חכמים משום דאתי לאיחלופי ברה"ר אבל אם היה בית חבירו סמוך לביתו וערבו כל מה דבעי מציל והרמב"ן ז"ל הקשה עליו דהא מה שאמרו חכמים שאין מצילין כל דבר מפני הדליקה משום חשש כבוי נגעו בה כדאיתא בגמרא וכיון שכן לא שנא מציל לחצר ולמבוי ולא שנא מציל לבית חבירו ועוד דהא אפילו לשמא יוציא לרשות הרבים איכא למגזר נמי בבית חבירו דהא נשברה לו

חבית בראש גגו אמרינן [בדף קיז:] ובלבד שלא יביא כלי אחר ויקלוט ואפילו מן הבית ומן הגג עצמו אסור משום גזרה שמא יביא כלי דרך רשות הרבים אלמא דגג ובית נמי מיחלפיברשות הרבים:

ומדתנן מצילין מפני הדליקה משמע דדוקא להציל מפניה אבל לכבות את הדליקה אסור אבל בירושלמי [בפרקין הל"ג] אמרו שאם אינו יכול להציל אלא בכבוי מציל לרבי שמעון דאמר מלאכה שאינה צריכה לגופה פטור עליה ואע"ג דמכל מקום איסורא דרבנן מיהא איכא אין לך דבר של שבות עומד לפני כתבי הקדש:

גמ' היו כתובין תרגום ובכל לשון. אכל כתבי הקדש קאי:

רב הונא אמר אין מצילין. כיון דלא ניתנו לקרות בהן והכי מפורש בגמרא דרב הונא אליבא דמאן דאית ליה הכי קאמר וקיימא לן כוותיה ולפיכך כתב הראב"ד ז"ל דכיון דרב הונא משום דלא ניתנו לקרות בהן קאמר דאין מצילין על כרחין לעז יוני אינו בכלל זה דהא קיימא לן (מגילה דף יח.) לעז יוני לכל כשר הילכך היו כתובין בלעז יוני מצילין אותן וכן נמי כיון דקי"ל [שם.] שהתירו במגילה גפטית לגפטיים עלמיית לעלמיים מדיית למדיים וכן כל לשון ולשון לאותן הרגילים בהן וכיון דבמגילה התירו שכתוב בה ככתבם וכלשונם כל שכן בשאר ספרים הלכך כי האי גונא כתבי הקדש נמי שניתנו לקרות בהן מצילין אותן במקומם מפני הדליקה ומיהו כי שרינן גפטית לגפטיים ואינך מסתברא דדוקא לשאינן בקיאין בלשון הקדש אבל לבקיאין לא הראב"ד ז"ל. וכתב עוד הרז"ה ז"ל דהאידנא דבציר ליבא תרגום והלכות ניתנו לקרות בהן וראיה לדבר מדאמרי' בפרק הניזקין (דף ס.) דר' יוחנן הוה מעיין בספרא דאגדת' בשבתא ומסקינן התם דשרי משום עת לעשות לה' הפרו תורתך ומן הטעם הזה גם כן נהגו לכתוב ברכות הלכך מצילין אותן מפני הדליקה ואף הרמב"ן ז"ל הודה לו ומביא ראיה מדתניא בפרק ט"ז במס' סופרים דברי חכמים כדרבונות כולם נתנו מרועה אחד ורועה אחד אמרן וכולן מצילין אותן מפני הדליקה וספרי דאגדתא אף ע"פ שלא ניתנו ליכתב מצילין מה טעם עת לעשות לה' הפרו תורתך ע"כ וזה שכתב הרב אלפסי ז"ל דתרגום אין מצילין אותו לא תרגום דילן כההוא תרגום דאונקלוס ויונתן נתכוין אלא לשון תרגום בעלמא שאע"פ שהפרו תורות לכתוב הכל לא התירו לכתוב ספרי הקדש אלא בלשון הקדש אבל לא בלעגי שפה ובלשון אחרת דהפרו תורתך איכא עת לעשות ליכא והברייתא שהביא מכותבי ברכות ללמד על כותבי קמיעין או על כותבי ברכות שלא לצורך כמו שכותבין פסוקי דרחמי ואין ספק שהוא אסור והן כשורפי תורה אלו דבריו ז"ל בספר המלחמות ותמהני עליהן דכיון דמשום עת לעשות לה' הותר לכתוב תרגומו של יונתן בן עוזיאל למה לא

יהא מותר ג"כ תרגום של לשון אחר שכתבו אחד מן החכמים דהא אידי ואידי מדינא לא ניתן ליכתב ואי משום עת לעשות לה' שרינן בכולהו נמי איכא למשרי והרב רבינו סעדיה גאון ז"ל כתב ספר שלו בלשון ערבי ולפיכך איני רואה מקום לאסור אלא לכתבן בלשון שאין אותו העם בקיאים דבכהאי גוונא ודאי ליכא משום עת לעשות לה' [ועוד] תמהני למה אסר הרב ז"ל לכתוב פסוקי דרחמי וכיוצא בהן מה בין פסוקי דרחמי לספר אפטרתא דשרינן בפרק הניזקין [דף ס.]משום עת לעשות לה' ועוד דהא אסיקנא התם שאין כותבים מגילה לתינוק להתלמד בה ואפ"ה כ' הרב אלפסי ז"ל שם בהלכותיו דקי"ל כותבין מגילה לתינוק להתלמד בה ומשמע דטעמיה משום עת לעשות לה' הפרו תורתך דדבר הלמד מענינו הוא וכדאיתא התם ולמה נאסור יותר לכתוב פסוקין דרחמי מלכתוב מגילה לתינוק להתלמד בה ואיני רואה בה מקום לחלק:

דף מג.

ת"ר הברכות. כגון שמונה עשרה ושאר ברכות:

ומענינות הרבה. מפרשיות שהיו כתובין בקמיעין פסוקי לחש כגון כל המחלה וכגון לא תירא מפחד לילה:

נשרפין במקומן. אם נפלה דליקה בשבת:

כשורפי תורה. שהרי לא יצילם בשבת:

לבדקו. אם אמת הדבר:

טומוס. קבוצת קונטריסין:

גדול העונש האחרון. שאבדן בידים:

ספר תורה שיש בו ללקט שמונים וחמש אותיות. שכך הוא השיעור [לס"ת] שנמחק או בלה להיות עומד בקדושתו והיינו טעמא משום דבפרשת ויהי בנסוע שהוא ספר בפני עצמו כדאמרינן בגמרא [דף קטז.] איכא שמונים וחמש אותיות:

מתוך תיבות שלימות. מוכח בגמרא שאילו לא היו התיבות שלימות אלא כגון ברא מבראשית ויק מויקרא לא מצטרפים אבל כל שהתיבות שלימות אע"פ שהן מפוזרות מצטרפין והיינו דקאמר שיש בו ללקט:

כגון ויהי בנסוע הארון. דאית בה תרתי שמונים וחמש אותיות ואזכרות ונקט הרב אלפסי ז"ל כגון לומר דבכל חדא מהני סגי והכי איתא בגמ' בהדיא:

הגליונין. קלפים [חלקים] קטנים שבתחלת הספר ושבסוף הספר ושבין פרשה לפרשה ושבין דף לדף ובגמ' איבעיא לן גליונין של ספר תורה אי מצילין אותן מפני הדליקה או אין מצילין ואתינן למיפשטה מהך ברייתא דהגליונים וספרי המינין כו' ודחינן דה"ק

וספרי מינין הרי הן כגליונין ואין מצילין הלכך בעיין דגליונין דספר תורה לא איפשיטא בגמרא והרב אלפסי ז"ל הביא בפשיטות דגליונין אין מצילין וכן פסק הרמב"ם ז"ל בפרק כ"ג מהלכות שבת ותמהני למה ואפשר שהם סוברין דמאי דדחי' ספרי מינין הרי הן כגליונים דחיא בעלמא היא הלכך נקיטינן ברייתא כפשטה אי נמי דכיון דלא איפשיטא אין מצילין דשב ואל תעשה שאני:

וספרי מינין. מומרים לע"ז שכתבו להם תורה נביאים וכתובים כתב אשורי בלשון הקדש:

אף בחול קודר. חותך חתיכות הקלף מקום השם:

שאפילו אדם רודף אחריו להורגו. על עצמו קאמר:

שהללו. העובדים ע"ז אין מכירין שבכך גדלו וכן למדום אבותם:

ואחרי הדלת והמזוזה שמת זכרונך. זכרון הוא בידך ואין שכחה לך אלא שהשלכת אותי אחר הדלת והמזוזה:

כך אין מצילין אותן. אפילו בחול:

בזמן בית המדרש. קודם אכילה היו דורשין:

שלא בזמן בית המדרש. לאחר אכילה לא היו דורשין משום שכרות:

ושמואל אמר וכו'. דסבירא ליה לשמואל כרבי נחמיה דאמר מפני מה אין קורין בהן כדי שיאמרו בכתבי הקדש אין קורין כ"ש בשטרי הדיוטות והאי טעמא שייכא בין בזמן בית המדרש בין שלא בזמן בית המדרש וקי"ל כרב וכתב הרז"ה ז"ל מאחר שפשט מנהג הראשונים שהיו נוהגין לדרוש בכל שבת ושבת עד זמן סעודה אין לנו היום למנוע עצמנו מלקרות בכל כתבי הקדש ובכל ספר שיש בו סרך קדושה כל היום כולו:

דף מג:

גרסינן בפרק השולח גט לאשתו (דף לח:) **אמר רבה וכו'**. דמפקי עבדייהו לחירות ועוברים בעשה שנא' לעולם בהם תעבודו:

ודסיירי נכסייהו בשבתא. מסתכלין בשדותיהן בשבת לידע מה הן צריכין:

בעידן בי מדרשא. כשהחכם דורש ברבים בשבת יושבין בסעודה ואין כאן כבוד שבת והיה להם להקדים או לאחר:

בערב שבת. בלילי שבת ואין כאן כבוד שבת דקי"ל כבוד יום קודם לכבוד לילה והם היו מתכוונים משום ביטול בית המדרש:

והלכתא אסור לקרות בשטרי הדיוטות בשבת. כגון של חשבונות או אגרות השלוחות למצוא חפץ דאיכא למיחש שמא ימחוק:

שלש מחיצות ולחי א' זהו מבוי שאינו מפולש. דלא מקילינן מידי אלא שאע"פ שלא נשתתפו בו מצילין לתוכו:

ולית הלכתא כבן בתירא לא במבוי. דאמר דאף למבוי המפולש מצילין:

ולא בחצר. דאמר לקמן [דף קכ.] גבי הצלת אוכלים שאף לחצר שאינה מעורבת מצילין:

מתני' מצילין מזון שלש סעודות. לפי שחייב אדם לאכול שלש סעודות בשבת:

נפלה דליקה בלילי שבת. קודם אכילה:

שחרית. קודם סעודה:

לעולם הוא מציל. הואיל ובר הכי הוא ובהיתרא טרח דהא בני טלטול נינהו ולחצר המעורבת הוא מציל כדאמרינן לקמן ומדינא אפילו טובא שרי אי לאו משום גזירה דאי (לא) שרית ליה אתי לכבויי כדאיתא בגמרא:

גמ' תניא נשברה לו וכו' ויקלוט. קלוח הנופל מן האויר:

ויצרף. סמוך לגג כעין שאיבה אלא שאינו ראוי לשאוב שהגג חלק הוא והיין אינו בגומא ומצרף כלי לגג שיזוב מן הגג לכליו הוא אוחז הכלי בידו דאי שריא ליה לחזר אחר כלים הרבה ישכח ויביא דרך רה"ר:

ולא יקלוט ואחר כך יזמין. אורחים אלא בעינן שיהיו בביתו בשעת קליטה:

ואין מערימין בכך. לזמן אורחים שאין צריכין לאכול כדי שיותירו מן היין:

תנו רבנן הציל פת נקיה. לשלש סעודות:

לא יציל פת הדראה. פת קיבר שניטל הדרה לפי שאין זו ערמה כשירה לומר פת הדראה ניחא לי:

אבל לא משבת ליום הכפורים. כגון אם חל יו"כ באחד בשבת דהא לא אכיל עד אורתא ולאורתא ליטרח וליתי:

ואין צריך לומר משבת ליו"ט. דיכול להכין בו ביום ומדאמרינן הציל פת נקיה אין מציל פת הדראה כתבו בתוספות דמהא שמעינן דביו"ט מי שיש לו פת נקיה אסור לאפות פת הדראה. והרשב"א ז"ל חולק בדבר דלא דמי דהכא גבי הצלה אסרו אפילו דברים המותרין משום דאי שרית ליה אתי לכבויי אבל ביו"ט אם הטיבתו פת הדראה אופה ואינו נמנע:

ומדאמרינן אבל לא משבת ליום הכפורים משמע דמיום הכפורים למוצאי יום הכפורים מציל דאם איתא דאפילו ביוה"כ אינו מציל צריכא למימר דמשבת ליוה"כ אינו מציל והיינו טעמא דשרי מפני עגמת נפש מידי דהוה אקניבת ירק דשרי (שבת קיד:) מן המנחה ולמעלה והכי איתא בירושלמי בהדיא דגרסינן התם ביום הכפורים מה אית לך על דעתיך דרבנן לא יציל כלום כ"ע מודו שמצילין מזון סעודה אחת מפני הסכנה:

תנו רבנן שכח פת בתנור וכו'.:
מרדה. כלי שרודין בו את הפת ומפרישין אותו מכותלי התנור שנדבק בהם:
לא ירדה במרדה:
שהוא דרך חול וכי אמרינן דמצילין מזון שלש סעודות דוקא בשאין לו מה יאכל וכן נמי הא דאמרינן ואומר לאחרים בואו והצילו לכם בשאין להם מה יאכלו הא לאו הכי לא שרי:
ישכים אדם. בע"ש לטרוח ולזמן הוצאות שבת:
והכינו את אשר יביאו לאלתר. בשעת הבאה הכנה והבאה בהשכמה דכתיב (שמות ט"ז:כ"א) וילקטו אותו בבקר:
אמר רבא חייב אדם לבצוע. ברכת המוציא:
נקיט תרתי. אוחז בידו:
לקטו כתיב. דמשמע אחיזה אבל בבציעה לא כתיב משנה:
בצע אכוליה שירותיה. פרוסה גדולה שדי לו בה לאותה סעודה ולכבוד שבת היה עושה דנראה כמחבב סעודת שבת ולהתחזק ולאכול הרבה כך פרש"י ז"ל והקשה הרשב"א ז"ל דאי הכי היכי אמרינן דמיתחזי כרעבתנותא דאדרבה כי האי גוונא עין יפה מיקרי וכדאמרינן התם (ברכות דף מו.) בעל הבית בוצע כדי שיבצע בעין יפה ועוד שאין זה מענין שמועתנו לפיכך פי' דבצע על כל הככרות קאמר ומשום דקאמרינן דנקיט תרתי ובצע חדא קאמר דר' זירא בצע אכולהו ככרות דמנחי קמיה ומש"ה קאמר דמחזי כרעבתנותא:
כי מקלע להו. פעמים שהעירוב בבית זה ופעמים שהעירוב בבית זה מבתי בני החצר:
שרי ביה. היינו ברכת המוציא שהוא התחלת אכילה:
שרו. מתחילין וכן נוהג בכל ערבי שבתות ומשום חביבות מצוה וערוב לכל השנה אינו עושה שמא יתעפש ולאו אדעתיה:
ת"ר כמה סעודות חייב אדם לאכול בשבת וכו'. תלתא היום לזמן סעודה באו וכתב הרב בעל הלכות ז"ל שאין חיוב סעודות הללו להיותן כדרכן בשחרית ובמנחה אלא אפילו מפסיק באמצע סעודה בברכת המזון ואע"ג דלא מסלק התנא אלא פורס מפה ומברך והדר שרי המוציא ואוכל כביצה ומברך שפיר דמי ולפי זה הא דאמרינן בסמוך קערות שאכל בהן שחרית מדיחן לאכול בהן בצהרים מדיחן לאכול בהן במנחה לאו דוקא אלא אורחא דמילתא נקט:

דף מד.

ואיכא נמי מאן דאמר דמשלים להו בפירי ובמיני תרגימא כדאמרינן בפרק הישן (דף כז.) לדברי ר"א דאמר י"ד סעודות חייב אדם לאכול בסוכה במאי משלים להו ומהדרינן במיני תרגימא ומיני תרגימא היינו פירות ואע"ג דרבא פליג עליה בפרק בתרא דיומא(דף עט:) ואמר דפירי לא בעי סוכה מסקנא דההיא שמעתא לאו כרבא אתיא:

וכתב ר"ת ז"ל דנשים חייבות בג' סעודות וכן נמי לבצוע על שתי ככרות שאף הן היו בנס המן ואין צורך שבכל מעשה שבת איש ואשה שוין כדילפינן (ברכות דף כ:) מזכור ושמור את שישנו בשמירה ישנו בזכירה ובכלל זה הוי כל חיובי שבת:

ת"ר קערות שאכל בהן ערבית מדיחן וכו' מן המנחה ולמעלה שוב אין מדיחן. דאין הדחתן אלא לחול:

חבלו של משיח. כדאמרינן בכתובות (דף קיב:) דור שבן דוד בא קטיגוריא באה לתלמידי חכמים שנאמר ועוד בה עשיריה וגו' וחבלו לשון (הושע יג) חבלי יולדה:

בלא מצרים. כלומר אין לה קץ:

אז תתענג. בתר וקראת לשבת עונג כתיב:

נחלת יעקב אביך. ולא נחלת אברהם ויצחק:

לארכה ולרחבה. ארץ זו ולא יותר:

הארצות האל. ותו לא:

בתבשיל של תרדין. חשוב הוא:

ראשי שומין. חשובין היו להם:

כסא דהרסנא. דגים קטנים מטוגנין בשומן קרביהן ובקמח:

דור אנוש. התחילו לעבוד ע"ז דכתיב (בראשית ד':כ"ו) אז הוחל לקרוא בשם ה':

וכתיב בתריה. בתר ההיא פרשה:

הרי זה מחרף ומגדף. שהנביאים הראשונים תקנוה לאמרה בפרקי' לשיר ולהודאה כדאמרינן בע"פ (דף קיז.) וזה הקורא תמיד בלא עתה אינו אלא כמזמר בשיר ומתלוצץ:

פסוקי דזמרה. שני מזמורים של הלולים הללו את ה' מן השמים הללו אל בקדשו:

ומתעטף. בבגדים נאים:

בואי כלה. הכי קרי לשביתת שבת מתוך חביבות:

טחיי. רקיקין טוחין פניהן בשומן אליה או בשמן:

מי עדיפת לן מינה. כלומר מי אתה חשוב לנו יותר משבת לכבוד שבת עשינו ולא היינו יודעין שתבא:

מתליסר טבחי. לטעום מן המובחר:
אסתירי. סלעים:
אסתירי פשיטי. סלע מדינה והם א' משמונה מסלע צורי והיינו חצי דינר:
ומשלים להו אצנורא דדשא. כמה שהיה מביא ראשונה היה נותנה לשמשים המכינין סעודתו על פתח ביתו ולא היה נכנס אלא ממהר הוא לחזור ולהביא אחרת:
ואומר להם. לשמשים המכינים סעודתו:
אשור הייא. תתאשרו מהר להכין את זו בעוד שאלך להביא אחרת:
אתכתכא דשינא. כסא של שן שחשוב ועשיר היה:
ומושיף נורא. נופח ומציית את האור לכבוד שבת:
לביש גונדא. כלי שחור להודיע שהיום אינו כדאי להתנהג בחשיבות ולהתעסק בצרכי שבת ולא יטנף בגדיו מבישולי קדרות:
דתנא דבי רבי ישמעאל. דבישול קדרה מטנף בגדים:
מחריך רישא. אם היה ראש של בהמה לחרכו מחרכו הוא בעצמו:
פרים סילקא. לשון (ויקרא יג) פרומים מחתך:
מצלחי ציבי. מבקעין עצים לבשל:
מצתת צתותי. מצית את האור בעצים דקים וכל הני רבנן עבידי צורכי שבת בנפשייהו משום דאמרינן בריש פרק האיש מקדש [דף מא.] דקיום מצוה באדם עצמו טפי עדיף מבשלוחו:
מכתף ועייל מכתף ונפיק. לערב בא ונכנס להביא תמיד משואות כלי תשמיש ובגדי חופש כאדם שבא לקבל רבו לביתו ומראה לכל שהוא חשוב עליו וחרד לכבודו לטרוח ולהרבות בשבילו:

דף מד:

במה הם זוכים. לעושר גדול כזה:
לה' הארץ ומלואה. דאין אנו רשאין ליהנות עד שנברך שמו בברכת הלחם:
והארץ נתן לבני אדם. על ידי מתנתו נהנינו בטובה:
וכבדתו. אשבת קא מהדר דאי ביוה"כ הא כתיב ביה מכובד:
להקדים. זמן סעודת שבת מזמן סעודת חול וזהו כבודו:
לאחר. וזהו כבודו שיהא תאב לאכילה:
במאי נשנייה. במאי נשנהו משאר ימים:
אי רגילתו לאקדומי. סעודתכם בחול אחירו:

רב ששת. סגי נהור הוה ואינו רואה עת האכילה וכשהיה דורש בשבת מושיב התלמידים במקום שמגיע חמה לעת האוכל כדי שיצטערו וימהרו לקום:

דמטי טולא. כדי שיצטננו:

רבי זירא. כשהיה רואה ב' ת"ח מזדווגין ומדברים בתורה מחזר אחריהם ואומר להם במטותא מינייכו לכו והתעסקו בכבוד שבת ולא תחלוניה לבטל תענוגיו:

ויכלו. הקב"ה וזה שמספר בשבחו של מקום:

נר דלוק ושולחן ערוך. כתב הרב בעל התוס' ז"ל דאף על גב דאמרינן בפ' ע"פ (דף ק:) ושוין שאין מביאין את השולחן אא"כ קידש התם מיירי להביאו אצל המטות שמסובין שם אבל צריך הוא להיות ערוך במקומו רחוק ממקום הקידוש ואחר כך מביאו ומיהו דוקא שלהם שהיו קטנים ונוחים לטלטלן אבל שלנו דגדולים הם ויש שהיה טורח מרובה בהבאתו טוב לנו להביאם מקמי קדושא כדי שלא יהיה הפסק בין קדוש לסעודה דקי"ל אין קדוש אלא במקום סעודה עד כאן:

יסדר אדם שולחנו בערב שבת. ליל שבת ולמוצאי שבת נמי כבוד שבת ללוותו ביציאתו דרך כבוד כדרך בני אדם המלווין את המלך ביציאתו מן העיר:

חמין במוצאי שבת. לרחוץ ולשתות:

מלוגמא. רפואה:

אכליה אריא. לעגל הראוי לשחוט לפי שנראה כחסרון אמנה:

בשעה שאין בני אדם מצוין לכבותה. בשבת:

מתני' מצילין סל מלא ככרות. ועגול דבילה שהוא גדול ויש בו סעודות הרבה:

ואם היו פקחין. לשאול שכרם מטורחם כפועלים וכתב הרב ר' ישעיה מטראני ז"ל דהנך אחרים רשאין להציל אפילו כמה ואפי' בכלים הרבה דדוקא לבעל הבית הוא דחיישינן דלמא אתי לכבויי אבל באחרים ליכא למיחש שהרי הדליקה גורמת להם שיכולין לזכות מן ההפקר דאילו כבתה הוה הכל לבעל הבית וכן נמי [דף קיז:] נשברה לו חבית בראש גגו שיכול לומר לאחרים בואו והצילו לכם מצילין הם אפילו בכלים הרבה וכי תימא תינח בדליקה דלא אתי לכבויי מטעמא דכתיבנא אבל נשברה לו חבית בראש גגו ניחוש דאי שרינן ליה אתי לאיתויי כלים דרך רה"ר י"ל דכי חיישינן להכי היינו מתוך שאדם בהול על ממונו אבל במי שזוכה מן ההפקר שאינו ממונו ליכא למיחש להכי ומיהו בההיא [שם] דשכח פת בתנור דאמרינן בה נמי דאומר לאחרים באו והצילו לכם מזון שלש סעודות דוקא הוא דשרינן להו ובשאין להם מה יאכלו בלבד הא לאו הכי לא [דהא] רדיית הפת שבות הוא ומפני כבוד שבת התירו בלבד:

גמ' בבא להציל. שהכל בסל א' כדתנן סל מלא ככרות ואינו טורח אלא להציל מתוך הדליקה בבת אחת ומש"ה מציל כל מה שבסל וכיון דבחדא מציל מה לי פורתא מה לי טובא:

בבא לקפל. סלים הרבה שכל אחד טורח בפני עצמו:

דף מה.

פירש טליתו וקפל והניח. שהביא אוכלין והניח וחזר והביא והניח מאי:

כבא להציל דמי. הואיל שבפעם אחת הוציא הכל:

או כבא לקפל דמי. הואיל וטורח לאסוף ולכנוס:

אטעייה רב שיזבי לרב חסדא. עד שדרש לפניו והודה רב חסדא בהא מתני' דאמרן לעיל [דף קיד.] נשברה לו חבית בראש גגו מביא כלי ומניח תחתיה ודרש רב שיזבי לרב חסדא. ובלבד שלא יביא כלי שמחזיק יותר ממזון שלש סעודות והודה לו רב חסדא ומדאמר רבא אטעייה ש"מ טעות הוא דאפילו מחזיק סעודות הרבה מותר כיון דחד מנא הוא והאי כמקפל ונותן בכלי אחד דמי דהא מעט מעט הוא שמטפטף בו ש"מ בחד מנא כבא להציל דמי:

מאי טעותא. מנא לך דטעותא הוא בידיה:

מדקתני בה בברייתא ובלבד שלא יביא כלי אחר. ש"מ כלים טובא הוא דקא אסר אבלבחד שפיר דמי:

הלכך נקטינן דפירס טליתו וקפל והניח כבא להציל דמי [וש"ד] ונראה מדברי רבותינו בעלי התוס' ז"ל שאפילו קפל והניח כלים הרבה תוך כלי אחד כבא להציל דמי ושרי אבל מדברי רש"י ז"ל נראה דדוקא כששופך מה שבאותן הכלים לתוך כלי אחד הוא דשרי אבל במוציא כלים הרבה אע"פ שהן מקופלין בתוך כלי אחד כבא [לקפל] דמי ואסור:

חשבון מאי עבידתיה מהפקרא קא זכו. פרש"י ז"ל דהכי הוה ליה למתני דאם היו פקחין יעכבו הכל לעצמן דהא אמר להן בואו והצילו לכם כלומר לעצמכם ואין צריך לכך דאפי' לא אמר להו הכי כיון שהוא אינו רשאי להציל הרי הוא מופקר לכל מידי דהוה אמציל מזוטו של ים ומשלילותו של נהר (ב"מ דף כא:) והא דנקט ואומר לאחרים רבותא נקט שאע"פ שאומר להם כן על דעת שיצילו [לו] ולא יעכבו לעצמן שרי:

הכא בירא שמים עסקינן דלא ניחא לי' דליתהני מאחריני. בזכייה דהפקרא דידע דשלא ברצונו הפקירו:

ובחנם נמי לא ניחא ליה דליטרח. דלאו חסיד הוא למחול על שלו והכי קאמר וכו' כלומר והאי אם היו פקחין דמתניתין לאו פקחין בדין קאמר ליטול את הראוי להם דאם

כן יעכבו את הכל הוה ליה למתני אלא הכי קאמר הני יראי שמים אי פקחין הן בהלכות שבת דידעי דכה"ג לאו שכר שבת הוא דמעיקרא לאו אדעתא דאגר פועלים נחתי עושין עמו חשבון ובגמ' מוכח דחסידים אפילו האי אגרא לא שקלי דאע"ג דלאו שכר שבת גמור הוא שהרי לא התנה עמו ומהפקירא קא זכו אפ"ה חסידים יש להם לוותר משלהם בכל נדנוד עבירה:

מתני' ולשם הוא מוציא. לחצר המעורבת דתנן לעיל:

כל כלי תשמישו. שצריכין לו באותו היום:

שמונה עשר כלים. בגמ' מפרש להו:

וחוזר ולובש ומוציא. הא דלא שרינן הכי באוכלין ומשקין משום דהתם כיון דבידו הוא מוציא מתוך שאדם בהול על ממונו אי (לא) שרינן ליה אתי לכבויי אבל הכא כיון שאין אתה מתירו אלא דרך לבישה רמי אנפשיה ומדכר:

וטעמיה דרבי יוסי דאמר דדוקא שמונה עשר כלים אבל טפי לא לפי שאין דרך בני אדם ללבוש יותר מאלו ואי לביש טפי ונפיק בהו לרה"ר הוי משוי ומשום הכי אפילו לחצר המעורבת אסור משום דכיון דמטריד חיישינן דלמא נפיק בהו לרה"ר ואפשר דעד כאן לא פליגי רבנן עליה אלא משום דכיון דאינו מציל אלא ברה"י לא חיישינן להכי אבל היכא דנפיק בהו לרשות הרבים מודו דאסור משום משוי ולפי זה אסור לצאת ברה"ר במלבושין [הרבה] שאין דרך לישא אותן כאחד:

רבי שמעון בן ננס אומר פורסין עור של גדי. לח:

מפני שהוא מחרך. כווץ ואינו נשרף ומתוך כך הוא מגין על התיבה:

בין מלאין. מים:

שאין יכולים לקבל כח חום האור מפני שחדשות הם וקי"ל כר' שמעון בן ננס דס"ל דגרם כיבוי שרי ודלא כר' יוסי:

גמ' טלית שאחז בה האור פושטה ומתכסה בה ואם כבתה כבתה. יש לתמוה על הרב אלפסי ז"ל דבגמרא הכי גרסינן [דף קכ.] אמר רב יהודה טלית שאחז בה האור נותן עליה מים מצד אחר ואם כבתה כבתה ומקשינן עלה מדתניא טלית שאחז בה האור פושטה ומתכסה בה ואם כבתה כבתה כלומר דמשמע דדוקא כה"ג הוא דשרי אבל נותן עליה מים לא ומפרקינן דהוא דאמר כבן ננס דס"ל דגרם כיבוי שרי וכיון דקי"ל כרבי שמעון בן ננס משמע דנקטינן טעמא נמי כרב יהודה והיה לו לרב אלפסי ז"ל להביאה בהלכותיו. ואפשר שהרב אלפסי ז"ל מדמה להיא דתניא בפ' כירה (דף מז:) גבי נותנים כלי תחת הנר לקבל ניצוצות ולא יתן לתוכו מים מפני שהוא מכבה דסברינן התם מעיקרא דדוקא

כרבי יוסי אתי אבל לרבנן שרי כי היכי דשרו בגרם כיבוי ורב אשי דחי לה התם ואמר (רבא) דבההיא אפילו רבנן מודו מפני שהוא מקרב כיבוי כלומר והוי טפי מגורס כיבוי ולפי דעת הרב אלפסי ז"ל דרב יהודה ס"ל אליבא דרבי שמעון בן ננס דכי היכי דשרי בגורם כיבוי שרי נמי במקרב כיבוי כדהוה סלקא דעתא מעיקרא בסוף פ' כירה ומשו"ה שרי ליתן מים מצד אחד אע"פ שהוא מקרב את כבויו אבל לדידן דסבירא לן כרב אשי דאע"ג דגורם שרי מקרב אסור לא קיימא לן כרב יהודה דבכה"ג דגורס נמי מקרב כיבוי מקרי כך תירץ הראב"ד והרמב"ן ז"ל להעמיד דברי הרב אלפסי ז"ל ויש לזה הוכחה מן הירושלמי ואעפ"כ כיון דלא אשכחן בגמרא דילן מאן דפליג עליה דרב יהודה בהדיא מנקט כותיה טפי עדיף ולומר שאף כיוצא בזה אינו אלא גורם ולא מקרב וכן הסכמת הרמב"ן ז"ל וכן פסק הרמב"ם ז"ל בפרק י"ב מהלכות שבת:

תנו רבנן נר שעל גבי הטבלא מנער הטבלא והיא נופלת. פירוש דוקא בנר של חלב או של שעוה דאילו בנר של שמן כיון שאי אפשר שלא ישפך מן השמן וקיימא לן (ביצה דף כב.) דהמסתפק מן השמן שבנר חייב משום מכבה פסיק רישיה הוא ואסור דהא אי אפשר בלא כיבוי:

לא שנו אלא בשוכח. ששכחו מבעוד יום על הטבלא שלא מדעת אבל במניח נעשה טבלא בסיס לדבר האסור ואסור לטלטלה כדי לנערה:

מתני' נכרי שבא לכבות אין אומרים לו כבה. משום דרבנן גזור על האמירה לנכרי משום שבות:

ואל תכבה. אין צריך למחות בידו אלא יניחנו ויכבה מפני שאין שביתת נכרי עליהן דישראל אין מוזהרין על שביתת הנכרי שאינו עבדו:

דף מה:

אבל קטן שבא לכבות אין שומעין לו מפני ששביתתו עליהם. ומתמהינן עלה בגמרא שמעת מינה קטן אוכל נבלות ב"ד מצווין עליו להפרישו כלומר ותקשי לרבי יוחנן דאמר בפ' חרש (דף קיד.) דאין ב"ד מצווין עליו להפרישו וקיימא לן כוותיה ומפרקינן בקטן העושה על דעת אביו ומקשינן אי הכי נכרי נמי ומפרקינן נכרי אדעתא דנפשיה קא עביד כלומר שכל שהוא בן דעת אפילו כשהוא מכוין להנאתו של ישראל אדעתא דנפשיה מיקרי לפי שהוא שוקל בעצמו שראוי לו לעשות כך מפני שישתכר בו עכשיו או לאחר זמן אבל קטן שאין לו שקול הדעת ואינו עושה אלא מפני שמכיר דאבוה ניחא ליה בהכי אדעתא דאבוה מיקרי הלכך אסור ואפילו לדברי הרשב"א ז"ל שכתב בפ' חרש ביבמות

[דף קיד.] דלדידן דקיימא לן דאפילו בדאורייתא אין בית דין מצווין להפרישו באיסורין דרבנן ספינן להו בידים וכיבוי דליקה מדרבנן בעלמא הוא לדידן דקיימא לן כר' שמעון דאמר מלאכה שאינה צריכה לגופה פטור עליה הכא שאני דכי ספינן ליה בידים לצרכו אבל לצרכנו אדרבה מחינן בידיה כדמוכח שמעתין:

גמ' [בדליקה התירו לומר כל המכבה אינו מפסיד. דאע"ג דמגלי אדעתא דניחא ליה: גיסתרא. שלטון: אפוטרופוס. ממונה על ממונו]:

מתני' כופין קערה. של חרס:

על גבי הנר. ובלבד שלא יכבה ואע"פ שנוטל כלי להציל קורה שאינה ניטלת. בשבת הא אותיבנא מינה בפרק כירה (דף מג.) לר' יצחק דאמר אין [כלי] ניטל אלא לדבר הניטל ושניא בצריך למקומו:

מעשה בא. כפיית כלי על עקרב:

בערב. מקום:

חוששני לו מחטאת. כיון דלא הוי עקרב זה רץ אחריו איני יודע אם חייב חטאת משום צידה אם לאו וחוששני לומר חייב חטאת:

גמ' אוקימנא בצואה של תרנגולין. כלומר דכיון שדרכה להיות בחצר אחרת שאדם מקצה להם מקום לא שרי לטלטלה משום גרף של רעי אלא מיהו בשביל שלא יתלכלך בה הקטן שהולך שם לפעמים כופה עליה את הכלים אבל צואה של בני אדם שדרכה להיות בחצר שדרין בה כגון צואה של קטנים א"צ לכפות עליה את הכלי אלא מותר לכבדה ולהוליכה לבית הכסא:

חמשה נהרגין בשבת. ואפילו אין רצים אחריו דמסתמא מזיקין הם ושאר כל המזיקים אם רצים מותר להרגם כלומר אפילו לרבי יהודה דאמר מלאכה שאינה צריכה לגופה חייב עליה מותר להרגן משום פקוח נפש:

בידוע שנזדמנו לו להרגן. לכך באו לידו שזמנן לו המקום לאבדן לפי שהיו עתידות להזיק וגלגלו זכות על ידי זכאי:

לא הרגן בידוע שנזדמנו לו להרוג אותו. אלא שנעשה לו נס:

בנשופין בו. בכה"ג נזדמנו לו להרוג אותו:

נשופין. כך דרך הנחש נושף כעין שריקה כשרואה שונאו וכועס:

רוק דורסו לפי תומו. שאין מתכוין למרח ולאשויי גומות ואע"ג דממילא ממרח הוא כי לא מיכוין שרי במקום מאיסותא:

נחש דורסו לפי תומו. פרש"י ז"ל לא שיעמוד עליו ויהרגנו להדיא אלא שאם היה הולך נחש או עקרב לפניו אינו צריך לישמט ממנו אלא דורסו והולך ואי מאית שפיר דמי כיון

שלא לכך נתכוין משום דדבר שאין מתכוין אפי' לר' יהודה מדרבנן הוא והיכא דשכיח היזקא לא גזור. ולא דייק דלישנא דדורסו לא משמע הכי ועוד מדאמרינן בגמרא אמר להו צרעה אני הורג משמע אפילו בכוונה ועוד דברוק ונחש בתרוייהו אמרינן דורסו לפי תומו ואם איתא דדורסו לפי תומו בלא מתכוין משמע וכדברי רש"י ז"ל היכי אמר להו אבא בר מרתא לדבי ריש גלותא דבעו למסחף מנא ארוקא לא צריכיתו הכי אמר רב יהודה וכדאיתא בסמוך דאכתי צריכי למסחף עליה מנא עד שיזדמן מי שידרסנו לפי תומו אלא הכי פירושה דורסו ואפילו במתכוין אלא שהוא עושה לפי תומו שמראה עצמו כאילו אינו מכוין ובהכי שרי וכרבי שמעון דאמר [בדף צג:] מלאכה שאינה צריכה לגופה פטור עליה ומיהו להורגן להדיא אסור דכיון שאין הזיקן מצויה כחמשה השנויין בברייתא כל כמה דאפשר לשנויי בהריגתן משנינן:

ונמצא פסקן של דברים דכל המזיקין ברצין אחריו נהרגין בשבת להדיא וכל השנויין בברייתא מתוך שהזיקן מצוי אע"פ שאינן רצין אחריו נהרגין ג"כ אבל שאר המזיקין שאינן רצין אין נהרגין להדיא אלא דורסן לפי תומו ומהא משמע דקי"ל כרבי שמעון במלאכה שאינה צריכה לגופה דהאי הוא טעמא דהני אמוראי דשרו בנחש ועקרב לדרוס לפי תומו וכן פסק ר"ח ז"ל כרבי שמעון במלאכה שאינה צריכה לגופה וכבר כתבתי למעלה בפרק המצניע [סי' תיא ד"ה ולענין] ואכתוב עוד בפרק מי שהחשיך בס"ד:

דף מו.

פמוטות של בית רבי. מנורות ולא של חוליות היו:

כאותן של בית אביך. פרש"י ז"ל שהיו קטנות אבל גדולות אסירי דאדם קובע להם מקום. ולפי זה הא דמסקינן בפ' כל הכלים דכל הכלים ניטלין בשבת ופי' דניטלין בשתי ידים ואפילו בשני בני אדם דוקא בשאר כלים דלא קפדי עלייהו אבל פמוטות כיון דקפדי עלייהו ומייחדי להו מקום לא והקשה הרמב"ן ז"ל דבפרק כירה שרי מנורה הניטלת אפי' בשתי ידים דלא אסרי [דף מו.] אלא בשל חוליות א"נ דאית בה חידקי ומשום דגזרינן אטו של חוליות וכיון דמנורה שרי פמוט נמי משמע דשרי שאין בין פמוט למנורה אלא שהמנורה יש בה קנים אילך ואילך ופמוט אין בו דאמרי' בפ' הקומץ רבה (דף כח.) אינה באה זהב אינה באה ככר ההוא פמוט מקרי. לפיכך פי' דכאותן של בית אביך היינו שהיו גדולות שאביו של ר' זירא גבאי של מלך היה כדאיתא (בבכורות) (סנהדרין דף כה:) ועשיר היה והיו יודעים שפמוטות שלו גדולים היו ואותן של בית רבי אע"פ

שעשיר גדול היה לא היו בקיאין בפמוטות אם היו קטנים או גדולים שאפשר שקטנים היו ולא היה משתמש בהן אלא לתשמישו בלבד:

הלכך אפילו ניטלין בשתי ידים נמי שרי לטלטולינהו ובשתי ידים לאו דוקא אלא ה"ה בשני בני אדם והכי אמרינן בגמרא גבי קרונות ושני בני אדם נמי לאו דוקא וה"ה ד' וה' אע"ג דאיפליגו בה בירושלמי וראיה לדבר מדשרינן בפרק המוצא תפילין (דף קב.) אסיתא ושריתא דדרו להו בי עשרה משום דתורת כלי עליהן:

מתני' נכרי שהדליק את הנר משתמש לאורו ישראל. פי' ואע"ג (דאמרינן) דאיכא רוב ישראל בההוא דוכתא דאע"ג דאמרינן בנר הדולק במסבה ובמרחץ המרחצת בשבת דאם רוב ישראל אסור כדאיתא בגמרא [דף קכב.] ה"מ היכא שלא עשה אותה הנכרי בשביל עצמו אלא בשביל העומדים שם ומשום הכי אם רוב ישראל אסור דאדעתא דרובא קא עביד אבל כל שהדבר מוכיח שהנכרי עושה אותה בשביל עצמו כי האי עובדא דשמואל [שם ע"ב] דחזא דאייתי שטרא וקא קרי בכי האי גונא אפילו יש בה רוב ישראל מותר:

ואם בשביל ישראל אסור. פי' אע"ג דס"ל לרבי מאיר דמבשל בשבת בשוגג יאכל ואפילו בו ביום ואמרינן דרב מורה לתלמידיו כר"מ כדאיתא בפרק קמא דחולין (דף טו.) אפ"ה מחמרי טפי במלאכת נכרי ממלאכת ישראל דבמלאכת ישראל בשוגג ליכא למיגזר אטו מזיד שלא (גיטין דף נד.) נחשדו ישראל על השבתות אבל במלאכת נכרי איכא למיגזר שמא ירגילנו בכך לשבת אחרת והכי איתא בתוספתא [פרק יד אות יא] והיינו טעמא נמי דבמלאכת נכרי הנעשית בשביל ישראל אפי' לערב אסור בכדי שיעשו ואלו במבשל בשבת בשוגג לרבי יהודה דגזר שוגג אטו מזיד א"נ במזיד לר"מ למאן דשרי להו ההוא תבשיל במוצאי שבת שרי לאלתר ואין צריך להמתין בכדי שיעשו:

ומיהו איכא למידק כי היכי דאסרינן (ביצה דף ב: ודף ג.) משקין שזבו ופירות הנושרין שמא יסחוט או שמא יעלה ויתלוש נגזור נמי [בנכרי] העושה לצורך עצמו שמא יעשה [ישראל] בידים תירץ הרמב"ן ז"ל דהיינו טעמא משום שאין הישראל מצוי אצל הנכרי בשבת שיבא להשתמש ממה שהנכרי עושה לצורך עצמו וכיון דמילתא דלא שכיחא הוא לא גזרינן בה ועוד דישראל מנכרי לא גזור במלאכת דשבת אבל בפירות הנושרין דהויא מילתא דאתיא ממילא בכי האי גונא גזרינן וכי תימא א"כ פירות שתלשן נכרי לצורך עצמו בשבת יהו מותרין לישראל יש לומר דכיון דפירות האילן עבידי דנתרי ולא מינכר בהו אי נתלשו ממילא או תלשן [נכרי] לא פלוג בהו רבנן וכי תימא תינח בפירות האילן אבל עשבים שאין דרכן ליתלש מאי טעמא לא שרי' לישראל ואילו בגמרא אמרי' דקאי לה באפה ואזלא איהי ואכלה אבל להעמידה עליהן אסור שמא יטלטל אותן יש

לומר דבעשבים וכיוצא בהן שאין דרכן ליתלש אסורין משום מוקצה דהוו להו כבעלי חיים שמתו [לעיל דף מה:] דמודה בהו רבי שמעון ואפילו למאן דאמר [שם] חלוק היה ר' שמעון בבעלי חיים שמתו בהא מודה שאין אדם יושב ומצפה להם כלל והוו להו ככוס וקערה ועששית דאפי' לרבי שמעון לא יזיזם ממקומם כדאיתא בפרק כירה [דף מד.]:

ואיכא מאן דאמר דכי תנן ואם בשביל ישראל אסור דוקא לאותו ישראל שנעשו בשבילו אבל לישראל אחר שרי וכדאמרינן בפרק אין צדין [דף כה] דהבא בשביל ישראל זה מותר לישראל אחר ואחרים חולקים ואומרים דלא מקילי' בהכי אלא באיסורין דרבנן אבל באיסורין דאורייתא לא דהא בפרק אין צדין לא אמרינן בגמרא מותר לישראל אחר אלא בבא מחוץ לתחום אבל ביש במינו במחובר דאמרי' התם [דף כד:] דלערב נמי אסורין בכדי שיעשו לא מפלגינן כלל בין אותו ישראל לישראל אחר אלמא כל שנעשית מלאכת איסור דאורייתא בשביל ישראל ליכא פלוגתא בין אותו ישראל לישראל אחר ודאמרינן בתוספתא בפרק י"ח דשבת חפר קבר לא יקבור בו אותו ישראל אבל ישראל אחר מותר דמשמע דאפילו במלאכה דאורייתא איכא פלוגתא בין אותו ישראל שנעשו בשבילו לישראל אחר לא קשיא מידי משום דכי שריא התם לישראל אחר לאו בשבת קאמר שהרי א"א לקבור בשבת ולא בכדי שיעשו נמי קאמר דכל בכדי שיעשו באיסור דאורייתא לא מפלגינן בין אותו ישראל לישראל אחר אלא משום דתנן לקמן בפ' שואל [דף קנא.] דאם חפרו הקבר בשביל ישראל לא יקבר בו עולמית קתני התם בתוספתא דדוקא אותו ישראל הוא דלא יקבר בו עולמית אבל ישראל אחר מותר בכדי שיעשו אבל לעולם בכל שנעשה בו איסור תורה ליכא פלוגתא בין ישראל זה לישראל אחר לא לשבת עצמו ולא לכדי שיעשו ולא עוד אלא אפי' באיסורי דרבנן נמי איכא למימר דכי מקילין בהכי ה"מ באיסור תחומים שאינו שוה לכל דמה שהוא חוץ לתחום לזה הוא תוך תחומו של זה אבל בשאר איסורי דרבנן לא:

מילא מים. לבהמתו מבור ברה"ר:

ואם בשביל ישראל אסור. מדרבנן שמא יאמר לו מלא וכתבו בתוס' בשם ר"ת ז"ל דמדנקט (ליה) לבהמתו ולא נקט מלא מים לעצמו שותה אחריו ישראל משמע דבכה"ג אפילו בשביל ישראל שותה ואינו נמנע דהא לא אהני ליה מעשיו שהרי הוא עצמו יכול לירד לבור ולשתות כדאמרינן בפ' עושין פסין [דף כא:] אבל אדם מטפס ועולה מטפס ויורד ולבהמתו בלבד הוא שאסרו דאהנו לה מעשיו שא"א לה לירד לבור ולפיכך התיר ר"ת ז"ל לישראל לאכול מפת שהכניס נכרי בשבילו בשבת מרה"ר לרה"י דהא לא אהנו ליה מעשיו שהרי היה יכול הישראל לילך במקום שהפת שם ולאכול ממנו וכ"כ הרז"ה

ז"ל בשם חכמי נרבונה ז"ל אבל רבינו יצחק ז"ל הקשה על ר"ת ז"ל ממתניתין דהכא דקתני נכרי שלקט עשבים לבהמתו מאכיל אחריו ישראל ואם בשביל ישראל אסור והתם מאי אהני ליה והא אמרינן מעמיד אדם בהמתו ע"ג עשבים וכדתניא במכילתין למען ינוח שורך וחמורך הנח לה והיא תולשת וזו היא נייחא שלה ודחק עצמו ר"ת ז"ל ותירץ כגון דקאי בתרי עברי נהרא דלא מציא למיזל התם וכן הר"ז ז"ל דחק והעמידה בעשבים [מפוזרים] לכאן ולכאן דבכה"ג אהני ליהמעשיו וכל זה אינו מחוור כלל:

דף מו:

הלכך משמע דמתניתין דנקט בהמתו אורחא דמילתא נקט לפי שבמקום השקאת הבהמות מצויים שם ישראלים ונכרים אבל אה"נ דאפילו מילא מים לעצמו אסור לישראל לשתות מהן דהא מ"מ אהנו ליה מעשיו שע"י מלאכתו של נכרי הוא יכול לשתות מהם במקום זה:

עשה כבש לירד בו ירד ישראל אחריו. כבש עושין בספינה גדולה לירד מן הספינה ליבשה וכתב הרמב"ן ז"ל דדוקא ירד אחריו שאינו מטלטלו אלא שיורד בו ואינו אלא כיושב על האבן אבל לטלטלו אסור אא"כ היו העצים תלושין מע"ש דבכה"ג ליכא משום מוקצה לפי שאין הנכרי מקצה כלום ודעתו על הכל כמו שאמרו בירושלמי [בפ"ק דמכילתין הל"ז ופ"ג דביצה הל"ב] דאין הכן לנכרי אבל בתלש עצים מן המחובר בשבת אסור לטלטלו ומכאן אתה דן לדברים התלושין שאפאן או צלאן או בשלן הנכרי לצרכו בדברים שאין בהם משום בשולי נכרים שמותרין לישראל ואין בהם משום מוקצה והוא שראוין מתחלתן לכוס הא אם אינן ראוין מוקצין הן ואסורין לפי שיש לו איסור מוקצה בשבת משום דלא חזי והיינו דאמרינן בפ"ק דחולין [דף טו:] השוחט לחולה בשבת אסור לבריא. המבשל לחולה בשבת מותר לבריא מ"ט האי ראוי לכוס והאי אינו ראוי לכוס:

גמ' אבל מכירו אסור גזירה שמא ירבה בשבילו. מיהו בגמ' מוכח דשלא בפניו שרי הלכך נקטינן דבשאינו מכירו אפילו בפניו אפי' במידי דאיכא לאפושי בשביל ישראל שרי והיינו ברייתא דנכרי שליקט עשבים לבהמתו ומכירו ושלא בפניו נמי שרי ואי מידי דליכא לאפושי ביה בשביל ישראל הוא כנר וכבש אפילו מכירו ואפי' בפניו שרי:

אבל אוקומי עלייהו אסור דהו"ל כמוקצה. פי' ואמרי' בגמ' מעמיד אדם בהמתו ע"ג עשבים מחוברין בשבת כדי שתרעה דליכא למיגזר שמא יתלוש בידו ויאכילנה אבל אינו מעמידה על גבי מוקצה שמא יטול בידו ויאכיל והני נמי מוקצין הן גבי טלטול דאתמול מחוברין הוי ואיכא למיגזר שמא יטול בידו ויאכיל הלכך דוקא למיקם באפה

שלא תפנה למקום אחר והוא אינו עומד סמוך לעשבים הוא דשרי אבל להעמידה ממש על גבי עשבים אסור שמא יטול ויאכיל:

ואם רוב ישראל ימתין בכדי שיחמו חמין. כדי שלא יהנה במה שהקדימו להחם בשבת וכן כל מעשה שבת נתנו חכמים שיעור להמתין לערב בכדי שיעשו וכן מחצה על מחצה כרוב משום דליכא למיקם עלה דמילתא דאיכא למימר דעתיה דמדליק אדעתא דישראל ואיכא למימר דעיקר דעתיה דמדליק בשביל נכרים:

גרסי' בע"ז וכו'. דאמרי אריסא הוא ואריסותי' קא עביד כלומר אינו טורח אלא בשביל עצמו:

אריסותא למרחץ לא עבדי אינשי. לפי שהוצאותיו מרובות ושכרו מועט ויודעים הכל שבשביל ישראל הוא עושה אבל בשדה אמרינן אריסותיה קעביד ופי' רש"י ז"ל דאמרינן שקבלה למחצה לשליש ולרביע ועליו מוטלת עבודת ישראל לעשות:

ומהא שמעינן דכיון שיש לנכרי חלק בפירות השדה אע"פ שישראל נהנה במלאכת שבת מותר דנכרי אדעתא דנפשיה קא עביד והנאת ישראל ממילא אתיא הלכך שרי ולא דמי לישראל ונכרי שקבלו שדה בשותפות כדלקמן דהתם עבודת השדה אישראל נמי רמיא אבל הכא כולה אנכרי רמיא ולא אישראל כלל וכ"ש שמותר להשכיר שדהו לנכרי כגון שהנכרי שוכרו בסך ידוע דכה"ג נכרי כי קא עביד בדנפשיה קא עביד וישראל לא מתהני כלל ותלמודא דנקט טעמא דאריסותיה קעביד לרבותא נקיט דאפילו בכה"ג שרי ועוד שאילו היה האריסות. אסור אף השכירות היה אסור דארעא לאריסי קיימא ובאריסות תלו ולא בשכירות אבל השתא דאריסות שרי כ"ש דשכירות כי האי גונא שרי:

ולענין קבלנות כגון שקבל עליו הנכרי לעשות כל מלאכת שדהו של ישראל בדבר ידוע אם מותר לישראל שיניחנו לעשות מלאכה בשבת וימים טובים איכא מאן דשרי דכיון דאמרינן באריסות דשרי משום דנכרי אדעתיה דנפשיה קעביד כ"ש בקבלנות דלא מתהני ישראל במלאכת שבת כלל ודמיא הא מילתא לההיא דאמרינן בפ' מי שהפך (דף יא.)האריסין והחכירין והקבלנין הרי אלו יעשו כלומר דאע"ג. דאבל אסור בעשיית מלאכה קבלנין שלו עושין דמלאכה דידהו חשיבא אבל יש מי שאומר דקבולת כי האי גונא אסור דלא דמי לאריס דכיון דאריס חולק בפירות לא אמרי אינשי דשכיר יום הוא אבל כה"ג שהבעלים נוטלין כל הפירות מחזי להו לאינשי כשכיר יום והיינו דאמרי' התם בפ' מי שהפך [ד' יב.]מקבלי קבולת בתוך התחום אסור חוץ לתחום מותר ואע"פ שיש מי שפירש באבל עיקר פירושה בשבת קאי אלמא קבלנות אסור בשבת וכן דעת הרמב"ם ז"ל שכתב בפ"ו מהלכות שבת לפיכך הפוסק עם הנכרי לבנות לו חצרו או כותלו או

לקצור את שדהו וכו' אם היתה המלאכה במדינה או בתוך התחום אסור להניחם לעשות בשבת וההיא דהאריסין והחכירין והקבלנין לא קשיא דהתם כיון שהקבלנין לא היה להם לחוש שיארע לו אבל משום פסידא דידהו שרו רבנן מה שאין כן בשבת אבל יש מי שדחה ואמר דכי אמרינן מקבלי קבולת בתוך התחום אסור התם בקבולת בנין לפי שדרכן של בני אדם לעשות בשכירות יום אבל בשדה דרכן של בני אדם לעשותו בקבלנות ועוד שהרואין יתלו באריסות ודברי הרב רבינו משה בר מיימון ז"ל נראין לי עיקר ומיהו קבולת כלים שהיא נעשית בצנעא בתוך הבית שרי דליכא משום מראית העין והיינו דתנן לעיל בפרק קמא גבי עורות לעבדן וכלים לכובס [דף יז:] וכולן ב"ה מתירין עם השמש וכתבתיה שם בס"ד:

ולענין פורני וריחים אי הוו כשדה ושרו או כמרחץ ואסירי הרב בעל המתיבות ז"ל כתב דכשדה נינהו ובשם רבינו. האי גאון ז"ל כתבו מכיון שהשכירם שנים הרבה ונתפרסם מותר וכן נהגו היתר בבבל ונראה שבכיוצא בזה הכל כמנהג המדינה:

וישראל ונכרי שלקחו מרחץ בשותפות ונכרי מחממו בשבת בשביל חלקו ונותן מחצית מה שמשתכר בו לישראל ובימי החול שניהם מחממין אותו נראה לי דשרי לישראל ליקח מה שנשתכר המרחץ בשבת בהבלעת שאר הימים והארכתי בדבר זה וביארתי אותו בפרק קמא דע"ז בס"ד:

הנהו מורייקי. זורעי גנות ופרדסים:

נקיט בשבתא. לחרוש ולזרוע ולקצור:

שקבלו שדה. באריסות מבעל הבית משקבלוה הוטלה על שניהם לעסוק בה ביחד:

דף מז.

לא יאמר ישראל לנכרי טול אתה חלקך בשבת. לפי שנעשה שלוחו על עבודת חצי היום המוטלת עליו:

ואם התנו מתחלה. קודם שהוטלה עליו:

מותר. דהא לא קביל עליה ישראל עבודה בשבת ואין הנכרי שלוחו:

ואם באו לחשבון. פרש"י ז"ל דלאו אהתנו מתחלה קאי אלא מילתא באפי נפשיה היא כלומר אם קבלוה [סתם] ועשו סתם שנטל נכרי בשבת וישראל בחול ולא ציוהו ישראל ובאו לחשבון אחר זמן שאמר לו ישראל לנכרי כמה ימי שבת נטלת ואטול אני כנגדן ימות החול אסור דשכר שבת הוא נוטל דגלי אדעתיה דנכרי שלוחו הוה כך פרש"י ז"ל. אבל הראב"ד ז"ל פירש דאהתנו מעיקרא קאי כלומר אע"פ שהתנו אם אמרו אחר

[כך] שיבואו לחשבון ותהא חלוקתן שוה [אסור] דכיון דבאו לחשבון אשתכח דתנאי דמעיקרא הערמה בעלמא הוא:

סליקו להו כל כתבי כל

הכלים ניטלין בשבת. כתבו בתוספות דלא גרסינן כל הכלים ניטלין דאי הכי משמע שאין שום כלי אסור בטלטול וליתא דהא איכא מסר גדול ויתד של מחרישה דלכ"ע אסירי בטלטול כדאיתא לקמן [דף קנז.] אלא הכי גרסינן כל הכלים הניטלין בשבת והכי פירושו כל הכלים שהן ניטלין בשבת אף דלתותיהם של אותם שיש להם דלתות ניטלין עמהן ולפי זה הן צריכין ג"כ לומר דלא גרסינן ודלתותיהן בוא"ו דלא שייכא בהך גירסא וא"ו כלל. ואין צריך לכך דשפיר גרסינן כל הכלים ניטלין בשבת דכיון דקתני ודלתותיהן עמהן שפיר משמע דלא מיירי אלא בכלים העשוים להצניע בהן שמלאכתן להיתר ועיקר חדושיה דתנא משום שריותא דדלתות הוא וכך מטין דברי רש"י ז"ל שכתב בלשון זה כל הכלים שיש להם דלתות כגון שידה תיבה ומגדל ניטלין בשבת ואינן דומין לדלתות הבית לפי שדלתות הבית אינן מן המוכן לטלטל שאינן כלי אבל אלו הוו כלי על גבי אביהם:

גמ' ואע"פ שנתפרקו בשבת ולא מיבעיא בחול כתב רש"י דקס"ד דאע"פ שנתפרקו אשבת דתנן ברישא קאי ומשמע אע"פ שנתפרקו היום מותרין ולא מיבעיא שנתפרקו מאמש ומש"ה אקשי' אדרבה מאי אע"פ שייך למיתני הכא הא ודאי נתפרקו בשבת איכא למימר משום דכי קדיש יומא היו מוכנין לטלטל אגב אביהן ולפי זה נראה דלא גריס רש"י ז"ל ואע"פ שנתפרקו בשבת אלא [אע"פ שנתפרקו]:

הכי קאמר וכו'. ואע"פ לאו ארבותא דנתפרקו בשבת קאי אלא ארבותא דנתפרקו או בחול או בשבת ולא מבעיא כשלא נתפרקו:

ומקשו הכא דמהא משמע דטפי איכא למישרי בשברי כלים שנשברו בשבת משנשברו מערב שבת ואילו לקמן בפרקין [דף קכד:] מסקינן דשברי כלים שנשברו מערב שבת שרו טפי משנשברו בשבת דאילו נשברו מע"ש לכ"ע סגי להו במעין מלאכה ואילו נשברו בשבת פלוגתא דרבי יהודה ורבנן לאו קושיא היא דהתם כיון שאינן ראוין למלאכתן הראשונה דין הוא שכשנשברו בשבת יהו אסורין מדין נולד אבל דלתות הכלים שראויות להחזירן במקומן ולשמש מלאכתן הראשונה טפי חזי כי נתפרקו בשבת שהן מוכנין אגב אביהן מכשנתפרקו מערב שבת דהתם איכא למימר דכיון שלא החזירום מבעוד יום בטלי מתורת כלי:

ת"ר דלת של שידה תיבה ומגדל ניטלין. ומסלקין אותן בשבת מציר שלהן דאין סתירה בכלים:

ולא מחזירין. לאו משום דיש בנין בכלים אלא משום גזירה שמא יתקע וכדמפרש ואזיל כלומר שמא יתקע מסמר או יתד בחזקה וחייב משום מכה בפטיש א"נ משום בונה דכי אמרינן (ביצה דף כב.) אין בנין בכלים ה"מ בכלי שנתפרק ואין צריך אומן בחזרתו אבל עושה כלי מתחלתו א"נ כלי שנתפרק וצריך אומן בחזרתו כל שהחזירו לא מיקרי בנין בכלים אלא עושה כלי מיקרי ומחייב משום בונה ומש"ה חיישינן לשמא יתקע דכל כה"ג מלאכת אומן הוא וכבר כתבתי זה למעלה בפ' הבונה בס"ד:

של לול של תרנגולים לא נוטלין ולא מחזירין. דכיון דמחובר בארעא דיש בנין בקרקע ויש סתירה בקרקע וחזרתו בנין ממש הוא וסלוקו סתירה גמורה היא:

גזירה שמא יתקע. קא יהיב טעמא אמאי דאמרינן דדלת של שידה תיבה ומגדל לא מחזירין וכדפרישית:

מתני' נוטל אדם קורנס. מרטל:

דבילה. מאחר שעשאה עגול היא עבה מאד וקשה כגבינה וצריך קרדום לחתכה:

מגירה. כעין סכין ויש בו פגימות:

לגרוף בה. מן החביות:

רחת. פאל"א בלע"ז:

מזלג. כמין עתר שקורין פורקא ויש לו שלש שינים ומהפכין בה קש בגורן:

דף מז:

לתת עליו לקטן. מזונות:

כוש. פלך:

לתחוב בו. ולאכול תותים וכל פרי רך:

מחט של יד. מחט קטנה שתופר בה בגדים:

ושל סקאין. מחט גדולה שתופרין בה שקין:

לפתוח בה את הדלת. מי שנאבדה לו מפתחו:

גמ'בין קורנס של אגוזים. שמיוחד לפציעת אגוזים והוי מלאכתו להיתר:

בין של נפחים בין של זהבים. דמלאכתו לאיסור ואפ"ה לצורך גופן שרי כדאמרינן לקמן:

זיירי. דעצר בהו הם כלי עץ כגון קרשים שכובשין בהן הבגדים כדתנן [דף קמא.] מכבש של בעלי בתים:

מזורי. דחביט בהו כלי עץ שהכובס מכה בו הבגדים על האבן בעת שמלבנן:

סיכי. הן יתידות שהן מוכנין לנער בהן משי וכיוצא בו ואלו כולן קפיד עלייהו שלא יפגמו כדי [שלא] יקרעו הבגדים והמשי וכן פירש הר' בעל הערוך ז"ל וכן מפרשי' בירושלמי:
ת"ר פגה. תאנה שלא בשלה כל צרכה כדכתיב (שיר השירים ב':י"ג) התאנה חנטה פגיה וטומנה בתבן להתבשל ותבן הוי מוקצה לטיט:
וחררה שטמנה בגחלים. מבעוד יום לאפות בהן ובא בשבת ליטלה:
אם מגולה מקצתה. שיכול לאחזה במקום המגולה [דאפילו טלטול מן הצד ליכא שאין צריך להגביה את התבן אלא אוחז במקום המגולה] והתבן נשמט ונופל:
ורבי אלעזר בן תדאי סבר שאע"פ שאין בהן מקום המגולה תוחב בהן כוש או כרכר ומגביהן ונופלים התבן או הגחלים מאליהן ואח"כ נוטלן בידו כיון שאין טלטול הגחלים והתבן כדרכן אלא מן הצד:
אמר רב נחמן הלכה כר' אלעזר בן תדאי. דטלטול מן הצד לא שמיה טלטול ואע"ג דבפרק כירה [דף מג:] מסקינן דכ"ע טלטול מן הצד שמיה טלטול כבר כתבתי שם דתרי גווני טלטול מן הצד נינהו וביארתי שם עיקרי הדברים בס"ד:
אבל מחט שניטל חורה. חור שלה:
עוקצה. פונטה:
אסור כרבא. דאמרי' בגמרא דמדלענין טומאה לאו מנא הוא לענין שבת נמי לאו מנא הוא וכי אמרינן דשבת וטומאה כי הדדי נינהו ה"מ בדבר שהוא כלי מעיקרו ונשבר כגון מחט שניטל חורה או עוקצה אבל בכלי מעיקרא שבת וטומאה לאו כי הדדי נינהו כדאמרינן בפרק במה אשה [דף סג.] בירית טהורה ויוצאין בה בשבת ותנן נמי בסמוך גבי קנה של זיתים בין כך ובין כך ניטל בשבת:
אסוכי ינוקא רב נחמן אסר ורב ששת שרי. פרש"י ז"ל לתקן איבריו ביד ומאן דאסר משום דדמי למתקן ולא דמי ללפופי ינוקא דשרי' לקמן בפרק חבית [דף קמז:] לכ"ע דהתם הוא שמלפפים אותו בבגדים והאיברים מתיישבין מאליהן אבל הכא שמחזירן ומתקנן ביד אסר רב נחמן [ול"נ] דא"ה ה"ל לרב נחמן למיפשט איסורא ממעצבין את הקטן דאמרינן לקמן [שם] דאסור לכך פר"ח ז"ל דאסוכי ינוקא היינו אסוקי גרמא דפומא דנפלה לינוק' ומגביהין אותו ביד ור"נ דאסר ס"ל דכיון דלרפואה קא עביד איכא למגזר משום שחיקת סמנין ורב ששת דשרי סבר כיון דביד קא עביד ולא בסם ליכא למגזר משום שחיקת סמנין וקי"ל כרב ששת:
מתני' קנה של זיתים. לאחר מסיקתן צוברן במעטן ושמנן מתאסף לתוכן ונוח לצאת ויש לו קנה להפכן בו ולבדוק אם נגמרו כל צרכן והגיעו לבית הבד:

אם יש קשר בראשו. היינו אותו פקק של קנים:
מקבל טומאה. דכלי הוא:
ואם לאו אינו מקבל טומאה. דלא הוי מנא ובגמ' פריך נהי נמי דקשר משוי ליה מנא אמאי מקבל טומאה דהא פשוטי כלי עץ הוא שאפי' הוא חלול אין חללו עשוי לקבל ומשנינן בשעה שמהפך בו זיתים הופכו ורואה בשמן המשתייר שם ע"י הפקק אם הגיעו לעצור וזו היא קבלת החלל שבו:
בין כך ובין כך. ניטל בשבת דהא כלי הוא להפך בו זיתים:
מסר הגדול. מגירה גדולה העשויה לקצוץ בה קורות:
ויתד של מחרישה. הוא כלי העשוי כסכין שבו עושה חריץ של תלם המענה דהנך קפיד עלייהו ומיחד להן מקום דלא חזו למלאכה אחריתי:
גמ' האי אוכלא דקצרי. פירש הרב אלפסי ז"ל:
חרבא דאושכפי. סכין של רצענין:
סכינא דאשכבתא. סכין המיוחדת לשחיטה בלבד:
חצינא דנגרי. דולדורה בלע"ז כל הני קפדי עלייהו משום דפגמי ומקצי להו בידים וכל הני הוו מוקצה מחמת חסרון כיס דכ"ע מודו ביה:

דף מח.

מתני' כל הכלים ניטלים לצורך ושלא לצורך. מפרש בגמרא:
ר' נחמיה אומר אין ניטלין אלא לצורך. לצורך דרבי נחמיה לא דמי לצורך דת"ק דלרבי נחמיה אפילו בדבר שמלאכתו להיתר אינו ניטל אלא לצורך תשמישו המיוחד לו כדתניא לקמן בפרק חבית [דף קמו.] רבי נחמיה אומר אפילו טלית ואפי' תרווד אין ניטלים אלא לצורך תשמישן:
גמ' דבר שמלאכתו לאיסור לצורך גופו ולצורך מקומו אין מחמה לצל לא. ומתני' הכי פירושה כל הכלים הניטלים דהיינו דבר שמלאכתו להיתר ניטלין בין לצורך דהיינו צורך גופו וצורך מקומו בין שלא לצורך דהיינו מחמה לצל אבל דבר שמלאכתו לאיסור לא שרינן ביה כולי האי אלא לצורך אין שלא לצורך לא:
מרא שלא יגנב. היינו דומיא דמחמה לצל ואסור בדבר שמלאכתו לאיסור:
בי סדייתא. לבדים שקורים פילטרי"ש:
בשמשא. בחמה:
אמר ליה שרי. רבא לטעמיה דאמר דבר שמלאכתו להיתר אפילו מחמה לצל מותר:

אית לי אחריני. איני צריך לגופן דס"ל כאביי דאמר מחמה לצל אסור וקי"ל כרבא דאמר דבר שמלאכתו להיתר אפילו מחמה לצל שרי ודבר שמלאכתו לאיסור לצורך גופו ולצורך מקומו מותר מחמה לצל ושלא יגנב אסור:

ואיכא מ"ד דנהי שמלאכתו להיתר מחמה לצל שרי אפ"ה שלא לצורך כלל אסור וראיה לדבר מדתניא בגמ' [דף קכג:] בראשונה היו אומרים ג' כלים ניטלין בשבת מקצוע של דבילה וזוהמא ליסתרין של קדרה וסכין קטנה שע"ג שולחן כלומר דבימי נחמיה בן חכליה מתוך שהיו פרוצין בהלכות שבת לא התירו להם לטלטל אלא ג' כלים הללו שהן צריכין ביותר וקתני בתר הכי כשנמנעו מלהקל בהלכות שבת התירו וחזרו והתירו ומפרשינן בגמ' התירו דבר שמלאכתו להיתר בין לצורך גופו בין לצורך מקומו ולא מחמה לצל וחזרו והתירו מחמה לצל ומדלא קאמר וחזרו והתירו לגמרי משמע דשלא לצורך כלל אסור שכיון שמתחלה נאסרו כולן בכל ענין חוץ מג' כלים הללו אין לנו אלא מה שהתירו חכמים בהם וכל המתיר יותר מכן עליו להביא הראיה ועוד יש בזה הוכחה אחרת בגמ' וכתבתיה בחדושי:

ומיהו אפילו אם נאמר כן דכלי שמלאכתו להיתר שלא לצורך כלל אסור לטלטלו ה"מ בכלים אבל בספרי הקדש ואוכלין אין לנו לפי שכלים שנאסרו מתחלה אין לנו להתירן אלא מה שפירשו חכמים אבל כתבי הקדש ואוכלין שלא נאסרו [מעולם] כל המחמיר עליו להביא ראיה:

מכבדות של מילת. כגון זנב שועל וכיוצא בו שמכבדין בו כלי מילת ועשוי גם כן לכבד את השולחן ומלאכתו להיתר:

מותר לטלטלן בשבת. אפילו מחמה לצל אבל של תמרה לא וכן אמר רבי אלעזר. בזה יש גרסאות חלוקות בגמרא והרב אלפסי ז"ל סובר דכבוד הבית שרי לדידן דקי"ל כר' שמעון דאמר דבר שאין מתכוין מותר דלאו פסיק רישיה הוא דנימא דודאי משוי גומות וכבר הארכתי בזה בפרק המצניע בס"ד:

מתני' כל הכלים הניטלין בשבת וכו' ובלבד שיהו עושין מעין מלאכה. שום מלאכה ואפילו אינה מעין מלאכה ראשונה ורבי יהודה בעי מלאכתן ראשונה:

מקפה. עבה דומיא דעיסה מעורבת במים:

גמ' מר סבר מוכן הוא. כיון דראוי לשום מלאכה:

ומר סבר נולד הוא. דמאתמול לאו להאי מלאכה הוה קאי הלכך מעין מלאכתו בעינן והלכה כרבנן דאפילו נשברו בשבת במעין מלאכה סגי:

דף מח:

הני לבני דאייתור מבנינא. שהשלים בנינו ונותרו:
שרי לטלטלינהו. דמהשתא לא קיימא לבנין אלא לישב עליהן ותורת כלי עליהן:
שרגינהו. סדרן זו על גב זו:
ודאי אקצינהו. לצורך בנין אחר:
חרס קטנה מותר לטלטלה אפילו ברשות הרבים. דכיון דבחצר כלי הוא משום דבחצר שכיחי כלים והחרס ראוי להם לכסוי הלכך תורת כסוי כלי עליהן וברה"ר נמי לא פקע שם כלי מיניה:
ברסתקא. רשות הרבים:
איתווס מסאניה טינא. נתלכלכו מנעליו בטיט:
כפר ליה. מקנחו:
אמר רבא לא מיסתייה דלא גמירי. מה אסור ומה מותר:
אלא מגמר נמי. מלמדים שבוש שבידם לאחרים:
השתא נמי חזיא לדידי. לקנוח ואע"ג דלא שכיח הרי שם כלי עליו בחצר:
ומקשו הכא וכי עדיפא חרס קטנה מכסוי כלים שיש להם בית אחיזה דלא שרי לטלטולינהו אלא אם כן יש תורת כלי עליהן כדאיתא בסוף פרקין [דף קכו:] יש לומר אין הכי נמי והיינו טעמא משום דהך חרס קטנה כיון דמעיקרא הוה כלי גמור אע"ג דהשתא שבר כלי כל שהיא ראויה למלאכה עדיין הכנתה ותורת כלי שהיתה בה עליה מה שאין כן בכסוי כלים שמעולם לא היו כלים גמורים ומש"ה בעינן שיהא תורת כלי עליהן:
מגופת חבית. כסוי שסותם בו חבית מלשון (נחמיה ז) יגיפו הדלתות:
שנתכתתה. החבית:
היא. המגופה:
ושבריה של חבית. ניטלין בשבת דחזו לכסויי מנא:
ולא יספות. לא יתקן להסיר בליטותיו ועוקציו בשבת דעביד כלי:
ואם זרקה לאשפה. למגופה זו:
אסורה. דבטלה מתורת כלי:
קרומיות של מחצלת. שנפרדו מן מחצלת ישנה:
בר המדורי אסברה לי. פירש לי טעמו של דבר:
לכסויי ביה עפרא. העומד לכסות צואה אי נמי שלא יעלה האבק:

שיורי פרוזמאות. טליתות. וכתב הראב"ד ז"ל יפה פי' הגאון בבלאות של טליתות והריני מוסיף על דבריו דוקא בטליתות של מצוה מפני שאדם בודל מהם ואינו רוצה לקנח עצמו בהן ולא ליחד אותם לתשמיש המגונה אלא שהוא זורקן והן כלין אבל שיורי בגדים אחרים מותר לטלטלן דלא גריעי מחרס קטנה דחזיא לקנוחי ביה טינוף והאי נמי חזי להכי:

תנו רבנן שברי תנור ישן. שכבר הוסק וחרסיו קשין:

הרי הן ככל הכלים ומותר לטלטלן בחצר דברי רבי מאיר. ר"מ לטעמיה דסגי ליה בעושין מעין מלאכה:

ור' יהודה אומר אסור לטלטלן. ר' יהודה לטעמיה. בעי מעין מלאכתן ומפרש בגמרא האי דנקט פלוגתייהו בשברי תנור להודיעך כחו דר' יהודה דמיירי אפי' בעושים מעשה טפקא לינ"א בלע"ז זה לאפות [וזה לאפות] אפ"ה לא סגי ליה לר' יהודה ולא קרי מעין מלאכתן משום דזה הסיקו מבפנים וזה [הסיקו מבחוץ וזה תשמישו מעומד וזה אין] תשמישו מעומד:

כמאן מטלטלינן האידנא כיסויי דתנורי דמתא מחסיא. כסויי תנור שלאותו מקום לא היה להם בית אחיזה:

כמאן כר"א בן יעקב. דס"ל דבלאו ה"נ תורת כלי עליהן ושרי לטלטולינהו:

והקשה הרז"ה ז"ל על הרב אלפסי ז"ל שהרי הוא עצמו פסק בסוף פרקין כת"ק דמתניתין דאסר אפילו כסויי כלים דחברינהו בארעא כל שאין להם בית אחיזה ואמאי [יהא] שריא בכסויי דתנורי ואפשר שהרב אלפסי ז"ל היה מפרש חברינהו בארעא דאמרינן לקמן [דף קכו:] כגון חביות הקבורות בקרקע לגמרי דרבנן אסרי מפני שאינם נראין והרי הן ככסויי הקרקעות אבל בכסויי הכלים המגולין אע"פ שמחוברין לקרקע לא פליגי רבנן דמתני' וכן כתב הרמב"ם ז"ל בפכ"ה מהלכות שבת:

מתני' האבן שבקרויה. דלעת יבשה חלולה וממלאין בה מים ומתוך שהיא קלה אינה שואבת אלא צפה ונותנין בה אבן להכבידה:

אם ממלאין בה. בקרויה:

ואינה נופלת האבן. שמהודקת יפה הרי היא ככלי עצמו ואם לאו הרי היא כשאר אבנים ואין מטלטלים את הקירויה דשויא בסיס לדבר האסור דהיינו האבן:

דף מט.

זמורה. של גפן:

שהיא קשורה בטפיח. כד ששואבין בו מן הבור:

ממלאין בה. דשויא כלי להך זמורה ושוב לא יבא לתקנה אבל אינה קשורה אע"פ שתקנה מבעוד יום ויש עליה תורת כלי לא כדמפרש בגמרא שמא יקטום דשמא למחר תהא לו ארוכה יותר מדאי ויקטמנה ונמצא מתקן כלי:

פקק החלון. סתימת החלון:

בזמן שהוא קשור. בחלון:

ותלוי. שאינו נגרר בארץ:

פוקקין בו. דליכא אפילו תוספת:

ואם לאו אין פוקקין בו דמחזי כמוסיף אבנין:

בין כך ובין כך פוקקין בו. מפרש בגמרא:

גמ' הכל מודים שאין עושין אהל עראי. לפרוס מחצלת על ארבע מחיצות או על ארבע קונדסין להיות צל לאהל מן החמה:

להוסיף. כגון שהיתה מחצלת פרוסה עליהן ונשאר בה אויר ולמחר פושטה דומיא דפקק דמוסיף בעלמא הוא:

וכתב רש"י ז"ל דלאמיקרי אהל אלא גג אבל מחיצה צניעות בעלמא היא וכל שאינה מחיצה קבועה אפילו לעשותה לכתחלה שרי והא דמייתי הדא פלוגתא דמוסיפין על אהל עראי אע"ג דמחיצה היא היינו טעמא לפי שהיא מחיצה קבוע [ולומר] דר' אליעזר אוסר להוסיף בכל מה שאסור לעשותו לכתחלה בין מלמעלה בין מלמטה ואפי' באהל עראי בין מן הצד במחיצה קבועה וחכמים מתירין תוספת עראי בין מן הצד במחיצה קבועה כגון פקק החלון בין בתוספת אהל אפילו למעלה כי ההוא עובדא דעירובין [דף קב.] דהנהו דכרי דהוו ליה לרב הונא וכדמייתי ליה הרב אלפסי ז"ל בסמוך אבל במחיצת עראי ליכא איסור [אהל] כלל ולכאורה הכי משמע בפ' כל גגות (דף צד.) גבי פלוגתייהו דרב ושמואל בכותל שבין שתי חצרות שנפל בשבת דרב אסר לטלטל אלא בארבע אמות ושמואל שרי לטלטל לכל אחד מהם עד מקום עיקרו של כותל דסבירא ליה דשבת הואיל והותרה מקצתה הותרה כולה ואמרינן התם דרב ושמואל הוו יתבי באותו חצר נפל גודא דביני ביני אמר להו שמואל נגידו לי גלימא אהדרינהו רב לאפיה ואמרינן עלה היכי עביד שמואל הכי כלומר למה הוצרך לכך והא הוא דאמר זה מטלטל עד עיקר מחיצה [וזה מטלטל עד עיקר מחיצה] ופרקינן שמואל דעבד לצניעותא בעלמא הוא דעבד ואם איתא שאסור לעשות מחיצה בשבת תיקשי לן היכי שרי למעבד הכי דהא אין עושין אהל בתחלה בשבת ורב דאהדרינהו לאפיה כבר פירש"י ז"ל דלאו משום איסור עשיית המחיצה אלא משום טלטול דגלימא וכטעמיה דאסר לטלטלה אלא ד' אמות ומתוך כך

מחק פירש"י ז"ל בפ"ק דסוכה (דף טז.) ובעירובין פרק כיצד משתתפין (דף פו:) מ"ש [ברוב] הנוסחאות גבי ההיא דאמרינן פעם אחת שכחו ולא הביאו ספר תורה מערב שבת למחר פרשו סדינין על גבי העמודים והביאו ס"ת וקראו בו והנוסחאות גורסות פרשו לו סדינין והא אמר מר אין עושין אהל עראי וכו' וכתב רש"י ז"ל דלא גרסינן לה דבמחיצה ליכא משום אהל אלא הכי גרסינן פרשו סדינין מהיכן הביאום כלומר היאך הביאו סדין עצמו דרך רשות הרבים ומכלל דברים הללו אתה למד שרש"י ז"ל סובר שאפילו מחיצה המתרת מותר לעשותה בשבת כי ההיא מחיצה דסדינין וכי ההיא גלימא דכותל שבין שתי חצרות שהיא מתרת אליבא דרב זו היא שיטת רש"י ז"ל:

וקשיא עלה מדגרסינן בפרק מי שהוציאוהו (דף מד.) דמקשינן הא דתניא נפל דופנה של סוכה לא יעמיד בה אדם ובהמה וכלים ולא יזקוף את המטה לפרוס עליה סדין אהא דתניא עושה אדם חבירו דופן כדי שיאכל וישתה ויישן ויזקוף את המטה ויפרוס עליה סדין כדי שלא תפול החמה על המת ועל האוכלין ופרקינן לא קשיא הא רבי אליעזר הא רבנן דתנן פקק החלון רבי אליעזר אומר בזמן שקשור ותלוי וכו' ואקשינן עלה והא [איתמר עלה] אמר רבה בר בר חנה אמר ר' יוחנן הכל מודים שאין עושין אהל עראי בתחלה בשבת לא נחלקו אלא להוסיף ומסקינן כלים אכלים לא קשיא הא בדופן ג' הא בדופן ד' אלמא אפילו בדופן שייך אהל עראי:

ולפיכך פי' רבינו תם ז"ל דתוספת אהל עראי שייך בין מלמעלה בין מן הצד דכל תוספת מחיצה שאינו מתיר כפקק החלון ודופן רביעית אסור לר"א ושרי לרבנן וכל מחיצה שהיא מתרת כעושה אהל לכתחלה דמי והיינו טעמא בדופן שלישית דמיתסר אפי' לרבנן ובהכי אתי שפיר מאי דתלינן פלוגתא דר"א ורבנן בפקק החלון במוסיף על אהל עראי והיינו ההיא נמי דפ' כל גגות דאהדרינהו רב לאפיה משום דכיון דסבירא ליה לרב דשבת אף על פי שהותרה מקצתה לא הותרה כולה נמצא שפריסת גלימא זו היא מחיצה מתרת ועשיית אהל לכתחלה מיקרי ומיתסר ואפילו לרבנן ובהכי נמי אתי שפיר מה שכתוב [ברוב הנוסחאות] פרק קמא דסוכה ובפ' כיצד משתתפין לכתחלה היכי פרסי מפני שהיא מחיצה מתרת ואסור לעשותה בשבת ומה שכתב רש"י ז"ל דמאי דפרכינן התם. היינו משום דמתמהי' היאך הביאום דרך רה"ר אינו מחוור דמאי פירכא דלמא דרך מלבוש הביאום הילכך נקטינן דמחיצת עראי שאינה מתרת מותרת לעשותה בשבת אבל מחיצה מתרת אפילו עראי אין עושין:

דף מט:

בין קשור בין שאינו קשור. דאפילו קשירה לא צריך:
והוא שמתוקן. שיהא עליו תורת כלי או שכבר נשתמש בו מבעוד יום כמו שאפרש בסמוך בס"ד:
ואע"ג דסתם לן תנא כר' אליעזר בנגר הנגרר. בגמרא מפרש לה:
דתנן מדבריהם למדנו. בפרק בתרא היא:
שפוקקין את המאור. בדבר שאינו קשור ותלוי:
וקושרין. קשר שאינו קשר של קיימא לכתחלה:
ומודדין. מקוה ומטלניות:
הני כיפי דארבא. נועצין בספינה כעין שני מעגלים ראשו אחד בדופן זה ושני בדופן שני ומרחיק חצי אמה ונועץ כמו כן על פני כל הספינה ופורסין עליהם בגדים ומחצלאות להגן מפני הצנה או מפני הגשמים:
בזמן שיש בהם טפח. אם יש בכל אחד ואחד טפח אותו עגול הוי אהל חשוב בפני עצמו מבעוד יום ולמחר בשבת כשפורס בגדים על אותן המעגלים אוסופי על אהל עראי הוא ומותר:
אי נמי אין ברחב עגול טפח ויש בין זה לזה פחות מג'. אמרי' לבוד בנתים:
הנהו דכרי. אילים:
ביממא בעו טולא. מפני החום:
ובלילא בעו אוירא. מפני הנאות הקור והיו פורסין עליהן מחצלאות ביום ובלילה נוטלין אותן:
אתא לקמיה דרב א"ל. בשבת מאי איעביד:
כרוך בודיא. כרוך את המחצלאות מע"ש ואל תסלקם משם לגמרי והעמידם על טפח כי היכי דליהוי שם אהל למחר כשתפרוס אותם אוסופי על אהל עראי הוא ומותר:
הלכה כרבן שמעון בן גמליאל. דקאי כרבנן דמתניתין ולא בעו קשירה:
ודוקא כשיש תורת כלי עליו. רש"י ז"ל מפרש שיהא ראוי לתשמיש אחר אבל ר"ת ז"ל הקשה דאי הכי פשיטא ומאי טעמיה דתנא קמא לפיכך פי' ז"ל דתורת כלי היינו שיתקנו בענין שיהא נראה עומד לכך :
שריתא. קורה (בראשית יט) בצל קורתי מתרגמינן בטלל שירותי:
מתני' כל כסויי כלים שיש להם בית אחיזה. בית יד:

בכסויי קרקעות. כגון כסוי בור ודות דהוי כבונה אי לאו דמוכחא בית אחיזה דיליה דלמשקל ואהדורי עביד:

גמ' והוא שיש תורת כלי עליהן. על [נסרים] הללו שמכסין בה את הכלי הא לאו הכי לא שרו לטלטלינהו:

ותורת כלי. כדמפרשינן לעיל:

ודכולי עלמא וכו'. משום דאוקמא רבי יוחנן בשיש תורת כלי אצטריך ליה למימר דכי פליגי רבנן בכלים דחברינהו בארעא פליגי דאילו כלים בעלמא אע"ג דלית להו לכסויין בית אחיזה מטלטלי דכיון דבאיכא תורת כלי עליהן קיימא מה לי איכא בית אחיזה מה לי ליכא בית אחיזה אלא בכסויי [כלים] המחוברין לקרקע כגון תנור וכירים הוא דפליגי משום דדמו במקצת לכסוי בור ודות וגזרה הני אטו הני:

ומסתברא לי דכי בעינן בכסוי כלים אע"ג דלא חברינהו בארעא שיהא תורת כלי עליהן ה"מ היכא שלא נשתמש בהם מבעוד יום אבל כל שכבר נשתמש בהם היינו תורת כלי [עליהן] דאי לא תימא הכי קשיא הלכתא אהלכתא דהכא מסקינן דבעינן תורת כלי ולעיל בפרק במה טומנין [דף נ.] גבי חריות של דקל שגדרן לעצים ונמלך עליהם לישיבה נקטינן כדרב אסי דאמר ישב אע"פ שלא קשר ולא חשב אלא ודאי כדאמרן דכי בעינן תורת כלי ה"מ בשלא נשתמש בו מבעוד יום אבל בשכבר נשתמש בו זהו תורת כלי שלו ולפיכך לא הזכיר הרב אלפסי ז"ל בפקק החלון תורת כלי דמסתמא נשתמש מבעוד יום שהרי צריך הוא להיות מכוון למדתו של חלון ולכוונו בשבת [א"א] אבל בקנה שהתקינו בעל הבית להיות פותח ונועל בו הוא שהזכיר תורת כלי משום דלא משמע שנשתמש בו וכן בכסויי הכלים לפי שכסויי הכלים אינן צריכין להיות מכוונין למדתן של כלים שיהא צריך להשתמש ולראות בהם מבעוד יום ומש"ה אם לא נשתמש בהם בעינן שיהא תורת כלי עליהן:

דף נ.

מפנין ארבע וחמש קופות. אם צריך למקומן להושיב שם אורחין להסב בסעודה או תלמידים לדרשא ולא חיישינן לטרחא דשבת:

אבל לא את האוצר. בגמ' מפרש לה:

מפנין תרומה טהורה. דחזיא לבהמת כהן אבל תרומה טמאה אינה ראויה לבהמת כהן דלהיסק עומדת כדאמר רב בפרק במה מדליקין [דף כה.] כשם שמצוה לשרוף את

הקדשים שנטמאו כך מצוה לשרוף את התרומה שנטמאת כלומר דהאי קדש איקרי והאי קדש איקרי וקי"ל דכל טומאה דקדש בשריפה:

לוף. מין קטנית:

לעורבים. כגון העשירים שמגדלין עורבים לגדולה:

גמ' ארבע מחמש. אם לא היה שם אלא כשיעור חמש קופות לא יפנה אלא ד' מהן ואע"פ שמותר לפנות ה' מאוצר גדול מחמש לא הותר לפנות אלא ארבע שאסור לגמור את האוצר דלמא אתי לאשויי גומות:

וחמש מאוצר גדול. ואם יש שם הרבה מפנים חמש אבל טפי לא דטרחא יתירא הוא ואסור:

תחלה. אם לא התחיל בו להסתפק ממנו כבר למאכלו או לבהמתו ומתני' ר' יהודה היא דאית ליה מוקצה:

ושמואל אמר ארבע וחמש כדאמרי אינשי. חשבון קטן תחלה ואם יצטרך לו יותר יפנה יותר ומש"ה נקט ארבע ברישא והדר חמש והוא הדין דאפילו טובא:

שלא יגמר את האוצר. דלמא אתי לאשוויי גומות כלומר במתכוין שכן דרך מכבדי אוצר מפני האורחים להשוותן אבל שלא במתכוין ודאי לא חיישינן לדידן דקי"ל כרבי שמעון דאמר דבר שאין מתכוין מותר וכמו שכתבתי בפרק המצניע בס"ד:

משום דסוגיא דשמעתא. כותיה דאיבעיא לן לקמן הני ארבע וחמש קופות דאמרינן אע"ג דאית ליה אורחין טובא וכו' אלמא ה' קופות הוא דשרי לפנויי אבל טפי לא דהיינו כרב חסדא וסתם מתנית' כותיה הנך דבסמוך דת"ר דאין מתחילין באוצר תחלה:

ואע"פ שלא הכריעה רב אלפסי ז"ל בפסק כחד מינייהו נראה שהוא ז"ל כרב חסדא פוסק שהרי כתבה לבעיין דבעינן בסמוך הני ארבע וחמש דקא אמרינן אף על גב דאיכא אורחים טובא או דלמא הכל לפי האורחים וההיא ודאי לרב חסדא שייכא דאילו לשמואל לא נפקא לן מינה מידי דהא אמרינן דאפילו טובא מפנין הלכך נקטינן כרב חסדא ומיהו אע"ג דלרב חסדא צריכין למימר דמאי אבל לא האוצר שלא יתחיל באוצר בתחלה דלא מצינן לפרושי שלא יגמר את האוצר דהא תנא ליה ארבע [מחמש] וחמש מאוצר גדול אלא ודאי שלא יתחיל קאמר ואפ"ה בהא לא קי"ל כסתם מתניתין דהא אליבא דר' יהודה אתיא דאית ליה מוקצה ואנן קיימא לן [בדף צה.] כר' שמעון ואע"ג דבסוף פרק מי שהחשיך [דף קנז.] מקשינן סתמי ולא מקשינן מהא משום דהא לא מיכרעא דמצינן לאוקמא כרבי שמעון וכפירוש דשמואל אבל רב אחא משבחא גאון ז"ל גריס בהא דשמואל ארבע וחמש כדאמרי אינשי ומאי אבל לא את האוצר שלא יגמור

את האוצר ולא גריס בה ואי בעי אפי' טובא מפני ולפי גירסא זו בעיין דלקמן דבעינן הני ארבע וחמש קופות דאמרינן אע"ג דאיכא אורחין טובא כשמואל נמי אתיא דשמואל נמי לא שרי טפי מה' קופות וכיון דסוגיא דשמעתא לא קשיא ליה קי"ל כותיה חדא דמוקי למתני' כרבי שמעון ועוד דשמואל קשיש מרב חסדא ועדיף מיניה:

תנו רבנן אין מתחילין באוצר תחלה. משום מוקצה:

ברגלו. מפנה ברגל לכאן ולכאן דרך הליכתו דלא הוי טלטול ולא קי"ל כי הך ברייתא דכר' יהודה אתיא דאית ליה מוקצה ולא הביאה הרב אלפסי ז"ל אלא כדי לפרש מה שכתב למעלה דסתם מתנית' כרב חסדא זה נראה לי:

תבואה צבורה. מוכחא מילתא דמוקצית לאוצר:

מותר לטלטלה בשבת. לפנותה מפני האורחין ומפני ביטול בית המדרש:

כלפי לייא. היכן פונה הדבר הזה ואמר להפך ר"ש שמתיר במוקצה בכל מקום וכאן הוא אוסר:

כמה שיעור תבואה צבורה. אליבא דרבי שמעון בעי לה דשרי לטלטלה וה"ק לר' שמעון כמה מפנין ממנה מפני האורחין ומפני ביטול בית המדרש דממתני' לא שמעינן שיעורא אלא בתבואה שבקופות אבל בתבואה [צבורה] שבאוצר לא שמענו [ומשום הכי] בעי כמה מפנין ממנה ומהדרינן לתך דהיינו ט"ו סאין ולפי דברי הירושלמי היינו נמי כשיעור ד' וה' קופות דגרסי' התם ר' זעירא שאל לר' יאשיה כמה שעורין של קופות אמר רבי נלמוד סתום מן המפורש דתנינן בשלש קופות של שלש שלש סאין תורמין את הלשכה:

איבעיא להו הני ארבע וחמש קופות דקאמרינן אע"ג דאית ליה אורחין טובא. הך בעיא אליבא דרב חסדא אתיא דאמר חמש קופות דוקא חד גברא מפני לכולהו. כל מה שמותר לפנות מפנה איש אחד או דלמא כל חד וחד מפני לנפשיה ה' קופות ומסקנא דגמרא דהכל לפי האורחים מיהו לא איפשיט אי חד גברא מפני לכולהו או כל חד וחד מפני לנפשיה:

דף נ:

ואיבעיא לן תו בגמרא הני ד' וה' קופות דקאמרינן בד' וה' אין בטפי לא משום דמעוטי בהלוכא עדיף או דלמא מעוטי במשוי עדיף ומסקנא דמעוטי בהלוכא עדיף:

פיסקא מפני האורחים כו' כהשכמת בית המדרש מדמשוי להו מתני' כהדדי:

מהשכמת בית המדרש. דתנא דידן אקדמיה ברישא:

אל נא תעבור. והניחו והלך לקבל אורחים וסבירא ליה דהאי שם קדש הוא ודלא כמאן דסבירא ליה בשבועות (דף לה:) דהוא חול:

ששה דברים שאדם עושה אותן אוכל פירותיהן בעולם הזה וכו'. מפרשי' בגמרא משום דכל הני בכלל גמילות חסדים והבאת שלום שבין אדם לחבירו ותלמוד תורה דתנן בהו במס' פאה [פ"א] דאדם אוכל פירותיהן בעה"ז:

ועיון תפלה. כלומר מכוין בתפלתו בכלל ג"ח כדכתיב (משלי י"א:י"ז) גומל נפשו איש חסד:

השכמת בית המדרש וגידול בנים לתלמוד תורה היינו תלמוד תורה:

דן את חבירו לכף זכות. בכלל הבאת שלום דמתוך שהוא מכריע לזכות ואומר לא חטא לי בזה אנוס היה או לטובה היה מתכוין יש שלום ביניהם ור' יוחנן אתא לפרושי דבכלל הנהו דתנן במס' פאה איתנהו להנך ו' ואיכא נמי כיבוד אב ואם ור' יוחנן לא פליג עליה:

בפחי נפש. בדאבון נפש:

מוחכרת. שנותנה לחבירו בכך וכך כורין לשנה:

מעשה בחסיד אחד. כל היכא דאמרי' מעשה בחסיד אחד (ב"ק דף קג:) או ר' יהודה בן בבא או רבי יהודה ברבי אלעאי:

ריבה. נערה:

שאינו בדוק לרבי. שאינו מכיר במדותיו לסמוך עליו ולהניחה אצלנו:

מטרוניתא. נכרית:

דבר מלכות. וצריך להעלימו:

צנורא. רוק וגזרו על הנכרים שיהו כזבין לכל דבריהם:

פיסקא ולא את הלוף ולא החרדל חצב עשב שמשתרש בעומק כנגדו ואין שרשיו מתפשטים ובו תיחם יהושע את הארץ:

נעמיות. בנות יענה ודרך מלכים לגדל אותן:

כל ישראל בני מלכים הם. ומותר לסוך על גבי מכותיהן בשבת שמן ורד ולא גזרינן משום שחיקת סמנין שכן דרך בני מלכים לסוך בלא מכה הלכך לא מוכחא מילתא דלרפואה קא עביד:

ומסיקנא בגמרא [דף קכח.] דאי אית ליה נעמיות או פילין אף שברי זכוכית וחבילי זמורות מותרין לטלטל אלא דר"ג מפרש טפי ואמר דאע"ג דלית לי' נעמיות מטלטלין שברי זכוכית כיון שדרכן של בני מלכים לגדל אותן ולא קיימא לן כותיה דלא מטלטלין דבר שהוא מאכל לחיה ולעוף כל היכא דליתנהו ברשותו אלא אם כן דרך בני אדם לגדל אותן והא דתניא ואת החרדל מפני שהוא מאכל ליונים פליגא אמתני' דתנן לא את הלוף ולא את החרדל ואף על פי כן פסקה הרב אלפסי ז"ל וכן הרמב"ם ז"ל בפ"ט מהלכות שבת ומשמע דס"ל דתנא דמתני' ותנא דברייתא לא פליגי אהדדי אלא מר כי אתריה ומר

כי אתריה באתריה דתנא דברייתא היו רגילין לגדל יונים ובאתריה דתנא דמתניתין לא היו רגילים בהם אבל לכ"ע אין מטלטלין אלא מה שהוא ראוי לבהמה חיה ועוף המצוים אצל בני אדם:

מתני' חבילי קש וכו'. אם התקינן למאכל בהמה מטלטלין אותם [ואם לאו אין מטלטלין אותם] משום דסתמייהו דהני להסקה קיימי בעינן בהו הזמנה:

דף נא.

גמ' בשתי ידיו אסור לטלטולינהו. ואפי' הזמינה למאכל בהמה משום דטרחא הוא:

סיאה אזוב וקורנית. לקמן מפרש להו:

הכניסן לעצים. לייבשן:

שלא יקטום בכלי. כדרך חול כדאמרינן [דף ע:] דמאן דפרים סילקא דמי לטוחן:

ומולל ואוכל. אם בא לאכול הזרע מולל שרביטין שהזרע בתוכן:

וכן באמינתא. לקמן מפרש מאי אמינתא ניניא מינטא בלע"ז:

פיגם. רודייא:

גרסינן בפרק ביצה (דף יב:) המולל מלילות מע"ש למחר מנפח על יד על יד ואוכל מעט מעט:

אבל לא בקנון. כלי הוא שראשו אחד רחב והשני קצר ועשוי כמין מרזב ונותן הקטנית בראשו הרחב ומנענע והאוכל מתגלגל דרך המרזב והפסולת נשאר בכלי:

חדא אחדא. בין גודל לאצבע:

חדא אתרתי. בין גודל לשתי אצבעות:

והלכתא כרבא דקאי כחכמים דאמרי הכא מולל בראשי אצבעותיו וסבירא ליה לרב אלפסי ז"ל דליכא פלוגתא בין חבילי תלתן לחבילי תבואה וקטנית דבכולהו שרי למלול בשבת בראשי אצבעותיו אבל הרז"ה ז"ל כתב דכי שרי' הכא בשבת דוקא בחבילי תלתן כגון סיאה אזוב וקורנית ואמינתא ופיגם אבל בחבילי תבואה וקטנית לא התירו בשבת כלל וראיה לדבר מדאמרי' התם בפרקא קמא דיו"ט [דף יב:] דאמר רבה בר חנין לאושפזיכניה מוללים מלילות ומפרכין קטנית ביו"ט ודייקי' מינה דביו"ט הוא דשרי אבל בשבת אסור וכדאותבינן מברייתא דקתני המולל מלילות מערב יו"ט תירצה איידי דתנא רישא מערב שבת תנא סיפא נמי מערב יו"ט אלמא מערב שבת דוקא הוא דשרי אבל בשבת אסור למלול והא דאמרינן התם בפ"ק דיו"ט כיצד מולל דאלמא שרי למלול ביו"ט מפרשי' ליה ולא בשבת ובמסכת יו"ט אכתוב בזה יותר בס"ד ולית הלכתא כרשב"ג דקא אסר חבילה הניטלת בשתי ידיו:

איתמר בשר חי מות' לטלטל. דהא חזי לאומצא:
בשר תפוח. סרוח:
רב הונא אמר מותר לטלטלה בשבת. דלית ליה מוקצה:
רב חסדא אמר אסור לטלטלה. בשבת דאית ליה מוקצה והאי כיון דאפילו לכלבים לא חזי אלא לחיה מקצה ליה איניש מדעתיה:
מים מגולין. מפני שהן ראויין לחתול דלא מזיק ליה ארס של נחש שאף הנחשים הוא אוכל:
מפני הסכנה. שמא ישתה [אדם] מהן:
דג תפל אסור לטלטלו. דאינו ראוי לכלום ולכלבים לאו דעתיה למשדייה אבל מליח נאכל חי ע"י מלחו:
בשר חי בין מליח בין לא מליח מותר לטלטלו. דהא חזי לאומצא:
מתני' כופין את הסל לפני האפרוחים. אשמעינן דכלי ניטל לדבר שאינו ניטל בשבת ורב יצחק דלית ליה הכי משני לה בפרק כירה [דף מג.] בצריך למקומו:
שברחה. מן הבית:
דוחין אותה. בידים:
מדדין עגלים. אוחזו בצוארו ובצדדיו וגוררו ומסייעו לילך ומנענע לו רגליו:
והאשה מדדה את בנה. אוחזתו בזרועותיו מאחריו ומסייעתו והוא מניע רגליו והולך:
שנוטל אחת ומניח אחת. שהתינוק מניע רגליו כשמגביה אחת אבל גורר אסור מפני שנושאתו:
גמ' והא קא מבטל כלי מהיכנו. דמשהניחן תחתיה אין יכול ליטלן ודומה לסותר בנין מדרבנן:
צער בעלי חיים דאורייתא. דכתיב עזוב תעזוב עמו ואיכא מאן דדריש טעמיה דקרא משום צער בעלי חיים בפרק אלו מציאות (דף לב:):
דוחין אין מדדין לא. שלא יהא אוחזה באגפיה ורגליה נוגעין בארץ ומוליכה:
תנינא להא דת"ר מדדין בהמה וחיה ועוף בחצר. לפי שכשאדם מדדה אותן אין מגביהין עצמן מן הארץ:
אבל לא את התרנגולת. מפרשי' בגמ' משום דמקפיא נפשה כלומר שמגבהת עצמה מן הארץ ונמצא זה מטלטלה ובשבת לא חזיא למידי אבל שאר בהמה וחיה ועוף כשאדם אוחזן הן מהלכין ברגליהם ואפ"ה דוקא בחצר אבל ברה"ר לא דגזרי' שמא יגביהם מן הארץ ואיכא מלאכה דאורייתא וכדרבנן דפליגי עליה דר' נתן בפ' המצניע [דף צד.] דאמר המוציא בהמה חיה ועוף בין חיין בין שחוטין חייב ואע"ג דתנן במתני' מדדין עגלים

וסייחים וקתני להו דומיא דהאשה מדדה את בנה ומפרש בגמ' דהאשה מדדה את בנה אפי' ברה"ר ומינה שמעינן דעגלים וסייחים נמי אפי' ברה"ר והכא אמרי' דדוקא בחצר לא קשיא דכי גזרינן ברה"ר דוקא בקטנים שבהן דמתוך שהן קשין להנהיגן ברגליהם [אי שרית להו דדוי אתי לטלטלינהו אבל בגדולים שהן נוחין לילך ברגליהם] לא גזרינן ומתניתין בגדולים:

אין עוקרין בהמה חיה ועוף. בחצר:

אבל דוחין אותן עד שיכנסו. בגמ' פרכינן הא גופה קשיא אמרת אין עוקרין הא דדוי מדדינן והדר אמרת דוחין דוחין אין מדדין לא ומפרקינן סיפא אתאן לתרנגולת דאפילו דדוי לא עבדינן משום דמקפיא נפשה וכדכתיבנא:

דף נא:

והאשה מדדה את בנה. אפי' ברשות הרבים והכי איתא בגמרא והיינו טעמא משום דאי נמי מגבה ליה ליכא איסורא דאורייתא דבאדם [דף צד.] מודו ליה רבנן לר' נתן דחי נושא את עצמו:

אבל אם היה גורר אסור וכן הלכתא דכיון שהוא קטן כל כך שאינו אלא גורר לא מודו ליה רבנן לר' נתן:

ונמצא פסקן של דברים דאין עוקרין בהמה חיה ועוף בין גדולים בין קטנים אפילו בחצר משום דמטלטל מידי דלא חזי אבל מדדין אותם אם גדולים הם אפילו ברשות הרבים ואם קטנים הם בחצר בלבד אבל לא ברשות הרבים חוץ מן התרנגולת שאין מדדין אותן כלל משום דמקפיא והאשה מדדה את בנה אפי' ברשות הרבים בזמן שנוטל אחת ומניח אחת אבל גורר אסור:

ומיהו קשיא לי היאך מדדין בהמה חיה ועוף כלל ואפילו בחצר הא כל מידי דלא חזי לטלטול כשם שאין מטלטלין את כולו כך אין מטלטלין מקצתו כדמוכח בפ' שואל [דף קנא.] דתנן גבי מת ובלבד שלא יזיז אחד מאיבריו לפיכך נראה לי דהכא משום צער בעלי חיים נגעו בה ודוקא בשצריכין לכך אבל בשאין צריכין לא:

מתני' אין מילדין את הבהמה ביו"ט. דאיכא טירחא יתירא:

אבל מסעדין. אותה ביו"ט ובגמרא מפרש כיצד מסעדין:

ומילדין את האשה בשבת. וא"צ לומר שמסעדין וכ"ש ביו"ט:

וקושרין את הטבור. של ולד שהוא ארוך ואם [לא] יתקשר ויתכרך בשום דבר ויגביהו התינוק יצאו מעיו:

גמ' ונופח בחוטמו. שנחיריו סתומים ברירין:

מרחמין. מאהיבין את הולד עליה:
בול של מלח. מלוא אגרוף מלח:
כדי שתזכור צערה. דכאיב לה וזוכרת צער לידה ומרחמת לולד אם ריחקתו:
מי שליא. שורין את השליא במים:
לא מרחקה. אין דרכה לרחק:
פיסקא ומילדין את האשה בשבת. מביאה לה שמן דרך רה"ר ביד בכפה אבל לא בכלי דכמה דאפשר לשנויי משנינן:
בשערה. סכה שערה שמן וכשבאה אצלה מקנחתו ואין כאן חלול שבת שאין דרך הוצאה בכך:
פשיטא. דהא פקוח נפש דוחה את השבת:
תיפוק לי' משום סחיטה. למה לא תביאה לה בכלי שלא תחלל את השבת בהוצאה הכי נמי הא קא מחללה בסחיטה:
אין סחיטה בשער. לפי שהוא קשה ואינו בולע:
דרך שערה. [כורכת] הכלי בראש בשערה:
אמר רב יהודה אמר שמואל חיה. יולדת:
כל זמן שהקבר פתוח. בית הרחם:
צריכה אני. לחלול:
בין לא אמרה צריכה אני. אלא ששתקה מחללין עליה את השבת:
אבל אם אמרה אין צריכה אני. אין מחללין:
נסתם הקבר וכו' לא אמרה צריכה אני. וכ"ש אם אמרה אין צריכה אני אין מחללין:
מר זוטרא מתני הכי וכו' בין שאמרה אין צריכה אני מחללין. וכ"ש אם שתקה מחללין:
נסתם הקבר וכו'. לא אמרה צריכה אני אלא ששתקה מחללין וכ"ש שאם אמרה שצריכה אני שמחללין:
באגפיה. בזרועותיה שאינה יכולה לסמוך עצמה מרוב צערה. ודייקי רבוותא וכו' בהאי דיוקא איכא למידק דלישנא דמשעה לא מוכח דקדים דמשום דקאי אמאימתי פתיחת אפילו לא קדים אשיעוריה דאביי שייך למימר משעה ועוד היה לו לרב אלפסי ז"ל לפסוק כרב הונא בריה דרב יהושע דאמר משעה שהדם שותת ויורד דספק נפשות להקל וכן פסק הרמב"ם ז"ל :
חיה שלשה שבעה ושלשים. שלשה ימים ושבעה ימים ושלשים יום הוזכרו בה בחלוק הלכות שבת:
שבעה. משלשה עד השלמת שבעה:

שלשים. משבעה עד השלמת שלשים וכדמפרש ואזיל וכתב הרמב"ן ז"ל דכשאין שם חכם ורופא עסקינן ולפי שהדברים שעושין לחיה בחול ידוע הן לכל אמרינן דתוך שלשה אע"פ שאמרו אין צריכה אני שיחללו עליה שבת ואין אנו יודעין אם יכולה זו להמתין עד הערב ולא תבא לידי סכנה אפ"ה כיון שידוע הוא שהדבר הזה עושין אותו לחיה וכל החיות צריכות לכך מחללין עליה מספק ואין שומעין לה דלמא תונבא הוא דנקיט לה ודוקא בשאין שם חכם ורופא אבל יש שם חכם ורופא ואומר אינה צריכה שומעין לה ולהם אבל שבעה אפילו לה לבדה שומעין לפי שאינה בחזקת מסוכנת לאותן דברים שרגילות חברותיה לעשות לה ואפשר שיכולה להמתין אבל שלשים אפילו אמרה צריכה אני כיון שאנו יודעין שאין לה חולי אחר ואף היא אינה אומרת כן הכל בקיאין משום לידה אין לה סכנה לאותן דברים שהחיה רגילה בהם:

דבר שאין בו סכנה. שאם לא יעשו לו רפואה זו [אינו] מסוכן למות ומ"מ צריך הוא לחולה אומר לנכרי ועושה אבל דבר שיש בו סכנה ישראל עצמו עושה לו:

ומיהו דוקא אומר לנכרי אבל על ידי עבד ואפילו ערל לא דאדם מצווה על שביתת עבדו ובעבד ערל דיבר הכתוב וכיון שעל ידי ישראל אסור על ידי עבד נמי אסור וכבר הארכתי בצרכי חולה בפרק שמונה שרצים בס"ד:

לטבילה. עד ל' יום לא תטבול מפני הצנה:

דף נב.

שאין בעלה עמה. וטובלת לטהרות:

בעלה מחממה. לאחר טבילה בתשמיש והגוף מתחמם מן הגוף:

ואסיקנא לא שנא חיה לא שנא חולה וכו'. אבל הרמב"ם ז"ל כתב בפ' שני מהלכות שבת עושין מדורה לחיה ואפילו בימות החמה מפני שהצנה קשה לה הרבה במקומות הקור אבל אין עושין מדורה לחולה להתחמם בה הקיז דם ונצטנן עושין לו מדורה אפילו בתקופת תמוז ע"כ ומשמע דהכי מפרש לה סבור מיניה דלחיה הוא שעושין מדורה אבל לשום חולה לא ודחי' לה מדאמר רב חייא בר אבין אמר רב ששת הקיז דם ונצטנן עושין לו מדורה אפילו בתקופת תמוז אלמא עושין [מדורה] לחיה אפי' בימות החמה שאין לך הקזת דם גדולה מזו ובודאי היא מצטננת והא דסברי נמי למימר לחיה אין אבל לשום חולה לא אדחיא לה נמי מדאמר רב ששת הקיז דם ונצטנן עושין לו מדורה אפילו בתקופת תמוז אלמא יש חולה שעושין לו מדורה כגון מי שנצטנן אחר שהקיז דם

כי הצנה אחר הקזת דם חולי הוא ולעולם לחולה זה הוא שעושין מדורה אבל לחולה אחר לא:

תכתקא דשגא. לא מצאו עצים מוכנים להסיק ביום הקזה וצנה ובקעו לו כסא של תדהר שהיה מעולה בדמים:

שרשיפא. ספסל:

ויקנה מנעלים לרגליו. שאין לך ביזוי יותר מן המהלך יחף בשוק:

טומנין את השליא. רפואה היא שיתחמם הולד:

של שני תינוקות. תאומים וקשורין טבורן זה בזה:

משום דמנתחי. זה אילך וזה אילך וימצאו מסוכנין:

בפרשת תוכחה. שהוכיח יחזקאל לישראל על חסדי הקב"ה שעשה עמהם לשון תוכחה הוא שמתוכח עם חבירו ומודיע מי הוא שסרח על שכנגדו:

למשעי. לטוח ולהחליק את בשרו:

שמולחין. כדי שיתקשה בשרו:

מלפפין. מחליקין ומסדרין איבריו שכשהוא נולד איבריו מתפרקין זה מזה וצריך לישבן:

סליקו להו מפנין רבי

אליעזר אומר אם לא הביא כלי מערב שבת. איזמל למול את התינוק וקאי אמתניתין דפרקין דלעיל [דף קכח:] דסליק מינה דתנן וכל צרכי מילה נעשו בשבת:

מגולה. בפני הכל ובגמרא מפרש דמשום חביבי מצוה הוא דמצרכינן ליה לגלויי:

ובסכנה. שגזרו נכרים על המילה:

מכסה. כדי שלא ירגישו:

ע"פ עדים. שאיזמל של מצוה הוא מביא כדי שלא יחשדוהו שמביא כלים אחרים תחת כנפיו אבל שלא בשעת הסכנה לא שרינן בעדים משום חבובי מצוה:

לעשות ברזל. לצורך האיזמל:

כלל אמר ר' עקיבא וכו'. נחלק על רבי אליעזר במכשירי מילה שאין דוחין הואיל ואפשר לעשותן מערב שבת:

מילה. עצמה שאי אפשר לעשותה מערב שבת דזמנה ביום שמיני דוחה את השבת:

גמ' שלא ברצון ר' אליעזר. דאליבא דר' אליעזר לא היו צריכים להביאו דרך גגות ודרך חצרות ודרך קרפיפות [אלא כר"ש] דס"ל דכולן רשות אחת הן לכלים ששבתו בתוכן שכשקדש היום היו בתוכן ולא בתוך הבית:

וקאמרי רבוותא וכו' ערל. נכרי שמל ערב הפסח אינו ראוי לעשות פסח ראשון דכל הפורש מן הערלה כפורש מן הקבר וצריך ז' ימים לטהרתו דגזרו רבנן דילמא אי שרית

ליה למעבד פסח ראשון שמא יטמא לשנה הבאה ערב הפסח ויאמר אשתקד מי לא נטמאתי בכמה מתים וטבלתי בו ביום וטהרתי השתא נמי נעביד ולא ידע דאשתקד נכרי הוה ולא הוה מקבל טומאה והשתא ישראל הוא ומקבל טומאה וצריך הזאת שלישי ושביעי ונמצא שהעמידו דבריהם במקום כרת שהרי ראוי הוא לעשות פסח ראשון ואיכא כרת כדכתיב וחדל לעשות הפסח ונכרתה:

והזאה. לטמא מת שחל שביעי שלו בשבת ערב הפסח שאסרו חכמים שלא יזה אע"ג דליכא אלא טלטול בעלמא ולא עביד פסח ראשון ושאר דברי הרב אלפסי ז"ל מפורשים בהלכותיו:

דף נב:

הלכך נקטינן כר' שמעון דגגות חצרות וקרפיפות רשות אחת הן לא שנא עירבו חצירות עם בתים ולא שנא לא עירבו כשמואל ור' יוחנן דאמרי הכי בפ' כל גגות [דף צא.] וקי"ל כוותיה וכמו שפסק הרב אלפסי ז"ל שם הלכך אפי' בדבר הרשות שרי לטלטולי דרך גגות חצרות וקרפיפות ומיהו דוקא בכלים ששבתו בתוכן אבל כלים ששבתו בתוך הבית איסורא דרבנן מיהא איכא הלכך אפילו ר' שמעון מודה דגבי איזמל נמי אסור דהעמידו דבריהם במקום כרת:

פיסקא כלל אמר ר' עקיבא וכו' מילה דוחה את הצרעת. שאפי' יש לו צרעת בערלתו וכשיסירנה יסיר את הצרעת ונמצא שעבר על לאו דהשמר בנגע הצרעת שהוא אזהרה לקוצץ בהרתו אפ"ה ימול ומוכחין לה בגמ' מדכתיב ימול בשר ערלתו ובשר יתירא הוא דהוה ליה למימר ימול ערלתו אלא אתא לרבויי שאפילו יש שם בהרת ימול דבנגעים כתיב בשר דכתי' ובשר כי יהיה בו בעורו שחין ונרפא וה"ק ימול נגע בשר ערלתו:

יו"ט אינו דוח' אלא בזמנו בלבד. ואין צ"ל בשבת:

מנין לתשעה ולעשרה לאחד עשר לשנים עשר. בפירקין תנן לה דנולד בין השמשות נימול לתשעה שהרי ליום שמיני של מחר הוא נימול משום דחיישי' דילמא לילה הוא ואיכא למימר נמי דיום הוא ונימול לתשעה ואי בין השמשות זה ערב שבת אי אפשר למולו בשב' הבאה דשמא תשיעי הוא והוי לה מילה שלא בזמנה ואינה דוחה שבת וצריך להמתין עד אחר השבת שהוא עשירי חל יו"ט אחר השבת אין מילה שלא בזמנה דוחה אותה ונימול לאחד עשר שני ימים טובי' של ראש השנה נמול לשנים עשר:

מתני' מוהלים. חותך את הערלה:

פורעין. פריעת העור המכסה ראש הגיד:

מוצצין. את הדם ואע"ג דעביד חבורה שאין הדם ניתק מחבורו אלא ע"י המציצה:
אספלנית. תחבושת:
לועס בשיניו. דכמה דאפשר לשנויי משנינן:
לא טרף יין ושמן. כך היו עושין והיא רפואה שמערבין וטורפין [יין ושמן יחד בקערה]:
חלוק. כעין כיס דחוק היו עושין ומכסין את ראש הגיד עד העטרה וקושרין שם כדי שלא יחזור העור לכסות את הגיד:
לא התקין. לא הזמין:
כורך על אצבעו. דרך מלבוש לשנותו מדרך הוצאת חול:
גמ' המל. בשבת:
כל זמן שעוסק במילה. שלא סלק ידיו:
חוזר בין על ציצין המעכבין את המילה. שאינה כשרה עד שיחתכם:
ובין ציצין שאין מעכבין. חוזר וחותך דכולה חדא מילתא היא והרי ניתנה שבת לידחות אצלה:
פירש. שסילק את ידיו:
על המעכבין חוזר שהרי הם כמילה עצמה ועל שאין מעכבין אינו חוזר דהוה כהתחלה בפני עצמה ועל אלו לא ניתנה שבת לידחות. ובגמ' אמרי' (דלאיתויי) הא דתנן במתני' עושין כל צרכי מילה [לאתויי] דאפי' ציצין שאין מעכבין חוזר עליהן כל זמן שלא פירש:

דף נג.

מהלקטין. הציצין המעכבים:
כגון דאתא. אומן בין השמשות של מוצאי שבת שכל היום כשר למילה:
ואמרו ליה לא מספקת. לגמור היום המילה כהלכתה ותעשה חבורה בשבת בלא מצוה הלכך ענוש כרת ומיהו מיתה ליכא דלא אתרו ביה למיתה ולא קבל עליו התראה וכרת איכא דמתחלה שלא ברשות התחיל:
סכנתא היא. שאילו אין בדבר סכנה לא היה מותר לעשות חבורה בשבת שהדם היוצא ע"י מציצה חבורי מחבר ונמצא שהוא עושה חבורה במציצה זו:
וטורפין לה יין ושמן. אפי' בלילה כלומר לטרוף ולערב יפה יפה אבל בשבת לטרוף בלבד הוא שמותר והיינו דקתני נותן זה בעצמו וזה בעצמו והכי אמרינן בגמ':
ליפכיה לסיטריה אבראי. אמרא שבשפת החלוק יהפך ויקפל מלמעלה שלא תהא סמוכה לבשרו מפני שראש מקום חתך הבגד שם הוא ויוצאין גרדים ודילמא מידבקא

גרידתא מיניה במכה וכשבא להפשיט החלוק מעל המילה שמא יקרע את ראש הגיד ומשוי לה כרות שפכה:

המתיני עד שיבלע דמו. דעכשיו כל דמו מצוי בין עורו לבשרו ואם מוהלין אותו יצא כל דמו:

וראיתיו שהוא ירוק הצצתי בו ולא היה בו דם ברית. תרתי לגריעותא חדא דאי מהלינן ליה לא מטיפנא מיניה דם ברית והטפת דם הברית מצוה דכתי' את דם בריתך וכו' ועוד דמסוכן הוא שלא נוצר בו דם עדיין:

מתני' מרחיצין את הקטן וכו' ומזלפין עליו את החמין ביד אבל לא בכלי. בגמרא פרכינן עלה והא אמרת רישא מרחיצין דמשמע כדרכו והדר תני דאפי' לזלף עליו בכלי אסור ומתרצינן לה בתרי גווני דרב יהודה ורבה בר אבוה דאמרי תרוייהו כיצד קתני מרחיצין את הקטן בין לפני מילה בין לאחר מילה כיצד מזלפין עליו ביד אבל לא בכלי ורבא לא ניחא ליה בהך אוקימתא משום דמרחיצין קתני ומש"ה משני שנויא אחרינא ואמר דה"ק מרחיצין את הקטן בין לפני המילה בין לאחר המילה ביום ראשון כדרכו וביום שלישי שחל להיות בשבת מזלפין עליו ביד אבל לא בכלי ור' אלעזר בן עזריה פליג ואמר דמרחיצין את הקטן ביום שלישי שחל להיות בשבת שנאמר ביום השלישי בהיותם כואבים ומייתי בגמ' תניא כותיה דרבא ומיהו רבא גופיה חש לאוקימתיהו דרב יהודה ורבה בר אבהו ואמר אנא בהדי תרגומא דסבי למה לי:

גמ' הלכה כר' אלעזר בן עזריה. דמרחיצין את הקטן ביום שלישי שחל להיות בשבת ואיכא מ"ד דלאו דוקא בשלישי אלא עד יום השלישי וכ"ש בשני קאמר וא"ת והא כתיב ביום ג' בהיותם כואבים אלמא טפי מסתכן בג' מבשני י"ל שאע"פ שסכנת יום שני גדולה משלישי אפ"ה ביום ג' היו חלושין ביותר ולא היו יכולין לברוח ולהלחם אבל ביום שני עדיין לא תשש כחם ויום ראשון יוכיח שלא נגעו בהן לפי שעדיין כחם עליהם אע"פ שהם מסוכנים יותר אבל אין הכי נמי דראב"ע לאו בשלישי דוקא קאמר אלא עד יום השלישי קאמר ולא נראה כן דעת הרמב"ם ז"ל לפי שכתב בפ"ב מהלכות מילה כל מקום שדרכו להרחיץ את הקטן מרחיצין אותו בשבת ביום המילה בין לפני מילה בין לאחר מילה או בג' שחל להיות בשבת נראה מלשונו דדוקא לאחר המילה ממש א"נ בשלישי וכך מטין דברי הרב אלפסי ז"ל והיינו דכתיב ויהי ביום השלישי וזו שאמרו דיום ראשון יוכיח אינה ראיה אצלי דאפשר שאע"פ שהיו מסוכנין ביום ראשון יותר היו מסוכנים ביום הג' ולפיכך המתינו בני יעקב ואל תתמה שטבען של הרבה חליים כך הוא להתחזק יותר בשלישי:

וכתב הרב אלפסי ז"ל משמיה דרבוותא ז"ל דמרחיצין את הקטן בין לפני מילה בין לאחר מילה ואיכא למידק עליו לפני מילה היכי שרי לרחוץ דהא משמע בגמ' דאוקימתייהו דרב יהודה ורבה בר אבוה עיקר דהא רבא גופיה חש להו כדכתיבנא לעיל ולפי אוקימתייהו לא שרי ת"ק לפני מילה אלא זלוף ור' אלעזר בן עזריה נמי לא שמעינן דפליג אלא בלאחר מילה אבל לפני מילה לא פליגי כלל [וכיון שכן] נהי דזלוף שרי לפני מילה רחיצה מנא לן ואפשר שהגאונים ז"ל סומכין על אוקימתא דרבא כיון דברייתא תניא כותיה אע"ג דאיהו חש לנפשיה ומיהו הך רחיצה דשרי לפני מילה דוקא בחמין שהוחמו מערב שבת אבל בחמין שהוחמו בשבת לא דרחיצה דמקמי מילה מכשירין נינהו ולא דחו שבת אלא אליבא דר' אליעזר:

וזה שכתב הרב אלפסי ז"ל שמרחיצין אותו כדרכו בין לפני מילה בין לאחר מילה בין בחמין שהוחמו בשבת בין בחמין שהוחמו בע"ש כי קאמר בין בחמין שהוחמו בשבת אלאחר מילה בלחוד קאי אבל לפני מילה דוקא בחמין שהוחמו מערב שבת דנהי דרחיצה דידהו מדרבנן מיהא אסורה ורבנן לא שרו במכשירי מילה אפי' שבות של דבריהם וכדאמרינן לעיל דערל הזאה ואיזמל העמידו דבריהם במקום כרת אפ"ה כיון דרחיצה בחמין שהוחמו מערב שבת לא אסרוה אלא מפני הבלנין שהיו מחמין בשבת ואומרים מערב שבת שהוחמו במקום מילה התירו דלא שייכא בה הך גזירה כולי האי:

והיכא דאישתפוך חמימי א"נ אבדור סמני לאחר מילה פשיטא דמחמין ושוחקין מפני הסכנה ומיהו כל היכא דאפשר לשנויי משנינן וכדתנן במתני' לא שחק כמון מערב שבת לועס בשיניו ונותן מיהו היכא דאיכא חמימי לרחוץ קודם מילה ואישתפוך הנך דלאחר מילה בכה"ג הוא דאיכא למידק אי אמרינן תדחה מילה כיון שאם נימול נצטרך אחר כך לחלל את השבת במכשירין או דילמא השתא מיהת בדין מהלינן ובתר הכי פקוח נפש הוא שדוחה את השבת והרמב"ן ז"ל כתב דשרי למימהלי שאין למצוה אלא שעתה ואין דוחין את המילה מפני שנצטרך אח"כ לדחות את השבת דבתר הכי פקוח נפש הוא דדחי ליה ולא מכשירי מילה ומתני' דיקא לה הכי דקתני לא שחק כמון מערב שבת לועס בשיניו ונותן אם לא התקין מע"ש כורך על אצבעו ומביא ולא קתני בשאין לו כמון בביתו או שא"א ללעוס בשיניו ותדחה דמדקתני תקנתא ולא קתני דחיה ש"מ כדאמרן ועוד דכורך על אצבעו ומביא דרך רה"ר ואפילו מחצר אחרת בשלא נשתתפו איסורא דרבנן מיהא איכא ואם איתא דמכשירין לאחר המילה כמקמי מילה תדחה מילה שהרי העמידו דבריהם במקום כרת אלא ש"מ שאין צרכי סכנה שלאחר מילה דוחין את המילה בתחילה אלא שמל וא"כ מחלל לצורך הסכנה זהו דעת הרמב"ן ז"ל לפי זה הא דאמרינן

בעירובין בההוא ינוקא דאישתפוך חמימיה ומייתי לה הרי"ף ז"ל בפירקין בדאישתפוך חמימי דקודם מילה היא:

ואינו כן דעת הרז"ה ז"ל שהוא ז"ל אמר דכל היכא דאישתפוך חמימי דבתר מילה [מקמי מילה] תדחה מילה וכן דעת הרשב"א ז"ל והביא ראיה מדתנן בפ"ק דביצה (דף ב.) ב"ה אומרים לא ישחט אא"כ הי' לו דקר נעוץ מבעוד יום וב"ש מתירין ושוין שאם שחט שיחפור בדקר ויכסה ואם איתא שמלין מפני שבשעת מילה אין כאן דחיית מכשירין ואח"כ פקוח נפש הוא שדוחה ה"נ נשחוט מפני שמחת יו"ט ולאחר מכאן נימא שמצות כסוי הוא שדוחה אלא ש"מ כל שאנו יודעים בתחלת הדבר שיבא לידי איסור מלאכה דוחין את המצוה כדי שלא יבוא בסוף לידי כך ומה שהתירו לו לכרוך על אצבעו ולהביאו ולא דחו את המילה בכך כשם שדחו אותה מפני הבאת איזמל ואפי' דרך גגות וקרפיפות היכא ששבת בתוך הבית איכא למימר דאי איתידיע מילתא מקמי מילה אין ה"נ ומתני' בדלא ידעי עד לאחר מילה ואפ"ה כל כמה דאפשר לשנויי משנינן אלו דברי הרב ז"ל ואפשר הן אבל זו של דקר אינה ראיה לפי דעתי שאין שחיטה ביו"ט מצוה קבועה כמילה בשבת:

דף נג:

אמר רב אין מונעין חמין ושמן מעל גבי מכה. דסבירא ליה דלא גזרינן בהא משום שחיקת סמנין:

אבל נותן חוץ למכה. דלא מוכחא מילתא דלרפואה קעביד:

תנו רבנן נותנין על גבי מכה וכו'. פי' הרב אלפסי ז"ל דחדתי לא מסו ועתיקי מסו אבל רש"י ז"ל פי' דחדתי שלא היו ע"ג מכה מעולם מסו אבל עתיקי לא מסו:

גרסי' בסוף עירובין וכו' הוחלקה למטה דוחקה למעלה. אבל אם פירשה לגמרי אסור להחזירה:

ומגלה מקצת רטיה וכו'. אבל לא יטלנה כולה ויקנח ואח"כ יחזירנה דה"ל כמניח לכתחלה ורטיה עצמה לא יקנח מפני שהוא ממרח והיינו ממחק שהוא מאבות מלאכות:

מחלוקת. דשרי ת"ק להחזיר שפירשה ע"ג כלי וקי"ל כת"ק הלכך פירשה ע"ג קרקע אסור להחזירה אבל פירשה ע"ג כלי מחזירין וכן פסק הרמב"ם ז"ל בפ' כ"א מהל' שבת אבל הראב"ד ז"ל השיג עליו ואמר דאפילו על גבי קרקע מחזירין ונראה שהוא ז"ל מפרש הא דאמרינן בעירובין עלה דהא לא שמיע לי כלומר לא סבירא לי דלא סבירא

ליה דבפירשה בכלי [פליגי] אלא בפירשה על גבי קרקע ואפילו הכי קי"ל כת"ק דאמר מחזירין:

תנו רבנן ערלתו ערלתו ודאי דוחה את השבת דביום השמיני דילפי' מיניה דוחה את השבת כתיב בסופו ערלתו דמשמע מיעוטא ערלתו של זה ולא של אחר:

אנדרוגינוס. ספק הוא ונולד בהש"מ נמי ספק הוא ספק שבת זמנה ספק אינה זמנה וכן נולד כשהוא מהול ספק הוא שמא ערלה כבושה היא שהעור דבק בבשר ולקמן פריך ספק קמא לאתויי מאי הואיל ותנא כל הני ספיקי:

שבש"א צריך להטיף ממנו דם ברית. ואפ"ה מודו דבשבת לא דחי:

שצריך להטיף. דחיישינן שמא ערלה כבושה היא:

על גר. דליכא שום ספק ערלה כגון ערבי מהול:

חיישי' שמא ערלה כבושה היא. הא דאמר רבי שמעון בן אלעזר בנולד כשהוא מהול דלדברי הכל צריך להטיף ממנו דם ברית מספיקא קאמר דשמא ערלה כבושה היא הלכך נהי דבחול מספיקא צריך להטיף אין מחללין עליה את השבת:

ודאי ערלה כבושה היא. ומחללינן:

ואמר רבה מנא אמינא לה. דלר"ש בן אלעזר ספק ערלה כבושה היא ואין מחללין פירוש דקים ליה לרבה דת"ק דרבי אלעזר הקפר היינו ר' שמעון בן אלעזר והכי איתא בתוספתא ומש"ה דייק רבה אם איתא דלר"ש צריך להטיף ממנו דם ברית ואפי' בשבת דודאי ערלה כבושה היא היכי אמר ליה ר' אלעזר לא נחלקו ב"ש וב"ה בחול שצריך להטיף הא אמר ת"ק ואפי' בשבת ואמר ליה איהו בחול אלא ודאי ת"ק דהיינו ר"ש בן אלעזר בחול אמר ומש"ה א"ל ר' אלעזר הקפר אין ודאי מודינא לך דנולד כשהוא מהול צריך להטיף ממנו דם ברית בחול אבל במאי דקאמרת דבגר שנתגייר כשהוא מהול פליגי פליגנא עלך דגר שנתגייר כשהוא מהול לדברי הכל צריך להטיף ממנו דם ברית ולא נחלקו אלא לחלל את השבת בנולד כשהוא מהול כך נראה שפירשו הגאונים ז"ל:

הלכך נקטינן בנולד כשהוא מהול שאע"פ שצריך להטיף ממנו דם ברית בחול אין מחללין עליו את השבת דספק ערלה כבושה היא:

ולענין גר שנתגייר כשהוא מהול כתב הרב אלפסי ז"ל בסמוך שצריך להטיף ממנו דם ברית וכ"כ בעל הלכות והר"ם ז"ל בפ' ראשון מהל' מילה:

ולפי הפי' שכתבנו הם סומכין על ר' אלעזר הקפר דאע"ג דשמואל אמר הלכה כר"ש בן אלעזר איכא למימר דלאו לאפוקי מדר' אלעזר הקפר בגר שנתגייר כשהוא מהול קאמר אלא ממאי דקאמר ת"ק אליבא דב"ה דנולד כשהוא מהול א"צ להטיף ממנו דם ברית

ואע"ג דר"ש בן אלעזר תרתי קאמר ואיהו פסק סתמא אשכחן דכוותה דלא נקטי' אלא בחדא וכדאמרי' בפ"ק דפסחי' (דף יג.) מאי לאו לאכול לא לבער וכ"ת אמאי דחקינן נפשין בהכי ולא אמרינן דשמואל אכולה מילתא דר' שמעון בן אלעזר קאי ואמאי סמכין טפי אדר"א הקפר מדר"ש בן אלעזר איכא למימר דסוגיין בעלמא כר"א הקפר שייכא דתניא בפ' הערל (דף עב:) אין לי נימול ביום אלא שנימול בזמנו לתשעה לעשרה לאחד עשר וגר שנתגייר כשהוא מהול מנין אלמא צריך להטיף ממנו דם ברית ועוד דקי"ל בפ' החולץ (דף מו:) כרבי יוסי דאמר לעולם אינו גר עד שימול ויטבול וזה הכלל משמע בין לערל בין לנולד כשהוא מהול בין לערבי מהול בין לגבעוני מהול ועוד דתניא התם הרי שבא ואמר מלתי ולא טבלתי מטבילין אותו ומה בכך דברי ר' יהודה ר' יוסי אומר אין מטבילין משום דחייש דילמא ערבי מהול וצריך להטיף ממנו דם ברית וכן פירש"י ז"ל:

דף נד.

ואיפסיקא הלכתא כר' יוסי וליכא למימר דר' יוסי לנולד כשהוא מהול הוא דחייש דנולד כשהוא מהול מיעוטא הוא ור' יוסי לא חייש למיעוטא ואע"פ שיש לדחות ראיות הללו קבלת גאונים ז"ל תכריע אבל רבינו תם ז"ל כתב דגר שנתגייר כשהוא מהול אין לו תקנה אבל בניו נמולין לח' ונכנסים לקהל דהא אתגייר בטבילה והגר חשוב להכשיר את זרעו אבל בעצמו לא והקשה עליו הרמב"ן ז"ל דאי סבירא לן כר' שמעון בן אלעזר אף הוא עצמו כשר ונכנס בקהל דהא אין צריך להטיף ממנו דם ברית קאמר ואי לא סבירא לן כותיה בהטפת דם ברית מיהת סגי ליהו כדתניא התם בפ' הערל (שם) ותו קשיא עליה מדאמר ר' יוסי התם אין מטבילין אותו כלומר עד שיטיף שאלמלא אין לו תקנה לעולם מטבילין אותו להכשיר זרעו אבל לא להכשיר עצמו:

ולענין ברכה בנולד כשהוא מהול כתב הרי"ף ז"ל בהלכות שאין מברכין עליו משום דכיון דקי"ל משום ספק ערלה כבושה היא שמטיפים ממנו דם ברית אין מברכין על הספק והוא הדין שאין מברכין עליו להכניסו בבריתו של אברהם אבינו דשמא אין כאן ערלה כלל אבל הרב ר' יונה ז"ל כתב שצריך לברך דכיון דמשום ספיקא דאורייתא הוא שמטיפין ממנו בספיקא דאורייתא מברכינן ומחלוקתם תלויה בההיא דפרק במה מדליקין [דף כג.] דאמר אביי ודאי דדבריהם בעי ברכה ספק דבריהם לא בעי ברכה וכמו שכתבתיהו שם בס"ד:

אבל לענין ברכה בגר או בעבד שנתגייר כשהוא מהול כתב הרמב"ן ז"ל דבכה"ג כולהו מודו שמברך אקב"ו להטיף דם ברית מן הגרים או מן העבדים שאין הטפה זו מספקאלא

ודאי שאנוחייבין להטיף ממנו דם ברית להכניסו בבריתו של אברהם אבינו ובה נכנסים תחת כנפי השכינה אבל הרמב"ם ז"ל כתב בפרק שלישי מהלכות מילה גר שמל קודם שנתגייר וקטן שנולד מהול כשמטיפין מהם דם ברית אין צריכין ברכה ולא ידעתי למה אמר בגר שמל קודם שנתגייר שאינו צריך ברכה ואפשר דרפויי מרפיא בידיה ז"ל גר שנתגייר כשהוא מהול אם צריך להטיף ממנו דם ברית אם לאו ולפיכך פסק שמטיפין ואין מברכין:

אמר מר ולא ספק דוחה את השבת לאתויי מאי. דהא תנא להו בברייתא דלעיל בהדיא לכולהו ספיקי:

בן שבעה. ודאי מחללין עליו את השבת בן שמנה ודאי אין מחללין שהרי הוא כמת ואין מילתו מילה:

מפני הסכנה. סכנת אמו שכשיש חלב הרבה בדדיה מביאה לידי חולי:

ונראה שדעת הרי"ף ז"ל שאין מוהלין ספקות בשבת ולפיכך הביא ברייתא זו בהלכותיו סתם דבגמרא שקלינא וטרינא בהכי ורב אדא בר אהבה אמר [בדף קלו.] דמלין אותו ממה נפשך דאי חי הוא שפיר קא מהיל ואי מת הוא מחתך בבשר בעלמא הוא ואליביה דרב אדא בר אהבה אוקימנא לה להך ברייתא דקתני בספק בן שבעה ספק בן שמונה אין מחללין עליו את השבת למכשירי מילה ואליבא דר' אליעזר ואילו היה דעת הרי"ף ז"ל דמהלינן ספקות בשבת היה לו להביא לדרב אדא בר אהבה בהלכותיו והיה לו להשמיט ברייתא זו דכיון דלרב אדא בר אהבה לא מתוקמא אלא במכשירי מילה ואליבא דר' אליעזר ואנן לא קיימא לן כר' אליעזר לא היה לו לרי"ף ז"ל לכתבה אלא משמע דסבירא ליה דלא אמרינן ממה נפשך ומתוקמא ברייתא כפשטה ולא צריך לאוקומי אליבא דר' אליעזר אבל הרמב"ם ז"ל כתב בפ' א' מהל' מילה דמהלין ספקות ממה נפשך וכן מעשים בכל יום:

כל שאין אמו טמאה לידה. כגון יוצא דופן ונכרית שילדה ולמחר נתגיירה אין בנה ממתין עד ח' אלא נימול מיד:

דורות הראשונים. מאברהם ועד מתן תורה שנתנה מילה לח' ולא נהגו טומאה:

ונתחדשה הלכה. דמי שאמו טמאה לידה נמול לח' ולא אחר:

יוצא דופן. שנקרעה אמו:

שתי ערלות. שתי עורות זה על זה ואמרי לה שני גידין:

אבל לשמונה ודאי מהלינן ליה. ואע"ג דיוצא דופן אין אמו טמאה לידה:

הא בהא תליא. חלול שבת תלוי במילה לח' ומי שנמול לח' דוחה שבת ומי שאין נימול לח' אין דוחה שבת דכי כתיב ביום השמיני דילפי' מיניה ואפי' בשבת בנמול לח' כתיב:
כתנאי. מילה לח' אם היא תלויה בטומאת לידה:
יש יליד בית שנמול לח'. תרי קראי כתיבי ביליד בית ובמקנת כסף חד כתיב ביה ח' וחד לא כתיב ביה ח' המול ימול יליד בית וגו' ומסתברא דהאי מקנת כספך דמפרש ביה ח' כגון שנולד בביתו של ישראל משקנאו דדומיא דלכם בעינן דכתיב בההוא קרא ובן ח' ימים ימול הלכך לקח שפחה מעוברת וילדה אצלו הרי זה מקנת כסף שנמול לח' דדומיא דלכם הוא ולקמן מפרש מקנת כסף שנמול לאחד :

דף נד:

לקח שפחה ונתעברה אצלו. לא הוי מקנת כסף אלא יליד בית שנימול לח' דדומיא דלכם הוא ולקמן מפרש יליד בית שנמול לאחד אליבא דת"ק:
ר' חמא אומר. הטבילה לשום עבדות חלה עליה שם תורת שפחת ישראל דמתחייבת בכל המצות שהאשה חייבת בהן שאם ילדה אח"כ היא טמאה לידה ובנה נימול לשמונה:
ילדה ואח"כ הטבילה זהו יליד בית. שנימול לאחד דכל שאין אמו טמאה לידה אין ממתינין לו לח' וכדר' אסי ולת"ק בין ילדה ואח"כ הטבילה בין הטבילה ואח"כ ילדה נימול לח' דלאו בטומאת לידה תליא מילתא והיינו כתנאי:
כגון שילדה ואח"כ הטבילה הטבילה ואחר כך ילדה. ותרוייהו בנתעברה אצלו לא הוי מקנת כסף:
מקנת כסף נימול לאחד כגון שלקח זה שפחה וזה עובר. דכיון דאין לבעל העובר חלק באמה לאו דומיא דלכם הוא וה"ה דמצי לאפלוגי במקנת כסף בין ילדה ואח"כ הטבילה ובין הטבילה ואח"כ ילדה אלא רבותא אשמעינן דאפי' בהטבילה ואח"כ ילדה משכחת לה דלא הוי דומיא דלכם:
אלא יליד בית נימול לאחד היכי משכחת לה. הא ודאי דומיא דלכם הוא הואיל ולאו בטומאת לידה תליא מילתא:
בלוקח שפחה לעובריה. ואפילו מישראל דהויא טמאה לידה שכבר טבלה דלאו דומיא לכם היא הואיל ואין לו חלק באמו:
הניחא וכו'. פלוגתא דר"ל ורבי יוחנן היא בבבא בתרא (דף נ)[דף קלו:]:
שלקח שפחה על מנת שלא להטבילה. דלא שייכא בה תורת חיובא דמצות כלל אבל לטומאת לידה לא חיישינן:

ולענין הלכה איכא מאן דאמרדלא קיימא לן כרב אסי אלא אע"פ שאין אמו טמאה לידה נימול לשמונה ימים משום דאוקימנא לה לדרב אסי כתנאי וקים ליה רב אסי כרבי חמא ודיחיד הוא לא קי"ל כותיה לגבי תנא קמא דרבים נינהו דסבירא להו דאע"ג דאין אמו טמאה לידה נימול לח' דאילו לא איפליגו אמוראי בהא מילתא כלל הוה נקטינן כרבי. חמא כיון דרב אסי דאמורא הוא פסק כותיה אבל השתא דאמוראי נמי פליגי בהא מילתא דהיינו רב הונא וחייא בר רב לא שבקינן ת"ק למנקט כרבי חמא דיחידאה הוא ועוד דרבה ורב משרשיא ור' ירמיה שקלו וטרו אליבא דת"ק אבל הרב ר' יונה ז"ל פסק כרב אסי משום דכיון דאוקימנא לה בפלוגתא דרב הונא וחייא בר רב הוו להו מאן דאמר יוצא דופן אינו נימול לשמונה ורב אסי רבים ומאן דאמר נימול לשמונה יחיד ואע"ג דאוקימנא לה בגמ' כתנאי וקם ליה רב אסי כיחידאה רובא דאמוראי דקבעי כיחידאה עדיף טפי [מהך] רובא והרב אלפסי ז"ל לא הכריע בהלכות כדברי מי משמע דמספקא ליה מילתא הלכך מטילין אותו לחומרא דנימול לשמונה ואין מחללין עליו את השבת וכן דעת בעל הלכות והרז"ה ז"ל וכן כתב הרמב"ם ז"ל בפ"ח מהל' מילה:

כל ששהה שלשים יום באדם אינו נפל שנאמר ופדויו מבן חדש תפדה. בבכור אדם כתיב ומדתלייה בהכי שמע מינה [דעכשיו] נתברר שהוא בן קיימא ולא קודם לכן ורשב"ג כללא כייל לכל הנולדים בין נולדים לח' ודאי בין נולדים ספק בן ח' ספק בן ט' דאפי' נולדין לח' ודאין כל ששהה ל' יום באדם סבירא ליה לרשב"ג דאינו נפל וכל שלא שהה ל' יום אע"פ דהוא ספק בן ט' סבירא ליה לרשב"ג דספק נפל הוי וכי איבעיא לן בסמוך אי פליגי רבנן עליה דרשב"ג או לא לאו בנולד לח' ודאי איבעיא לן דבכה"ג פשיטא לן דפליגי רבנן עליה דרשב"ג דאיהו סבר דכל ששהה ל' יום באדם אפי' נולד לח' ודאי אינו נפל דאמרי' בן שבעה הוא ואשתהויי אשתהי ורבנן סברי דכל נולד לח' ודאין אפי' שהה ל' יום נפל הוי והכי מוכח בהדיא בפ' הערל (דף פ.) הלכך בכה"ג ודאי לא איבעיא לן אלא בנולד לספק חדשים הוא דאבעי' לן דלרשב"ג אפילו בכה"ג כל שלא שהה הוי ספיקא ומסקינן דבכה"ג נמי פליגי רבנן עליה דרשב"ג דס"ל דנולד לספק חדשים אע"פ שלא שהה שלשים יום אינו נפל לפי שרוב היולדות אינן מפילות:

דף נה.

אי אחריתו. מלשחטו:

עד אורתא. שהוא ליל שמיני:

הוה אכילנא מיניה. דמקצת היום ככולו כדכתיב והיה שבעת ימים תחת אמו הא ללילה חזי ומיהו מיום הח' הוא דירצה דאורתא לאו בר הקרבה הוא דכתיב ביום צותו את בני ישראל וגו' אבל מכלל נפל נפק ליה וחזי לאקדושיה כדאמרינן בזבחים (דף יב.) לילה לקדושה יום להרצאה והלכך בעינן חולין מאורתא חזי למשחטה ולמיכליה:

צודנייתא קא בעית למיכל. מטעמים שמאכילין את האבל קא בעית למיכל לכך אתה מתאבל אבלות חנם:

איתרע ביהמילתא. אבלות:

בגו תלתין יומין. ללידת הולד:

איתמר מת בתוך ל' יום. ולד שמת בתוך ל' יום ללידתו ולא היה לאביו בן אלא הוא ועל ידו היו פוטרין את אמו מן החליצה:

ועמדה ונתקדשה. לפי שסבורה היא שאינה זקוקה ליבם:

אם אשת ישראל. אם זה שנתקדשה לו אינו כהן ומותר בחלוצה:

חולצת. מן הספק ואחר כך נשאת:

ואם כהן הוא. שאם תחלוץ תהא אסורה לו סמכינן אדרבנן ואמרינן לאו נפל הוא ואינה חולצת:

גרסינן בגמרא אמר אביי פיהק ומת דברי הכל מת הוא דבכה"ג אפילו רבנן מודו כי פליגי בנפל מן הגג או אכלו ארי כלומר שמת מחמת מיתה הבאה לו ממקום אחר מר סבר דהיינו רבנן חי הוא ומר סבר דהיינו רשב"ג מת הוא ופירש ה"ר יונה ז"ל דלאו דוקא פיהק אלא ה"ה חלה ומת מדקא מסיים אביי למלתיה כי פליגי בנפל מן הגג או אכלו ארי ולא קאמר כי פליגי בחלה ומת אלמא חלה ומת הרי הוא כפיהק ומת וכן נראה דעת הרב אלפסי ז"ל שהשמיט הא דאביי מן ההלכות ונראה שהוא דוחה אותה מהא דאמר רבא מת בתוך ל' יום ועמדה ונתקדשה אם אשת כהן היא אינה חולצת משום דסמכינן אדרבנן וכדכתיבנא אלמא אפי' בשלא אכלו ארי פליגי רבנן אבל ה"ר יונה ז"ל כתב דלא פליגי אביי ורבא דהא דרבא מתוקמא בנפל מן הגג או אכלו ארי והר"ז ז"ל פי' דאביי בפיהק ומת דוקא הוא דקאמר דלא פליגי משום דכיון דאיכא ריעותא מוכח מילתא דנפל הוא אבל חלה ומת הרי הוא כאכלו ארי דליכא ריעותא דאפי' בן קיימא נמי חלה ומת ולפי זה הא דרבא מתוקמא בחלה ומת והוי כאכלו ארי ולא פליגי אדאביי כלל:

מתני' מי שהיו לו שני תינוקות וכו' ושכח ומל שלאחר שבת בשבת חייב. דטעה בדבר מצוה ולא עשה מצוה הוא ועביד ליה חבורה שלא לצורך ובהא רבי יהושע מודה:

אחד למול בערב שבת ואחד למול בשבת ושכח ומל את של ערב שבת בשבת רבי אליעזר מחייב חטאת. דמילה שלא בזמנה אינה דוחה שבת ואף על גב דטעה בדבר מצוה שהוא טרוד באותו של שבת ומתוך כך טעה בזה ואף בזה עשה מצוה שראוי הוא למול אלא שאינו דוחה שבת וס"ל לרבי אליעזר טעה בדבר מצוה ועשה מצוה שיש בה חיוב חטאת חייב:

ורבי יהושע פוטר. דסבירא ליה טעה בדבר מצוה ועשה מצוה פטור ובגמרא אמרינן כל חד וחד מהיכא יליף:

קטן נימול לשמונה וכו'. נולד בין השמשות נימול לתשעה שהרי ליום שמיני של מחר הוא נימול ושמא בין השמשות יום הוא ונימול לתשעה:

בין השמשות ע"ש נמול לעשרה. דאי אפשר למולו בשבת הבאה דשמא תשיעי הוא והויא לה מילה שלא בזמנה שאינה דוחה שבת וצריך להמתין עד לאחר השבת שהוא עשירי:

חל יום טוב אחר השבת. אין מילה שלא בזמנה דוחה אותו ונימול לאחד עשר:

גמ' דעייק בין השמשות. היה צועק בין השמשות של ערב שבת והוי לה מילה שלא בזמנה שלא היו רשאין למולו בשבת דשמא ערב שבת שמיני שלו ומילה שלא בזמנה לא דחיא שבת:

אמר שמואל חלצתו חמה. שנשלף ממנו החולי ויצא מגופו ודוקא בחמה וכיוצא בה שהוא חולי כל הגוף הוא דנותנין לו שבעה להברותו אבל אם לא חלה אלא באחד מאבריו מלין אותו לכשיתרפא מיד וראיה לדבר מדאמרינן בריש פרק הערל (דף עא:) רב פפא אמר דכאיב ליה עיניה לינוקא ואיתפח ליה ביני וביני:

דף נה:

איבעיא להו מי בעינן מעת לעת. כלומר שיהו שבעה שלמין ממש וכתב הרב אלפסי ז"ל דאיפשיטא דבעי הני שבעה מעת לעת ולאו דאפשיטא הכא אלא בריש פ' הערל הוא שאמרו כן ועל זה סמך הרב ז"ל:

מתני' ואלו הן ציצין וכו'. רצועות של בשר שנשארו מן הערלה:

עטרה. היא שפה גבוהה המקפת את הגיד סביב וממנה משפעת ויורד לראשו:

ואינו אוכל בתרומה. אם כהן הוא דילפינן ביבמות [דף ע.] ערל אסור בתרומה:

אם היה בעל בשר. שהיה שמן ונראה בשר של מעלה מערלתו לאחר שניטלה ערלה כולו כאילו אותו בשר חוזר וחופה את הגיד מתקנו ומשפע באיזמל מאותו עובי:

גמ' בשר החופה רוב גבהה של עטרה. דלא תימא רוב היקפה בעי אלא אפילו רוב גבהה במקום אחד:

קטן המסורבל בבשר. ששמן ועב ולאחר שנימול נראה כמכוסה:

כל זמן שמתקשה. ומתוך קשיו מתפשט בשרו לשמואל נראה מהול הוא דאין צריך לימול הא נראה ואינו נראה צריך למתניתין אינו נראה הוא דצריך הא נראה ואינו נראה לא צריך ולא הכריע בזה הרב אלפסי ז"ל כלום:

אבי הבן אומר אקב"ו להכניסו בבריתו של אברהם אבינו כתב רבינו שמואל ז"ל שצריך לברך כן קודם המילה שבכל המצות כולן מברך עליהן עובר לעשייתן ועוד דלישנא דלהכניסו להבא משמע וכדאמרינן בפ"ק דפסחים (דף ז.) דבלבער כ"ע לא פליגי דלהבא משמע אבל ר"ת ז"ל חלק עליו לפי שמשנה סדר הברייתא שסדרה תחלה ברכת המל ואח"כ ברכת אבי הבן ועוד דקתני העומדים שם אומרים כשם שנכנס לברית דאלמא שכבר נכנס ונימול ומאי דקאמר להכניסו להבא משמע ומוכח לה מדאמרי' התם בלבער כולי עלמא לא פליגי דלהבא משמע לאו קושיא היא דלאו למימרא דלהבא דוקא משמע ולא לשעבר אלא דטפי משמע להבא מלשעבר אבל הוא הדין נמי דמשמע לשעבר ובעל ביעור הוא דפליגי דמר סבר מעיקרא בלחוד משמע ומר סבר להבא נמי משמע ודקאמר דכל המצות מברך עליהם עובר לעשייתן לא קשיא דברכה זו דלהכניסו אינו אלא שבח והודאה בעלמא על שזכהו להכניסו בבריתו של אברהם אבינו:

המברך אומר אשר קדש ידיד מבטן. יצחק קרוי ידיד על שם יחידך אשר אהבת:

מבטן. דקודם שנולד נתקדש למצוה זו דכתיב אבל שרה אשתך וגו' והקימותי את בריתי אתו היינו מילה:

וחק בשארו שם. בבשרו שם חק של מילה:

וצאצאיו. אחריו:

חתם באות ברית קדש. באות זה של ברית קודש:

צוה להציל ידידות שארינו משחת. מגיהנם דכתיב גם את בדם בריתך שלחתי אסיריך מבור אין מים בו כך פרש"י ז"ל ור"ת ז"ל פי' דאברהם נקרא ידיד כדדרשינן מה לידידי בביתי זה אברהם בפ' כל המנחות באות מצה (דף נג:) ובברכה זו מזכיר שלשה האבות ידיד זה אברהם חק בשאריו שם זה יצחק וצאצאיו חתם באות ברית קדש זה יעקב וא"ת ומנא לן באברהם שנתקדש מן הבטן י"ל דדילמא קים להו דילפינן ליה בגז"ש דידיעה ידיעה באברהם כתיב כי ידעתיו ולהלן הוא אומר (ירמיהו א':ה') בטרם אצרך בבטן ידעתיך:

המל את הגרים אומר אקב"ו למול את הגרים ולהטיף מהן דם ברית. זו היא גרסתו של הרב אלפסי ז"ל וא"ת למה שינו נוסח ברכה זו לתקן בה למול ולא תקנו בה על המילה כמו שתקנו בו במילה של ישראל ועוד למה כללו הכל בברכה אחת ולא תקנו בה שתי ברכות תחלה וסוף כמו שתקנו במילה של ישראל המל אומר וכו' המברך אומר וכו' ועוד למה תקנו בה ולהטיף מהן דם ברית יש לומר דכי מברכינן בעל הני מילי מצוה שאפשר לעשות על ידי שליח אבל הכא כיון שהגר ממציא עצמו ולא סגי בלאו הכי תקנו אותה בלמ"ד והכי מוכח בפ"ק דפסחים (שם:) דכל היכא דלא סגי דלאו איהו גופיה עביד שייך טפי בברכת למ"ד מעל ומה שכללו הכל בברכה אחת ולא ברכו בה תחלה וסוף היינו לפי שאינו גר עד שימול ויטבול ולפיכך לא ברכו עליה על המילה כשם שאין מברכין על הטבילה אלא הוא עצמו בעלייתו מברך עליה אבל כללו הכל בברכה זו לפי שדם המילה בריתן של ישראל הוא ועל הברית אנו מברכין ומה שתקנו בה להטיף מהם דם ברית לפי שיש כמה גרים שמתגיירין כשהן נימולין ועיקר מילתן הטפת דם ברית היא לפיכך תקנו לכולם כן כך פי' הרמב"ם ז"ל אבל יש ספרים שכתוב בהן המל אומר על המילה והמברך אומר למול את הגרים וכן כתב הרב בעל הלכות ז"ל ושני ברכות תקנו בה תחלה וסוף כשאר המילות והרז"ה ז"ל הקשה דהיאך יברך לבסוף למול דהא למול להבא משמע כדאמרינן בלבער. ולאו קושיא היא שכבר כתבתי למעלה דלאו למימרא דדוקא להבא משמע אלא דטפי משמע להבא מלשעבר מה שאין כן בעל ביעור דמשמע מעיקרא למאן דסבירא ליה הכי התם והיינו דמברך אבי הבן להכניסו לאחר המילה והכא נמי כיון דלאחר המילה הוא דמברך אין לטעות בו שהוא מברך להבא שכבר בירך לפניה ברכה אחרת אלא על המילה שנעשית כבר והרמב"ם ז"ל כתב בפרק שלישי מהלכות מילה כדברי הרב אלפסי ז"ל:

וגר אע"ג דאימהל בארמיותיה. כבר פירשתי למעלה [ברי"ף סי' תצ"ד] למה פסק הרב אלפסי ז"ל שצריך להטיף ממנו דם ברית:

ואשכחן בהלכות גדולות והיכא דאייתי איזמל ממעלי שבתא וכו'. דעת הרב בעל הלכות גדולות ז"ל שמתירין אמירה לנכרי אפילו בדבר שיש בו מלאכה גמורה גבי מכשירי מילה לפי שהוא מפרש הא דאמרינן (עירובין דף סז:) גבי ההוא ינוקא דאשתפוך חמימיה דאמרינן [שם דף סח.] ולא שאני לך בין שבות דאית ביה מעשה לשבות דלית ביה מעשה דכל שבות שנעשה על ידי ישראל כגון הזאה קרינן שבות דאית ביה מעשה ולפיכך אע"פ שאין בהם אלא משום שבות העמידו דבריהם במקום כרת אבל אמירה לנכרי אפילו במלאכה גמורה קרינן שבות דלית ביה מעשה כיון דלא עביד

ישראל מעשה כלל ולפי זה לא גרסינן התם דהא מר לא אמר ליה זיל אחים לי שלפי שטתו אפילו [למימר ליה] להחם ליה שרי:

דף נו.

ונמצא פסקן של דברים לפי שטה זו שמתירין אמירה לנכרי אפילו במלאכה גמורה לגבי מכשירי מילה ואם באנו להשוות שאר מצות למכשירי מילה כדרך שהשוה אותן הרמב"ם ז"ל לפי שטתו וכמו שנכתוב בסמוך בס"ד אף בכל המצות נתיר אמירה לנכרי אפי' במלאכה גמורה ונראה שזה הוא דעת הרב בעל העטור ז"ל שהתיר לומר לנכרי להדליק לו את הנר לסעודת שבת:

אבל דעת הרב אלפסי ז"ל אינו כן שהוא סובר דלא שרי אמירה לנכרי במכשירי מילה אלא בדבר שאפי' על ידי ישראל אינו אלא משום שבות וכמו שכתוב בהלכותיו וכן דעת הרמב"ם ז"ל בפ"ב מהלכות מילה והוא ז"ל התיר שבות דשבות דהיינו אמירה לנכרי בדבר שהוא משום שבות כמכשירי לולב ושופר אבל הרמב"ן ז"ל סובר דבכה"ג נמי לא שרי אלא במילה בלבד לפי שניתנה שבת לידחות אצלה אבל בשאר מצות אין דוחין שבות כלל כדאשכחן דלא דחינן שבות דשבות במקום פסידא וזו היא ששנינו נכרי שבא לכבות אין אומרים לו כבה ואל תכבה ואע"ג דהוי שבות דמלאכה שאינה צריכה לגופה : **ונכרי אסור למימהל וכו' ואתה את בריתי תשמור אתה וזרעך אחריך**. ולא נכרי ומסקינן התם בפ' אין מעמידין (דף כז.) דאפי' ערבי מהול אינו כשר למול אבל אתתא מהלא וכדרבי יוחנן:

סליקו להו ר"א דמילה

משמרת. מסננת שמשמרין בה שמרי יין ומותח פיה בכל צד בעגול ונעשת כאהל על חלל הכלי אע"ג דעביד אהלא ביו"ט שרי דרבי אליעזר סבר ליה דמכשירי אוכל נפש אע"פ שאפשר לעשותן מערב יו"ט דוחין יו"ט כדאיתא בגמרא:

אבל בשבת אין תולין לכתחלה. אבל אם תלויה היא נותנין לתוכה שמרי' ומסננין דאין דרך בורר בכך:

וחכמים אומרים אין תולין המשמרת ביו"ט. דסבירא להו דמכשירי אוכל נפש אין דוחין יו"ט:

ואין נותנין לתלויה בשבת. דדרך בורר בכך:

אבל נותנין לתלויה ביו"ט. כשאר כל אוכל נפש שהוא מותר ביו"ט:

גמ' תלה חייב חטאת. בשבת משום דקא עביד אהלא וביו"ט מלקות במזיד דלא שייך ביה קרבן:
תלא כוזא בסיכתא. תלה כלי קטן במגוד:
הכי נמי דמחייב. הא ודאי [לאו] אהל קבוע הוא:
אלא אמר אביי מדרבנן. הוא דמתסר:
מנקיט. מלקט:
חומרי מתנייתא. לכללי של ברייתות:
חומרי קשר. כלומר שמצא ברייתא בגוד לבדה ובמשמרת לבדה [ובכילה לבדה] ובכסא גליין לבדה והוא כללן יחד ושנה כל הפטורין אבל אסורין בחומר אחד והמותרין לכתחלה בחומר אחד:
הגוד. הוא העור של בהמה תפור ופיו רחב מאד ויש לו שנצים ועוברי דרכים ממלאין אותו יין או חלב במקום שתוקעין שם אהליהם ללון ושוטחין אותו ופיו מתוח על גבי ארבעה יתדות והרוח עוברת תחתיו ומצטנן שלא יתקלקל היין והוא כאוהל לאחר שנמתח ואע"ג דלא מיתסר משום אהל אלא בשצריך לחלל שתחתיו וכמו שאכתוב בסמוך בס"ד אפשר שהגוד הזה צריך להיות חלל תחתיו כדי שיכנס שם הרוח ויצטנן:
כילה. פרש"י ז"ל שיש בגגה טפח אבל מדברי הרב אלפסי ז"ל נראה דדוקא כשאין בגגה טפח הוא דפטור אבל אסור אבל יש בגגה טפח אהל קבע הוי וחייב חטאת וכך הם דברי הרמב"ם ז"ל בפרק כ"ב מהלכות שבת וכמו שאכתוב בסמוך בס"ד:
כסא גליין. כמין מטה גללניתא דפ' כירה והוא שם מקום ומפרקין מטותיהם וכסאותם וטוענים אותן עמהם וחוזרין ומחזירין אותן:

דף נו:

לא יעשה. דאהל עראי נינהו וכסא גליין נמי גזרה שעא יתקע בחוזק אבל מטה שלנו המסודרת ועומדת אם היתה זקופה ומוטה על צדה מותר לנטותה וליישבה על רגליה ואע"ג דהשתא עביד אהלא שרי דלאו מידי קא עביד אלא ליתיבא בעלמא וכן כסא טרסקל ואסקלא שהיא של עור דהא עבידי וקיימי:
וכתבו בתוספות דכללא דמילתא בבנין אהלים דלא מתסר משום אהל אלא היכא דאית ליה מחיצות מלמטה ומשתמש באויר שתחתיו אבל סדור השלחן שנותנין שם ספסלין שיש להם רגלים דקין ועורכין עליהם את השלחן לא מקרי מחיצה:
והקשה הרשב"א ז"ל דגוד מי עבדי ליה מחיצות רחבות גמורות והלא אין פורסין אותו אלא על גבי קונדיסין ומ"מ כתב הוא ז"ל דפריסת השלחן אפשר שהיא מותרת מפני

שאין משתמש באויר שתחתיו מה שאין כן במטה שמשתמשים בה באויר שתחתיה בנתינת סנדלים וכיוצא בהן:

ומטה שלנו בזמן שהיא מסורגת בחבלים אם יש בין חבל לחבל ג' טפחים אסור לפרוס עליה סדין משום דקעביד אהלא ולסלק מעליה הבגד התחתון נמי אסור משום דקא סתר אהלא אבל אם אין בין חבל לחבל ג' טפחים כלבוד דמי ותו ליכא ביה משום אהל ובין כך ובין כך אילו היה עליה כר או כסת או בגד פרוס עליה מערב שבת כשיעור טפח למחר מותר לפרוס על כל המטה משום דהוי כמוסיף על אהל עראי ושרי כרבנן וכעובדא דהנהו דכרי דהוו בי רב הונא כדאיתא בעירובין (דף קב.) והביאו הרב אלפסי ז"ל למעלה בפ' כל הכלים:

איבעיא להו שימור מאי. נתן שמרים לתלויה וסנן:

מאי. מי הוה פטור אבל אסור או חייב חטאת:

משום בורר. ומפרשי' בגמ' דמה דרכו של בורר נוטל אוכל ומניח פסולת אף הכי נמי נוטל אוכל ומניח פסולת:

משום מרקד. מפרשינן בגמ' דמה דרכו של מרקד פסולת מלמעלה ואוכל מלמטה אף הכי נמי פסולת מלמעלה ואוכל מלמטה ולרבה ה"ה דאי אתרו ביה משום מרקד הויא התראה אבל לר' זירא אי אתרו ביה משום בורר לאו התראה היא. דלא דמו לבורר שהאוכל למטה ופסולת למעלה משא"כ בבורר:

טלית כפולה. פי' הרב אלפסי ז"ל בהלכותיו ומדבריו אתה למד שהוא סובר שכל אהל ככילה וכיוצא בה כל שיש בגגה טפח או בפחות מג' טפחים סמוך לגגו טפח אהל קבוע הוי וחייב חטאת וכשאין בגגו טפח ואין בפחות מג' סמוך לגג טפח אהל עראי הוי ופטור אבל אסור ובכה"ג כל שכרך עליו חוט או משיחה מבעוד יום מותר לנטותו בשבת ולפי זה הא דמנקיט אביי ותני כילה לא יעשה ואם עשה פטור אבל אסור כשאין בגגה טפח ואין בפחות משלש סמוך לגגה טפח עסקינן וזה שלא כדברי רש"י ז"ל שפירשה שיש בגגה טפח וכמו שכתבתי למעלה:

דמאורתא נגידן וכו'. בלילי שבת ראיתים פרוסות ובבקר ראיתים מושלכות לארץ אלמא מותר לפרקן והכי נמי מותר לנטותן ולפי דברי רש"י מיתוקמן בשאין בגגן טפח ולא בפחות משלשה סמוך לגגן טפח ולדברי הרב אלפסי ז"ל לא סגי בהכי אא"כ כרך עליהם חוט או משיחה וכמו שכתבתי למעלה:

וילון מסך שכנגד הפתח:

מותר לנטותו. שאין אהל אלא שנטוי כעין גג:

כילת חתנים. אוקימנא בגמ' כשאין בגגה טפח ואין בפחות מג' סמוך לגגה טפח ולא נחתא מפוריא טפח אבל אי איכא חד מכל הני אסור לנטותה ולא ידעתי למה השמיטה הרב אלפסי ז"ל ולפי דברי רש"י ז"ל כל כילה שהיא עשויה ככילת חתנים מותר לנטותה דאפילו אהל עראי נמי לא הויא אבל לפי דברי הרב אלפסי ז"ל כילת חתנים דוקא הוא שמותר לפרקה לפי שהיא מתוקנת לכך אבל שאר כילות לא אא"כ כרך עליהן חוט או משיחה וכמו שכתבתי למעלה וכך הם דברי הרמב"ם ז"ל בפרק כ"ב מהל' שבת:

ודאמרי' בגמרא דאי נחתא מפוריא טפח אסורה היינו טעמא לפי שהכילה פרוסה לצל אבל מטה דידן אע"ג דנחתי סדינין מפוריא טפח כיון דבפריסת סדינין ע"ג מטה ליכא משום אהל לית לן בה וכן כתב ה"ר יונה והרשב"א ז"ל:

סיאנא פירוש כובע וכו'.:

הא דאית ביה טפח. פי' שהוא מתפשט להלן מראשו טפח אסור משום אהלא:

אלא לא קשיא הא דמיהדק הא דלא מיהדק פרש"י ז"ל דטעמא לאו משום אהל אלא משום דילמא נפיל ואתי לאתויי ור"ח ז"ל פירש דלעולם משום אהל ובדמיהדק מיתסר דהוה ליה כאהל אבל גלימא דלא מיהדק לא הוי כאהל ושרי וכ"כ הרמב"ם ז"ל בפ' כ"ב מהלכות שבת ולא נהירא דאם כן לא הוה ליה למימר הכי אלא הכי הוה לי' למימר לא קשיא הכא מהדק התם לא מהדק:

תרתי בשבתא וחדא בתורה. שהיית רגיל לומר לנו משמו שני דברים בהלכות שבת וא' בעתידה תורה כדלקמן:

גוד בכסכיו. עור ברצועותיו ומונח על מקום קבוע שלו:

מותר לנטותו בשבת. והא דאמרינן לעיל פטור אבל אסור היכא דלא הוי מתוקן בכסכיו:

בשני בני אדם. לא ממתח ליה שפיר:

באדם אחד. שמותחו על יתד זו וקושרו וחוזר ומותחו על זה וקושרו בה כך פירשו רבותי וכך מצאתי בתשובת הגאונים ז"ל ואיכי יודע מהו וכן כתב רש"י ז"ל והרמב"ם ז"ל כתב בפרק כ"ב מהלכות שבת הנוטה פרוכת וכיוצא בה צריך ליזהר כדי שלא יעשה אהל בשעה שנוטה משמע דסבירא ליה דגוד כעין פרוכת והראב"ד ז"ל השיגו ופי' דלאו משום אהל הוא אלא שצריך לכוין הלולאות כנגד היתידות שבכותל וב' בני אדם יכולים לכוין בלא שנוי הקפול שלו אבל אדם אחד לא והוי כמתקן והרב רבי יונה ז"ל פירש דבאדם אחד הוי כעשיית אהל לפי שקושר וחוזר וקושר כדרך בנין שבונה מעט מעט אבל בשני בני אדם שפורסים תחלה ואח"כ נותנין ע"ג הקנופות אין זה כבנין שאין דרך

הבנין לעשות כולו בבת אחת והיינו דאמרינן בכילה דאי אפשר דלא מימתחא פורתא כלומר שאינה נפרסת כולה בבת אחת:
מירכותיה פטפוטים שלה כעין רגלים:
שמא יתקע. כשיחבר לה הרגל יתקענה בחוזק והוי בונה אבל היכא דלא נשמט אלא אחת לא חיישׁ למתקע כולי האי:

דף נז.

הפלא ופלא. סיפיה דקרא ואבדה חכמת חכמיו ובינת נבוניו תסתתר ומסקינן בגמרא דחס ושלום שתשתכח תורה מישראל אלא שלא תמצא הלכה ברורה במקום אחד:
שלחו ליה בני בשכר. שם מקום:
כילה מאי. מהו להטותה בשבת:
כשותא. הומלו"ן שגדל על ההגא:
מהו בכרמא. ירק הוא וכלאים בכרם או אילן הוא ואינו כלאים בכרם:
ולישלח להו. צד היתר:
כדרמי בר יחזקאל. דאמר [דף קלח.] דאם כרך עליה חוט או משיחה מותר לנטותה לכתחלה ומשני לפי שאינן בני תורה ומקילי טפי:
עירבוביא. כלאים וקי"ל כל המיקל בארץ הלכה כמותו בחו"ל ובברכות בפ' כיצד מברכין (דף לו.) גבי ערלה וה"ה לכלאים שאף היא מצוה התלויה בארץ ואינה נוהגת מן התורה אלא בארץ:
גרסי' בגמ' [דף קלט.] רב משרשיא יהיב ליה פרוטה לתינוק נכרי וזרע ליה:
וליתיב ליה לתינוק ישראל אתי למיסרך:
וליתן ליה לגדול אתי לאחלופי בישראל. ומדאמר יהיב פרוטה לנכרי וזרע ליה יש ללמוד שמותר לומר לנכרי לזרוע לו כלאים והרמב"ם ז"ל כתב [כן] בפ"א מהלכות כלאים ומותר לומר לנכרי לזרוע לו כלאי זרעים ולא נהירא דהא אפילו מקיים [ריש פ"ח דכלאים] אסור וכ"ש לומר לו לזרוע ועוד אמירה לנכרי בכל איסורין שבתורה בעיא ולא אפשיטא בפרק השוכר את הפועלים (דף צ.) ונקטינן לה לחומרא אלא ודאי רב משרשיא כר' טרפון ס"ל ומדינא אפילו על ידי ישראל שרי אלא שהיה מחמיר על עצמו כי היכי דלא ליתי לאיחלופי במין אחר ולפיכך היה זורע אותן על ידי נכרי:
ודחיישינן הכא בתינוק ישראל דאתי למסרך וכן נמי בעירובין(דף מ:) גבי זמן דיוה"כ דאמרי' ליטעמיה ינוקא ומתרצי' דלמא אתי למסרך היינו דוקא במה שהתינוק עושה לצרכינו הוא דחיישי' להכי אבל במה שהוא עושה לצורך עצמו לא חיישינן דהא ודאי

נהי דחיישינן דלא מטעמין ליה כוס דזמן יוה"כ משום דילמא אתי למסרך לצורך תינוק ודאי מאכילין ומשקין אותו לאלתר אפי' טובא אלא היינו טעמא משום [דלמה] שהתינוק עושה בשבילנו הוא דחיישינן לאתי למסרך אבל במה שהוא עושה בשביל עצמו לאו הכימוכח ביבמות פ' חרש (דף קיד.):

וכתבו בתוס' דכי חיישינן התם בעירובין לדילמא אתי למסרך היינו דוקא בזמן דיוה"כ דמתמיד בכל שתא ושתא אבל היכא דמתרמיא מילה בט' באב או ביוה"כ כיון דמלתא דלא שכיחא היא לא חיישינן ומברכין אכסא ומטעמינן לי' לינוקא והרשב"א ז"ל הקשה עליהן שם בפ' בכל מערבין (דף מ:) משמעתין דהכא דהא בכשותא בכרמא נמי חששו ולי אינה קשיא דאי שרינן בכשותא ע"י תינוק ישראל אתי למעבד הכי בכל שתא ושתא מה שאין כן במילה בט' באב או ביוה"כ דלא מתרמיא בהו כולי האי מ"מ הגאונים ז"ל אמרו דלא מברכינן אכסא אלא מייתינן אסא ומברכין עלה:

מת ביום טוב ראשון יתעסקו בו עממין. פירש רש"י ז"ל דוקא בדאשתהי כגון שמת בשבת והיה יום טוב אחר השבת אי נמי כשהיה שבת מלאחריה דאי לא קברי ליה ביום טוב שהינן ליה טובא והזקיקו לומר כן מדאמרינן בגמרא דעובדא הוה בי כנישתא דמעון ביום טוב הסמוך לשבת ולא ידענא אי מלפניה אי מלאחריה ואתו לקמיה דרבי יוחנן ואמר להו יתעסקו בו עממין דאלמא משום הכי דוקא הוא דשרי רבי יוחנן והא דרבא בהדי הא דרבי יוחנן שייכא ולפי זה הא דאמר מר זוטרא בפירקא קמא דביצה (דף ו.) לא אמרן אלא בדאשתהי ורב אשי פליג עליה ואמר אע"ג דלא אשתהי דוקא ביום טוב שני הוא וכדמפרש רב אשי טעמא ואזיל מאי טעמא יום טוב שני לגבי מת כחול שוויוה רבנן אבל ביו"ט ראשון מודה ליה רב אשי למר זוטרא דלא שרי אפילו ע"י עממין אלא דוקא בדאשתהי שיותר הוא חמור יום טוב ראשון ע"י עממין מיום טוב שני ע"י ישראל ואין זה דעת הגאונים ז"ל שהם אמרו דאפילו ביו"ט ראשון נמי אע"ג דלא אשתהי לא משהינן ליה וכך כתב הרמב"ם ז"ל בפרק ראשון מהל' יום טוב ולפי זה הא דאמרינן הכא בעובדא דמעון ביו"ט הסמוך לשבת ולא ידענא אי מלפניה או מלאחריה היינו לומר שמפני כך הוזקקו לשאול אבל ר' יוחנן לגמרי התיר ופלוגתייהו דרב אשי ומר זוטרא התם בפרק קמא דביצה ליתא אלא ביום טוב שני משום דשרינן לעסוקי ביה ישראל ולכך הוא דאיצטריך רב אשי טעמא אבל ביום טוב ראשון דע"י עממין הוא אפילו מר זוטרא מודה דאע"ג דלא אשתהי לא משהינן ליה וכך הוא מנהגן של ישראל להתעסק בעממין ביום טוב ראשון וביום טוב שני אפילו ע"י ישראל ואע"ג דלא אשתהי ואפילו לחצוב לו קבר וזה שלא כדברי רש"י ז"ל שכתב במסכת משקין דכי אמרינן בפ"ק דביצה

דיו"ט שני לגבי מת כחול שוויוה רבנן ואפילו למיגזר ליה גלימא ולמיגז ליה אסא דוקא הני לפי שטרחונן מועט אבל לחצוב לו את הקבר שטרחו מרובה לא שרו והזקיקו לומר כן מדאמרינן בפרק קמא דמשקין (דף ח:) אין חופרין בורות כוכין וקברות במועד ולא נהירא דכי אמרינן בפ"ק דביצה אפילו למיגזר ליה גלימא ולמיגז ליה אסא הכי קאמרינן דאפילו הני דלא מעכבי דהא אפשר בלא אסא ואפשר נמי לכרכו בתכריכיו אפ"ה שרו רבנן וכל שכן חפירת הקבר דלא אפשר בלאו הכי ודקא קשיא לן הא דתנן התם אין חופרין כוכין וקברות במועד ואי במועד אסור כל שכן ביו"ט שני לאו קושיא היא שכבר פי' שם הרב אלפסי ז"ל בהלכותיו דההיא בחופר במועד לצורך מתים שימותו לאחר המועד עסקינן שכן היה דרכן וכך הם דברי הרמב"ם ז"ל בפ"ח מהלכות יו"ט וז"ל אין חופרין קבר להיות מוכן למת שימות ואין בונין אותו אבל אם היה עשוי הרי זה מתקנו במועד כיצד מוסיף אמדתו ומקצר במדתו כדי שיהיה נכון לעת שיקבר בו עד כאן ומה שהקשה הראב"ד ז"ל כיון שאין בהן צורך המועד למה מרחיב בו ומאריך בו וכדאיתא התם כבר תירץ הרמב"ן ז"ל שכיון שהם צרכי רבים אע"פ שאינן לצורך המועד להתחיל בהן הוא דאסור אבל להרחיב בהן שרי וכמו ששנינו שם ומתקנין את קלקולי המים שברה"ר וחוטטין אותן ואוקימנא לה התם (מו"ק דף ה.) בשאין הרבים צריכין להם ואפילו הכי כיון שצרכי רבים הן מותר לתקן אבל לא להתחיל והכי נמי צרכי רבים הוא ואפילו בקבר של בני משפחה ואפילו של יחיד נמי אפשר דשרי דכיון דמצוה היא התירו בו מקצת מלאכה אפילו שלא לצורך המועד כמו שהתירו בצרכי רבים וכל שכן שמא יצטרך לו במועד וא"ת עוד והתנן התם וארון עם המת [בחצר] ור' יהודה אוסר אא"כ היו לו נסרים המנוסרין מערב יום טוב וכיון שכן האיך נהגו עכשיו לחצוב קבר שלא בפני המת יש לומר דההיא דוקא באדם שאינו מפורסם הא באדם מפורסם שריוה והכי איתא בירושלמי וכתבו שם הרב אלפסי ז"ל בהלכותיו והיינו לדידהו שחופרין קבר ומתקנין ארונות לצורך המתים שימותו אבל עכשיו שאין חופרין אלא לצורך השעה כל אדם לדידן כאדם מפורסם לדידהו הוי ומש"ה שרי:

ודאמרי' יתעסקו בו עממין איכא מאן דאמר דדוקא בקבורתו אבל טלטולו מותר ע"י ככר או תינוק והוצאתו נמי מותרת כב"ה דאמרי (ביצה דף יב.) מתוך שהותרה הוצאה לצורך הותרה נמי שלא לצורך ואיכא מאן דאסר ולישנא דיתעסקו בו עממין הכי משמע דמדלא אמרינן יקברו אותו עממין משמע דכל עסקיו ע"י עממין דוקא שאין כבודו של מת שנתיר בו משום כבודו כלל כיון שסופו להתעסק בו עממין ועוד כתב הרמב"ן ז"ל דהוצאת המת לקבורה כהוצאת אבנים לבנין שאין לומר בו מתוך כיון שאין בו צורך

היום וכ"ת הא איכא צורך היום כיון דאיכא מצוה ליתא דהא שריפת קדשים מצות עשה ואפילו הכי אינה דוחה יום טוב ועוד דהא אמרינן בפ' קמא דכתובות (דף ז.) דלא אמרינן מתוך אלא בהנאה השוה לכל נפש והרי אין כאן נפש:

מה שאין כן בביצה. דאין ראש השנה שוה בו לימים טובים של גליות דשל ראש השנה חמור יום טוב שני דיליה דנולדה בזה אסורה בזה:

מתעטף. אדם בכילה. שהיא כסדין להתעטף בה דרך מלבוש:

וכיסכסיה. רצועות התלויות בה ולא אמרינן הני רצועות לאו צורך עטוף נינהו והוי משוי ההוא שעתא שאין עשויים כסדין אלא לנטותה כאהל:

חייב חטאת. ואילו לא היתה מצויצת כלל לא מחייב דהא מלבוש הוא אלמא הציציות הויין משוי דהואיל ואינן כמצוה אינן צריכין לה ומן הבגד ממש אינן דליחשבו כותיה:

דף נז:

ציצית לגבי טלית חשיבי. פירש"י ז"ל דשל תכלת הם ולא בטל והוו להו משוי ולפי פירושו ז"ל לדידן דלית לן תכלת לא חשיבי ובטלי לגבי טלית אבל הרמב"ם ז"ל פי' בפי"ט מהלכות שבת דמשום דחשיב לא בטלי לפי שאותן החוטין חשובין הן אצלו ודעתו עליהן עד שישלים חסרונם ויעשו ציצית ולפי זה אפילו לדידן דלית לן תכלת חשיבי ולא בטלי מערים אדם על המשמרת ביום טוב. לרבנן דאמרי אין תולין את המשמרת ביום טוב ואוקימנא טעמא כדי שלא יעשה כדרך שהוא עושה בחול מערים ותולה אותה לצורך רמונים דלאו עובדין דחול הוא א"נ היינו טעמא דלרמונים שרי טפי לפי שאינו צריך לחלל שתחתיו וכל שאינו צריך לחלל שתחתיו לא הוי אהל וכמו שכתבתי למעלה אבל כשהוא תולה אותה לשמרים הרי הוא צריך לחלל שתחתיו והוי אהל:

והוא דתלה בה רמונים. מקמי דנתלי בה שמרים דמוכחא מילת' דמעיקרא לאו לשמרים תליא:

דשקיל ברא דתומא. גרגיר של שום:

ומנח בברזא דדנא. מקום שיש נקב בחבית והיין יוצא נותנו שם בשבת לסתום והוי כמתקן ומערים לכתחלה ואומר לאצנועי בה האי ברא דתומא קא מכוינא:

ועוד עביד אחריתי אזיל נאים במעברא. בספינה העשויה לעבור המים והיא של נכרי ויודע הוא שיעבירוהו הנכרים לצד אחר:

וסייר פירי. משמר שם פירות ונמצא שהנכרי מעבירו במים בשבת:

הערמה מדרבנן היא. הך הערמה לאו באיסורא דאורייתא היא אלא באיסורא דרבנן היא דאי נמי עביד ממש בלא הערמה אדרבנן הוא דעבר הלכך כיון דצורבא מרבנן הוא ליכא לאחמורי עליה דהא לא אתי למעבד לכתחלה להדיא בלא הערמה לעבור שם לפני הכל:

מתני' נותנין מים בשבת ע"ג שמרים. הניתנין במשמרת מבעוד יום:

כדי שיצולו. שיהיו צוללין את היין מפני הקמחין שקורין קנ"ש:

בסודרין ובכפיפה מצרית. העשויה מצורי דקל:

כפיפה. סל דכל כה"ג הוי שינוי כיון שאינו מסננן במשמרת ומיירי ביין עכור ומיהו משתתי הכי דאי ביין צלול אפילו במשמרת שרי כדאיתא בגמרא ואי ביין עכור דלא משתתי הכי אפילו בסודרין ובכפיפה מצרית אסור דמכל מקום בורר הוי אלא כדאמרן:

ונותנין ביצה במסננת של חרדל. שהחרדל נתון בה להסתנן וקולטת הפסולת והחלמון שלה נוטף ומסנן עמה והוי לחרדל למראה והחלבון שהוא קשור נשאר למעלה ושרי כדיהבי' טעמא בגמרא לפי שאין עושין אותה אלא לגוון למראה שהחלמון יפה לגוון ולא החלבון הלכך אידי ואידי אוכל הוא ואין כאן ברירת פסולת מתוך האוכל:

יינמלין. מפרש בגמרא:

גמ' נותן אדם יין צלול ומים צלולין לתוך המשמרת. דכיון דצלולין הם ורובייהו דאינשי לא קפדי בהו מותר לתת אותן אפילו לתוך המשמרת כדי שיהו צלולין יותר:

אבל עכורין לא. דאף על גב דאפשר דמשתתי הכי כיון דרובייהו דאינשי קפדי בהו דוקא על ידי שינוי דהיינו סודרין וכפיפה מצרית הוא דשרי כדתנן במתניתין אבל לתוך המשמרת אסור:

ואם היה בין הגתות וכו' טורד. כלומר מערב משום דרובייהו דאינשי שתו ליה הכי אי נמי היינו טעמא דשרי בין הגתות לפי שעדיין לא נפרשו השמרים מן היין וכל היין כגוף אחד הוא ואין כאן משום בורר וכן כתב הרמב"ם ז"ל בפרק ח' מהלכות שבת וכן מטין דברי הרב אלפסי ז"ל:

ונמצא פסקן של דברים דיין שהוא צלול דרובייהו דאינשי לא קפדי ביה כלל מותר לתת אותו אפילו לתוך המשמרת כדי שיהיה צלול ביותר אבל יין שהוא עכור קצת ואפשר דמשתתי הכי ומיהו רובייהו דאינשי לא שתו ליה הכי בסודרין ובכפיפה מצרית שרי דאיכא שינוי ובלבד שלא יעשה גומא ושלא יגביה מקרקעיתו של כלי טפח כדאמר בסמוך אבל לתוך המשמרת דליכא שינוי אסור ויין שהוא עכור לגמרי ולא משתתי הכי כלל ואפילו בסודרין ובכפיפה מצרית אסור ולא נתחוורו לי דברי הרמב"ם ז"ל בפ"ח ובפרק כ"א מהלכות שבת:

ובלבד שלא יעשה גומא. מן הסודר בפי הכלי שלא יעשה כדרך שהוא עושה בחול:
ובלבד שלא יגביה. הכפיפה מקרקעיתו של כלי התחתון טפח כמדת אהל כך פירש"י ז"ל וכן כתב הרמב"ם ז"ל בפרק כ"ד מהלכות שבת והר"י ז"ל כתב דמשום שינוי והיכר קאמר ולא משום אהל דאי משום אהל קאמר אפילו במסנן את היין בסודרין נימא הכי אלא ודאי משוס שינוי והתם כיון דאיכא שינויא אחרינא דלא עביד גומא שפיר דמי:
פרוונקא. בגד ששוטחין על גיגית היין לכסותה:
אפלגא דכובא שרי. דלא הוי אהלא:
אכולא כובא אסור. משום אהל כך פירש"י וכן כתב הרמב"ם ז"ל בפרק כ"ב מהלכות שבת ולפי זה נצטרך לומר דבשאין הכובא מליאה עסקינן שאם לא כן אין כאן אהל אלא בשחסר טפח עסקינן דאית ביה משום אהל והקשו בתוס' וכי בכסוי כלים יש בו משום אהל ותירצו דשאני כובא שהוא רחב הרבה. והראב"ד ז"ל פי' משום משמרת נגעו בה ואכולא כובא אסור משום דמחזי כמשמרת אבל אפלגא דכובא שרי משום דלאו הייני אורחיה:
לא ליהדק איניש. כלי חרס קטן שמערין בו יין מן החבית לא יתן בפיו קשין וקסמים בחזקה שאין לך מסננת גדולה מזו כתב הראב"ד ז"ל דכל היכא דלא מיהדק לא אסיר דהוה ליה כפלגא דכובא ושרי וזה ע"ד פי' ז"ל שכתבתי בסמוך ודאמרינן דמחזי כמשמרת משוס דאף על גב דלאו משמרת ממש הוא שהרי עוברין בה השמרים כיון דאיכא קסמין וטנופת דמעכב בהו ולא עברי דמי למשמרת:
שפו שיכרא כל היכא דאמרי לשון שפייה בנחת הוא והפסולת נשאר בשולי הכלי:
והא איכא ניצוצות. קטנות הנוטפות באחרונה מתוך פסולת השכר והנהו ניצוצות מוכחי דבורר הוא:
ניצוצות בי רב פפא לא חשיבי. שסודני היה ומטיל שכר כדאמרינן בבבא קמא ובפסחים (דף קיג.) הלכך אינו מקפיד למצותו כל כך וכשמגיע לניצוצות משליכן הן ופסולתן לחוץ ותחלת שפייתן כשאין הפסולת ניכר לאו בורר הוא:

דף נח.

לפי שאין עושין אותה אלא לגוון. כדפרישית במתני':
ממחו. דישטימפרי"ר בלע"ז במים או ביין:
אמר רב ממחו ביד וכו'. לרב דרכו בחול בכלי ולשמואל דרכו ביד:
ולא יטרוף. דרך טריפה שמכה בכח:
ניניא. מינט"א:

מעליא לתחלי. לערב עם שחלים:
ואין עושין אלונטית. שאינה למשקה צמא אלא אחר מרחץ ודוגמת רפואה היא ללנן:
מתני' אין שורין את החלתית בפושרין. מפרש בגמרא שלא יעשה כדרך שהוא עושה בחול:
חלתית. מין פרי ששורין אותו בפושרין ושותין אותו במים לרפואה אבל נותנו לתוך החומץ ומטבל בו את מאכלו:
אין שורין את הכרשינין. מציף עליהם מים בכלי לברור פסולתן:
ולא שפין אותו. ביד להסיר פסולתן דהוה ליה בורר:
אבל נותן הוא לתוך הכברה. ואע"פ שפסולתן נופל דרך נקבי הכברה ונמצא מתברר מאליו:
תבן. הוא מזנב השבלים:
מוץ. הוא מזקן השבולת העליון ואינו ראוי למאכל בהמה וכוברין אותו בכברה כדי שיפול המוץ:
אבל נוטל הוא בכברה ונותן לתוך האבוס. אע"פ שהמוץ נופל מאליו כר"ש דאמר דבר שאין מתכוין מותר:
גמ' מתני' יחידאה היא. ר' יוסי היא דאילו לרבנן אפילו בצונן אסור:
מותר לשתותו בשבת. דבלאו רפואה משקה הוא ותנן כל האוכלין אוכל אדם לרפואה וכל המשקין הוא שותה:
כי מעשה דר' חייא בר אבין. בגמ' איתיה כה"ג:
לכסכוסי כתונתא. חלוק של פשתן שנתכבס משפשפו בין שתי ידיו והוא מתרכך ואף הליבון שלו מצהיל ע"י השפשוף ופשיטא ליה דלרכוכי קא מכוין ושרי:
וגרסי' בגמ' ותבעי ליה למר סודרא סודרא לא קא מבעיא לי דבעי מיניה מרב הונא ופשט לי ותפשוט ליה למר מסודרא התם מחזי כי אולודי חיורא הכא לא מיחזי כי אולודי חיוורא ופרש"י ז"ל שהסודר אסור לפי שמקפיד על ליבון שלו יותר מכתונתא. ונמצא לפי פי' זה דלכסכס סודרא אסור ולכסכוסי כתונתא שרי וכן פסק הרמב"ם ז"ל בפרק כ"ב מהלכות שבת והראב"ד ז"ל השיג עליו וכתב דבין סודר בין חלוק מותר ושכן הוא דעת הריא"ף ז"ל וכתב כן מפני שלא כתב הרב אלפסי ז"ל הא דסודרא כלל:
ונראה שהם מפרשין דרב הונא פשט ליה בסודרא להיתרא ואפילו הכי מסתפקא ליה בכתונתא דדילמא מחזי טפי כאולודי חיורא ואפילו הכי פשט ליה להיתרא ולישנא דגמרא דייק הכי דאמרינן דבעא מיניה מרב הונא ופשט לי ומדקאמר סתמא ופשט לי משמע דפשטי' כרב חסדא והיינו נמי דאמרינן סתמא ותיפשוט ליה למר מסודרא דאי

לאיסורא קאמר כיון דרב חסדא שרי בכתונתא לא הוה אמר סתמא ותפשוט ליה אלא מקשו קשו פשטי אהדדי:

משלפא לדידה מקניא שרי. [כששוטחין] אותה לנגבה תוחבין קנה מבית יד לבית יד וכשנוטלה בשבת ישלפנה מן הקנה ולא הקנה ממנה דלא חזי לטלטול' דלהסק' קאי וכי תימא כיון שנשתמש בה מבעוד יום לישרי לטלטלה כדרב אסי דאמר בפרק במה טומנין (דף נ.) ישב אע"פ שלא קשר ולא חשב איכא למימר דאינהו לא הוה אורחייהו ליחודי קניא לכתונתא:

ואם כלי קיואי. הוא מותר ואם קנה של אורגים היא דתורת כלי עליו מותר:

דכיון דסניא ריחיה וכו'. וכמו שכתוב בהלכות:

לא לישדר מאניה לאושפיזא. לפונדקית שלו לא ישלח חלוקו ללבן דילמא חזי' ביה קרי ומתגני עליה:

מתני' גורפין מלפני הפטם. שור שמפטמים אותו גורפין אבוס מלפניו בשבת לתת בתוכו התבן והשעורים ולא יתערב בהן עפרורית ויקוץ במאכלו:

ומסלקין. תבן מלפניו לצדדיו כשהוא רב כדי שלא ידרסנו ברעי:

וחכמים אוסרין. מפרש בגמרא אהייא:

ונוטלין מלפני בהמה זו שעורין ותבן:

ונותנין לפני זו. ולא אמרינן טלטול דלא חזי הוא שאין הבהמה קצה במאכל הניטל מלפני חברתה:

גמ' אריש פליגי. אגורפין אבוס ואסור לגרוף משום דפעמים שהאבוס של קרקע וקא מכוין לאשוויי גומות שלא יפלו השעורין לתוכו:

או אסיפא פליגי. אמסלקין לצדדין משום דלא חזי שיש בו מה שנמאס במדרס רגליו:

תא שמע. דאתרוייהו פליגי:

אחד זה ואחד זה. אחד גריפת האבוס ואחד תבן שלפניו לא יסלקנו לצדדים:

דף נח:

מחלוקת באבוס של כלי. דגזרו רבנן אבוס של כלי אטו אבוס של קרקע דאית ביה משום אשוויי גומות:

אבל באבוס של קרקע אסור לדברי הכל. דפסיק רישיה ולא ימות הוא:

שפיה יפה. לקמן מפרש:

אידי ואידי. שתי המשניות סבירא מקמי חמרא לקמי תורא שקלינן שאינו מאוס ברירין ואין מה שלפניו נמאס וראוי לתתו לפני השור:

מקמי תורא לקמי חמרא לא שקלינן. דאית ליה רירי ונמאס (מקמי) מה שלפניו והאי דקא קרי לה הכא שפיה יפה ופיה רעה כדמפרש ואזיל יפה דלית ליה רירי רעה דלא דייקא ואכלה שאוכלת קוצין וברקנין:

מתני' הקש שעל גבי מטה. וסתמא להסקה קאי ומוקצה הוא ומנענעו כדי שיהא צף ורך לשכב:

לא ינענעו בידו. דמוקצה הוא אבל מנענעו בגופו בכתפיו דטלטול מן הצד הוא ולא שמיה טלטול:

או שהיה עליו כר או סדין. דגלי אדעתיה דאקצי' לשכיבה מעתה תורת כלי עליו:

מכבש. פרינס' בלע"ז ב' לוחין ארוכין וכבדים וסודרין הבגדים על התחתון ומורידין העליון וכובשין הבגדים ע"י יתדות שיש שני עמודים מנוקבים קבועים בארבע הפאות של תחתונה ועליונה מנוקבת בד' זויותיה ועולה ויורדת בעמודים וכפי מה שהוא רוצה לכבוש מורידה ותוחב יתד בנקב העמוד ואינה יכולה לעלות:

מתירין את המכבש. שנוטל [את היתד והוא ניתר דהיינו לצורך שבת שנוטל] את הכלים:

אבל לא כובשין. דהיינו צורך חול:

ושל כובסין לא יגע בהן. מפני שהוא עשוי לתקן הבגדים ותוחבן בחזקה ומיהדק והתרה שלו דומה לסתירה:

גמ' פוגלא. צנון שטומנין בקרקע להתקיים כשבא לחולצה:

אם מלמעלה למטה שרי. אם היה ראשה מלמעלה ועוקצה מלמטה וחלצה מראשה העבה תחלה ועוקצה נמשך אחריו מותר לפי שהגומא רחבה מלמעלה ואינו מזיז קרקע כשהוא שומטה אבל אם חולצה מלמטה למעלה שהתחתונה נתון למעלה וראשה העליון שהוא עב נתון למטה אסור לפי שהגומא קצרה מלמעלה וכשהוא חולצה מזיז מן העפר ומטלטלו:

ואע"ג דטלטול מן הצד הוא. סבירא ליה דשמיה טלטול ואסור וכבר איתותב בגמרא ממתני':

הני פלפלי מידק חדא חדא. לאו טוחן (אותן) הוא אלא כלאחר יד:

דקא משני. דלא ברחיים ושלא במדוכה והכריע הרב אלפסי ז"ל דבשבת עסקינן כמו שכתוב בהלכות וכן דעת הרמב"ם ז"ל בפרק כ"א מהלכות שבת:

לאיתויי ארבע אמות. מים שעליו:

דקא דחו. כחו את המים ארבע אמות:

דילמא אתי לאשוויי גומות. פי' דילמא אתי לאשוויי גומות בכוונה לפי שאדם מחזר על מקום הגומא לקנח בו רגלו שהטיט מתקנח שם היטב ומתוך שהוא מקנח שם חיישינן שמא ישכח ויכוין להשוות גומא וכן נמי הא דאמר רבא בסמוך לא ליצדיד איניש כובא בארעא דילמא אתי לאשוויי גומות הכי נמי קאמר לפי שהוא צריך למקום שוה שתשב בה הכובא היטב חוששין שמא ישוה הגומא ביד אבל ליכא לפרושי דילמא אתי לאשוויי גומות שלא בכוונה דהא קיימא לן (דף צה. ועירובין דף ק ב) כר"ש דאמר דבר שאין מתכוין מותר ורבא גופיה כר' שמעון ס"ל אלא ודאי במתכוין קאמרינן והיינו דאמרי' בעירובין פ' המוצא תפילין (דף קד א) נשים המשחקות באגוזים ותפוחין אסור דאתו לאשוויי גומות כלומר במתכוין:

ולענין הלכה הרי"ף ז"ל פסק בשם בעל הלכות ז"ל כרבא דמקנחו בכותל ואין מקנחו בקרקע וכן כתב הרמב"ם ז"ל בפכ"א מהלכות שבת אבל הרז"ה ז"ל פסק כרב פפא דאמר אחד זה ואחד זה מותר משום דבתרא הוא והרמב"ן ז"ל השיג עליו ואמר דמ"מ רבא רביה דרב פפא הוא ואין הלכה כתלמיד במקום הרב והרשב"א ז"ל כתב דאי מהא לא איריא דבבתראי לא אמרי' הכי דהא רב נחמן רביה דרבא ואפ"ה כל שלא היה יושב רבא לפני רב נחמן קיימא לן כרבא וסימנא איכא במילתא דכל היכא דאשכחן א"ל רבא לר"נ הוא דחשבינן ליה כתלמיד יושב לפני רבו ולא קי"ל כוותיה אבל כשנחלקו שניהם כשני חולקין דעלמא הלכה כרבא וה"נ רב פפא הוא שנחלק על רבא ואפשר דכיון דבתרא הוא קיימא לן כותיה:

אפומא דלחיא. של מבוי דליכא היכרא:

אודרא. מוכין שסותמין בהן פי הפך:

אשישא. פך:

מכסכסו מבפנים שמשפשפו מבפנים דלא מוכחא מילתא לאיתחזויי כמלבן ומלבן ממש לא הוי שאין נותן שם מים:

דף נט.

והוא בתוך המנעל. מפני שהמנעל נהנה ונמצא מעבדו:

מתעגל. מתגלגל:

קרטבלא. עור שלוק שעושין אותו משטוח למטה ולשלחן יש שיעור לצחצחו שלא היה השמן הנישוף לעור מגיע כדי לעבד את העור אלא לצחצחו ומיהו איהו אפי' לצחצחו לא קא מכוין וכתב הרז"ה ז"ל דלא קי"ל הכי אלא אפי' שיעור לעבדו מותר דרב חסדא

בשיטתיה דרב אמרה דאמרינן בפרק כירה [דף מא ב] גבי מיחם שפנהו לא שנו אלא שיעור להפשיר אבל שיעור לצרף אסור ושמואל אמר אפילו שיעור לצרף נמי מותר ואוקימנא דשמואל כר"ש ס"ל ומדקי"ל הלכה כר' שמעון ליתא לא לדרב ולא לדרב חסדא דסברי בדבר שאין מתכוין אסור כר' יהודה ודרב ורב חסדא חד טעמא אינון ע"כ והראב"ד ז"ל קיים דברי הרי"ף ז"ל ובלשון הזה כתב עליו מה לו ולמחלוקת דבסך את גופו כשיעור לעבד את קרטבלא ומתעגל עליה הלא בידים הוא מעבד מה לי מעבד בידו ומה לי מעבד בגופו ואין זה כדבר שאין מתכוין אבל כעושה הוא בידים אבל שיעור לצחצחו אינו נראה אלא כמצחצח את גופו:

לא יצא קטן במנעל שהוא גדול לו. משום דנופל מרגלו ואתי לאתויי:

אבל יוצא בחלוק גדול. דלא נפיל מיניה ולמשלף ולאיתויי לא חיישינן דלא קאי ערום בשוק:

מרופט. קרוע מלמעלה דגנאי הוא וכי חייכא עלה שלפא ומייתא לה:

ולא תחלוץ בה. לכתחלה דלאו נעל מעליא הוא:

ואם חלצה חליצתה כשרה. ומיהו דוקא כשאינו מרופט ברובו שאם היה כן חליצתה פסולה והראיה מדאמרי' בריש פ' מצות חליצה [דף קב א] דאין חולצין במנעל מאי טעמא גזירה משום מנעל מרופט ואם איתא דבכל מנעל מרופט חליצתה כשרה היכא גזרי' ביה אלא ודאי כדאמרן:

אין יוצאין במנעל חדש. כדמפרש ואזיל:

שלא יצתה בו מבעוד יום. ובאשה קיימינן דאשה מקפדת אם אינו מכוון למדת רגלה ואתי לאיתויי אבל יצתה בו כבר הכירה בו ומכוון הוא לה אז אינה מקפדת:

שומטין אותו בשבת. דתורת כלי עליו ואף על פי שאינו רפוי ואע"ג דאימוס מלאכתו לאיסור ומאחר שהמנעל אינו רפוי צריך לטלטל האימוס הא קי"ל [דף קכד א] דדבר שמלאכתו לאיסור בין לצורך גופו בין לצורך מקומו מותר:

סליקו להו תולין נוטל אדם את בנו והאבן בידו. בחצר ולא אמרינן דהוא מטלטל לאבן:

עם הטהורה. אגב הטהורה ואגב חולין אבל טמאה באפי נפשה לאו בת טלטול היא:

אף מעלין את המדומע באחד ומאה. סאה של תרומה שנפלה למאה חולין בטלה וצריך להרימה משום גזל השבט וקמ"ל ר' יהודה דאותה סאה מותר ליטלה מן החולין בשבת ולא הוי כמתקן:

ומוקמינן בגמרא [דף קמב א] הא דתנן כלכלה והאבן בתוכה בכלכלה מלאה פירות דהוה ליה בסיס לדבר האסור ולדבר המותר ואקשינן ולשדי לאבן על ידי ניעור הכלי

דהא בכל מה דאפשר לתקוני מתקנין ופרקינן דבכלכלה פחותה עסקינן דאבן עצמה נעשית דופן לכלכלה וכן נמי מסקינן בגמרא (שם) דכי תנן מטלטלין תרומה טמאה עם הטהורה דוקא בשטהורה למטה וטמאה למעלה ובפירות דמטנפין דלא אפשר למשדינהו ולמשקל הטהורה אבל בשטהורה למעלה וטמאה למטה שקיל לטהורה ושביק לה לטמאה וה"מ לצורך גופו כלומר שאינו צריך אלא לתרומה טהורה ולא למקום כלכלה הלכך כל היכא דמצי ליה למשקל תרומה טהורה לא שרי ליה טפי אבל אם צריך הוא למקום הכלכלה מטלטל אותה אפילו טהורה למעלה וטמאה למטה ובמקצת ספרי הרמב"ם ז"ל בפ"כ מהלכות שבת נוסחא אחרת שלא נתברר לי והרב אלפסי ז"ל השמיט כל זה מן ההלכות ולא ידעתי למה:

גמ' בתינוק שיש לו געגועין על אביו. שאם לא יטלנו איכא סכנת חולי ואע"ג דכמאן דנקיט להו לאבן דמי לא העמידו טלטול שלא בידים במקום סכנת חולי ודוקא אבן הוא דשרי ליה טלטול שלא בידים דאי נפלה ליה לתינוק לא אתי אבוה לאיתויי אבל דינר אפילו לאחוז בידו והתינוק מהלך ברגליו דליכא טלטול כלל אסור דלמא אתי לידי טלטול גמור דנפיל הדינר ואתי אבוה לאיתויי כך פירשו ז"ל אבל הרמב"ן ז"ל חולק בדבר דמי גזרינן שלא יראה אדם תינוק מטלטל דינר ושלא יעמוד בקרוב לו ארבע אמות הא ודאי לא והאוחז בידו נמי לאו מידי עביד ביה אלא הכי קאמרינן דאי שרינן ליה טלטול איסור דהיינו כי נקיט ליה תינוק כמאן דנקיט ליה אבוה בידיה דמי אף הוא מתוך שהוא חס על אותו דינר אתי למעבד טלטול בידים אבל כי לא שרינן ליה מידי ליכא למגזר כלל:

מתני' מטה על צדה. לחבית אם צריך ליטול מן היין והאבן נופלת ולא יטלנה בידים:

היתה בין החביות. וירא שמא תפול על החביות ותשברם:

מגביהה. לחבית כולה ומסלקה מבין החביות למקום אחר ושם מטה על צדה:

לשלשת. שום דבר מאוס כגון רוק או רעי או צואה:

מקנחה בסמרטוט. ולא יתן עליה מים דסתם כר של בגד הוא ובגד המטונף שרייתו זהו כבוסו [כדאמרינן בפרק דם חטאת (דף צד ב) ומיהו כשאינו מטונף לא אמרינן שרייתו זהו כיבוסו] והראיה מדאמרינן בפרק ואלו קשרים (דף קיג ב) גבי היה מהלך בשבת ופגע באמת מים היכי [ליעביד] לעביר מיתווסן מאניה מיא ואתי לידי סחיטה ומדאיצטריכא למימר ואתי לידי סחיטה ולא אמרינן דשרייה גופה אסירה משום דשרייתו במים זהו כבוסו ש"מ דדוקא בבגד מטונף הוא דאמרינן הכי אבל בשאינו מטונף לא כך ראיתי בספר התרומה :

היתה לשלשת. זו על כר של עור דלאו בר כבוס הוא נותן עליה מים עד שתכלה ומיהו כבוס ממש לא הואיל וסתם כרים וכסתות רכין נינהו שייך בהו כיבוס בעודן רכין ומיהו שרייתו לא זהו כבוסו וכן מפורש בזבחים בפרק דם חטאת:

דף נט:

גמ' לא שנו. דמטה על צדה בחבית אלא בשוכח ששכח אותו האבן עליה בין השמשות שלא מדעת:

נעשה בסיס לדבר האסור. ואף להטותה אסור שאף החבית מוקצה ואם תאמר והא קי"ל בחריות של דקל שגדרן לעצים ונמלך עליהם לישיבה דישב בלחוד מהני אף על פי שלא קשר ולא חשב כדאיתא בפרק במה טומנין (דף נ.) וכי היכי דהתם מהניא ישיבה הכא נמי לסגי לן בהנחת האבן ע"פ החבית מבעוד יום יש לומר דהתם שאני משום דחריות של דקל עבידי לישיבה ומהניא בהו אבל אבן לא עבידא כסוי לחבית ומש"ה לא מהניא בהו הנחה דמבעוד יום:

לצורך גופו. שצריך לגופו של כר לישב עליו הלכך בניעור סגיא ושדי ליה באתרייהו. אבל אם צריך למקומו. שצריך לישב או השתמש במקום שהכר שם ואם יטה הכר ויפלו שם המעות לא הועיל כלום הלכך מטלטל הכר אפי' בעוד שהמעות עליו:

אלא למת בלבד. משום כבוד הבריות כשמוטל בחמה:

מתני' בית שמאי אומרים מעבירין. בידים:

מעל השולחן עצמות. קשים שאינן ראויין לכלב וקליפין של אגוזים דלית להו לב"ש מוקצה דסבירא להו כר"ש כך פירש"י ז"ל והקשו עליו דהא תנן במתני' ושער של פולין ושל עדשים מפני שהוא מאכל בהמה ואוקימנא לה בגמ' כר"ש אלמא הא לאו הכי אפילו ר"ש מודה דאסירי אלא ודאי בראויין למאכל בהמה עסקינן וכמו שכתב הרב אלפסי ז"ל בסמוך:

וב"ה אומרים מסלקין את הטבלא וכו'. שיש תורת כלי עליה אבל הקליפין והעצמות לא יטלטל בידים כר' יהודה:

מעבירין מעל השולחן פירורין פחות מכזית. וכ"ש כזית כדמפרש טעמא בגמ' שהן מאכל בהמה:

ושער של עדשים. שרביטין של קטניות שהקטניות גדל בהן:

עור בית אחיזה. בית אחיזה של עור שיאחזנו בו:

מקנחין בו. טבלא:

אין מקנחין בו. לפי שכשאוחזים אותו נסתט בין אצבעותיו:

ניטל בשבת. כשהוא נגוב:
ואינו מקבל טומאה. ואינו לא כלי עץ ולא בגד ולא שק ולא מתכת:
גמ' אנו אין לנו. אין אנו סומכין על משנתנו כמות שהיא שנויה אלא מוחלפת השטה ב"ש כר' יהודה דאית ליה מוקצה וב"ה כרבי שמעון דלית ליה מוקצה דמתני' דעדיות לא תני לה גבי קולי ב"ש וחומרי ב"ה הלכך איפכא מיתניא דב"ה כר' שמעון וכי קא שרי ר' שמעון לטלטולי כגון עצמות דחזיאן לכלבים וקליפים דחזיאן למאכל בהמה ואע"פ שנתפרקו בשבת העצמות מן הבשר והקליפין מן הפירות אבל אם נתפרקו מע"ש אפילו רבי שמעון מודה :
מסייע ליה לר' יוחנן דאמר פירורין שאין בהן כזית מותר לאבדן ביד. זו היא גירסת הרב אלפסי ז"ל וכן גורס ר"ח ז"ל ודייק לה מדקתני מפני שהן מאכל בהמה דמשמע דלאדם לא חזו הלכך מותר לאבדן ביד כשאר מאכל בהמה והכי מוכח בברכות בפ' אלו דברים (דף נב:) דגרסינן התם ובית הלל אומרים אם שמש תלמיד חכם נוטל פירורין שיש בהן כזית ומניח פירורין שאין בהן כזית מסייע ליה לר' יוחנן דא"ר יוחנן פירורין שאין בהן כזית מותר לאבדן ביד אבל רש"י ז"ל גורס כאן מסייע לר' יוחנן דאמר פירורין שאין בהן כזית אסור לאבדן ביד ולא נהירא דמאי סייעתא אי משום דקתני מעבירין ולא קתני זורקין הא תנן נמי מגביהין מעל השולחן עצמות וקליפין ולא קתני זורקין אע"ג דהני ודאי מותר לאבדן ביד אלא ודאי גירסת הרב אלפסי ז"ל עיקר:
פרסייתא אסור. כתבו בתוספות דדוקא לר' יהודה הוא דאסור לטלטולינהו דאית ליה מוקצה אבל לר' שמעון דלית ליה מוקצה אפילו פרסייתא שריא דהא חזו למאכל בהמה כדאמרינן בפרק במה מדליקין (דף כט.) דרב אכל תמרי ושדי קשייתא לחיותא וכי תימא א"כ שמואל דסבירא ליה כר' שמעון כדאיתא בסוף פרק מי שהחשיך (דף קנו:) למה ליה לטלטולינהו אגב ריפתא איכא למימר מחמיר היה על עצמו כדרבא דאמר לעיל אי לאו דאדם חשוב אנא כיפא אכיפי למה לי וכן דעת ה"ר יונה והרמ"ה ז"ל אבל הרמב"ן ז"ל כתב דהני גרעינין להסקה הן עומדין וכי אמרינן בפרק במה מדליקין דאליבא דר' שמעון דלית ליה נולד שרי לטלטולינהו ה"מ ביום טוב דחזו להסקה דכיון שראויין ועומדין הן לכך למישדינהו לחיותא נמי שרי אבל בשבת דלא חזו להסקה מוקצין נינהו דהא לא מיחזי אלא להסקה ואע"ג דחזו קצת למאכל בהמה כיון דהשתא מיהא סתמא להסקה ובשבת להסקה לא חזו אסור לטלטלן וכדתנן בפ' מפנין (דף קכו:) חבילי קש וחבילי עצים וחבילי זרדים אם התקינן למאכל בהמה מטלטלין אותן ואם לאו אין מטלטלין אותן וכן נראה דעת הריא"ף ז"ל שכתבן בהלכות:

שמואל מטלטל להו אגב ריפתא. רבה מטלטל להו אגב לקנא דמיא. לאו משום דפליגי עלה דהא אמר רב אשי לעיל [דף קמב:] לא אמרו ככר או תינוק אלא למת בלבד דבהא אפי' רב אשי מודה דההיא דרב אשי במטלטל את האיסור ממש אלא שדבר המותר מונח עליו אבל הני דשמואל ורבה אפכא הוו שמטלטל את ההיתר והאיסור המונח עליו מטלטל עמו וכ"ת להוו ריפתא ולקנא בסיס לדבר האסור ולתסרי איכא למימר דכיון שכל עצמו אינו עושה כן אלא לזרקן לא הוו בסיס:

דף ס.

סליקו להו נוטל חבית

שנשברה מצילין ממנה מזון שלש סעודות. אפילו בכלים הרבה דאילו בחד מנא הא אמרינן בפרק כל כתבי (דף קכ.) דכל מה דבעי מציל:

ובלבד שלא יספוג. שלא ישאב בספוג במקום היין לחזור ולהטיפו בכלי:

אין סוחטין את הפירות. דהוה ליה מפרק דהוא תולדה דדש:

ואם יצאו מעצמן אסורין. גזירה דילמא אתי למיסחט לכתחלה:

ור' יהודה אומר אם לאוכלין. היו מכונסין אותן פירות היוצא מהן מותר דלא ניחא ליה במה שזבו וליכא למיגזר שמא יסחוט:

ואם למשקין. היו מכונסין דניחא ליה במאי דנפיק מילייהו נתקיימה מחשבתו ואיכא למגזר שמא יסחוט:

חלות דבש. מאחר שהן מרוסקין הדבש זב מאיליו מתוך השעוה ומש"ה שרי ר"א ות"ק אסר גזרה אטו שאין מרוסקין דילמא מרסק להו:

גמ' יטפח. מכניס ידו בשמן ונדבק ומקנחן בכלי אחר:

נתפזרו לו פירות בחצרו וכו'. שלא יעשה כדרך שהוא עושה בחול וא"ת ומאי עובדין דחול איכא הכא והא פרכינן לעיל בפרק נוטל [דף קמב.] גבי מתני' דתנן כלכלה והאבן בתוכה לישדינהו לפירי ולשדיא לאבן ולנקטינהו תירץ ה"ר יונה כגון שנתפזרו בחצרו אחת הנה ואחת הנה אבל במקום אחד מלקט ונותן לתוך הסל וכההיא דפ' נוטל (דף קמב.) והראב"ן ז"ל פי' דהכא במאי עסקינן כגון שנפלו בחצרו בתוך צרורות ועפרורות שבחצר ומש"ה נקט חצרו שהבית עשוי להתכבד בכל יום ויש לזה קצת הוכחה בתוספתא:

מודה ר' יהודה לחכמים בזיתים ועגבים. דאפילו לאוכלין יוצא מהן אסור דכיון דרובא לסחיטה קיימא כי אתו לידי משקין יהיב דעתי' וניחא ליה בהכי:

ומודים חכמים לר' יהודה בשאר מיני פירות. שאף לסוחטן לכתחלה מותר. כדמסקינן לקמן:

מסתברא בתותים ורמונים פליגי. דלרבנן תותים ורמוני הרי הם כזיתים וענבים דבין לאוכלין בין למשקין היוצא מהן אסור ולר' יהודה לאוכלין מותר למשקין ולסתם אסור:

וקי"ל כר' יהודה הלכך זיתים וענבים אין סוחטין אותן בשבת ואם יצאו מעצמן אסורין בין לאוכלין בין למשקין וכו'. כדכתיבי בהלכות:

אמר רב יהודה אמר שמואל סוחט אדם אשכול של ענבים לתוך הקדרה. לפי שיש בה אוכל ומשקה הבא לאוכל כאוכל דמי והוה לי' כמפרק אוכל מאוכל והא ודאי אפילו בשבת שרי כמו שהאריך הרב אלפסי ז"ל בהלכותיו [מיהו] הא דאמרינן עלה מדברי רבינו נלמד חולב אדם עז לתוך הקדרה כתב הרב ז"ל בהלכות דדוקא ביו"ט אבל בשבת אפילו לתוך הקדרה אסור והיינו טעמא דאע"ג דשרי לסחוט אשכול של ענבים לתוך הקדרה בשבת היינו משום דאשכול גופיה ראוי לאכילה מה שאין כן בעז דלא חזיא בשבת ואי שרינן לחלוב לתוך הקדרה נהי דהאי חלב כיון דבא לאוכל כאוכל דמי מכל מקום הוה ליה כבורר אוכל מתוך פסולת הלכך דוקא בי"ט דעז גופיה חזיא לאכילה אבל שבת דלא חזיא לאכילה לא:

דף ס:

ואחרים חולקין דכי היכי דשרינן לסחוט אשכול של ענבים אפילו לתוך הקדרה בשבת הכי נמי שרינן לחלוב עז לתוך הקדרה ואפילו בשבת דדבר הלמד מענינו הוא וכ"ת היכי שרינן דהא הוה ליה בורר אוכל מתוך פסולת י"ל כיון דעז גופה חזיא לאכילה ואיסורא הוא דרביע עילוה לא מיקריא פסולת ואם תאמר מ"מ הרי עז מוקצה מחמת איסור ואף חלב היוצא ממנה ליתסר משום מוקצה יש לומר שמואל לטעמיה דלית ליה מוקצה ונולד:

ועוד כתב הרמב"ן ז"ל דאפשר דאפילו למאן דאית ליה מוקצה ונולד שרי שאין מוקצה מחמת איסור הבא מעצמו כגון זה דלא דחייה בידים כגון נר אסו' אלא בעוד האיסור עליו אי נמי אפילו בשנסתלק האיסור בשעבר עליו כגון שוחט בשבת שאסור משום מוקצה הא כל שלא עבר על השבת ואפילו בשוגג מכיון שנסתלק האיסור נסתלק המוקצה ומש"ה שרינן האי חלב שנחלב לתוך הקדרה שאע"פ שהעז היתה מוקצה מ"מ האי חלב שנחלב נסתלק ממנו תורת מוקצה ולא נעשה איסור בדבר ובכה"ג ליכא למיחש ביה

משו' מוקצה והיינו טעמא בריש ביצה גבי ביצה שנולדה בשבת שבת דעלמא תשתרי ולא אסרינן לה משום מוקצה:

דף סא.

גרסי'. בכתובות (דף ס.) גונח שיש לו חולי בריאה והחלב טוב לו סמוך לחליבתו:
כלאחר יד. כיון שבפיו הוא יונק:
ואי קשיא לך ההיא דגרסינן בפרק חרש (דף קיד.) **וכו' כדאיתא בהלכות**. ואי קשיא היכי שרינן הכא למעבד איהו גופיה אף על גב דליכא סכנה אמאי לא אמרינן שיעשה על ידי נכרי דקיימא לן בכל דבר שאין בו סכנה אומר לנכרי ועושה י"ל הכא א"א על ידי נכרי כדקי"ל דרפואת החלב היא כשהוא רותח כדאמרי' במרובה (דף פ.) מעשה בחסיד שהיה גונח מלבו ושאלו הרופאין ואמרו אין לו תקנה עד שיינק חלב רותח והרמב"ן ז"ל כתב בספר תורת האדם דמשום הכי שרינן מפני שהוא שבות הנעשה בשינוי שלא כדרך המלאכות:
ממעכן ברגלו בצנעא בשבת. כדי שיהו מי המטר ניגרים היטב ולא ידלוף הבית וא"ת הא דאמרינן הכא ממעכן בצנעא לימא פליגי אמאי דאמרינן לקמן [דף קמו:] כל מקום שאסרו חכמים מפני מראית העין אפי' בחדרי חדרים אסור י"ל התם הוא דאסור גבי שוטחן בחמה לפי שהרואה שהוא שוטחן בחמה יחשוב שכבסן בשבת ולפיכך אסור אפילו בחדרי חדרים אבל הכא הרואה שממעכן יחשוב שהוא מותר דמתקן כלאחר יד הוא ובמקום פסידא שרי ואפשר דלאו דוקא בצנעא דאי לא אפשר בצנעא אפילו בפרהסיא נמי שרינן מיהו כל היכא דמצי למעבד בצנעא טפי מעלי:
ובמקום פסידא לא גזור רבנן. וא"ת א"כ למה אסרו לכבות דליקה בשבת והא מלאכה שאינה צריכה לגופה היא שלא לפחמים הוא צריך אלא להצלת ביתו ולא מיתסר אלא מדרבנן דודאי כבוי דליקה מיתסר אפילו לר"ש דאמר מלאכה שאינה צריכה לגופה פטור עליה ואפי' על ידי נכרי נמי דתנן בפ' כל כתבי (דף קכא.) נכרי שבא לכבות אין אומרים לו כבה ומוקמינן לה כר"ש י"ל שאני כבוי דכיון דאם היה צריך לגופו היה אסור מן התורה ואין הכל בקיאין לחלוק בין מלאכה הצריכה לגופה לשאינה צריכה מש"ה אסרי רבנן אפי במקום פסידא ואפילו ע"י נכרי נמי אסרו לפי שמתוך שאדם בהול על ממונו אי שרית ליה ע"י נכרי אתי לכבויי איהו גופי' אי נמי שאני הכי שהוא שבות כלאחר יד שממעכין ברגליו וחמיר טפי משבות דשבת הנעשה כדרכו דהיינו על ידי נכרי:

כבשין. ירק חי שכובשין אותו בחומץ:
לגופן. אם לאכול הכבשין סחטן ממשקה הצף עליהן והנבלע בה:
מותר. לכתחלה דלאו מפרק הוא הואיל דלאו למשקה הוא צריך:
למימיהן פטור אבל אסור. לפי שאינו חייב אלא על דריכת זיתים וענבים בלבד וכדאמרינן לקמן אבל שאר פירות היוצא מהן לא חשיב משקה להתחייב עליו ודאמר למימיהן פטור אבל אסור וכן חייב חטאת לר' יוחנן בסוחט לתוך הקערה דאילו לתוך הקדרה שרי דמשקה הבא לאוכל כאוכל דמי וכדאמרינן לעיל:
וקי"ל כשמואל דאמר אחד כבשים ואחד שלקות לגופן מותר למימיהן פטור אבל אסור וכדאיתא בהלכות:
לעדות אשה. לומר לה מת בעלך:
לעדות בכור. ביד כהן שנתנו לו ישראל שלם ואירע בו מום ואמרי' בבכורות (דף לה.) דנחשדו הכהנים להטיל מום בבכורות ואין נאמן לומר מום זה נפל מאליו וצריך להביא ראיה:
לעדות שהאשה כשרה לה. והא נמי אשה כשרה לה ומסקנא דעד מפי עד כשר לבכור:
פיסקא חלות דבש שריסקן וכו' אתא ואייתי מתניתא בידיה זיתים וענבים שריסקן. (וא"ת) מאי קמ"ל ברייתא טפי ממתני' דאי ממתני' הוה אמינא התם הוא דמעיקרא אוכל ולבסוף אוכל אבל הכא דמעיקרא אוכל ולבסוף משקה לא קמ"ל:
מתני' כל שבא בחמין מלפני השבת. שנתבשל מלפני השבת:
שורין אותו בחמין בשבת. כדי שיהא נימוח:
וכל שלא בא בחמין. כגון בשר יבש אוכלין אותו חי ע"י הדחק:
מדיחין אותו ולא אמרי' זהו בשולו אבל לא שורין:
חוץ ממליח הישן. של שנה שעברה:
וקולייס האספנין. שם דג שאוכלין אותו מחמת מלחו ע"י הדחק בחמין והנך אפי' הדחה נמי לא שזהו גמר מלאכתן הלכך אם הדיח חייב חטאת:

דף סא:

מתני' שובר אדם חבית לאכול ממנה גרוגרות. פרש"י ז"ל דאין במקלקל שום איסור שבת ולא נהירא דנהי דכל המקלקלין פטורין איסור מיהא איכא אלא היינו טעמא דכיון דבעלמא מקלקל פטור אבל אסור הכא משום צורך שבת שרי לכתחלה מיהו כי שריא דוקא בכלי קטן דלא שייך ביה בנין וסתירה אבל בכלי גדול לא והראיה מדאמר בפרק בכל מערבין (דף לד:) נתנו במגדל ואבד המפתח עירובו עירוב ר"א אומר אם אין ידוע

שהמפתח במקומו אין עירובו עירוב ואוקימנא פלוגתייהו במגדל של עץ דקטיר במתנא ובעי סכינא למפסקיה רבנן סברי כל הכלים ניטלין לצורך גופן ור' אלעזר סבר לה כר' נחמיה דאמר אין כלי ניטל אלא לצורך תשמיש הא לאו הכי אפילו רבנן מודו דאין ערובו עירוב ולא שרינן לשבר את המגדל והיינו טעמא משום דהתם במגדל גדול עסקינן דהוי כאהל ושייך ביה בנין וסתירה הא במגדל קטן לא שייכא ביה בנין וסתירה והיינו טעמא דשרינן הכא בחבית וכן פרש"י ז"ל בעירובין והכי מוכחא סוגיא דהתם:

ובלבד שלא יתכוין לעשות כלי. לנקבה יפה לעשותה כלי:

אין נוקבין מגופה. דבוקה בפי החבית אלא נוטל את כולה אבל כי נקב לה מתקן פתחה:

וחכמים מתירין. דאין דרך פתיחת חבית בכך:

ילא יקבנה מצדה. בגמרא מפרש לה:

שהוא ממרח. ויש כאן משום ממחק:

מחטאת. שמא ממרח השעוה לדבקה בדופני הכלי סביב הנקב:

גמ' ואינו חושש. דלעין יפה מכוין שמרחיב פיה למטה ממגופתה:

חותלות. כלים של כפות תמרים ועשוין כמין סלים:

מתיר. ביד:

ומפקיע וחותך. בכלי ולאפוקי מדר' נחמיה דאמר מתיר אבל לא מפקיע ולא חותך שאין כלי ניטל אלא לצורך תשמישו:

בבורטיא. ברומח:

לעין יפה קא מכוין להרחיב מוצא היין בנקב גדול מדלא נקיב לה כדרך הנוקבים נקב עגול ויפה:

לפתחא קא מכוין ואסור. ולא דמי לרשב"ג דהתם לעין יפה קא מכוין להרחיב פיה למטה ממגופתה כדקתני מתיז את ראשה אבל הכא אם איתא דלעין יפה קא מכוין יטול כל המגופה:

פיסקא אין נוקבין מגופה של חבית וכו'.:

מחלוק' למעלה. בראש המגופה הוא דשרו רבנן דלאו אורח ארעא למעבד פתחא התם אלא נוטל כל המגופה:

אבל מצדה. זמנין דעבדי ליה משום פתחא אינו רוצה לפותחה למעלה שלא יפול עפר או פסול' ביין:

וי"א אין מוסיפין. בגמ' מפרש טעמייהו:

ושוין שנוקבין נקב ישן לכתחלה. נקב שנסתם:

לא שנו אלא במקום העשוי לשמר. פירש הרב אלפסי ז"ל להוציא את היין מעל השמרים שסתימה זו בודאי עתידה היא להפתח. וכיון שכן מתחלה אין מהדקין אותה כל כך אבל במקום שסתימה זו נעשית לחזק את היין שלא יצא אפשר שלא תפתח אותה סתימה ומתחלה עושין אותה מהודקת וכי הדר נקיב לה הוי כפותח לכתחלה:

למעלה מן היין. בדופני החבית זהו לחזק דשמא לא תפתח אותה סתימה אלא ינקבו את החבית במקום אחר למעלה מן הסתימה או למטה ממנה:

למטה מן היין. במקום שהיין כלה שם שאין יין בחבית למטה מאותה סתימה זהו לשמר שבודאי סתימה זו עשויה [ליפתח] להוציא היין מעל השמרים ומתחלה אין עושין אותה סתימה יפה:

רבה אמר למעלה מן היין נמי. זהו סתימה לשמר שכיון. שאפשר שתפתח אותה סתימה שכשירצו לפתוח את החבית יפתחו אותה סתימה אף מתחלה אין עושין אותה מהודקת:

היכי דמי לחזק. שהוא אסור כגון שניקבה למטה מן השמרים שאין סתימה זו עשויה להפתח לעולם שהרי אין מוציאין יין משם וכיון שכן עושין אותה מהודקת וכשבא לנקבה הרי הוא כנוקב נקב חדשה. זהו פירושן של דברים על דרך גירסת הרב אלפסי ז"ל ויש לרש"י ז"ל גירסא אחרת ופי' אחר:

והלכתא כותיה דרבה. דלא פקע שם פתח מינה אלא בסתימה מעליא דתניא כותיה גבי דין נטילת ד' אמות בחצר שנוטל ארבע אמות לכל פתח ופתח אף על פי שנסתם כל זמן שלא פרץ את פצימיו:

גובתא. לתקוע קנה חלול בנקב חבית שיצא היין דרך הנקב:

למיחתך. לתקנה למדת הנקב:

אהדורי. אם נפלה:

לא מתקנא. ולא נתנה בנקב לידע אם למדתו היא ואסיקנא דשרי וכדר' יאשיה:

משחא. לתת שמן עבה בדופני החבית סביב הנקב:

טרפא דאסא. לתת עלה של הדס בנקב חבית שהעלה עשוי כמרזב והיין זב דרך שם:

דף סב.

משום מרזב. שמא יכין מרזב:

שמא יקטום. העלה מן הענף וכיון דקשה הוא ה"ל מתקן כלי דתניא במסכת יו"ט [ד' לג:] לחצות בו שיניו לא יקטמנו ואם קטמו חייב חטאת:

דקטים ומנח. מע"ש לר' ירמיה מדפתי איכא לרב אשי ליכא ולא פסק הרב אלפס ז"ל כדברי מי והרמב"ם ז"ל פסק כר' ירמיה:

מתני' נותנין תבשיל לתוך הבור. שאין בו מים שלא יסריח מחמת החום ולא חיישינן דילמא אתי לאשוויי גומות שבקרקעית הבור להושיב שם הקדרה:
ואת המים היפים ברעים. כלי מלא מים יפים לתוך מקוה מים רעים להשתמר שיצטננו ולא יחמו ומשום דקא בעי למתני סיפא ואת הצונן בחמין בשביל שיחמו דאשמעי' דלא חיישי' דילמא אתי לאטמוני ברמץ תנא הא:
מי שנשרו כליו במים. שנטבלו כליו במים:
לחצר החיצונה. הסמוכה למבוא העיר שהוא מקום המשתמר:
שוטחן בחמה. לנגבן:
אבל לא כנגד העם. שלא יחשדוהו שכבסן היום:
גמ' אמר רב יהודה אמר רב כל מקום שאסרו חכמים משום מראית העין אפי' בחדרי חדרים אסור. פסק הרב אלפסי ז"ל כמו שכתוב בהלכות והרז"ה ז"ל פסק כסתם מתני':
המנער טליתו. מן העפר:
חייב חטאת. דזהו ליבונה:
אלא באוכמתא. שעפר מקלקל מראית':
והוא דקפיד עלייהו. ללבשם כדי שינערם:
לא קפדינן מידי. לא איכפת לן אם יש עליהן עפר:
כומתאי. כובעי כך פירש רש"י ז"ל והקשו בתוספות שלא מצינו ליבון במנער עפר מעל הבגד לפיכך נראה כפר"ח ז"ל שפירש המנער מן הטל כההוא עובדא דסתמיה למאן דקפיד איכא משום מכבס:
היוצא בטלית מקופלת. פרש"י ז"ל שלאחר שנתנה על ראשו הגביה שיפוליה על כתפיו חייב חטאת שאין זה דרך מלבוש ולא דמי להההוא עובדא שיצא רבי לשדה כדאיתא לקמן דטלית מקופלת היינו כששני צידי טלית שלפניה ושלאחריה מונחין על כתפו אבל בההיא דרבי לא היו מקופלין אלא הצדדין שלפניו בלבד ולפיכך היה סבור שיהא מותר עד דאהדרוהו רבנן ומכאן יש ליזהר בחתנים שלנו שלא יצאו בטליתותיהן לרה"ר כל שצידי הטלית מקופלין על כתפם וכן אסר ה"ר יונה ז"ל:
הרטנין. על שם מקומן והרב בעל הערוך ז"ל פירש הרצים היוצאין בסודר שעל כתפיהם מקובץ בשביל שלא יתעכבו לרוץ. רטנים כמו רהטנים:
נימא כרוכה לו באצבעו. שלא יפול מכתפו:
לכנופי. שיהא מתוקן תמיד להעמיד קפולו לעולם:
להתנאות. לפי שעה:

מתנאה בסדינו. אחר שנתעטף בו היה מתקנה על גופו ובחול קאמר אלמא אורחייהו בהכי וה"ה בשבת כך פרש"י ז"ל והרמב"ם ז"ל כתב בפי"ט מהלכות שבת אם נתכוין לקבוץ כנפיו כדי שלא יקרעו או שלא יתלכלכו אסור ואם קבצן להתנאות בהן כמנהג אנשי המקום מותר :

דקדק ר' מאיר עד כאן. לחייב חטאת בדבר הדומה להיות מותר כזה:

דף סב:

שלשל רבי טליתו הראה לו שקבל דבריו:

נשאל אתמר. לא אתא מעשה לרבי אלא שאלו לפניו מהו לצאת כן ובקש להתיר עד שאמרו לו משום ר' מאיר חייב חטאת דאיהו סבר הואיל ואינה מקופלת על כתפו שהרי אחוריה היו נופלין למטה מכתפו אלא שצדיו היו מונחין על כתפו דרך מלבוש הוא:

מתני' הרוחץ במי מערה. מי מקוה מקורה שהוחם ואין חומה יוצא ודוקא נקט חמין ומש"ה קתני הרוחץ דמשמע דיעבד אין לכתחלה לא:

ונסתפג. וקינח:

אפי' בי' אלונטיות. סדינין שמקנחין בהן וסופג בהן זה אחר זה ורבותא היא דלא נפיש מיא בכל חד וחד ואפילו הכי לא יביאם בידו לתוך ביתו אפי' ע"י עירוב שמא ישכח ויסחטם בבואו:

אבל י' בני אדם. הואיל ומרובים הן מדכרי אהדדי:

מסתפגין באלונטית אחת. והיינו נמי רבותא דחדא אלונטית לי' בני אדם נפישי בה מיא אפ"ה מביאין אותה בידם:

פניהם ידיהם ורגליהם. אורחא דמילתא נקט וה"ה לכל גופם:

והא דקתני ונסתפג דמשמע דיעבד לאו דוקא דאפי' לכתחלה מסתפג כדקתני סיפא אבל י' בני אדם מסתפגין באלונטית אחת ולא משמע דאיכא פלוגתא בין אדם אחד לי' בני אדם אלא לענין הבאה אבל לענין ספוג כי היכי דבעשרה בני אדם שרי אפי' לכתחלה באדם אחד נמי שרי ובהדיא תניא בברייתא מסתפג אדם באלונטית ומניחה בחלון והקשה הרשב"א ז"ל היכי שרי אמאי לא חיישי' דילמא אתי לידי סחיטה כדאמר בריש במה טומנין [דף מח.] גבי ההוא דפרס סודר אפומא דכובא דנזהיה רבה דילמא אתי למסחט ובפ' ואלו קשרים (דף קיג:) נמי אמרינן זמנין דמתווסן מאניה מיא ואתי לידי סחיטה יש לומר שכיון שכל הרוחצין מסתפגין אם אתה אוסר עליו להסתפג אף אתה אוסרו ברחיצה ואי אפשר שאין הדבר עומד וכדאיתא בפרק כירה [דף מ.]:

גמ' הרוחץ דיעבד אין לכתחלה לא וכו' כדאיתא בהלכות ומי מערה מאי טעמא לא שרי לכתחלה וכו'. הרב אלפסי ז"ל סובר דמי מערה מי חמי טבריא הן ומתסרא משום דאתי לידי זיעה שהוא ז"ל סובר שהזיעה אפילו בחמי טבריא אסורה וכן כתב הרמב"ם ז"ל בפרק כ"ב מהלכות שבת:

ולפי זה הני חמי טבריא דילן דמטללי אסור לרחוץ בהן בשבת ולא נהירא דהא משמע בפ' כירה [דף מ.] דלא אסרה זיעה אפי' בחמי האור אלא משום לתא דרחיצה ובחמי טבריא דרחיצה שריא היאך נאסור הזיעה אלא ודאי הך מי מערה חמי האור נינהו שהוחמו מערב שבת אבל חמי טבריא שרו בין ברחיצה בין בזיעה וכן דעת ה"ר יונה והרמב"ן זכרונם לברכה :

אמר ר' יוחנן הלכה מסתפג אדם באלונטית. ואע"ג דבמתני' אסרינן ליחיד ושמעינן ליה לר' יוחנן דאמר הלכ' כסתם משנה לא קשיא דידיה אדידיה דר' יוחנן מתני' ביחידאה מתני לה הכי איתא בגמ':

האוליירין. הבלנין:

מביאין בלורי נשים. סדינין שהנשים מסתפגות בהן מותר להביאן דרך מלבוש למרחץ:

סבניתא. סודר גדול שתולין בו בין כתפיו וראשו עטוף בו:

צריך לקשר ב' ראשיה. זו בזו שלא תפול:

כד מעבריתו מאני דבני חילא. כשתביאו בגדי בני החיל המוטלין עליכם לשמשם ואתם מביאין להם בגדיהם דרך רה"ר:

שרביבו להו למטה מכתפים. שלא יהו שוליהן מונחין בכתפיהן אלא משוכין למטה שיהא נראה כמלבוש:

מתני' סכין. שמן בשבת:

וממשמשין. ביד על כל הגוף להנאה:

אבל לא מתעמלין. לשפשף בכח:

ולא מתגרדין. לשון להתגרד בו (איוב ב):

אין יורדין לפילומא. שם נהר ובגמ' מפרש טעמא:

אפיקטויזין. להקיא:

אין מעצבין את הקטן. שמתקנו ומיישב עצמותיו וחוליות שדרתו:

את השבר. עצם שנשבר:

משנפרקה ידו. שיצא העצם מפרק שלו:

לא יטרפם. לשון ביצים טרופות בקערה:

גמ' סך ואח"כ ממשמש. דקא סבר דדרכו בחול להיות ממשמש ואחר כך סך:

דיומסית. שם נהר שמימיו מלוחין:
מתעמלת. מחממת ומרפאה:
משום נקא. פי' הרב אלפסי ז"ל כמו שכתוב בהלכות ורש"י ז"ל נראה שגורס משום פיקא ופירש שטיט של אותו נהר מחליק ובגדי אדם נשורין במים כשהוא נופל ואתי למסחט:

דף סג.

מפני הפסד אוכלין. שבמעיו ומתוך כך הוא רעב וחוזר ואוכל:
אלא בסם. דדמי לרפואה וגזירה משום שחיקת סמנין:
אבל ביד. להכניס ידו לתוך גרונו עד שיקיא מותר:
לפופי ינוקא. כמו שעושין לקטן שיתיישבו איבריו ולא יתעקם:
בחומרי שדרה. חוליות של שדרה ואחר זמן קא מיירי דאי ביום שנולד הא אמרינן בסוף מפנין [דף קכט:] כל האמור בפרשת תוכחה עושין לחיה בשבת:
הלכה מחזירין את השבר. סבר ליה לשמואל מחזירין תנן:
סליקו להו חבית.
ובלבד שלא יאמר הלויני. מפרש טעמא בגמרא:
שחל להיות בשבת. ולא נזכר מערב שבת לקנות:
לאחר יום טוב. ליום השלישי:
גמ' הלויני אתי למכתב. פי' משום דהלויני לזמן מרובה משמע דקיימא לן במסכת מכות (דף ג:) סתם הלואה שלשים יום ואתי מלוה זה לכתוב על פנקסו כך וכך הלויתי לפלוני כדי שלא ישכח וכך פרש"י ז"ל:
ושמעינן מינה לפי פירושו ז"ל דשאלה אין לה זמן אלא כל זמן שהמשאיל רוצה ליטול את שלו נוטלו לפיכך הצריכוהו לומר כך השאילני שאע"פ שאינו חוזר בעין וכל שאינו חוזר בעין לא שייך ביה שאלה אלא לשון הלואה ה"ק ליה הריני מחזירו לך כל זמן שתרצה כדינה של שאלה. וא"ת והא אמרינן בפרק התכלת (דף מד.) טלית שאולה כל שלשים יום פטורה מן הציצית אלמא סתם שאלה נמי שלשים יום יש לומר התם היינו טעמא לפי שדרך המשאילין להשאיל כליהם בפירוש עד ל' יום ולפיכך כל הזמן הזה אע"פ שאינו מטיל בה ציצית לא אתו למחשדיה דמימר אמרי טלית שאולה היא ובתר הכי איכא חשדא אבל לעולם משאיל סתם תובע מה שהשאיל אפילו בתוך שלשים יום:
אבל ר"ת ז"ל ורב בעל העטור ז"ל סוברים דסתם שאלה נמי שלשים יום ומוכחי' לה מההיא דהתכלת ודאמרינן הכא הלויני אתי למיכתב השאילני לא אתי למכתב ה"ק שאלה כיון שהיא חוזרת בעינה מדכר דכיר ולא אתי למכתב אבל הלואה שאינה חוזרת

בעינה חייש שמא ישכח ואתי למכתב והכא נמי אע"ג דלא הדרה בעינה כיון דה"ל למימר הלויני ואמר לו השאילני מינכרא ליה מילתא ולא אתי למכתב אבל לעולם כשם שסתם הלואה שלשים יום סתם שאלה נמי שלשים יום ודברי רש"י ז"ל נראין עיקר ויש להן הוכחה בגמרא כמו שכתבתי בחידושי וכתבו בתוס' שבלשון לעז שאין חלוק בין השאילני להלויני צריך שיאמר תן לי וכיוצא בו:

איתמר הלואת יו"ט רב יוסף אמר לא ניתנה ליתבע. בב"ד שאין ב"ד נזקקין לה לעולם. ומפרשינן טעמא בגמ' דאי אמרת ניתנה ליתבע אתי למכתב:

רבא אמר ניתנה ליתבע. דאי אמרת לא ניתנה ליתבע לא יהיב ליה ואתי לאימנועי משמחת יום טוב והרב אלפסי ז"ל לא הכריע בהלכות כדברי מי אבל הרמב"ם ז"ל פסק בפרק ד' מהלכות יום טוב כמאן דאמר ניתנה ליתבע וכי תימא א"כ למה להו לרב אויא ולרבה בר אבוה למשקל משכונא ואיערומי איכא למימר דאינהו מחמרי אנפשייהו אי נמי משום חששא דבית דין טועין:

ומכל מקום אפילו לדברי מי שפוסק דלא ניתנה ליתבע אי תפיס מלוה לא מפקי' מיניה כי הא דרבה בר עולא דמערים ושקיל מיניה ועוד דאנן לא ניתנה ליתבע קאמרינן כלומר בב"ד אבל בין דידיה לדידיה תבע ואי תפיס תפיס ולא עוד אלא דאי אזיל אידך ותפיס מידי מיניה [דמלוה] מפקינן מיניה דלוה ויהבינן ליה למלוה דהשתא לאו הלואת יו"ט מגבי' אלא גזלה דמפקינן ומיהו היכא דלא תפס מלוה זוזי אלא משכון והדר לוה ותפיס ההוא משכון גופיה לא מפקינן מיניה דהא לא קנייה מלוה לגמרי וכי הדר תפיס ליה לוה דידיה קא תפיס הלכך אי מפקינן ליה מיד לוה הלואת יו"ט הוא דקא מגבינן:

ודאמרי' בגמרא גבי יו"ט של ראש השנה אם היה החדש מעובר דאמרי' עלה שאני התם דאיגלאי מילתא דחול הוא כתב הרשב"א ז"ל מכאן נראה לי ללמוד דלכ"ע ביו"ט שני דרבנן ניתנה ליתבע ואינה ראיה אצלי דשאני הכא שנהגו בראשון קדש בטעות אבל לדידן דעבדינן תרי יומי מתקנתא אפשר דאפילו הלואת יו"ט שני לא ניתנה ליתבע:

מתני' מונה אדם וכו' פרפרותיו. מיני מגדים ומעדנים:

אבל לא מן הכתב. אם כתב מערב שבת כך וכך אורחים זימנתי היום כדי שלא ישכחם לא יקרא באותו כתב בשבת ובגמרא מפרש טעמא:

ומפיס. לשון פייס מטיל פייס לחלק מי מגיע כל מנה ומנה:

ובלבד שלא יכוין לעשות וכו'. דבעינן שיהו המנות שוות ולא אחת גדולה ואחת קטנה שהזוכה בגדולה ע"פ הגורל יטלנה והמתחייב בקטנה ע"פ הגורל יטלנה ובגמרא מפרש טעמא:

חלשים. גורלות:
על הקדשים. בין הכהנים:
אבל לא על המנות. בגמרא מפרש טעמא:
וכתבו בתוספות דלא אסרו למנות את אורחיו מתוך הכתב אלא בקורא בפיו דומיא דמונה בפיו דקתני אבל להסתכל בכתב ולמנות במחשבתו מותר דהא איכא היכרא. והרב רבינו יונה ז"ל כתב דאפ"ה אסור דהא ההיא ברייתא דמייתינן בשלהי שמעתין דקתני כתב המהלך תחת הצורה ותחת הדיוקנאות אסור לקרותו בשבת תני בה בתוספתא אסור להסתכל בו:
גמ' מ"ט. אמרי' אבל לא מן הכתב:
שמא ימחוק. האורחים מן הכתב כשיראה שלא הכין להם כל צרכיהם יתחרט שזימן יותר מן הראוי וימחוק מהן מן הכתב כדי שלא יקראם השמש:
דכתיבי אכותלי. דכתיב מניינים בדיו ובכותל:
ומידלי. שאינו מגיע שם למחוק:

דף סג:

לא חיישינן. כיון דמידלי:
משום דפליג עליה דרבה דאמר ולא יקרא לאור הנר ואפילו גבוה וכו'. שאין מגיע שם להטות הנר אסור דהואיל ונמוך אסור גבוה נמי אסור שלא תחלוק:
והא דתני מונה אדם וכו'. אוקימנא בדחייק מיחק כיון דחייק מיחק ליכא למיחש למחיקה ולשמא יקרא בשטרי הדיוטות דטבלא נמי ליכא למיחש דכיון דחייק בכותל דגודא דהיינו כותל בשטרא לא מיחלף אבל מכתב שע"ג הטבלא ופנקס אפילו חייק מיחק אסור אע"ג דלמחיקה ליכא למיחש כיון דחייק מיחק איכא למיחש לשמא יקרא בשטרי הדיוטות דטבלא ופנקס בשטרא מיחלפי הלכך כתיב מכתב לעולם אסור חייק מיחק אכותל לעולם מותר:
תניא אין רואין במראה בשבת. כדמפרש ואזיל במראה של מתכת שאדם עשוי להשיר בה נימין המדולדלים וקסבר ת"ק דאפי' קבועה בכותל דליכא למיחש בה להשרת נימין אסור לראות בה דסבירא ליה כרבה דאמר גבי נר דאפי' שתי קומות דכיון דגזור רבנן לא פליג במילתיה הכא נמי לא פליג בין קבועה לשאינה קבועה ורבי דמתיר במראה הקבועה לית ליה דרבה:
וקי"ל כתנא קמא ומיהו שאר המראות אפילו לת"ק שרו דאע"ג דתנא קמא ס"ל כרבה היינו לומר שהשוו מדותיהן במין אחד אבל להחמיר במין אחר אטו אותו המין שראוי

לחוש בו אפילו רבה מודה דלא מחמרינן תדע דהא אמרינן בפ"ק [ד' יב:] דאם אדם חשוב הוא מותר ולא גזרינן אטו שאינו חשוב ובשמן נמי חלקו בין משחא לדנפטא ולא גזרו זה מפני זה:

הלכך נקטינן דמראה שאינה של מתכת בין קבועה בין שאינה קבועה שרי ומראה של מתכת אפילו קבועה אסורה זה דעת הרב אלפסי ז"ל וכך פסק הרמב"ם ז"ל בפ' כ"ב מהל' שבת ומפני זה נהגו הנשים לראות במראה של זכוכית. אבל ה"ר משה בר יוסף והרז"ה ז"ל פירשו דכי אמרי' הכא במראה של מתכת עסקינן לפרושי טעמא דגזרה הוא דאמרי' הכי אבל אין ה"נ דתנא קמא כי היכי דאסר במראה קבועה של מתכת הכי נמי אוסר בכל המראות כולן דס"ל שחכמים השוו מדותיהן לגמרי ומה שנהגו עכשיו הנשים לראות במראה של זכוכית לימד עליהם הרז"ה ז"ל זכות שלא נאסר לראות במראה של זכוכית אלא לאיש שמתקן עצמו בזוג של ספרים אבל האשה שאינה רגילה בנטילת שער בזוג מותרת לראות במראה של זכוכית ובמראה של מתכת אחד האיש ואחד האשה כולן אסורין בשבת לפי שהיא עשויה להשיר נימין המדולדלות ובזה א' האיש וא' האשה שוין אלו דבריו ז"ל ואינן נכונים לפי שברייתא זו בנשים היא שנויה בירושל' בפ' במה אשה יוצאה והכי גרסי' התם אין רואין במראה בשבת ואם היתה קבועה בכותל רבי מתיר וחכמים אוסרין רבי אחא בשם רבי בא טעמא דהדין דאסר פעמים שהיא רואה נימא אחת לבנה ונימא אחת שחורה תולשתה והיא באה לידי חיוב חטאת והאיש אפי' בחול אסור לפי שאינו דרך כבוד וכן מה שפירשה ז"ל דת"ק אפי' בשאר מראות הוא אוסר אינו נכון דאם איתא הכי איבעי ליה למיתני רבי מתיר בכל מראות חוץ ממראה של מתכת שאינה קבועה דהא כיון דר' לית ליה דרבה ע"כ בשאר מראות שרי ואם איתא דת"ק אסר בכל המראות הכי איבעי ליה למתני' כדכתיבנא אלא עיקרן של דברים כדברי הרב אלפסי ז"ל דאפילו ת"ק לא אסר אלא במראה של מתכת אבל בשאר מראות אטו מראה של מתכת לא גזר:

ת"ר כתב המהלך תחת הצורה ותחת הדיוקנאות. כגון בני אדם שצרין בכותל חיות משונות או דיוקנאות של בני אדם על שם מעשיהם כגון מלחמת דוד וגלית וכותבין תחתיהן זה צורת חית פלונית ודיוקן פלוני אסור לקרותו בשבת כדכתיב מכתב בין מדלאי בין מתתאי גזירה שמא ימחוק:

אל מדעתכם. אשר אתם עושין מדעת לבבכם וחלל שלכם אלילים לשון חללים כדאמרינן חללי עלמא כך פרש"י ז"ל והרב בעל הערוך פירש אל תפנו אל מדעתכם בזמן שאתם מסתכלים בהם אתם מפנין אל מדעתכם:

פיסקא מפיס אדם עם בניו וכו' עם בניו ועם בני ביתו אין. מפרשינן בגמרא דה"ק עם בניו ועם בני ביתו אין אפי' מנה גדולה כנגד מנה קטנה אע"ג דדמי לקוביא שרי לפי שהכל של בעה"ב אבל עם אחר אפי' במנות שוות אסור כיון שמקפידין זה עם זה כרב יהודה אמר שמואל וכו' ומתני' חסורי מיחסרא וה"ק מפיס אדם עם בניו ועם בני ביתו על השולחן ואפי' מנה גדולה כנגד מנה קטנה עם בניו ועם בני ביתו אין עם אחר לא ואפי' מנות שוות וה"מ ביו"ט אבל בחול כל שהמנות שוות אפי' עם אחר מותר אבל מנה גדולה כנגד מנה קטנה לאחר אפילו בחול אסור מ"ט משום קוביא (אסור) הכי אמרינן בגמרא ולא נתפרש יפה בהלכות:

דף סד.

פיסקא מטילין חלשים על הקדשים ביו"ט. כתב הרמב"ם ז"ל בפ"ד מהלכות יו"ט כדי לחבב את המצוה אבל לא על המנות של חול של קדשים של אתמול כיון דהוה אפשר למעבד מאתמול:

מתני' לא ישכור אדם פועלים בשבת דכתיב ממצוא חפצך ודבר דבר:

ולא יאמר אדם לחברו וכו'. בגמרא פריך פשיטא כיון דהוא אסור חברו נמי אסור ומשני הא קמ"ל דלשכור פועלים הוא דלא יאמר אדם לחבירו אבל אומר לו הנראה שתעמוד עמי לערב ומני רבי יהושע בן קרחה היא:

אין מחשיכין על התחום. לקרב עצמו בשבת עד סוף התחום ולהחשיך שם שיהא קרוב למקום הפועלים או לפרדס להביא פירות ואוקימנא בגמרא פירות המחוברים שכיון שאסור לקצצן בשבת אסור להחשיך עליהן אבל פירות תלושין כיון שאם יש שם מחיצות מביא מותר להחשיך עליהן ואף זה לא נתפרש יפה בהלכות ואפשר שסמך לו על מה שכתב לקמן ההיא ברייתא דמחשיכין על התחום להביא בהמה וטעמא דמילתא כיון שאם יש שם מחיצות מביא:

אבל מחשיך הוא לשמור. להיות קרוב לצאת ולשמור פירותיו שהרי שמירת פירות מותרת בשבת:

ומביא פירות בידו. אפילו מחוברין דהואיל ועיקר מחשבתו לא היתה לכך:

כלל אמר אבא שאול. נותן היה כלל בדבר זה להוסיף דברים אחרים כיוצא בזה ובגמרא מפרש לאיתויי מאי :

כל שאני זכאי באמירתו. שאני רשאי לאומרו לחברי או לנכרי בשבת לעשות אותו במוצאי שבת רשאי להחשיך עליו:

גמ' הנראה. בעיניך שתוכל לעמוד עמי בערב כשתחשך ושניהם יודעים שעל מנת לשוכרו לפעולתו הוא מזהירו ואפ"ה כיון דלא מפרש לה בהדיא שרי כדמפרש ואזיל דבור אסור הרהור מותר:

פוסקין צדקה לעניים בשבת. תמהני אמאי שרי דהתנן (ביצה דף לו:) אין מקדישין ומצאתי בשם רבינו חננאל ז"ל שלא אסרו אלא להקדיש כלי ידוע משום דמחזי כמקח וממכר אבל לא אסרו לחייב אדם עצמו לגבוה בדבורו. ועדיין אין נוח לי דהא אין מעריכין לאו כלי ידוע הוא ואפ"ה אסור :

הולכין לבתי כנסיות וכו'. שאפילו ללכת ולהתקבץ שם שרי ולא לבתי כנסיות של ישראל בלבד שרי אלא אפי' לטרטיאות ולקרקסיאות של נכרי נמי שרי ואפילו שדוכים וקיומים דמתחזיא טפי כדרך חול נמי שרי:

חשבונות של מה לך. שאין צורך בהן כגון הרוצה לבנות בנין זה כך וכך יש להוציא כלומר מה לך ולחשבונות הללו:

של מה בכך. אע"פ שכבר היו לצורך אלא שעבר כגון כך וכך הוצאתי בבנין זה:

חשבונות שעברו. לקמן מוקי לה דלא עברו לגמרי שעדיין יש שכר פועלים עליו:

כך וכך פועלים הוצאתי על שדה זו. אלמא חשבונות שעברו מותר לחשבן בשבת ולעיל קתני חשבונות [שעברו] אסור לחשבן בשבת:

תקשי לך היא גופה. ברייתא קמייתא רישא קתני חשבונות שעברו אסורין וסיפא קתני של מה בכך מותרין דהיינו שעברו:

הא דאיכא אגרא דאגירי גבי'. כדפרשינן לעיל שעדיין יש שכר הפועלים עליו:

צלף. אילן גדול בעל ענפין הרבה ושלשה מיני אוכל יש בפירותיו אביונות וקפריסין ולולבין :

מותר לאדם לומר לחברו לכרך פלוני אני הולך למחר. פי' ואפילו אמר ליה לך עמי שרי:

שאם יש שם בורגנין. משבעים אמה לשבעים אמה:

הולך אפילו בשבת. שהכל חשוב כעיר אחת כדאמרי' בעירובין [דף נה.] וכיון דדבר הוא שיש בו היתר תקנה בשבת מותר לאומרו אפילו במקום שאין בו היתר:

ואף ע"ג דלא אבדיל. בתמיה מביא פירות ביד וקוצצן מן המחובר:

בין הגתות שנו. דאיכא כוס בשדה:

המבדיל בין קדש לחול. להיכרא בעלמא ללות את המלך:

ועבדינן צורכין. ואחר כך מברכין על הכוס ברכה גמורה דהבדלה וכ"ש דאי אבדיל בתפלה מותר לעשות צרכיו וחוזר ומבדיל על הכוס כך פרש"י ז"ל נראה מדבריו שהוא מפרשה בלא שם [ובלא כוס] שאינו אומר אלא המבדיל בין קדש לחול ומיד מותר לעשות

צרכיו אבל מדברי הרב אלפסי ז"ל בכאן וממה שכתב בפ' ערבי פסחים נראה שהוא מפרשה בשם [ועל הכוס] והרמב"ם ז"ל סתם הדברים ולא פירשן בפרק כ"ט מהלכות שבת:

דף סד:

פיסקא כלל אמר אבא שאול וכו'. מותר לאדם לומר לחברו בשבת לך למקום פלוני ושמור לי פירות שיש לי אצל תחומך ואני אלך למקום פלוני ואשמור לך פירות שיש לך אצל תחומי ואבא שאול (הקשה תירצו) תרוייהו פשיטא להו האי אלמא הואיל ומותר לומר מותר להחשיך כדקתני מתני' אבל מחשיך הוא לשמור ומש"ה אמר ליה אבא שאול לת"ק שוי כללא למילתך ואימא כל שאני זכאי באמירתו רשאי אני להחשיך עליו דנשמע מיניה מת וכלה דזכאי באמירתו כדקתני לקמן בברייתא אומר לו לך למקום פלוני דאמירה שריא בהו משום דחפצי שמים נינהו הלכך מחשיכין עליו וסיפא דמתניתין דקתני מחשיכין על התחום לפקח על עסקי כלה וכו' אבא שאול קתני לה:

ומדאמרי' הכא דמותר לאדם לומר לחברו שמור לי פירות שבתחומך וכו'. כתב הרשב"א ז"ל בשם התוספות דמהא שמעינן דישראל שקבל עליו שבת קודם שחשכה מותר לומר לישראל חברו לעשות לו מלאכה פלונית דכיון דלחברו הוא מותר אין באמירתו כלום וכדאמרינן הכא שכיון שמותר לישראל חברו לשמרן מותר לומר לו מי שאסור בשמירתן ול"נ דאין הנדון דומה לראיה דשאני הכא שאם יש שם בורגנין הוא עצמו שומר:

תנו רבנן מחשיכין על התחום להביא בהמה. שהרי אם יש שם בורגנין מביא:

ואומר לו לך למקום פלוני. פי' ילך למקום פלוני למחר אבל לומר לו לנכרי לך בשבת והביא אפילו לצורך המת ולצורך כלה אסור דהא אפילו בהביא מעצמו לצורך ישראל תנן במתניתין בפרקין [דף קנא.] גבי חלילין לא יספוד בהן ישראל ואע"ג דאמירה לנכרי שבות לא שנא א"ל עשה מלאכה פלונית למחר ולא שנא א"ל עשה אותה מלאכה היום אפ"ה הקלו במלאכה הנעשית בחול ולא רצו להקל במלאכה הנעשית בשבת וכן נמי אסור לומר לנכרי מערב שבת עשה מלאכה פלונית לצורך המת ולצורך כלה למחר בשבת דהא כל מה דשרינן לצורך המת ולצורך הכלה אע"ג דליכא תקנתא דבורגנין שרי בעלמא כל היכא דאיכא תקנתא בבורגנין ובמחיצות ואפילו הכי אמרי' בפ"ק [דף יט.] גבי אגרות שאין משלחין אותן ביד נכרי מערב שבת אלא אם כן קצץ לו דמים והא התם אם יש שם מחיצות מביא דמשום שטרי הדיוטות ליכא באגרות שלום ושל עסקי רבים

ואע"פ כן כולן אסורין כך כתב הרמב"ן ז"ל ומדבריו אתה למד דסבירא ליה דאגרות שלום לא מקרי שטרי הדיוטות [ומותר לקרות בהם]:

סכום מקח. פרש"י ז"ל מנה מאתים והרמב"ם ז"ל כתב בפרק כ"ד מהלכות שבת ואומר לו לך למקום פלוני וכו' לא מצאת במנה הבא במאתים ובלבד שלא יזכור לו סכום מקח נראה מדבריו שהוא מפרש סכום מקח כדברי בעל הלכות ז"ל שכתב דאי נקיט מיניה בחמש דנקי והשתא נקיט חד דנקא דלא לימא ליה מלא לי דינר:

לפיכך אין אחריות שבת עליו. אם נגנב בשבת או נאבד שבשבת אינו שומר שלו:

מתני' נכרי שהביא חלילין בשבת. בשביל ישראל:

לא יספוד בהן ישראל. לעולם וקנסא הוא משום דמוכחא מילתא דבשבילו הוא דאין דרך להביא חלילין אלא בשביל מת:

ממקום קרוב. בתוך התחום:

עשו לו. בשביל נכרי או לימכר כך פרש"י ז"ל והקשו עליו דאם איתא דלא יספוד בהן עולמית קאמר ליתני רישא לא יספוד בהן עולמית כדקתני סיפא לא יקבור בו עולמית ועוד דאי עולמית קאמר משום דכיון שנעשית בהן מלאכה בשביל ישראל קנסינן לעולם כי באו ממקום קרוב מאי הוי הרי נעשית בהן מלאכה של תורה בשביל ישראל שהביאן ארבע אמות ברשות הרבים:

אלא ודאי כי קתני לא יספוד בהן לאו לעולם קאמר אלא בכדי שיעשו והיינו דקתני לא יספוד בהן אלא אם כן באו ממקום קרוב ואין הכי נמי דבעינן שיהא בשעת הספד כדי שיבואו משם אלא משום דסתם הספידן אינו ממש בשעה שחשכה ואם באו ממקום קרוב סתמן יש בו שיעור מש"ה קתני לה סתם ולא תקשי לך מאי שנא גבי חלילין דלא מתסרי אלא בכדי שיעשו ומאי שנא גבי ארון וקבר לא יקבר בו עולמית דהא פרכינן לה בגמ' ומשנינן בעומד בסרטיא כלומר במקום פרהסיא ואיכא גנאי למת אבל חלילין דלא מתפרסמי אי נמי קבר שאינו עומד בסרטיא שרי בכדי שיעשו וכמו שנפרש עלה דההיא בס"ד והא דמפלגי' בסיפא גבי קבר בין שנעשה בסתם לשנעשה בשביל ישראל וגבי חלילין לא מפלגינן כתב הרמב"ן ז"ל דהיינו טעמא לפי שאין דרכן של נכרים לקונן ולספוד בחלילין ולפיכך בסתם אנו תולין שבשביל ישראל הביאום מה שאין כן בחפרו קבר דמסתמא לצורך עצמן עשאוהו:

ואיכא מאן דאמר דכי תנן לא יספוד בהן ישראל וכן נמי לא יקבר בו עולמית דדוקא אותו ישראל שנעשה בשבילו הא ישראל אחר שלא נעשה בשבילו מותר מיד ולא בעינן אפילו בכדי שיעשו והביאו ראיה ממה ששנו בתוספ' נכרי שהביא חלילין בשביל ישראל

בשבת לא יספוד בהן אותו ישראל אבל ישראל אחר מותר עשו לו ארון וחפרו לו את הקבר לא יקבר בהן אותו ישראל אבל ישראל אחר מותר ומדלא קתני אבל לא יקבר בו עולמית ועוד דקתני נכרי שהביא חלילין בשבת לא יספוד בהן אותו ישראל ובחלילין לא מיתסר אלא בכדי שיעשו וכדכתיבנא אלמא לא יקבור בהן ולא יספוד בהן עד כדי שיעשו קאמר ובשאינו עומד בסרטיא ואפ"ה קתני אבל ישראל אחר מותר אלמא לא בעינן בכדי שיעשו אלא לאותו ישראל ממש שנעשית מלאכה בשבילו וכדאמרי' בפ' אין צדין (דף כה.) דהבא בשביל ישראל זה מותר לישראל אחר:

ואחרים חולקין ואומרין דלא מקילין בהכי אלא באיסורין דרבנן אבל באיסורין דאורייתא לא דהא בפרק אין צדין לא אמרינן בגמרא מותר לישראל אחר אלא בבא מחוץ לתחום אבל בשיש במינו במחובר דאמרינן התם דלערב נמי אסורין בכדי שיעשו לא מפלגינן כלל בין אותו ישראל לישראל אחר אלמא כל שנעשית מלאכת איסור דאורייתא בשביל ישראל לא מפלגינן בין ישראל אחר לאותו שנעשית המלאכה בשבילו:

ודאמרינן בגמרא הכא בתוספתא דלישראל אחר מותר לאחר שהיית כדי שיבאו קאמר דלאותו ישראל שנעשית מלאכה בשבילו אסור לעולם ואפילו בחלילין דמיירי בשהביאן בפרהסיא והוה ליה כקבר העומד בסרטיא אבל ישראל אחר לאחר כדי שיעשו שרי הא תוך כדי שיעשו אסורין לכל וכן דעת הרמב"ם ז"ל בפרק כ"ו מהלכות שבת וכבר כתבתי למעלה מזה בפרק כל כתבי בס"ד:

גמ' מאי מקום קרוב רב אמר ממש. כלומר שאם באו עכשיו ממקום קרוב מותרין ואין חוששין לדבר אחר ושמואל פליג ואמר דאפ"ה אסור דחיישינן שמא בלילה הביאן ממקום רחוק אלא שלנו חוץ לחומה ועכשיו הוא שמביאין מחוץ לחומה ולפיכך אינו מותר עד שנדע בבירור שלא באו בשבת ממקום רחוק הא בספק חוששין והלכה כשמואל דדייקא מתניתין כוותיה מדקתני מחצה על מחצה אסור ואע"פ שיש לה רשות כלומר שלטון ואף על פי שיש לתלות ולומר דמשחשיכה הוחמו לצורך אותו שלטון אפילו הכי פסיק ותני דאסור ופליג תנא קמא עליה דר' יהודה בהא אלמא לא תלינן לקולא זו היא שיטת ה"ר אלפסי ז"ל בזה:

דף סה.

ונמצא לענין הלכה לפי שטה זו דכל היכא דמספקא לן מילתא תלינן לחומרא וכן דעת הרמב"ם ז"ל בפ"ו מהלכות שבת ומיהו מסתברא דהני מילי במביא חלילין שדרכן להביאן מחוץ לתחום וכן נמי בנכרי שהביא דורון ואינו שרוי עמו בעיר כי ההיא עובדא

דליפתא שנכתוב בסמוך בס"ד דבכל הני איכא למיחש שמא חוץ לתחום הביאום אבל בנכרי ששרוי עמו בעיר אחא ופירות המצוים בעיר מפני מה ניחוש בהם דשמא חוץ לתחום הביאום אדרבה איכא למימר כאן נמצאו וכאן היו ועוד דספיקא דרבנן הוא ולקולא וכן כתב הראב"ד ז"ל בעירובין בשמעתא דנכסי הנכרי קונין שביתה וכן דעת הרשב"א ז"ל:

ויש לרש"י ז"ל שטה אחרת בזה שהוא מפרש דלרב דאמר מקום קרוב ממש בעינן שידוע לנו הדבר בבירור שממקום קרוב באו ושמואל פליג עליה ואמר דאפי' הביאום מחוץ לעיר תלינן לקולא ואמרי' דשמא בתוך התחום לנו ערב שבת וסופדים בהן למוצאי שבת מיד ואשכחן חיישינן לקולא כדאמרי' במסכת חגיגה (דף יד.) גבי בתולה שעיברה שמא באמבטי עיברה כלומר תולין לקולא ובמס' קדושין נמי אמרינן חוששין משום זנות ואין חוששין משום קדושין כלומר תולין בזנות וסייעתי' דשמואל מדתניא עיר שישראל ונכרים דרין בה היינו מדר' יהודה דאמר באמבטי קטנה יש בה רשות רוחץ בה מיד דאלמא תולין בה להקל דבמוצאי שבת הוחמה ולא פליג ת"ק עליה דרבי יהודה בהא להאי פירושא ודקתני רוחץ בה מיד לאו מיד ממש קאמר אלא בהמתנת זמן מועט שתוכל להתחמם על ידי בני אדם מרובין וכיון דקיימא לן כשמואל דהא סייעו רבא ואמר (דתנא קמא) דמתני' כותיה דיקא:

ומצינו למדין לפי שיטה זו של רש"י ז"ל דכל היכא דמספקא לן מילתא תלינן לקולא ומיהו איכא למידק עלה מדאמר רב פפא בפרק אין צדין (דף כד:) בנכרי שהביא דורון לישראל דאם יש מאותו המין במחובר לקרקע אסור ולערב נמי בכדי שיעשו והא התם דאיכא למתלי שנתלשו מערב יו"ט ואפ"ה מצריכין לערב כדי שיעשו תירץ ה"ר יונה ז"ל דכל שיש מאותו המין במחובר דרכן של בני אדם ללקוט אותן ביומן ואין לוקטין אותן מבערב וכיון שרובן עושין כן אין תולין להקל ואכתי איכא למידק מדאמרי' בפ' בכל מערבין [דף מ.] גבי ליפתא דאתאי למחוזא דחזיא רבא דמכמשא ואמר הא ודאי מאתמול עקרה מאי אמרת מחוץ לתחום אתאי הבא לישראל זה מותר לישראל אחר ומדאמר מאי אמרת ולא אמר מאי איכא משמע דספוקי הוה מספקא ליה ואפ"ה תליא לחומרא ורבא דקא מייתי סייעתא לשמואל הוא דקאמר לה התם אלמא שמואל דאמר חיישינן לאו לקולא קאמר דאי הכי קשיא דרבא אדרבא י"ל לעולם שמואל חיישינן לקולא קאמר וכפי' של רש"י ז"ל ורבא נמי כוותיה ס"ל ודקא אמר התם מאי אמרת מחוץ לתחום אתאי לרווחא דמילתא קאמר לומר דאפילו לרב דלא תלי לקולא שרי דהבא בשביל ישראל זה מותר לישראל אחר זה דרכו של רש"י ז"ל:

וגרסי' בגמרא ואמאי הכא נמי לימא ימתין בכדי שיעשו ופירש"י ז"ל דארישא דמתני' קאי דקתני עשו לו ארון וחפרו לו קבר יקבר בו ישראל כלומר מיד ומש"ה פרכינן ואמאי ימתין בכדי שיעשו דהא איכא לספוקי שמא בשביל ישראל נעשה ונהי דלית לן לאחמורי ולמימר דלא יקבר בו עולמית כיון שלא נעשה בודאי בשביל ישראל מ"מ לבעי כדי שיעשו ומפרקי' בעומד בסרטיא דבכי האי גוונא ליכא לספוקי שנעשה בשביל ישראל דאין ישראל קוברין מתיהן שם ודוקא רישא הוא דמוקמי' בעומד בסרטיא אבל סיפא דקתני אם בשביל ישראל לא יקבר בו עולמית אפי' אינו עומד בסרטיא קאמר וכן נראה מדברי הרב אלפסי ז"ל שלא הביא בהלכות הא דסרטיא כך מצאתי בחדושי הרשב"א ז"ל אבל הגאונים ז"ל פירשו דאסיפא דמתני' דקתני ואם בשביל ישראל לא יקבר בו עולמית פריך אמאי מחמרי' כולי האי ולא סגי לן בכדי שיעשו כי היכי דסגי בחלילין ופרקי' דבעומד בסרטיא עסקינן שהוא מקום פרהסיא וגנאי הוא לישראל שיקבר בקבר מפורסם שנתחלל בו את השבת ולי נראה שאף ה"ר אלפסי כדברי הגאונים ז"ל הוא סובר וזה שלא הביא בהלכות בעומד בסרטיא משום דהכי פירושו היינו טעמא דבחלילין סגיא בכדי שיעשו ובקבר אמרינן לא יקבר בו עולמית משום דסתמו של קבר בסרטיא עומד דה"ל מקום מפורסם מה שאין כן בחלילין שדרכן להביא אותן בצנעא ולפיכך לא הוצרך הרב אלפסי ז"ל להביא [אלא] סתם משנתנו שאם לא תאמר כן תקשי לך מתני' אמאי נקט בחלילין היתר בכדי שיעשו ובקבר איסור דעולמית אפילו בחלילין כל שהביאן בפרהסיא אסורין עולמית וכמו שנראה מן התוספתא שכתבתי למעלה וכך הם דברי הרמב"ם ז"ל בפ"י מהלכות שבת דאפי' קבר אי קאי במקום המוצנע שרי בכדי שיעשו וכיון שכן אמאי נקט שריותא בחלילין ואסורא בקבר אלא ודאי כדאמרן דסתם הבאת חלילין בצנעא וסתם עשיית קבר בפרהסיא כנ"ל:

לא יטייל אדם על פתח מדינה כדי שיחשיך ויכנס למרחץ מיד. במסכת עירובין היא שנויה [דף לח:] והביא ה"ר אלפסי ז"ל בכאן וא"ת דהכא משמע דאפי' להחשיך בדבר שהוא תוך התחום כדי שיכנס למוצ"ש מיד אסור ואילו ממתני' משמע דשרי דמדקתני אין מחשיכין על התחום משמע דדוקא להחשיך על התחום הוא דאסור משום דמוכחא מילתא אבל בתוך התחום דלא מוכחא מילתא כגון הולך לגנתו שבתוך התחום להחשיך ולתלוש להביא פירות מותר תירצו בתוספות אה"נ דתוך התחום כה"ג שרי אבל הכא שאני דכיון דמטייל על פתח מדינה שהמרחץ שם מוכחא מילתא ואיכא חשדא וכן נמי מהלך בתוך שדהו שהיא צריכה לניר ולעבוד מינכר' מילתא:

מתני' ובלבד שלא יזיז בו אבר. לא יגביה לא ידו ולא רגלו ולא ריסי עיניו ומהא שמעינן דאפי' טלטול מקצת שמיה טלטול שלא תאמר עד שיגביה ידו או שיגרר אלא כיון דמזיז ראשו של דבר שאינו ניטל אסור וא"ת והא תניא לקמן בפ' בתרא [דף קנד:] גבי שליף של תבואה מכניס ראשו תחתיה ומסלקה לצד אחר אלמא טלטול מקצת לא שמיה טלטול י"ל התם משום צער ב"ח הוא שהתירו כן:

שיצטנן. שלא יסריח מחמת החום:

וקושרים את הלחי. של מת שהיה פיו הולך ונפתח קושרין את לחייו כדי שלא יפתח פיו יותר:

לא שתעלה. להסגר ממה שנפתחה דהיינו מזיז אבר:

אלא שלא תוסיף להפתח:

סומכין אותו בספסל. שהרי תורת כלי עליו:

לא שתעלה. דהוה ליה בונה:

דף סה:

גמ' כלי מיקר. שמביאין קרה כגון זכוכית:

ואף שלמה אמר. בחכמתו שכרסו של מת נופחת ונבקעת:

זה חוט השדרה. שהוא כמין חבל ולבן ככסף:

זו האמה. שהוא מעין של תולדה כמו גולות מים:

זה פרש. גלגל לשון גלל:

אל הבור. שנופל לתוך פיו:

מתני' אין מעמצין את עיניו בשבת. אפי' לאחר יציאת נפש דמזיז בו אבר:

גמ' וחתכם. לשון וחייתכם:

אריא אבי תרי לא נפיל. להרגן דכתיב וחתכם תרי וכתיב על כל חית השדה אפילו ארי:

כדרמי בר אבין. דנקנסה עליהן מיתה ונדמין כבהמה:

עשה צדקה עד שאתה מוצא. למי לעשות:

ומצוי לך. הממון:

ויש בידך לעשות. קודם שתמות:

ונתן לך רחמים. שתרחם על הבריות:

מהספדו של אדם ניכר. שאם היה אדם כשר הכל בוכין עליו ומספרים שבחו:

אחים הספדאי. התאמץ בהספד שלי שיתחממו ויכמרו רחמי העומדים ויבכו:

דהתם קאימנא. ואשמע איך תתחמם אלמא אצטריכא ליה לאזהורי וכיון דרב גברא רבה ובן העולם הבא הוא למה ליה לאזהורי הא אמרת מהספדו של אדם ניכר:
הא דחממי ליה ואחים. לעולם חמומי בעי ומיהו לחסיד כי מחממי בהספידא מתחממי ובכו כולהו ולמי שאינו חסיד כל כך מחממי ליה ולא אחים:
דסני ליה כולהו פומבדיתאי. משום דמוכח להו במילי דשמיא:
ואזניך תשמענה דבר מאחריך לאמר זה הדרך וגו'. מאחרי מטתך כשתמות תשמע אם יאמרו זה הדרך שהלך לכו בה:
נוחה הימנו. דעתם נוחה עליהם ממה ששומעין עליו ורואין בו:
בגדיך לבנים. נשמתך נקיה וטהורה:
סליקו להו שואל מי
שהחשיך לו בדרך נותן כיסו לנכרי. מבעוד יום:
ואם אין וכו'. הא יש עמו נכרי עדיף כדמפרש בגמרא:
לחצר החיצונה. של עיר שהוא מקום המשתמר וכשבא לפרוק מן החמור נוטל בידיו מעליו כלים הניטלין בשבת ושאין ניטלין מתיר את החבלים של אוכף שהן קשורין בו והשקין נופלין:

דף סו.

גמ' מ"ט שרו ליה רבנן. ומפרקינן קים להו לרבנן דאין אדם מעמיד עצמו על ממונו וכו':
וכתבו בתוספות בשם ר"ת ז"ל וכן בספר התרומה דמהא שמעינן למי שמתירא מפני הלסטים או השלטון שיהא מותר לטלטל את המעות כדי להחביא דמשום הפסד ממונו שרו ליה רבנן כי היכי דשרו ליה הכא כי אין עמו נכרי ואינך אחריני לטלטל כיסו פחות פחות מארבע אמות ואע"ג דתנן [דף קטז:] מצילין תיק הספר עם הספר אף על פי שיש בתוכו מעות מפני הדליקה ומשמע דדוקא עם הספר אבל בלא ספר אין מצילין היינו להציל לחצר שאינה מעורבת אבל לחצר המעורבת כל כמה דבעי מציל זהו דעת בעלי התוס':
אבל הרמב"ן ז"ל סובר דבדליקה אפילו בחצר המעורבת אין מצילין אלא מה ששנו חכמים משום דאי שרית ליה אתי לכבויי כדאיתא בפרק כל כתבי [דף קיד.] וכמו שכתבתי שם בס"ד:
ולפיכך כתב דמי שמתירא מפני לסטין לא שרינן ליה מידי מפני הפסד ממונו אלא לסטים כדליקה וכי תימא אמאי שרינן הכא כתב הרב ז"ל דהכא הכי קאמרינן אין אדם מעמיד עצמו לכוף את יצרו שיזרוק ממונו שאוחז בידו להפסידו ומשום הכי שרי ליה

הכא אבל אדם מעמיד עצמו שיהא ממונו נפסד מאליו ואינו מכניס עצמו לידי איסור בשביל שיצילנו ומש"ה לא שרו ליה רבנן בדליקה דהתם פסידא ממילא אתיא והביא ראיה לדבר מדמסקינן לעיל בפרק נוטל [ד' קמב:] גבי ארנקי מלאה מעות ששכחו בסרטיא דלא אמרו ככר או תינוק אלא למת בלבד ואמאי לא שרינן [אפילו] בלא ככר כי הכא אלא ודאי היינו טעמא דכל היכא דפסידא ממילא אתיא כי ההיא דארנקי בסרטיא אדם מעמיד [עצמו שילך לאיבוד מה שאין בידו] ומשום הכי לא שרו ליה רבנן מידי אבל אין אדם מעמיד עצמו שישליך לאיבוד מה שבידו ומש"ה שרו ליה רבנן הכא והרשב"א ז"ל הקשה עליו דבסוגיין משמע דלא מפלגי בין מאי דנקיט בידיה ובין מאי דמנח אארעא מדאמרי' בלישנא קמא דרבא גבי מציאה ולא אמרן אלא דלא אתאי לידיה ומשמע דדוקא במציאה דלא אתאי לידיה הוא דלא שרינן מידי אבל אתאי לידו ככיסו דמיא [דמציאה דלא נקט ליה בידיה שרו ליה רבנן אלמא כל היכא דזכי ליה] לא שנא נקט ליה ול"ש מנח אארעא שרי ודא ודא אחת היא דבכולהו גווני קים להו לרבנן דאין אדם מעמיד עצמו על ממונו. ולפיכך כתב הרב ז"ל שיש לדון ולהתיר כדברי רבותינו הצרפתים ז"ל אלא שמצא תשובה להם ממקום אחר דהכא כי שרי' ליה לא מפני הפסד ממונו הוא דשרינן אלא כי היכי דלא ליתי לידי איסורא דאורייתא אבל במי שמתיירא מפני לסטים מאי איכא דאי לא שרו ליה אתי לטלטולי אטו כדי שלא יבא לידי איסור טלטול מי שרינן ליה טלטול הלכך לא שרינן ליה כלל אלו דבריו ז"ל:

ותשובה זו איני מכיר דכי היכי דאמרי' הכא באין שם נכרי ואינך אחריני דהתירו לו לטלטלן פחות פחות מארבע אמות כי היכי דלא ליתי לטלטל ארבע אמות כאחת לפי שאם לא תתיר לו כלל לא ישמע לך ויבא לטלטל בהדיא אפילו באיסורא דאורייתא הכי נמי איכא למימר הכא למי שבאו עליו לסטים שאם לא תתיר לו טלטול דרבנן בביתו והולכת פחות פחות מארבע אמות אף הוא לא ישמע לך ויטלטל אפילו ארבע אמות בבת אחת ואיני רואה הפרש בין זו לזו כלל:

אלא כך אני אומר דהיינו טעמא דשרו ליה רבנן הכא ובדליקה לא שרו לפי שכל הפסד שהוא נופל פתאום שאפילו בלא איסור שבת אדם בהול עליו וצריך שימהר הצלתו כגון דליקה בכה"ג שייך למימר מתוך שאדם בהול על ממונו אי שרית ליה אתי לכבויי לפי שמתוך שהדבר נחפז הרבה ואין לבו עליו אי שרית ליה מידי אף הוא לא יתן דבריו לשיעורין ואתי לכבויי דכל בכי האי גווא טפי איכא למיחש למתוך שאדם בהול ממאי דאיכא למיחש לאין אדם מעמיד אבל הכא אין השעה דחוקה לו כל כך שיהא לבו בהול עליו ואי שרית ליה אף הוא יציל בההוא גונא דשרית ליה בלחוד ואי לא שרית ליה מידי

אף הוא לא יעמוד עצמו על ממונו ויציל כי היכי דבעי והיינו לישנא דלעיל אמרינן מתוך שאדם בהול והכא אמרינן לפי שאין אדם מעמיד עצמו כך נ"ל ובההיא דפרק נוטל [דף קייב:] אע"פ שאין הדבר נחפז שיהא לבו בהול עליו היינו טעמא דלא שרי ליה רבנן לפי שכיון שבעיר הוא ואפשר לו לישב ולשמור עד לערב לא שייך למימר אין אדם מעמיד עצמו על ממונו שהרי יכול הוא להציל ממונו בלא דחיית איסור ולענין לסטים נראין הדברים שלבו של אדם בהול עליהן כדליקה שהרי הצלתן נחפזת אפילו בלא איסור שבת ואי שרית ליה מידי אתי לידי איסורא דאורייתא זהו דעתי:

אמר רבא דוקא כיסו. דכיון דטרח ביה שעל ידי טורח הוא משתכר חייס עליה ואי לא שרית ליה אתי לאיתויי אבל מציאה דלא טרח בה לא וגרסינן בגמרא ולא אמרן אלא דלא אתאי לידיה אבל אתאי לידיה ככיסו דמי כלומר דכיון דהגביההוזכהבה קודם שתחשך ככיסו דמו דאין אדם מעמיד עצמו עליה ושרו ליה רבנן:

וגרסינן תו התם ואיכא דאמרי בעי רבא מציאה הבאה לידיה [מהו כיון דאתא לידיה] ככיסו דמי או דילמא כיון דלא טרח לא אתי לאיתויי ארבע אמות תיקו ומסתברא דהלכתא כלישנא קמא דאע"ג דבלישנא בתרא מספקא לן מציאה הבאה לידו מהו כיון דהאי איסורא מדרבנן בעלמא הוא נקטינן לקולא כלישנא קמא ועוד אפילו ללישנא בתרא כיון דספוקי הוא דמספקא לן הוה ספיקא דרבנן ולקולא וכן נראין דברי הרמב"ם ז"ל בפרק עשרים מהלכות שבת אע"פ שלא נתחוור לי לשונו שם אבל לא נראה כן מדברי הרב אלפסי ז"ל שכתב בהלכות דוקא כיסו אבל מציאה לא ולא חלק בין אתאי ללא אתאי לידיה:

מאי טעמא חמור אתה מצווה על שביתתו. פירוש דאע"ג דליכא הכא משום שביתה דהא אמרינן בסמוך כשהיא מהלכת מניחו עליה וכשהיא עומדת נוטלו הימנה אפילו הכי כיון דבמלאכה גמורה הוא מצווה על שביתתו לנכרי יהיב ליה ולא לחמור:

הני אדם. ויש במינן שהוא חייב במצות ואתי לאיחלופי:

לשוטה יהיב ליה. דלית ליה דעת כלל אבל חרש אית ליה דעתא קלישתא כדאמרי' ביבמות (דף קיג:):

איכא דאמרי לחרש יהיב ליה וא"ד לקטן יהיב ליה. וכיון דלא איפשיטא לן יהיב ליה להי מנייהו דבעי ומסתברא דכי יהיב ליה לקטן ה"מ דיהיב ליה כשהוא מהלך וכשהוא עומד נוטלו ממנו וכדאמרינן לקמן בבהמה דאי לא הא ספי ליה איסורא דאורייתא בידים וכתיב לא תאכלום וקרי ביה לא תאכילום כדאיתא בפרק חרש [דף קיד.] ואמרינן התם לא יאמר אדם לתינוק הבא לי מפתח אבל מניחו תולש מניחו זורק ובפרק כל כתבי [דף

קכא.] נמי תנן קטן שבא לכבות אין שומעין לו ואוקימנא בגמרא בקטן העושה על דעת אביו וכתב הרשב"א ז"ל שמכאן יש להביא ראיה דאיסורא דרבנן ספי ליה בידים וה"נ מוכח בפרק חרש ואע"ג דכל היכא דעביד מחמת גדול אפילו בדרבנן אסור כי היכי דלא ליתי למסרך דהא כבוי דליקה דרבנן הוא לרבי שמעון דמלאכה שאינה צריכה לגופה היא ואפ"ה אין שומעין לו שאני הכא דכיון דאיכא למיגזר דאי לא שרית ליה אתי למעבד איסורא דאורייתא שרי ליה ולא חיישינן בכי הא דילמא אתי למסרך:

אין עמו לא נכרי ולא חמור ולא חרש ולא שוטה ולא קטן מאי א"ר יצחק עוד אחרת. עוד תקנה אחרת לכיס להצילו בהולכת פחות פחות מד' אמות ומיהו אי איכא חד מכל הני לא שרי ליה הכי לפי שהוא יותר קרוב לבא לידי איסור תורה ומש"ה לא רצו לגלותה והכי משמע דטפי חמירה הולכת פחות פחות מד' אמות מנתינת כיסו לנכרי וכיון שכן נראין הדברים דבמציאה אסור להוליכה פחות פחות מארבע אמות דכיון דאמרינן לעיל גבי נכרי דוקא כיסו אבל מציאה לא דאלמא לא שרינן במציאה נכרי כ"ש לא שרינן ביה פחות פחות מארבע אמות דחמיר טפי אבל הרמב"ם ז"ל כתב בפ' הנזכר דבמציאה נכרי אסור אבל הולכת פחות פחות מארבע אמות שרי ונתן הוא ז"ל טעם לדבר בתשובת שאלותיו דבכיסו מתוך שהוא בהול על ממונו פעמים שהוא נחפז ללכת ושמא יוליכנו ארבע אמות ולפיכך לא התירו לכתחלה להוליכה פחות פחות מארבע אמות ולאסור לגמרי לא רצו לפי שאין אדם מעמיד עצמו על ממונו והתירו לו נכרי אבל גבי מציאה אסרו לו נכרי לפי (שאין אדם)[שאדם] מעמיד עצמו עליה והתירו לו להוליכה פחות פחות מד' אמות שמתוך שאינו בהול ונחפז כל כך להצילה לא אתי להוליכה ד' אמות בבת אחת ואין טעמו מחוור וכבר השיגו הראב"ד ז"ל:

והלא מחמר. מנהיג חמור טעון הוי מחמר ורחמנא אמר לא תעשה כל מלאכה אתה ובהמתך ואיזו סתם מלאכה העשויה על ידי שניהם זו שהיא טעונה והוא מחמר אחריה והא דלא אקשינן ליה דקא עבר משום שביתת בהמתו משום דהוה מתרץ ליה דילמא בבהמה שאינה שלו ושאלה ושכירות לא קנו ואמסקנא לא קשיא מידי דכיון דלא עביד עקירה והנחה אפילו משום שביתת בהמתו ליכא דבגופו נמי פטור ומכאן ראיה למה שכתבתי בפירקא קמא דע"ז דבאיסורא דמחמר לא שנא בהמתו ולא שנא בהמת חבירו:

דף סו:

מניחו עליה כשהיא מהלכת. לאחר שעקרה ללכת דלאו עקירה היא כדאמרינן בפ"ק [דף ג.] גבי הטעינו חברו אוכלין ומשקין וכיון דאדם לא מחייב בה חטאת כי האי גונא

כאן מותר דהכא נמי מלאכה כתיב והאי לאו מלאכה היא ואתי למעבד עקירה והנחה כשחוזרת ועוקרת לילך אחר הטלת המים וגללים:

נוטלן הימנה. ולאחר שתחזור ותעקור רגל יניחנו:

רץ תחתיה. עד שמגיע לביתו דכל כמה דלא עמד ליכא עקירה:

תלי. מעט כלומר בנחת:

למעבד עקירה והנחה. דזמנין דקאי ולאו אדעתיה אבל רץ איכא היכרא:

כלאחר יד. שלא כדרך זריקה כגון מכתפיו ולאחוריו:

והוי יודע דדוקא בחבילה הוא דשרי' הכי לפי שאין דרכו של אדם לרוץ עמה ומאן דעביד הכי אית ליה היכרא טובא אבל רץ בכיס לית ליה הכירא ואסור דאי לא תימא הכי ליתני מתני' האי תקנתא נמי בכיס וכי תימא לא רצו לגלותה הוה ליה למימר בגמרא לעיל הכי אין שם לא חמור ולא חרש מטלטלו פחות פחות מד' אמות או רץ אלא ודאי כדאמרן. הרמב"ן ז"ל:

אמר רב הונא היתה בהמתו טעונה כלי זכוכית כגון קרני דאומני וכו'. מקיזי דם שאינן ראוים בשבת לכלום לפי שמאוסין. ואפי' לר"ש דלית ליה מוקצה מחמת מיאוס אסור לטלטולינהו דעד כאן לא שרי ר"ש בשרגא דנפטא אלא משום דחזי לכסויי בהמנא אבל הני לא חזו להכי דכיון דאי נפלו מתברי לא עבידא לכסויי בהו מנא:

דאי בעי שמיט להו לכרים וכסתות מתותייהו ולא קא מבטל כלי מהיכנו. ואם תאמר והיכי שרי למשמטינהו והלא מדעת הניחן וקיימא לן דבמניח נעשה בסיס לדבר האסור י"ל דלא מקרי מניח אלא בשהניחה על דעת שיעמוד שם אבל הכא לא נתכוין אלא על דעת לשמטן ליכא משום בטול כלי מהיכנו דביטול לשעה אינו ביטול אלא אם כן נתבטל לכולי יומא ולפי זה איכא מאן דאמר דהא דאמר רב חסדא בפרק כירה (דף מב:) אין נותנין כלי תחת התרנגולת לקבל ביצתה ודייק לה ממתני' דתנן אין נותנין כלי תחת הנר לקבל את השמן דוקא בשהקצה הכלי מדעתו כל אותו היום לקבלת הביצה והשמן שזה הוא בטול כלי מהיכנו אבל אם דעתו לנערו מותר וזו היא שיטת הרז"ה ז"ל:

ואחרים אומרים דכשם שאסור לבטל כלי מהיכנו לכל היום ה"נ אסור לבטלו למקצתו של יום דאי לא תימא הכי כי אקשינן בפרק כירה עליה דרב יוסף דאמר משום דקא מבטל כלי מהיכנו ממתניתין דנותנין כלי תחת הנר לקבל ניצוצות ואיצטריך לשנויי ניצוצות אין בהן ממש וכן נמי אקשי' עלה מנותנין כלי תחת הדלף ואיצטריך לשנויי בדלף הראוי למה לי לשנויי הכי לישני ליה דלאו במבטל אותו כלי לאותו דבר לכל השבת עסקי' אלא ודאי אפי' לבטל כלי מהיכנו למקצת שבת נמי אסור אלא דהכא משום

פסידא הוא דשרינן כיון דלא מבטל ליה לכולי יומא ומש"ה אוקימנא בשליפי זוטרי דאי בשליפי רברבי שאי אפשר לנערן כיון דקא מבטל כלי מהיכנו לגמרי לכל השבת חמור טפי ואפילו במקום פסידא לא שרו ליה רבנן והיינו דאמרינן בגמרא מהו דתימא להפסד מועט נמי חששו דאלמא משום פסידא אתינן עלה:

מהא שמעינן לית הלכתא כרבי יצחק דאמר בפרק כירה אין כלי ניטל אלא לדבר הניטל בשבת וכו'. וכמו שכתב בהלכות והרז"ה ז"ל כתב דאי מהא לא איריא דהא בפרק כירה משמע דרב הונא אית ליה דרבי יצחק מדאמרינן התם [דף מג:] פוקו ואמרו לר' יצחק כבר תרגמה רב הונא לשמעתיך בבבל וכיון שכן אפילו תימא דלא קיימא לן כר' יצחק מ"מ ה"ל לאקשוייי מינה לרב הונא דסבירא ליה הכי אלא ודאי היינו טעמא דלא חיישינן לרבי יצחק משום דאפילו רבי יצחק מודה במקום הפסד מרובה דאע"ג דביטול כלי מהיכנו לא שרי אפילו במקום הפסד מרובה איסורא דאין כלי ניטל אלא לדבר הניטל לא חמיר כולי האי ושרי ליה ולפיכך יש מי שכתב דקיימא לן כר' יצחק דליכא לדחוייה משמעתין וכדכתיבנא אבל הרמב"ן ז"ל הקשה דרבי יצחק לא שרי לטלטל כלי (שלא) לצורך דבר שאינו ניטל אפילו במקום הפסד מרובה וראיה לדבר מדאמרינן בפרק משילין (דף לה:) דתנן ומכסין את הפירות בכלים מפני הדלף וכן כדי יין וכן כדי שמן ואתמר [דף צו.] עלה אמר רב הונא אוירא דליבני ורבי יצחק אמר פירות הראויין ואזדא ר' יצחק לטעמיה דאמר אין כלי ניטל אלא לדבר הניטל ואוקמא עולא למתני' בדטבלא ואקשינן בשלמא למאן דאמר בדטבלא היינו דקתני כדי יין וכדי שמן אלא למאן דאמר פירות הראויין הא תנא ליה פירות כדי יין ושמן אצטריכא ליה מהו דתימא להפסד מרובה חששו להפסד מועט לא חששו קמ"ל והא פירות דהפסד מרובה ואפ"ה לר' יצחק אין כלי ניטל אלא בראויין וש"מ דרב הונא דשרי הכא להביא כרים וכסתות לית ליה דרבי יצחק וכדברי הרב אלפסי ז"ל:

היתה בהמתו טעונה שליף תבואה. של טבל:

מכניס ראשו תחתיו ומסלקו לצדאחר. ומשום צער ב"ח הוא דשרינן טלטול כה"ג הא בעלמא אפילו טלטול מקצת שמיה טלטול ואסור כדתנן בס"פ שואל (דף קנא.) ובלבד שלא יזיז בו אבר וכמו שכתבתי שם בס"ד:

דף סז.

אביי אשכחיה לרבא דהוה משפשף ליה לבריה. אגבא דחמרא בשבת לשעשע התינוק:

הא משתמש מר בב"ח. ותנן לא רוכבין על גבי וכו' וה"ה לכל תשמיש:

צדדין הם שאינו מרכיבו עליו אלא משפשפו על צדי גבו ואין זה תשמישו ורבנן לא גזור בה:

צדי צדדין. כגון שיש דבר בצדי הבהמה והוא משתמש בצדדי אותו דבר ובאילן נמי מסקינן כה"ג בגמרא דצדדין אסורין ולפיכך אסור לסמוך הסולם לצדי אילן דכי סליק ביה משתמש בצדדין אבל אם יש יתד תקוע בצדי אילן מותר לסמוך סולם עליו דהוה ליה יתד צדדין וסולם צדי צדדין:

מתני' מתירין פקיעי עמיר. קשין של שבולין שאגדן מתירין אותן שיהו נוחין לבהמה לאכלן:

ומפספסין. שכן דרך בהמה שמפזרין לפניה עשבים ויפה לה לאכלן שכשהן דחוקין מתחממין ואינה מריחה את ריחן כל כך וקצה בהן:

כיפין. מפרש בגמרא וכן זירין:

אין מרסקין. אין מחתכין:

את השחת. אספסתא:

ולא את החרובין. מפרשינן בגמרא אליבא דרב יהודה דאמר מטרח באוכלא לא טרחינן וקיימא לן כוותיה דחרובין דקתני דומיא דשחת דרכיכא אף חרובין דרכיכי ומש"ה אין מחתכין דמטרח באוכל לא טרחינן דכיון דבלאו הכי אוכלא הוא הוה ליה טירחא דלא צריך:

רבי יהודה מתיר בחרובין לדקה. דס"ל דאע"ג דרכיכי שוויי אוכלא הוא שמתוך ששיניה דקות אינה יכולה לאכלן בלא ריסוק:

גמ' הן הן פקיעין הן הן זירין. שניהן קשין של שבולין הן ומיהו פקיעין תרי שאינן קשורין אלא בשני ראשין:

זירין תלתא. קשורין תלתא אגדין:

כיפין דארזי. ענפים של ארז שמזירין אותן ובעודן לחים ראויין לבהמה וה"ק מתירין פקיעי עמיר דכל זמן שהן קשורין לאו אוכלא נינהו ומתיר לשווינהו אוכלא:

אבל פספוסי לא. דסגי ליה בהתרה בלבד:

ומטרח באוכלא. כלומר בדבר שהוא אוכל בלא תיקון זה לא טרחי':

וכיפין פספוסי נמי מפספסין. דבלאו פספוס לא הוי אוכלא ושוויי אוכלא משונן:

אבל לא את הזירין לא לפספס ולא להתיר. כך היא הגירסא במקצת נוסחות הלכות הרב אלפסי ז"ל ומשום הכי לא שרינן דכיון שקשור בשלשה מקומות הוי ליה טירחא יתירא ואסור אבל רש"י ז"ל גורס וכן הגירסא בספרים שלנו אבל לא הזירין [לפספס אלא להתיר וכי קתני אבל לא הזירין] אפספוס קאי דפספוס בזירין מיטרח באוכלא הוא אבל

להתיר שרי דשוויי אוכלא הוא דזירין הרי הן כפקיעין אלא דפקיעין (זירין) תרי זירין (פקיעין) תלתא:

מתני' אין אובסין את הגמל. מאכילין אותו הרבה על כרחו שתוחבין בגרונו ובגמ' מפ' אובסין שעושין אבוס במעיו והא דאמרינן בפרק עושין פסין (דף כ.) גמל שראשו ורובו בפנים אובסין אותו בפנים כבר פי' רבינו שמואל ז"ל דההיא הלעטההיאאלא דלא דק בלישנא:

ולא דורסין. שדורס לה לתוך גרונה את העומרין ומיהו לא הוי כל כך כמו אובסין:

אבל מלעיטין. מפרש בגמרא:

אין נותנין מים לפני דבורים. לפי שאין מזונותן עליו שיוצאין ואוכלין בשדה ומיא באגמא שכיחא להו:

הדרסיות. על שם מקומן:

גמ' המראה מרביצה ופוקס את פיה. נותן חרס לתוך פיה שלא תוכל לסגור את פיה ומאכילה כרשינין ומים בבת אחת והמים מבליעין הכרשינין לתוך בית הבליעה על כרחה למקום שאינה יכולה להחזיר:

מאכילה מעומד. נותן לתוך פיה וכ"ז שאין מרביצין אותה אינו יכול כל כך לתחוב ויכולה להחזיר:

מהלקטין לתרנגולין. הלקטה דתרנגולין כהלעטה דעגלים:

דספי ליה בידי'. נותן לתוך פיו במקום שיכולה להחזיר:

אין מזונותן עליך. ומש"ה אפי' למשדי קמייהו אסור והיינו דתנא אין נותנין מים לפני דבורים. מדאמרי' בגמרא ולטעמיך מאי איריא מים אפילו חיטי ושערי נמי ומפרקינן שאני מים דשכיחי משמע (ליה) דמזונות דלא שכיחי כגון חיטי ושערי מותר לתת לפני יוני שובך אע"פ שאין מזונותיהם עליו ודקתני אין מהלקיטין ליוני שובך וליוני עלייה במזונות דשכיחי קאמר ולפיכך תמהני על הר"ם במז"ל שכתב בפרק כ"א מה' שבת אבל מי שאין מזונותיו עליו כגון חזיר ויוני שובך ויוני עלייה ודבורים לא יתן לפניהם לא מזון ולא מים ולא חילק בין שכיח ללא שכיח וכן הרב אלפסי ז"ל לא הזכיר מזה כלום ולא ידעתי למה:

ת"ר אין גובלין את הקלי. קלי קמח של תבואה שנתייבשה כשהיא קליות בתנור ואותו קמח לעולם מתוק והיא קמחא (פסחים דף לט:) דאבישונא ועושין ממנו שתית של שמן ומים ומלח מעורבין:

ר' יוסי ברבי יהודה היא. דתניא אחד נותן את הקמח ואחד נותן לתוכו מים האחרון חייב [רבי] ר' יוסי בר' יהודה אומר אינו חייב עד שיגבל וכיון דלרבי יוסי ברבי יהודה לא מיחייב בנתינת מים עד דאיכא גיבול ועל ידי שינוי מותר מתני' נמי דקתני נותנין מים על גבי מורסן אבל לא גובלין ר' יוסי ברבי יהודה היא:

דף סז:

ושוין שבוחשין את השתית. ובגמ' והא אמרת רישא אין גובלין ופרקינן ל"ק הא בעבה הא ברכה כלומר דברכה אפילו תנא קמא מודה שבוחשין בתרווד והיינו גובלין הלכך נקיטינן דבעבה על יד על יד שרי ואפי' לגבל לגמרי וברכה אפי' טובא נמי שרי והוא דמשני:

בחול נותן את החומץ. כלומר כן דרכו:

לגבלא דבי נשא. שומר בהמות שלאביו ומגבל מאכלן:

דקא גביל. מורסן על ידי שינוי:

בטש ביה. דהוה סבירא ליה דכי תנן אבל לא גובלין אפי' ע"י שינוי נמי אסורין:

גובלין. על ידי שינוי כדמפרש ואזיל:

ולא מספין. אין ממרין כדתנן במתני':

ודלא לקיט בלישניה. עגל קטן שעדיין לא למד לאכול:

והני מילי. דמותר לגבל:

אפנקסיה. לוחות קשורות זו בזו כאותן של גלחים:

מהו לגבל. א"ל אסור כתב הרז"ה ז"ל שלא היה לו לרב אלפסי ז"ל להביאה דלא קי"ל הכי דכרבי אזלא ופליג עליה ר' יוסי בר' יהודה וקי"ל כוותיה והרמב"ן ז"ל כתב בספר המלחמות דלא קשיא מידי דהכא בגיבול גמור קאמר ור' יוסי ברבי יהודה לא שרי אלא על ידי שינוי וכתב שכך הוא פסקן של דברים דגיבול מורסן לתרנגולין לעולם אסור קלי ושתית לאדם על יד מותר ואע"פ שמגבל גיבול גמור וכן בשתית כל שמשנה שנותן את השתית ואחר כך נותן את החומץ נמי שרי' ואפי' טובא וממרס ביד מורסן לשוורים במגבלו לגמרי אסור והיינו דאמרינן מהו לגבל אמר ליה אסור אבל בשאינו מגבל לגמרי אלא שתי וערב וחוזר ומנער לכלי שרי אלו דבריו ז"ל מכלל דסבירא ליה דגיבול מורסן לתרנגולין אפי' ע"י שינוי אסור ולא ידעתי מנין לו אי משום דתנן במתני' אבל לא גובלין ההיא בגיבול גמור עסקינן ומכיון שמצינו בגמ' דלשוורים שרי ע"י שינוי למה לא נלמוד ממנה לתרנגולין דא ודא אחת היא וכן דעת הר"ם במז"ל בפכ"א מהלכות שבת:

מהו לפרק. פרש"י ז"ל לפרק מלפני בהמה זו ולתת לפני בהמה אחרת ולא נהירא דאם איתא מתני' היא בפ' תולין [דף קמ:] נוטלין מלפני בהמה זו ונותנין לפני בהמה אחרת בשבת ובריייתא [שם] נמי תניא נוטלין מלפני בהמה שפיה יפה ונותנין לפני בהמה שפיה רע אלא ודאי הכי פירושו מהו לפרק ולנער מכלי אל כלי אמר ליה מותר וכדאמר רב יהודה מנערו לכלי:

חד קמי חד תרי קמי תרי שפיר דמי. מדה אחת שרגילין לתת לפני בהמה מותר לפרק ולנער בשבת וכן תרתי קמי תרתי האוכלות באבוס אחד אבל תלתא קמי תרתי הואיל ובחול לא יהיב להו כה"ג לא ואסיקנא ואפילו כור ואפילו כוריים:

מתני' מחתכין את הדלועין. התלושין ומיהו סתמן לאו למאכל בהמה קיימי אלא לאדם:

ואת הנבלה. שנתנבלה היום ובין השמשות הוה עומדת לאדם ואפילו הכי מחתכין כר' שמעון דלית ליה מוקצה:

גמ' כרכי דזוזי. מחצלאות עשויות לספינה לכסות פרקמטיא שבתוכה:

כל הכלים ניטלין בשבת. ואפילו מלאכתן לאיסור ור"ש היא:

חוץ מן המסר הגדול. מגרה שהיא לאומנין לקוץ בה עצים ומוקצה מחמת חסרון כיס היא שלא ישתברו חריציה שהיא עשויה כסכין מלא פגימות:

ויתד של מחרישה. החופר את הקרקע ומדאמרינן בכל השבת כולה הלכה כר"ש כתב הרמב"ן ז"ל דמהכא שמעינן דבמלאכה שאינה צריכה לגופה נמי הלכה כר"ש דאמר פטור עליה דלישנא דכל השבת כולה הכי משמע דבכל מאי דקאמר ר"ש בשבת נקיטינן כותיה כדאמרינן בעלמא (עירובין דף מו.) הלכה כדברי ר"ש בעירובין [שם] והלכה כדברי המיקל באבל ועוד אי במוקצה בלחוד קאמרינן למ"ד בר ממוקצה מחמת מיאוס כ"ש מוקצה מחמת איסור ומוקצה מחמת חסרון כיס ומוקצה דגרוגרות וצמוקין דאפי' ר"ש מודה בהו וכיון שאפי' בדין מוקצה בטלי ארבעה חלקיו היכי לימא בכל השבת כולה ועוד דלמ"ד נמי חוץ ממוקצה מחמת איסור היה לו ליפסוק במוקצה כר"מ [דף מד.] דלית ליה מוקצה מחמת מיאוס ואית ליה מוקצה מחמת איסור אלא לאו שמע מינה שהוא כלל גדול לכל מילי דשבתא דנקיטי' בכולהו כר"ש הלכך נקיטינן כותיה במלאכה שאינה צריכה לגופה דפטור עליה:

מתני' מפירין נדרים בשבת. בעל לאשתו:

ונשאלין. לחכם:

שהן לצורך השבת. כגון שנדר שלא אוכל היום:

ופוקקין את המאור. כרבנן דאמרי [דף קכה:] פוקקין פקק חלון בין קשור בין שאינו קשור והוא שמתוקן:
ומודדין את המקוה. אם יש אמה על אמה ברום שלש אמות:
ואת המטלית. שתהא בת שלש אצבעות על שלש אצבעות כגון אם היתה טמאה ונגעה בטהרות:

דף סח.

בטפיח. פך של חרס:
מקדה. כלי חרס:
לידע אם יש בגיגית פותח טפח. מפרשינן בגמרא הלקיטני קטנה היתה בין שתי בתים וגיגית סדוקה היתה מונחת על גבן ופקקו את המאור בטפיח וקשרו את המקדה בגמי לידע אם יש בגיגית פותת טפח אם לאו והכי פירושא הלקיטני כלומר שביל קטן היה בין שני הבתים וגיגית סדוקה היתה מונחת על גבו והמת מוטל בהלקט בשביל תחת סדק הגיגית וקודם שימות המת פקקו בשבת מאור שהיה שם בטפיח שחששו שמא אין בסדק הגיגית פותח טפח ונמצא המת מוטל באהל וכיון שכן הרי החור שבין ב' הבתים אם היה פותח טפח היה מכניס טומאה לצד השני ולפיכך סתמוהו בכלי חרס וגבו כנגד הלקיטני ואין כלי חרס מקבל טומאה מגבו וחוצץ ואחר כך קשרו המקדה בראש הקנה להגיעו בסדק הגיגית אם יוכל לצאת מן הסדק אם לאו ולידע מתוך כך אם היה שם פותח טפח:
גמ' לצורך השבת אין שלא לצורך השבת לא. דצורך השבת דמתני' אהפרה נמי קאי:
אלמא הפרת נדרים. מעת לעת הלכך זה ששמע בשבת יכול להפר משתחשך בתוך מעת לעת של שמועה הלכך שלא לצורך לא טרחינן בשבתא ואם תאמר שמע ע"ש בין השמשות מאי איכא למימר יש לומר דדבר שאינו מצוי הוא ובטלוהו מפני המצוי אי נמי יש לומר דכל כי האי גוונא אין הכי נמי דמפר אפילו שלא לצורך ומסקינן דהפרת נדרים כל היום ותו לא הלכך לצורך השבת דקתני מתני' אשאלה בלחוד קאי אבל הפרת נדרים אפילו שלא לצורך [כיון שאין לו פנאי]:
איבעיא להו. הא דקתני נשאלין לנדרים שהן לצורך בשלא היה לו פנאי לשאול מערב שבת קאמר או אפילו היה לו פנאי שהיה לו שהות לישאל על נדרו מערב שבת:
אפילו מעומד. יכולין להתיר הנדר ואפילו המתירין קרובים לנודר ואפילו בלילה הלכך לא מתחזי כדינא דכל הני תלתא פסילי בדינא:

באגנא. גיגית מלאה מים והיה מודד גובה המים ורחבן:
אימר דאמור רבנן. במתני' דשרי למדוד:
הני מילי במדידה דמצוה. כמקוה וכיוצא בו:
מתעסק בעלמא אנא. שלא לצורך אלא לאיתעסוקי בעלמא אבל אין הכי נמי דלצורך לא שרי אלא במקום מצוה:
סליקו להו מי שהחשיך וסליקא לה מסכת שבת